

בעזרש"ת

ספר חק לישראל

פרשת דברים

בלשון הקודש ואידיש

עם מ"ב פירושים, מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים
מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא,
מוסר, הלכה, איבערגעזעצט אויף א לייכט אידישע שפראך, מיט
שיינע ליכטיגע אותיות און קלארע דרוק

יוצא לאור על ידי
הוצאת אמונה

ברוקלין יצ"ו

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

נוספו על חמש מגלות עוד פירושים חדשים להפליא אשר לא בא עוד כבושם הזה מלוס מגדולי מפרשים והקורא בו יתענג מאד, ולמי מ' העברי העתקנו גם מ' ע"ט (יעדער וואס וועט לייענען וועט גרויס פערנעניגען האבן).

(כב) על ספר רות נקוב בשם יחוס דוד.

(כג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה .

(כד) על ספר קהלת נקוב בשם הבלי העולם

(כה) על ספר אסתר נקוב בשם מור והדס.

(כו) לקומטים יקרים על ח"כ מגדולים אנשי שם.

(כו) מִשְׁלֵי עֲרָבִים וְנַעֲיִמִים עַל כָּל הָהָרִי

(כה) תרגום שני על מגלת אסתר

(כט) פת'שגן הכתב על תרגום שני בתקן נפלא.

(ל) העתק ע"פ מהתרגום שני בהוספות ותקונים.

(לא) נדפס בסוף כל כרך סדר התפילה וכו'.

(לב) גם הוספנו קצורי הדינים הנצרכים לתפלה.

(לג) **נביאים עם פרש"י ומצודת דוד**

(לד) כתובים עם פרש"י ומצודת דוד .

לה) **המשניות** עם ברטנורא ועיקר תו"ש כנרפס מכבר עם הוספות ותקונים.

(לו) **נמרא** עם פרש"י והעתקה ע"ש ועם איזה דבורי תוספות.

(לו) ההלכה פסוקה עם העתקה ע"ט.

לח) המוסר עם ההעתקה ע"ט.

(לט) למהדרים ללמוד בכל יום התרי"ג מצות כאשר תקנו הקדמונים.

(ב) ארחות חיים מהרא"ש ז"ל.

(מא) הארחות חיים הנ"ל נעתק גם ללשון ע"ס.

(מב) אגרת הרמב"ן ו"ל לבנו ו"ל נעתק גם הוא לע"מ.

(א) תורה נדפסה בשלמות עם הפטרות וחמש מגילות עם הטעמים ,

(ב) תרגום על התורה

(ג) מי' רנניי בשלמות ועם מי' דש"י ישן.

(ד) פי' שפתי חכמים הנודע ללומדי תורה .

(ה) פי' דורשנ'ם ז"ל נכד רש"י ז"ל.

(ו) מי בעל השורים מרבינו בעל ארבעה מזרים.

(ז) פי' דעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל.

(ח) תולדות אהרן מראה מקום כל פסוק בש"ס.

(ט) **מנין המצות** למהר"ם חאגיז ז"ל נדפסו בפנים החומש ע"ם הפסוקים.

(י) מעמי הקרבנות בדרך חדש ונפלא נאמרו מגדולי המפרשים ז"ל.

(יא) דיני הקרבנות בקצרה

(יב) ההפטרות עם לקושים ומשלים.

(יג) עניני הסדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא

נאסך מגדולי הממלשים במוזב טעם ודעת.

(טו) תמי' ע"מ על התורה הוא במעט העתקה חרשה
בטוב טעם וכן בההממדה.

(פו) ליקומים יקרים ע"ט מהספרים הנקובים בשמותם
למטה (יותר מחמשים במספר).

(יו) משלי חכמים נעימים המושכים לב הקורא למוסר וליראת ה' . על התורה והפטרות .

(יה) ספר פדר"א עם ספר הישר יחדו נעתק על ע"ט
(ישראל) ואל ויחזק וואס עס איז געווען פון וועלכע

(מ) **מצות ה'יתם** על הנוצץ מצות (אצות י"ח) יידיש

(יש) מצונו והשם על ידי ג' מצות (אליה ע"ס) יעידו
מענטש ואל וויסען די מצות וואס האט האט גיבאטיין.

גדפסה המגלה השייכה לכרך ההוא), וזולת זה

ואלה חספרים שמהם נאספו הפירושים החדשים והלקוטים היקרים

[illegible]

ברכות הפטרה

קודם קריאת הפטרה יברך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר
בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים
באמת: ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה
עבדו וב ישראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

ואחר קריאת הפטרה יברך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם צור כל העולמים צדיק
בכל הדורות האל הנאמן האומר ועושה המדבר
ומקים שכל דבריו אמת וצדק:

נאמן אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריה ודבר אחד
מדבריה אחר לא ישוב ריקם כי אל מלך נאמן
ורחמן אתה: ברוך אתה יי האל הנאמן בכל דבריו:

רחם על ציון כי היא בית חיינו ולעזובת נפש תושיע
במהרה בימינו: ברוך אתה יי משלם ציון בבניה:

שמתנו יי אלהינו באלהיו הנביא עבדה. ובמלכות בית
דוד משיחה. במהרה יבא ויגל לבנו. על כסאו

לא ישוב זר ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם
קדשה נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה

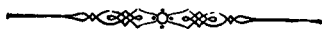
יי מלך דוד:

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת
הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה לכבוד

ולתפארת:

על הכל יי אלהינו אנתנו מודים לך ומברכים אותך יתברך
שמה בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי

מקדש השבת:

אֶלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה הוּא, הָיָה הַתּוֹכָה
הָאֵם וְיִשְׂרָאֵל הַיָּחִיד הַיָּחִיד אֶת עַמּוּתוֹ,
מִעֲנִיָּשִׁין וְאֵלֶּיךָ שְׂמִירָאֵין אֵינֶנּוּ רַעַם אֲנִיֶּדֶרֶין,
אִם נִים נָאֵר אִז עַר הָאֵם גִּעְנֵהֶן בִּין חֶבֶר
הָאֵם גִּעְנֵהֶן אֶעֱבִירָה וְאֵל עַר אִיהֶם שְׂמִירָאֵין
נָאֵר אֶפְיִלִּי עַר הָאֵם פֹּן אִיהֶם בִּין עֲבִירָה
נִעְנֵהֶן, עַר הָאֵם נָאֵר נִינֵהֶן עַר אִז שְׁנוּאָה
אִין הַתּוֹרָה לַעֲרֹנֵן, עַר לַעֲרִינִים בִּין הַתּוֹרָה
נִעֵן, עַר הָאֵם צִיִּים, עַר נִיִּים גִּים אֶלֶּע שָׁאֵן
אִין שׁוּהַל בִּאוּנוֹנֵן מִים מִנֵּן, אֲדַעַר עַר גִּים
בִּין צִדְקָה וְיִיא, עַר דִּאֲרָף גִּעְבִּין אִין נָאֵה
אֲנִיֶּדֶרֶק מִצֹּחַ נֹאם, עַר אִז וְיִיא גִים מִקְנִים
נִיִּא קֵעַן דִּאֲרָף וְיִיא מִקְנִים נִין, מִנֵּן עַר
אִיהֶם שְׂמִירָאֵין, נָאֵר מִים נִיֶּקַע בִּיִּיר, מִים
שְׁיִינֵם כּוֹסֵר וְאֵל עַר וְיִיִּה מִאֲכָעַן דִּיא
הִאֲרָץ וְיִינֵע, עַר וְאֵל אִיהֶם אוֹיֵף קִלְעִרֵעַן
וְיִיא גְרִים דִּיא סִנְהָ אִז צוּא בִּאוּנוֹנֵן אֶלֶּע
שָׁאֵן אִין שׁוּהַל מִים אֲמִנֵּן, וְיִיא סִפְרִי מִוִּסֵּר
בְּרִינֵנֵן אֲמִשָּׁל, אֲסוֹחֵר אִז אֲמִהַל אוֹיֵף
נִעֲשִׂימֵנֵן אִין דִּעַר פִּרְיָה אִין הָאֵם גִּעְנִיֶּקַע
נִין סִלִּית אִין תִּפְסִין אִין עַר אִז גִּעְנֵהֶן
אִין שׁוּהַל בִּאוּנוֹנֵן אִז וְיִיא עַר פִּלְעִנִים
נִין אֶלֶּע שָׁאֵן, אִין נִעֵן גִּינִיֶּדֶרֶיִי הָאֵם
אִיהֶם גִּעְנֵהֶנִים אֲפִרְעִקֵנֵר יוֹר אִין וְאִין
צוּם סוֹחֵר נִים נֹאם אִיהֶם הָאֵב אִיִּהָ בִּאֲנֵר
נִעֵנִם, אִיִּה גִיִּיא סִאֲקִי צוּא אִיִּה, אִיִּךְ דִּאֲרָף
קוֹפִין בִּיִּיא אִיִּה פִּאֵר אֶמְלִיֶּקֶה הַיִּנְדִּקֵּם
רוֹבִיל חֲתוּרָה, וְאִין דִּעַר סוֹחֵר צוּא דִּעַם
יִוֹר קוֹמֵם צוּא מִיר נָאֵה דִּעַם בִּאוּנוֹנֵן וְעֵלִין
מִיר הַאֲנִיֶּדֶלֶן, דִּעַר יוֹר וְאִין אִיִּה קֵעַן גִּים
נִוִּאֲרִשֵּׁן, דִּיא בִּהֶן גִּיִּים בִּאֵלֵר אֲנִיֶּקַע, אִין
אִוְנֵר הַאֲנִיֶּדֶלִי נִעֵם גִּים לֵאנֵג דִּאֲעִרֵעַן,
דִּעַר סוֹחֵר נִעֵם אֲרִים נִין וְיִינִעִרִיל אִין
נִעֵם דִּעַר וְיִינֵעַר אִז וְיִינֵעַן, בִּרִאֲבֵם עַר
אִיֶּם הִיִּיֶם מִעַן אֶהֱן בִּאוּנוֹנֵן דִּעַם עֲרִשֵּׁר
סִין בִּאוּנוֹנֵן, וְעֵל אִיִּךְ קוֹשֵׁעַן צוּם אֲנִיֶּדֶרֶין
בִּאוּנוֹנֵן, אִין שְׁעִשְׁקִשְׁקֵעַן נִעֵל אִיִּה קוֹשֵׁעַן
צוּם רִיִּשֵּׁעַן בִּאוּנוֹנֵן, דִּעַר סוֹחֵר אִז גִּעַר
נִאֲנֵנֵן מִים דִּעַם יוֹר צוֹרִיק אִהִיִּים, מִעַן
הָאֵם גִּעְנִיֶּקֶם דִּיא קִרָּאֵם מִעַן הִיִּיֶם אֶהֱן
וְיִינֵעַ דִּעַם יוֹרִין חֲתוּרָה, מִעַן הָאֵם וְיִיִּךְ גִּעַר
דִּינֵנֵן, קוֹרֵץ פֹּן דִּעַר נָאֵה אִז גִּעְנֵהֶן דִּעַר
יִוֹר הָאֵם נָאֵר גִּים גִּעְקוֹפִים, אִין אִז אֲנִיֶּקַע
גִּעְנֵהֶנֵן, דִּעַר סוֹחֵר נִעֵם אֶהֱן אֲמִהַל
אֲרִים דִּעַם וְיִינִעִרִיל, עֵם אִז שׁוֹן נָאֵה נִין,
קִעְרֵבִינֵם, עַר אִין שׁוּהַל אִז שׁוֹן נָאֵה אֶלֶּע
כְּרִיִּיא בִּאוּנוֹנֵנִם, הָאֵם, עַר גִּעְנֵהֶנֵם אִין

דִּעַר הִיִּים, מִאֲרִיִּין אִז דִּעַר סוֹחֵר אִיִּה
גִּעְנֵהֶנֵן אִין שׁוּהַל בִּאוּנוֹנֵן אִין הָאֵם אִין
נִעֵן בִּינֵינֵם גִּעְשִׁרָאֵין, עַר הָאֵם אֶם גִּעְנֵהֶן
וְיִיֶם, נָאֵה דִּעַם בִּאוּנוֹנֵן אִז גִּעְקוֹפֵעַן צוּא
אִיהֶם אִיִּיר אִין וְאִין צוּא אִיהֶם שְׂמִירָאֵין
מִיר דִּיא עוֹלָם הָבָא פֹּן בִּין הִינִיֶּשִׁינֵן בִּאוּרִי
נִעַן, הָאֵם דִּעַר סוֹחֵר גִּעְנֵהֶנֵם צוּא דִּעַם יוֹר
נִעֵם אִיִּה דִּעַן אִז וְיִיא בִּיִּיר אִיִּה וְאִלֵּם מִיר
קִעְנֵן בִּאֲצִהֵלִין פִּאֵר דִּיא עוֹלָם הָבָא פֹּן
דִּעַם הִינִיֶּשִׁינֵן בִּאוּנוֹנֵן, הִיִּיֶם, עַר אֶהֱן צוּא
כִּעְנֵנֵן, פִּאֵר נִעְדֵר אֶסֶן נֹאם אִיִּיר וְאִין
אֶסֶן מִעַן פִּאֵר אִיהֶם דִּיא שִׁירֵעַן פֹּן נִן
עֶרֶן, אִין אִיִּין שְׁעָה אִין גִּן עֶרֶן אִז מִיִּינִיֶּקֶר
וְיִיא אֶלֶּע קִעְרֵנִינִינִם פֹּן דִּיא נִעֵלֵם נֹאם
דִּעַר קִעְנִיֶם קֵעַן הַאֲבִין אִין וְיִינֵעַ בִּאֲנֵעַ
וְיִינֵעַ אִיִּה נֹאם, עַר לִעְבֵּם אִיִּה דִּיא
נִעֵלֵם, אִין וְיִיא פִּיל אֶסֶן הָאֵב אִיִּךְ הִיִּיֶם
גִּעְנֵהֶנֵם, אִין אֶסֶן וְיִיא שְׁמִיָּה דִּיא, קִרְוִשָּׁה,
בְּרִכוֹ, נֹאם וְיִינֵעַן מִיִּינִיֶּקֶר וְיִיא בְּרִיִּלֵּאֵסִין,
הִאֲסוֹר דִּעַן אִז וְיִיא אֲפִרְעִקֵנִי דִּיא וְאִלֵּם מִיר
קִעְנֵן בִּאֲצִהֵלִין, אֲדַעַר קֵעַן דִּעַן אֶסֶן
דִּיא אֶלֶּע גִּעְנֵהֶנֵן, הָאֵם דִּעַר יוֹר וְיִינֵעַ
צוּם סוֹחֵר, דִּיא בִּיֶּם דִּיא אֲסוֹחֵר וְיִינֵעַ
דִּיא אֲמִהַלִּילִין אִין וְיִינֵעַר הַאֲנִיֶּדֶלִי אִין דִּיא
רִיִּיֶקֶע, אֲסוֹחֵר רִיִּיֶקֶרֶם הַיִּנְדִּקֵּם רוֹבִיל
מִאֲמֵר נִעֵם, עַר פִּאֲרִינֵן הַיִּנְדִּקֵּם רוֹבִיל
אֲדַעַר רִיִּיֶקֶרֶן מִיִּינֵעַר רוֹבִיל נֹאם עֵם קֵעַן
נִין וְיִיא וְאִלֵּין נִין אִין נִאֲנִיֶּן פִּאֲלִרִיִּין
מִאֲמֵר נִעֵם, עַר פִּאֲרִינֵן פִּינֵף אִין גִּעְנֵהֶנֵן
רוֹבִיל, דִּיא נִעֵם קֵעַן גִּים שָׁהֶן, אִין דִּיא
אֶסֶן אוֹיֵף דִּיר וְיִיא אִז וְיִיא הִאֲסוֹר גִּעְנֵהֶנֵן
רִיִּיֶקֶרֶם דִּיא בִּאוּנוֹנֵן מִים מִנֵּן אִין שׁוּהַל
נִעֵנִין דִּיא אֶמְלִיֶּקֶה רוֹבִיל נֹאם דִּיא הִאֲסוֹר
גִּינִיֶּקֶם צוּא פִּאֲרִינֵן בִּיִּיא דִּעַם סוֹחֵר,
אִין אִז וְיִיא בִּיִּיא וְיִינֵעַר מִיִּינֵעַר, אֲנִיֶּקֶע
עוֹלָם הִיִּה נִעֵנִין אֶמְלִיֶּקֶה עוֹלָם הִיִּה נִעֵם
עַר גִּים רִיִּיֶקֶרֶן אִין עוֹלָם הָבָא נִעֵנִין
עוֹלָם הִיִּה רִיִּיֶקֶרֶם עַר יוֹא, אִין אִז וְיִיא
נִעֵנִין הַתּוֹרָה לַעֲרֹנֵן אִין צִדְקָה גִּעְבִּין אִין
אֶלֶּע אֲנִיֶּדֶרֶק מִצֹּחַ, אִין אֶפְיִלִּי נִעֵן אִיִּינֵר
שְׂמִירָאֵין וְיִין חֶבֶר נִעֵנִין דִּיא עֲבִירָה נֹאם
עַר מוֹהֵם, וְאֵל עַר גִּים קִרְיִין מִים אִיהֶם אִין
וְאֵל אִיהֶם גִּים וְיִינֵעַר אִין וְאֵל אִיהֶם גִּים
רוֹפִין דִּשֵּׁע, וְיִיא שְׁלֵמָה הַסֵּלֶה הָאֵם וְיִינֵעַר
אֵל הַתּוֹכָה לִץ פֹּן וְיִינֵעַר הַסֵּלֶה לִחֶם וְיִינֵעַר
דִּעַר אֶלֶּשִׁיף וְיִיא וְאִין דִּעַר פִּסּוֹם מִיִּינֵעַר אֵל
הַתּוֹכָה לִץ, וְאִלֵּם גִּים שְׂמִירָאֵין בִּין חֶבֶר

קענט גולה ביא יודין, און אז דיא קענטשין
 וואס האבן ארין תורה טענען פאלשע טענות
 צוא גאנצען דיא דיינים, און וועגן זייערע
 פאלשע טענות פסקנן דיא דיינים שלעכט
 דעם דין גולה אויף איינער ביא דעם אנ-
 דערין, דריבער האט משה רבינו פיל גיבאטן
 דיא יודין וועגן דיא ערליכע דיינים, און
 דיא ערליכע דיינים, ווארום וועגן גולה איז
 גינען דער מכול (עין רש"י רש"י פ' נח), און
 גייל דיא סדרה שמעקט פון דיינים דריבער
 זייענט קען דיא סדרה פאר תשעה באב
 יודין זאלן געהן אפמאכן פון ויה דיא
 גבירה פון גולה, און פון גולה קוקט
 שגאת חכם, און עס ווערט מחלוקת ביא
 קענטשין, און אזויא לאנג וויא עס איז
 מחלוקת וועט גיט קוקען קשים און יודין
 וועלן גיט אויס געליינט ווערן פון גלות,
 וויא דיא זכרא נאנט, פריער וועט קוקען
 אליהו הנביא דאס איז פנחס וואס צוא אים
 איז גיגעבן גינוארין דער שלום וועט ער
 מאכן שלום אויף דער וועלט נאכדעם וועט
 קוקען קשים און דער מענית תשעה באב וועט
 ווערן קששן וקשקרה, און אז משה האט געהן
 דיא יודין האבן אנגענומען ניין מוסר, הוואר
 משה באר את התורה הזאת, האט משה
 מיט וויא נאך אסאך גילערינט דיא נאנצע
 תורה, און ער האט וויא גיגעבן צוא פאר-
 שטיין אלע מצות פון דיא תורה און האט
 וויא צוא גיגעבן נאך גייע מצות וואס נאט
 האט איהם גיבאטן ער זאל נאגין דיא יודין
 דיא מצות וואס נייא זאלן יוא סאחן און
 גיט סאחן ווען וויא וועלן אריין קוקען אין
 ארץ ישראל און אזויא האט משה מיט וויא
 גילערינט תורה און מצות ביו דיא לעצטע
 בינוט פון ויין לעבן:

און נאגין צוא איהם דוא בינט זאלן און
 ארשע, ווארום אז ער וועט הערן דוא רופקט
 איהם רשע וועט ער דיה פיינט האבן און
 וועט גיט וועלן הערן דיין מוסר, הובם
 להם וואהבה דוא זאלקט איהם אפער
 שטראפן אז ער איז אהם, דוא זאלקט
 נאגין צו איהם דוא בינט דאך אהם בארפ-
 קט דאך פארשטיין אז קען בארף גיט אזוי
 סאחן און קען בארף גיט וינדיגען, אז דוא
 וועקט צוא איהם אזויא נאגין וועט ער דיה
 ליב האבן און וועט דיר ויין אנושער פביינד
 און וועט הערן דיינע מוסר און וועט פרום
 ווערן, וויא דער פסוק זאגט ולא תשא עליו
 חטא, דו זאלקט גיט מראגין אויף דיין סכר דעם
 גאנצען אז ער איז אוינדיגער, און משה רבינו
 ווען ער האט גיזאנט מוסר צוא דיא יודין,
 האט ער אויף גיט דערמאנט דיא נינד אויף
 דיא יודין נאר אויף דיא ארשער, וויא ער
 האט געצילט אין פסוק פסוק דערבה און
 טיישער, דריבער וועגן דיא יודין גיט ביי
 גינען אויף משה, און וועגן דעם עגין
 התוכחה וואס איינער בארף שטראפן דעם
 אנדערין און ער שטראפט איהם גיט איז
 קרוב גענוארין דער בית המקדש, דריבער
 ווערט געלייגנט דיא סדרה דברים אייביג
 אין דיא ניין טעג פאר תשעה באב קען
 זאל דער מאנען דיא יודין פאר וואס דער
 בית המקדש איז קרוב גינוארין, וויא זאלן
 וויסען אויף וואס תשובה צוא סאחן, דיא
 נקרא זאגט אין מסכת שבת (דף קל"ט) אלע
 צרות וואס קוקט אויף יודין איז נאר וועגן
 דיא גיט אמתה דיינים, און הקדוש ברוך
 הוא מאקט גיט רוקען ויין שכינה אויף דיא
 יודין אזויא לאנג וויא ביא יודין וועגן דא
 פאלשע דיינים ווארום אז דיא דיינים פסקנן
 פאלשע דיינים און קענען שוחר ווערט גע-

שבֿעֿשֿית בניקוד חילם:

ת"א חלה בדברים. סוכה מא :

[illegible][illegible]

א (א) אַלע תּרבוֹת וְאִשׁוּרֵי מִשְׁהָה וְגו'. דער וואָרט אַלע בּעפֿענעט זיך אַפּט אַלע תּרבוֹת, און דרייַט זיך אַפּט אַלע מִשְׁהָה וְגו'. וְאִשׁוּרֵי מִשְׁהָה און דרייַט זיך אַפּט אַלע מִשְׁהָה וְגו'. דער וואָרט אַלע בּעפֿענעט זיך אַפּט אַלע תּרבוֹת, און דרייַט זיך אַפּט אַלע מִשְׁהָה וְגו'. וְאִשׁוּרֵי מִשְׁהָה און דרייַט זיך אַפּט אַלע מִשְׁהָה וְגו'.

א (א) אלה הדברים וגו'. אמאהל האם משה ניואגם לא איש דברים אנכי, איך קען גיט ביידין, און דא ואגם דער פוסק דאס זענען ריא בייד וואס משה האט גינעט צו אלע יידין, גאר רעל ילקוט ואגם דאס איז גלייך צו אייניגם וואס קענאט צו אים צו פארקלייבן ארבעט וואלד און איז ער געבאנען צו אים און געשריינען ווער דארף קלייבן ארבעט, אמאהל איז ער געבאנען אין גאט פאר ביי די פערן קערט פון סוף און האט געשריינען ווער קלייבט ארבעט, דער סוף האט געהערט פון שרייט אים און ארעט געקענט וואס פארקלייבט אים צו זענעםער און האט אים געקענט וואס פארקלייבט אים

במדבר בערבה מול סוף ביי-פארן ובין-תפד ולבן וחצרת ידי זהב:

במדברא ועל די ארגיו
במישרא דקבי ים
סוף בפארן ותפלו על
מנא ובחצרות ארגיו

ת"א ודי זכר כרכוס נכ:

רשב"ם

הסלת שכתוב בגבול קרן מזרחית דרוסית באלה מסעי
וגם בפרשת ואתחנן. וכל הערבה עבר הירדן סורחת
וער ים העיבה וזהו ים סוף שאצל ערבות מואב: בין
פארן ובין תפל. בסו בין בית אל ובין העי: ולבן
רש"י

שיש לו תשובה וסיב: במדבר. לא כמדבר היו אלא כערבות
מואב ומהו כמדבר, אלא כשכל מה שהשקטוהו ג כמדבר
שחמרו (שחמרו יג) מי יתן חומתי וגו': בערבה. כשכל
הערבה ד שחמרו כבעל פעור כשמים כערבות מואב: מול
סוף. על מה שחמרו בים סוף ככחוס לים סוף שחמרו
הים יד יא) המכלי אין קברים כחמרים, וכן כנעסס מתוך
שים שחמרו (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף, כדליתא
כערבין (ערכין קו): בין פארן ובין תפל ולבן. א"ר
יוחנן חזרונו על כל המקראות חמרו מקום ששמו חמל
ולבן אלא הויכוח על הכרעים ה שחמלו על המן שהוא לבן
שחמרו (כמדבר כא) והפסוק קהל כלסח הקהל קלעו מול לבן
שעשו כמדבר פארן ו"ה המרגלים: וחצרת. כמחלוקת
ז של קרח. (ספרי) ז"ל אמר להם היה לבן לנחמד ממה
ז של קרח. דלעיל סייתי אמר דכך פ' של מקרא מול סוף
אכל כיון שפס' דחוסל ולכן לאו שמוית מקומות סוף כ"א על סוף
ז כן משמע דמחלוקתו על קרח סיסם קידם שילוח מרגלים

ישראל: בערבה. כלומר באיזה מקום במדבר באותו
מדבר שבערבות מואב: מול סוף. שים סף סתחיל
מסורת ארץ ישראל שג מר ושתי את גבולך בים סוף
ער ים פלשתים וגו' כלומר במזרח ויד מערב והוא ים
שפתי חכמים

סוכר הסונוס כסירוס מון מרגלים כדכתיב וחקרניו אלי כלסס
וגו' וגם שכל דברים שהכניסו לפניו מזה כלן כס' ו'. וי"ל דלכך
קס' רש"י כאל ומנה כלן כל המקומות ו"ל דלכך מים כל המקומות
כס' כדפירשתי לפני: וכן תרגם אונקלוס. דכחו כמדברס כל
כס' סרלס' וחספני סירס יסרס מלס מלס סלסוס סס פל
כדמו אליו וסלס לא כספסרו סס אלא המקומות שהכניסו כלכד
לס כדכריס שדכר לסס כסכוסס לא ספוליס כלל כו'. וסלסס
ליו יודס סס חמיו ז'ל דסס סוף פ' אלא כדכריס
לס דכרי סוכוסס וסלס סדכריס סיר דכרי סוכוסס וסוי כסלו
כסלס אלא סוכוסס פסר סוכוסס פססס סל כ' יסלסל כככר סוכרן
סל סס סססלו כמדכר כו' סלסלס כסכוסס חוקילוס ססססס סל
סלס כדכריס אליו ססססס כו' ולס כססס אליו ססססס יד
ז' סוכרן לסוסס' מוכס יסססו כו'. כסל כס' סססס ססססס כדכריס
סוכוסס ססס לו לסוססס סולס ססססס ססססס וסססס ס' ז'ל
סס כסוסס וססס: ד' דלון לוסר דלסוס ססססס קסרס סססס
כדכריס לפיל כס' סססס וססס כססססס דלסס דלס' ס' ללססס
כססס סססססס ס' כסססס: ה ססססס לו דככר כססס ס' וסססס
ז' ססס: ז' לון לססססס לסס לא ס' ז' קוסס סס' חוסל ולכן כסס
לססס סססס סוף קסרס מול סוף וסססס: כין סססס חוסל ולכן
סל סססן וסססן וסל ס' כ' אלא ס' סל כין ליו מסיסס ססס:

פירוש על אלה בלא ואז

ועלמנו על לשונו וסכיסס מדכרס מתוך קריוס כל ססס. וס"ס
כ"א לסס סססס ססס ססס כסלס אלא ולס כססס וסססס

ליקומים על התורה

עבדות אישין וואקענין וייער גבדו, אי דאך אקשאט איב
די יידין האבין געוואקסן וואס משה פייגט מים די ווערסער
גענין וי'א דאך פארשטאמט געווארן פון וייער בייד און האבין
אין גבדו געוואקסן, און איב די יידן האבין גיט געוואקסן וואס
משה פייגט מים די ווערסער איז דאך דאס גיין סוכר גינען
פאר וי'. געקענט דער גאר מים הייס ווייערסער וואס דער פוסק
משה רבינו האט געשריבן די תורה איז וייערסער געלייגט
ושראכין האבין אלע קעלקער געוואקסן וואס עס פשיים אין
די תורה, דרייער ווען משה וואלט ארויס גיכעס וייערסער וינד
בפירוש און דאס וואלט דאך געשריבען געווארן איז אלע
שראכין וואלטען דאך אלע קעלקער געוואקסן די וינד וואס
די יידן האבין געשריבען וואלט דאך גיט שיינ געווען פאר די
יידן, דרייער האט משה דערפאגט וייערסער וינד מים איינגעגעבן
ווערסער און די וועלכע ווערסער וועלן געשריבען ווערן
אין אלע שפראכן וועלן דיא עקלער פייגען און דאס געגען
געקען מן אקסער וועלן דיא יידן גיטש פארשטאמט ווערן
מים וייערסער וינד, דאס וואס רש"י משה האט געוואקסן די וינד
פון דיא יידן אישין וואקענין ווערן דעם גבדו פון דיא יידן:

מיר דער ביי גינען וואקענין מיר אים געקעקערט
געוואקסלט און האט וי'א גישפראכט און האט צו וי'א גינאגט
עס האט צו, עקעסערין אקענין דיא בייד ואל עקעסערין כמדכר וואס וי'א האבין דער צערניגס
גאט ב"ה אין דער מדבר און האבין גינאגט ווער וואלט געבין מיר ואלין שטארבין אין סככים
איינער מיר ואלין שטארבין אין דער מדבר געבדו וואס וי'א האבין געווינדקט אין ערבות
מואב און האבין געווינדקט דיא עבדות כוכבים בעל פער מול סוף וואס וי'א האבין געווינדקט
אקענין דעם ים סוף און האבין גינאגט וועקען דעקין מ'קריס גיט גינען אין סככים וואס דא

דעת וקנים מבעלי התוספות

לישראל כסססו לסס ס'סססס כככסס, דככס וססס אפ ס' כסס
וגו'. אלא כלסס ססססס מלכ לסס סס ססו סססס יעקב

פירוש לתורת אלהים

וויקעקעניש געבדו אין דעם פלון מל סוף אקענין
דעם ים סוף ביי געווישין פארן און געווישין וואס
ולכן רש"י שרייבט וייער מים דיא בייד האט משה
גישפראכט דיא יידן און האט דער קאנט אלע
ערטער וואס דיא יידן האבין דארט דער צערניגס
גאט דרום האט משה קאר גישפעלט דיא געקען
פון דיא ערטרע און האט גיט ארויס גינעט וואס
וי'א האבין גינאגט אין דיא ערטרע פון ווערן
דעם גבדו פון ושראכט און משה האט דרום אלע
ישראל צווא וואקען גערויפן ווען ער האט וי'א
געשפראכט ווארום ווען ער וואלט קאר אביסל
יידן שפראכין וואלטין גינאגט דיא אנדערע
יידן וואס וועקען בייא דעם שפראכין גיט גינען
איהר וועקען גינען ווי משה האט אייך גישפראכט
און איהר האט איהם גיט געקעקערט, וואלטין
אין וייערסער בייד, דרום האט משה אלע ויידן אין
געוואקסלט און האט צו וי'א גינאגט דיא עקעסערין כמדכר וואס וי'א האבין דער צערניגס
גאט ב"ה אין דער מדבר און האבין גינאגט ווער וואלט געבין מיר ואלין שטארבין אין סככים
איינער מיר ואלין שטארבין אין דער מדבר געבדו וואס וי'א האבין געווינדקט אין ערבות
מואב און האבין געווינדקט דיא עבדות כוכבים בעל פער מול סוף וואס וי'א האבין געווינדקט
אקענין דעם ים סוף און האבין גינאגט וועקען דעקין מ'קריס גיט גינען אין סככים וואס דא

בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֵׂתִי עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דָּבָר מִשָּׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּכֵר אֲשֶׁר צִוָּה

בַּעַל הַטּוֹרִים

רש"ם

(ג) בלרעניס: כ' באב/ ויהי בלרעניס שנס, בלרעניס אלף
בשלהל. וכוונת אס יהיה ח' אחד בין לרעניס אלף אין

מהלך אחד עשר יום אבל מקדש ברנע שלחתי מרגלים
ונשחתוהם ארבעים שנה בהטאיהם:

שפתי חכמים

עשר יום מחזיק דרך הר שפיר וחס סיכו אלוהי בלרעניס שנה
והו סי' ויהי בלרעניס שנה אלף בלרעניס ש ה אכחכיס חלי כמו
שפ"י מלמד שלל הוכיח בו' אלף מקדש קר הו והוס כלל
כחיד אחד עשר אין מחזיק ואחס בלרעניס כ' ימים כסוימק
הקב"ה ומפני שהקבלת אחרתם בלרעניס שנה ואחר כך מחזיק
דבר חדש ויהי. בלרעניס ג' דבר עשה ג' ויין לקשקש דהכל
משמע כשכיל חסות המרגלים עכבו במדבר בלרעניס שנה וכן
כשנלקח פרש"י מיד עד שלש ימים בו' אלף שחטלו במחלונתם
י"ל בשכיל חסות מחלונתם נחשבו ל' יום וישכיל חסות מרגלים
מ' שנה: ה' דלג"כ מלי כ"מ מחי יחסה: ב' כ"ל דלג"כ מוחימו

הוכחת משה רב"י

ריש פרשה זו ד"ה אל כל ישראל, הלו הוכיח מקלן סיו אלו
בכחן מופתים אלו היינו כס היינו מצינו אלוהי וכו', וכן ב'
כ' השל מול אס קסס מורק כוס פרש"י ומחזיר קסס
פרסם נגד מוכיחם ומלחם לשמוע, וכן"ה הוס מלחם לומר
דבר שלל נשמה הוס ויהי אסור להוכיחם, אלל ע"פ פסס אהס
חיד להוכיח חוסם כ"ל, וכן"ה חלדס שחוס מוכיח מעלנו מחמס
מלח מוכיחם, אלל הקב"ה לן כ' ה שמויחם וחוזר ומוכיחם,
כמו שחלנו ששלל נחליו להוכיחם השכס וסכר כ' ניהל אהר
ניהל וכןל וס ויוס הוס הכיכ מוכיחם וחוזר ומוכיחם בשלחוס
קכ"ה, וסכס פססל דקדל משמע שחלס שהיחיס עשס ככ
בעדכ בעככס מול סוף בין פסלן ויין חסל ולכן ג'ו' סוכיס
מוד אחר וס קודס מוחוס בעככ סידן כמפוסס כפסוק כלן
כפספוס דקדל, וא"כ סוף פרש"י מלמד שלל הוכיחן אלל סמוך
למוח, וז"ל דרך סירוסו דכחלמ דכר סוכיס כשעס מעשס
הסכיסוס כמדכר בעככס מול סוף ג'ו' כק שפסוסס כעניסו לל
סוכיחן כק פסס לחס על כל עככס וסכרס שמשו וכל הרכס
כחוכחוס יד יעס פסוסס מקבלוס חוכוסם ונדסס וס חריו המיוס
להוכיסו כק פסס לחס, אלל קודס מוחוס חוס וס הוכיסוס מוד
הרכס כחוכחוס, וספסס מפני שקודס מוחוס זכס כסיוס נקדל
חוס אלחיס וסלס מלכרסס ווסס למדס אל, דלחלס כמחלונתם
לכך שפססס כעככיסו של מלך להכרסס כחוכסס אחר חוכסס

ספרים הראשונים והכל קשר אחד ובנין אחד עכ"ו סוף ענין
כפ"ט, והוא בענין ההלכות שהוא תיחד עם השמש בענין שני
מלחם אלף עשו, עכ"ו סוף כפ"ט שנין לגדור ממס יחד
בגדל אחד, אלל כשעס כרכס לרין להכסר יחד וס אלל וס וכל
יהיס שוס סירור כייסס, כן הוס כסכר וס הקמיס, לרין הסוכיס
שלמס עד שיחמכר מעסס הסכר הוס, וכן"ה כמו כחיכס אלל
ולל וכלל, להפכר כייסס, כלהרס מן סלסלס מיסס, עכ"ל
כחיססס נוסך: (ג) ויהי בלרעניס שנה ג'ו', סי' רש"י מלמד
שלל הוכיחן אלל סמוך למיחס, וקסס כרי להוכיח חס חכיסו
סוף מלח ססלונס ככל פסס שרואס כחכיסו שחיוס נוסכ כוכוס,
דכחיכס הוכס מוכיס לח עמיחן, וא"כ לרין אלל קיסס משס מלח
ול כל ימי חיו עד סמוך למוחוס, וסכין הכיכ עסל סל"ו והלרין
כחיכיסו, והכיסור מדכיסו סוף דכמלר ריכ דכ"ל דכיס וכן
מוכסס מכ: כפוסקוס כל"ה הוכיס: ריכ (סמוך מר"ח סמיק ב')
נכ"ס שולכנל וסחוס כעככ י"כ עד שחכסס וכו' חיו מוכיס
ידס וכו' דמוכס סכיסו שוגין וכל יסיו מוזין, וס"ה כלל דכר
סוכיס ספי' מוכרס כוכרס חס יודע שחיו דכיסו כשפסין לל
יוכיסו כככר כק פסס לחס אלל כ' יכסס כחוכיסו, ויכוסס
(דק סס) אמוי חולל ככס שמוח לומר דכר כסכסס כר מלח
לומר נוסכ דכר מלח כשעס וכו' שחלמס חל מוחס לן ג'ו', עכ"ל,
יודע דמסס חוכין לישראל שחיס מקבלוס חוכסס כמו שפס"י

פירוש לתורת אלהים

נוגע פון דעם בארג שעיר עד ביו קדש ברגע
משה האם צו ריא יודין אזוי געזאגט געהט וואס
איהר האט נועם געזען, עס איז נישט פאר האגערין
אנגעהקומענער וועג פון חורבן צו קדש ברגע וויא
דורך דעם נועם פון דעם בארג שעיר אונ דורך
דעם נועם האט מען אויף באדארפט גיין עלף
סאג אונ גאט האט גימייזט איילין אונ איהר
ענעם גינאנגען אין דריי סאג אונ עד האט דאס
געקאהן ברי עד נאל אייף גיה ברינגען אין
ארג ישראל אונ ווייל איהר האט געווינדען
האט גאט ברוך הוא אייף געפירט ארום דעם
בארג שעיר פערציג יאהר: (ג) ויהי בארבעים שנה
אונ עס איז געווען אין דעם פערציגסטן יאהר
בעש"י אין עלקשען חודש דאס מיינען מען שטמ
באחר מען אין ערשטן סאג פון חודש דבר האט
גאט ברוך הוא געקאמט צו איהרם נענטעניין.

ליקוטים יקרים

ויעקשער בןדבא מול סוף געזען אמסר פאר אלע פענעשטין.
אזורים אין סמוך שפוסס נח"י ערב ויהי בוקר עס איז געווען
אנקער אונ עס איז געווען דער אנהייב בעשעאונג
פון דער וועלט אין חקיער נאכס באקדעס סאג, ביאד דעם
מענשט ווערט אויך גערעפן ויין אנהייב יאהרין ערב, דרייזר
האט משה געזאגט אז די יודין באקדעס, אין אנקער, אין דעם
אנהייב יאהרין פון מענשט, מול סוף, נאל עד באדל קעקען
אויף יין סוף, דער אנהייב נאל ויין געגין סוף, ווען דער
עקשט איז נאך אין זיינע יונגע יאהרין נאל עד געדינקען אז
פון זיינע יאהרין אין פון זיין עלטער וועט אפמאל יין אפא, און
דרייזער וועט עד ויך חישקן גיט צוא זינדענען נאר צו סאחן
קצות אונ מעשים טובים, אונ אפילו זיינע זאכין וואס עד
וועט סאחן פאר יין נאל דאס אויף ויין מים הייליגקייט, דאס
מיינט מען בין אלץ ויילען פון ויין דרך ארץ און סיי ויין
ביידן נאל עד אלץ סאחן פון הקב"ה'ס נענען, פארן פיינט
מען פירט דרייזער, וואסל איז דער פיינט ביי דין :

משה גערעם צו ריא יודין כלל אזיא וויא
רש"י שרייבט פון באנען לערנען סיר אז משה

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ : י אַחֲרֵי הַבָּתוּר
 אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
 בְּחֶשְׁבֹּן וְאֵת עֶזְג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר
 יוֹשֵׁב בְּעֵשְׂתָרֹת בְּאֲדָרְעִי : בַּעֲבָר

י' ימיה קותחון: ד בתר
 דמחא ית סיוחן מלכא
 דאמורא ד י' תיב
 דחשבון וית עזג מלכא
 דסתנן ד י' תיב
 דעשתרות באדרעי :
 ב בעברא ד' דרנא

ת"א אחרי הכהן. כ"ס ב :

בעל המזורים

לדינן לא רענע ולא ענן כי ת"ח מגין עליהם מאויביהם דאריי

שפתי חכמים

קודם עיתתו כסדר לזיכורו היום מעט ומחר מעט דמס לי
 לזכוריו סכל כדפסס אחד עדיין יש לי ספלי לזכורו למחר ומעט
 יאמר זס מפני אחרי שאל שיש לו עניו סוף מוכיח ומחר תמיד
 וז"כ דעס בחוכמתו פ"ס מוכיח וסוף סמוך לזיכור על כל
 מעטיו . וז"כ א"כ למס פס"י לשל ומתי למד עיטבך כר
 מג"ל דלעס עסכרל דנפסס עסס כר דעפני לרכיט דנכ"ס אין
 מוכיחין כו' . וי"ל דק"ל דהס כל ספספסס הללו זיכס שייכוס
 סכס דלס שייך לזמר סמל ייחוסו ויכל לו דלסס יכלו דלסס לא
 יללו סלל לכל לל"ל וסס לא שייך לעימר סלל יסביס מעט
 דסכס כל יסכלל דימד כיס מוכיח ומס סביסל דכ"י ימסני מס
 כו' סוף מביס ספסס על עיטבך . וז"כ וסס סוכס סוכס מוכיח
 לס עיטבך וסכ"י אסי' מלס עפסס, וי"ל סוכס מוכיח עיטבך
 כעסס מעסס וסלל יסס מוכיח וסלל וסוכיט . ס' סלל כעסס
 מעסס רק כעססס ככר ספספסס, מללל: ס . כ"ל כספססס לו וסוף
 סוכיכוס זס מפס"ס עממלע . ללוו למרן ל"ל למכסס דמכיס סכוסו
 כיון סכסיכיס ויס דלרכיכיס סנס וכו' סלל כל אמר מעסס כו' . וז"ל
 א"כ דלמס א"כ דלס הכיכוס קודם לוס מוסס ספספסס כו' כ"י סלס
 יאמר מס סיסכ"י וי"ל דל"ל סל"ל ויס אחרי סוכוס לס סיוחון וסוס
 ונכס כחי' ויס כרכע' סנס סלל ללמד סלל ייסס סלל סמוך
 לנכיס וסדכ"י סלכ"י סוכוס ס' עמי' סל דלמר ייסס כו' ס' סילס
 כ"ל עילס: צ . כ"ל ל"ל למכסס אכר ייסב כספסס ל"ל לזוכיר
 מקוסויסס: ק וקריס סוף ל' קרן כלומר חוק: ד כלומר סל
 סלמר מלסס דעספססס וז' לוקן דלסס דוקס עספססס קריסס

רואה ומתבניס ס ממנו כו' , כדליתס כספרי . וכן ידוסעס
 לא הוכיח לס ישראל סלל סמוך למיחס , וכן סמוסל סנל'
 (ס"א יכ) הנני עני כי , וכן דוד לס סלמס כנו : (ד) אחרי
 הכתרו . אמר מלס לס אלי מוכיחס ע קודס שיכנסו לקלס
 הלארן יאמרו מלס לזס עליון מלס הוכיכ לו אינו כל סלל
 לקמר ולמלס עילס פ סלן כו כס לכניסנו לארן, לסיכר
 הממין עד ספסל סיוחן וסוס לקניסס וסריסס לס חרלס
 ואחר כך הוכיח : סיוחן מלך האמורי אשר יושב
 בחשבון . (ספסרי) סלו לא היס סיוחן קסס צ וסר סרוי
 כסכסון היס קסס ססמדינע קסס , וסלו היס סיר אחרס
 וסיוחן סרוי כוכוכס היסס קסס ססמלך קסס עמ"כ" ססמלך
 קסס וסמדינע קסס : אשיר יושב בעשטרות . המלך
 קסס וסמדינע קסס : עשטרות . סול לסון לוקין וקוסי ,
 כנו עשטרות קריס ק וסעטרות זס סול עשטרות קריס
 ד סרוי זס סרלסס ססכסס אחרפל סנלמר (כרסחיט יד)
 ויכל לס סרלסס כעשטרות קריס ועג נלמל מסס , וסול
 סנלמר (סס יג) ויכל סלסלס , וסומר (לקמן ג) כי רק
 עוג מלך הכסן נסלר מיחר סרלסס : באדרעי . סס

תוכחת משה לביי

ספסל דנפסס לס סיוחן וסוס וסוריסס לס חרלס סל"כ סוכיט
 פכ"ל , וקסס סוכיט כנו גר וכו' סלכין וסלי סנס מעסס סנלמר
 לרן סיוחן וסוס סלסס סוכיט עסס , סכל ספר סכסיס ססס
 סעסס סכסיס וסלי רוכן סל יסכלל סלל סלו חלק מלסין סיוחן
 וסוס וסיוין סל לזכור לס סירדן לללסוס סל ל"ס מלכיס עדיין
 סרדנ כספססס מוסר סלמלס לנכסס סל סוכססס כו' כ"ל , וז"ל
 דוקס , נוכל לזמר כי לס סיו כ"ג וכו' וס"ע סלו חלקס בלרן
 יסכלל סיסס א"י סלמלס ל"כ חלקיס , ל"כ סכסיס , וסכסיו
 סכני רלכין וכו' וסלי נכסס סלו חלקס כעכר סירדן מוכסס ,
 כחלקס א"י לנכסס מוסר וסלי , דסיטו לחכסס חלקיס וסלי ,
 כדכתיב כספרי יסוסעס (קסילס יג) וססס חלק לס סלכר סלסס
 כחלסס לחכסס סכסיסס וסלי סכסס ספססס , כנלס סכסיסס

פירוש לתורת אלהים

אשר יישב ונאם ער וינצט בעשטרות דאם וענען
 אנעלכע שקעט. רש"י שרייבט משה האם ויה
 אזוי גיבראכט אז איה וועל וי שיקראפין איידער
 איה וועל ויאי אריין בריינגען אין אביסול לאגר
 פון ארץ ישראל וועלין ויאי זאגין ונאם האם
 דער משה צו אונן וועלכע נאכס האם ער אונן
 נישאדן ווער אס שיקראכט אונן עס כזו וייון.
 האם קיין פח אונן צו בריינגען אין ארץ ישראל
 דרום נעפינט ער אויף אונן פלובליס אונן זאגט
 מיר האבין גינדיגט ער זאל זאגין וועגן אונזעכע
 זינד בריינגט ער אונן גיט אין ארץ ישראל דרום
 האם משה נואמט כיון ער האט מלחמה גיהאלטין

בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי : ידע שור
 קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא
 התבונן : ידעו וני חמא עם כבד עון זרע מרעים
 בנים משחיתים עובו את־יהוה נאצו את־קדוש
 ישראל גזרו אחר : ה על־מה תבו עוד תוסיפו
 סרה בל־ראש לחלי ובל־לבב דני : מכה־רגל
 ועד־ראש אין־בו מתם פצע וחבורה ומכה
 מריה לא־זרו ולא תבשו ולא רפקה בשמן :

ארי : מליל עמי בית
 ישראל קריתי לחן דני
 חבבתינו וקרתינו ואנו
 קרדו במימי : ידע חמור
 וגניח וחמור אהיה וקרתי
 ישראל לא אליך למדע
 במלתי עמי לא אספול
 למחב לאויתי : דני על
 דאחמריאו עם קדיש וחמור
 קנישא בחיקא ואקניאו
 חובין אתקניאו בקרע
 רחיקא ונאכישו אתאמר

לחן דני חביבין וחבילין אורחתון שקבין ית פולחנא ביו קצו גדלתי קרישא דישלאל וקרי
 עובדיהון בישא אקחרו וקוו לאחורא : ה לא מספילין למימר על מה לקניא עוד מספין למחסי
 ולא אקריין מה דין כל ביש קרע וכל לבב דני : י משאר עמא ועד רישא לית ביהון דשלים גדלתי
 פולחן קרדין וקריין אהגאלין חובין קחא בקקא לא שקבין מזוניניהן ולא מחסדין לחיקבא
 אף לא וקבן לחן לאנא עליהון :

מצורת דוד

ולא בשמו אשכי : כים גדלתי : כל וסו דכדי לאו לא סוכוס
 שפטי לני ככרי ישלאל אשכ גדלתי ורוממתי : כל
 ספכוס וסס לא ספכוס כנפולי : כל פדו כי : (ג) ידע שור
 סלס אף ודע וקרי אשכ כמלי אשכ קבוס וקבוס סלס
 וסכמול סוס עם ססוס סלס ביומר סלס ידע סוס מקוס סלסוס
 סל כעליו וסולן שפס לכמול : לא ידע : לא סלס לנעס חוסי
 לסיוס כעמפין : י עמי : סס ססמס עמי וסלי כעורסס פלס
 לא יתכוננו לנעס עם סול לסס כי סלס כעמפס סול סלס
 יאכלו וליסס אפי' כממול סוס ספכור כסוכוס : (ד) סויל : כנדיס
 מחמלס וקובל סל ישלאל ססיו מלס גוי קדוס וסכסול לסיוס גוי
 חוסס : סס ככד סיון : מלס סיו זרע סלס כי' וסכסול לסיוס זרע
 סיון : זרע מרעים : מלס סיו זרע סלס כי' וסכסול לסיוס זרע
 מרעים : כים כעמפסס אשכ זרעס : מול חמור : וסכסול לסיוס
 כים כעמפסס אשכ זרעס : מול חמור : וסכסול לסיוס
 לאסיר כדוס סממלן לשמול דכדי סכדור סלס : (ס) מלס עם
 מכו : מל ספכורס עמסס סלסס מלס מל ספכורס ססלס עמסס
 חסור וליסכס עמססס מל כל לשמול סלס כעליוס קליון : כל רמס לחלי : סלס סיי הכמלס נחלס כל סלסס וכל סלס יפדוס
 לס חמול אסיר : (ו) סלס : סלס ככל חמול מקוס סלס עמסס כמקוס סלסס מלס וסכסול כי' : לא וסור מליסס סכס
 סמכסול ספכוסס : ולא כמול : סלס ככר עמסס מליסס כדכר סוכוליס מל סכמול : לא זרעס : לא נחמיר סכסס סכסס כדכר
 ספכוריס עמסס : כל כלס מלין לא כעמססס מכמולס אשכ כלו מליסס מלס על ספכוריס שפטיס יפדוס חמורס לסכוס
 סול וסול דכר מלס לזכר סלס מלס כל ספכוריס מל סכריס ועל ימס כמס יפדיון עמססס ככס ולמס חמולס סול :

כתובים תהלים ה

לחמשך מיסור וסכנות ד"א שין דלת יור נשש שין שין דלת שין דלת יור רוח יאהרונה נשמת דיסד א אר
 ארנ ארני נשש ארני רוח אלף דלת נון יור נשמת דלתות יו דו וז חז חז חז חז דיסר יתה וחי יתה דלכות אל
 שם ב"ן שבעשית :

א מטול די אנה תבכר א כיי־אתה תבכר צדיק יתנה פצנה רצון תעמקנו :
 לצדיקא יי סיד תריסא ב לכנצח בגנינות על־השמינית מומר דוד : י יתה
 רצון סבא סבלגיה : אל־באפה תוכיחני ואל־בחקתה תיסקני : י חגני יתה
 בלשקחא בגניקא על פנא דתמנא ניסא ולישקחא דוד : י לא ברוגה סכנעני ולא ברתקא פרדי יי : י חוס עלי יי

מצורת דוד

(6) כי אשכ גוי' : מלס סמקלס כי אשכ ס' סכר דליק :
 כננס : כמו כנסוס סככרלס אשכ סכוס כן סככרלס כננס :
 (ג) ולא כעמפין : ככל סוכר כמס' : (ד) חמלי : לכל סופין
 בגנינות על חשמינית מומר דוד רעם קסיטל האמ
 דוד סקלר געוונען מיט אשכ וינגער צו ואקען
 אונ האמ גינעסין ביא חקב"ה : (ג) ח' אל באפך
 חוכיני דוא ואלקס סיה גים ששקאלין מיט דין

(6) בצנה : המקפת רוחותיו על אש : רצון : נחת רוח :
 תעמרנו : תסוככנו : (ב) על השמינית : כנר על
 פירוש עברי ימיש
 בגנינות על חשמינית מומר דוד רעם קסיטל האמ
 דוד סקלר געוונען מיט אשכ וינגער צו ואקען
 אונ האמ גינעסין ביא חקב"ה : (ג) ח' אל באפך
 חוכיני דוא ואלקס סיה גים ששקאלין מיט דין
 (א) ביי אנה תבכר צדיק ח' ווארום דוא נאם וועקס
 בענקשין רעם צדיק גנצן רצון תשטיי דוא
 וועקס רעם צדיק געויליגען פון אלע גיטין
 אונענעקס אויף איהם גרעקין וויא מיט אפאנציר
 עס נאל צו איהם קיין שלעכטס קוקען : (ב) לשנצ

כִּי אֶמְלֹךְ אֹנִי רַפְאֵנִי יְהוָה כִּי נִבְהֵלוּ עַצְמִי: ה' וְנַפְשִׁי
נִבְהֵלָה מֵאֵד וְאַתָּה יְהוָה עֲדִימָתִי: וְשׁוֹכֵה יְהוָה תִּלְחָצֶה
נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסִדְךָ:
וְתוֹב יִי פָצִי נַפְשִׁי פָּקֵד לִי בְּלֵל טוֹבָה:
וְיִשְׁמַח רִי

מצודת דוד

פִּי לְחַיּוֹת כִּי כִּי סֵלָה אֶמְלֹךְ אֹנִי וְדִי כּוֹס: רַפְאֵנִי. הַסִּיף
נִבְהֵלוּ וְאַתָּה רַפְאֵנִי מִן הַסִּיף אֲשֶׁר עֲבָדוּ עָלַי מִזֶּה כִּי הֵלֵךְ
נִבְהֵלוּ עָלַי: (ס) וְנַפְשִׁי, וְאֵף נַפְשִׁי נִבְהֵלָה וְאֵם כִּן עַד מִתִּי
לְחַיּוֹת עוֹד נִגְשׁוּ וְעוֹסֵם הֵלֵךְ מִלִּפְנֵי הַסִּיף עַל מִלִּפְנֵי הַסִּיף
שׁוֹב וְהַיֵּלֵךְ נַפְשִׁי מֵהַלָּה וְהוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסִדְךָ, אֵף אֵם עֲדִינִי לֹא נִסְרַעְתִּי כִּי מִתִּי:

פירוש עברי שייטש

פַּעַם, נִוְעַן רֹאשׁ וְנִוְעַם מִיר וְנִוְעַן מִיָּד וְנִוְעַן מִיָּד וְנִוְעַן מִיָּד
מִיר גִּיט וְנִוְעַן מִיָּד פַּעַם וְנִוְעַן מִיָּד פַּעַם וְנִוְעַן מִיָּד פַּעַם
אֶפְסִי וְנִוְעַן רֹאשׁ וְנִוְעַם בְּרִינְקֵן אוֹיֵף מִיר וְנִוְעַן מִיָּד
וְנִוְעַן מִיָּד גִּיט וְנִוְעַן מִיָּד פַּעַם: (ו) וְנִוְעַן מִיָּד גִּיט וְנִוְעַן מִיָּד
אוֹיֵף מִיר בְּרִינְקֵן כִּי אֶפְסִי אֵין אוֹיֵף בִּין דָּאָר פֶּאָר
שְׁנִיטֵן, אוֹיֵף בִּין דָּאָר קִרְאָנֵק אונ' שְׁוֹנֵאָר קִרְאָנֵק
כִּי נִבְהֵלוּ עַצְמִי נִבְהֵלוּ גִיט מִיָּד פֿון מִיָּד קִרְאָנֵק
וְנִוְעַן מִיָּד בִּינְקֵר וְנִוְעַן מִיָּד עֲרִשְׁרָאָן, טֶאָמֶק
וְנִוְעַן אוֹיֵף שְׁטֶאָרְבִּין: (ה) וְנִוְעַן מִיָּד נִבְהֵלָה מֵאֵד אונ' מִיָּד

עיקר תימ

משנה תרומות פרק א

ברמורה

(6) וְיִשְׁמַח רִי כִּי כִּי סֵלָה אֶמְלֹךְ אֹנִי וְדִי כּוֹס: רַפְאֵנִי. הַסִּיף
נִבְהֵלוּ וְאַתָּה רַפְאֵנִי מִן הַסִּיף אֲשֶׁר עֲבָדוּ עָלַי מִזֶּה כִּי הֵלֵךְ
נִבְהֵלוּ עָלַי: (ס) וְנַפְשִׁי, וְאֵף נַפְשִׁי נִבְהֵלָה וְאֵם כִּן עַד מִתִּי
לְחַיּוֹת עוֹד נִגְשׁוּ וְעוֹסֵם הֵלֵךְ מִלִּפְנֵי הַסִּיף עַל מִלִּפְנֵי הַסִּיף
שׁוֹב וְהַיֵּלֵךְ נַפְשִׁי מֵהַלָּה וְהוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חֲסִדְךָ, אֵף אֵם עֲדִינִי לֹא נִסְרַעְתִּי כִּי מִתִּי:

חֲמִשָּׁה לֹא יִתְּרוֹ. מִיֵּנָה לְמַעֲטֵי הָאֵל דָּלָר לְקַמֵּן קֵטֵן
שֵׁלָה הַכּוֹס שְׁתֵּי שְׁעוֹת תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה קִמָּ"ל דָּלָר
תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה: (6) הַחֲדָשׁ הַשּׁוֹשֶׁמֶת וְהַקֵּטֵן וְכו'. לָלוּ
מִחֵד קִרָּה נִקְרָא לֵן דְּכַחֲבִי דְּכֵר אֵל כִּי" וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה
(7) מֵאֵל כֹּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ
לָבוּ, אֵל כִּי" פֶּרֶט לְעִבְדֵּי, מֵאֵל
כֹּל אִישׁ פֶּרֶט לְקַטֵּן, אֲשֶׁר
יִדְבְּנוּ לָבוּ פֶּרֶט לְהַרְשֵׁת
וְשׁוֹטֵה שְׁלֵיִן כִּסֵּף דַּעַת
לְהוֹת נִוְדֵקִין, וְקֵטֵן לֹא מִי
מִמַּעַס מֵאֵשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבוּ
דְּלִיכָא קֵטֵן שְׁהִינֵי לְעוֹת
נְדָרִים שִׁיט לֹא דַעַת לְהוֹת
נִוְדֵק, וְזוֹת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר

חֲקוּ מֵאֵתָּה פֶּרֶט לְחֹרֵס שְׁלֵיִן שְׁלֹ וְשׁוֹטֵה הַמֵּאֲכָד מֵה
שְׁעוֹתֵיכֶם לֹ (7) קִרְוֵי שׁוֹטֵה: אִפִּי' בְּרִשׁוֹת. שֵׁל יִשְׂרָאֵל עֲשֹׂאֵה יִשְׂרָאֵל לְחֹרֵס: אִתּוֹ תְּרוּמָה
דְּכַחֲבִי לֹ תְּרוּמָה וְכו' אֵם לְרִבּוֹת שְׁלֹחֶם כֹּס אֵתָּה כִּי שְׁלֹחֶם כִּי כִּי: כִּי לֹא יִתְּרוֹ.
לְכַתְּמָה, לְדָרִיךְ הַשְּׁמִיעִי לְאֻזְוִי כִּשְׁכֵּךְ (7): וְהַחֲדָשׁ שְׂרַבְרוּ בֹ כְּחִיבִים בְּכָל מְקוֹם וְכו'. לֹא כִלְלָה הֹא
דְּכִרֵּם מִיֵּנָה חִי חֲרָם וְחִי שְׁמוֹעַ בְּכָל וְכִפְרָק מִזֶּה מִלֵּינָה לְעֵינֵי חֵלִיל: שְׁאִינוּ שׁוֹמֵעַ וְאִינוּ מִרְבֵּר.
וְיִמְאָכֵם פֶּאָר אִינִי שְׁלֵיִם עַד וְאֵל אֶפְ שִׁיִּידִין דִּיא
תְּרוּבָה אִינוּ דָּאָם קִינִי תְּרוּבָה: בִּי תִשְׁתַּבֵּחַ וְאִינוּ
שְׁמַע לֹא יִתְּרוֹ אִינוּ מִיָּדְקֵר וְאִינוּ רָעַם אונ' הַעֲדָה
גִּיט מֵאֵד גִּיט אֶפְ שִׁיִּידִין תְּרוּבָה וְאִינוּ עַד דָּאָר
הַעֲרִין דִּיא בְּרָבָה וְאִינוּ עַד וְנִוְעַן וְנִוְעַן אִינוּ דִּיא
תְּרוּבָה וְאִינוּ תִרְס תְּרוּבָה תְּרוּבָה אונ' אוֹיֵב עַד דָּאָם אֶפְ
גִּישִׁיִּים אִינוּ דָּאָם תְּרוּבָה תִּשְׁתַּבֵּחַ שְׁדָרִי בֹ כְּחִיבִים בְּכָל מְקוֹם
שְׁאִינוּ לֹא שְׁמַע וְלֹא בְּדָר וְאִינוּ דִּיא חֲקִיבִים וְנִוְעַן אִינוּ
רִין פֿון הַחֲרָם אֲמִיבִין מִיָּדְקֵר וְיִי אִינוּ אִינוּ תִּשְׁתַּבֵּחַ
וְאִינוּ הַעֲרֵט גִּיט אונ' רָעַם גִּיט: בִּי קֵטֵן שְׁלֵיִם תִּשְׁתַּבֵּחַ

שנולד חרש ממעי אמו וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לו א"ל לו שידבר: ג רבי יהודה אומר תרומתו תרומה. בדעבד, דלית ליה לר"י דך דרשה מאת כל איש פרט לקטן: עד שלא בא לעונת נדרים. הזכר כן י"ב שנה ויום אחד ונקבה בת י"א שנה ויום אחד ומאחר עונה ואילך חס תרם תרומתו תרומה, והלכה כר"י: ד אין תורמין וכו'. מי שיש לו מעין מחייב להפריש ממנו תרומה וזיתים שהייב להפריש מהן תרומה אינו יכול לתרום מן הזיתים כפי השיעור שיש לו לתרום על

הזיתים ועל השמן ולפטור השמן בתרומת הזיתים, דכתיב כדנן מן הגורן מן הגמור על הגמור ולא ממה שאינו גמור על הגמור: ואם תרמו בש"א אין תרומתן תרומה: ה אין תורמין מן הלוקט ומן השבחה ומן הפאה ומן ההפקר ולא ממעשר ראשון (ס"א שלא) שנשלה תרומתו ולא ממעשר שני והקדש (ס"ב)

יהודה אומר תרומתו תרומה. רבי יוחנן אומר אם עד שלא בא לעונת נדרים אין תרומתו תרומה, ומשבב לעונת נדרים תרומתו תרומה: ד אין תרמו בש"א תרומתו עצמן בהם ובה"א אין תרומתן תרומה: ה אין תורמין מן הלוקט ומן השבחה ומן הפאה ומן ההפקר ולא ממעשר ראשון (ס"א שלא) שנשלה תרומתו ולא ממעשר שני והקדש (ס"ב)

לחוקק וס"ג דכוחים וס"ד שכן כדא שפי שפירות דמסע דבסעוך לטן מיידי, אבל הכ"ס מביא דככל בכל קטן קטמר ומס"ד כ"ט, ס"ה: (ה) כן ס"ה הכ"ס, ודבר תימה הוא דמאי קמ"ל שאין מוסר עצמו ממוחו בשל אחרים, ונראה ס' שירושלמי דבעי עצמו שיש לו כדי של טבל מיידי ואין תורמין מהן מוסר דהו מפסור על

ספיקו: (ו) וס"א של כ"ד"מ של נטלה תרומתו ומפדשה שלא יטעה אחרת אע"פ דהשקן ס"ד ס"א"ס חושב כמה יש בו מן ס"ה"ס ומה שיטבר הוא שפדשה לטעם ס"ג על כדיוויהו ס"ה"ס דמאי קמ"ל שפדשה ס"א"ס לכן ניר נכנסת הויב ס"ג על ס"ה"ס

כלבד אבל לא על השמן: ובה"א אינה תרומה. הוהיל ונחכוין לתרום גם על השמן אין כחן תרומה לא על הזיתים ולא על השמן והרי הוא כאלו לא תרם כלל: ה אין תורמין מן הלוקט ובח השבחה ומן השבחה ומן הפאה ומן ההפקר. דכתיב וכל הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך תרומתו ממנו תרומה גדולה על כרי של טבל שזידו: ולא ממעשר ראשון שנשלה תרומתו. חן פטור מתרומה גדולה (ו) ודוקא שנטלה תרומתו אבל לא נטלה תרומתו יכול לתרום דמיא בספרי מניין לכן לוי שרצה לטעות ממעשר ראשון שלו תרומה גדולה מנין עשושה ח"ל כי חס מעשר כד"ל אשר ירמיו לה' תרומה מכאן שאם רצה לעשות תרומה לאחרים עושה יכול חף לאחר שנטלה תרומתו יחא עושה אותו תרומה לאחרים ח"ל חס מקדשו ממנו צומן שקדשו בחוכו הוא עושה אותו תרומה לאחרים אין קדשו בחוכו חף עושה אותו תרומה לאחרים: ולא ממעשר שני והקדש שנשפדו. והא תנא סבר מעשר שני ממון גבוה הוא ויכחא דלא נפדו: כשיטא דלוי יכול לתקן טבלו בממון של גבוה אבל היכא דנפדו סד"א דיכול לעשות תרומה גדולה על טבלו וכו"ל הא נמי פשיטא דחולין גמורים

כלבד אבל לא על השמן: ובה"א אינה תרומה. הוהיל ונחכוין לתרום גם על השמן אין כחן תרומה לא על הזיתים ולא על השמן והרי הוא כאלו לא תרם כלל: ה אין תורמין מן הלוקט ובח השבחה ומן השבחה ומן הפאה ומן ההפקר. דכתיב וכל הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך תרומתו ממנו תרומה גדולה על כרי של טבל שזידו: ולא ממעשר ראשון שנשלה תרומתו. חן פטור מתרומה גדולה (ו) ודוקא שנטלה תרומתו אבל לא נטלה תרומתו יכול לתרום דמיא בספרי מניין לכן לוי שרצה לטעות ממעשר ראשון שלו תרומה גדולה מנין עשושה ח"ל כי חס מעשר כד"ל אשר ירמיו לה' תרומה מכאן שאם רצה לעשות תרומה לאחרים עושה יכול חף לאחר שנטלה תרומתו יחא עושה אותו תרומה לאחרים ח"ל חס מקדשו ממנו צומן שקדשו בחוכו הוא עושה אותו תרומה לאחרים אין קדשו בחוכו חף עושה אותו תרומה לאחרים: ולא ממעשר שני והקדש שנשפדו. והא תנא סבר מעשר שני ממון גבוה הוא ויכחא דלא נפדו: כשיטא דלוי יכול לתקן טבלו בממון של גבוה אבל היכא דנפדו סד"א דיכול לעשות תרומה גדולה על טבלו וכו"ל הא נמי פשיטא דחולין גמורים

שעורו רבי יהודה אומר תרומתו תרומה אקניד ונאם האם נים צוויי האר נראם מיינמ קען אויף ריא ענדוהו נאנט רבי יהודה אויב ער האט אפ גישיידט תרומה איז די תרומה נוסע תרומה, רבי יוסי נאנט אס ער שלא בא לעונת נדרים אין תרומתו תרומה אויב ער איז נאך נים געקניקען צו דער צייט ונאם ניין גרר נאל ניין איין גרר נאם איז איין זכר צעוועלף יאהר מיט איין טאג און איין נקבה ערף יאהר מיט איין טאג) איז ניין תרומה קיין תרומה משא לעונת נדרים תרומתו תרומה און וויא ער איז גיקניקען צו דער צייט אז ניין גרר איז אנטפער גרר איז ניין אפ שיידען תרומה נוסע תרומה: ד אין תרומין זיתים על השקן ולא ענבים על חבו נוען איינער האט איילקענען (וואס קען האט נאך גים ארויס גינגקען פון וויא די אייל) און ער האט אייל, און ער האט ווייג' קרייגען און וויין, און קען האט נאך גים גיגעבן פון וויא תרומה, קאר קען נים אפ שיידען תרומה פון ריא איילקענען עס נאל ניין גענוג אויף ריא איילקענען מיט די אייל, אונזער קאר נים געבן תרומה פון ריא ווייגקרייגען עס, נאל ניין גענוג אויף ריא ווייגקרייגען מיט ריא וויין נאם תרומה בית שמיא אפרים תרומה עצמן בקה און אויב קען האט אפ גישייט, נאמן בית שמיא וויפיל ער האט גיבארפט אפ שיידען פאר ריא איילקענען און פאר ריא ווייגקרייגען איז נוסע תרומה, און ריא וואס ער האט אפ גישייט אויף ריא אייל און אויף ריא וויין

שעורו רבי יהודה אומר תרומתו תרומה אקניד ונאם האם נים צוויי האר נראם מיינמ קען אויף ריא ענדוהו נאנט רבי יהודה אויב ער האט אפ גישיידט תרומה איז די תרומה נוסע תרומה, רבי יוסי נאנט אס ער שלא בא לעונת נדרים אין תרומתו תרומה אויב ער איז נאך נים געקניקען צו דער צייט ונאם ניין גרר נאל ניין איין גרר נאם איז איין זכר צעוועלף יאהר מיט איין טאג און איין נקבה ערף יאהר מיט איין טאג) איז ניין תרומה קיין תרומה משא לעונת נדרים תרומתו תרומה און וויא ער איז גיקניקען צו דער צייט אז ניין גרר איז אנטפער גרר איז ניין אפ שיידען תרומה נוסע תרומה: ד אין תרומין זיתים על השקן ולא ענבים על חבו נוען איינער האט איילקענען (וואס קען האט נאך גים ארויס גינגקען פון וויא די אייל) און ער האט אייל, און ער האט ווייג' קרייגען און וויין, און קען האט נאך גים גיגעבן פון וויא תרומה, קאר קען נים אפ שיידען תרומה פון ריא איילקענען עס נאל ניין גענוג אויף ריא איילקענען מיט די אייל, אונזער קאר נים געבן תרומה פון ריא ווייגקרייגען עס, נאל ניין גענוג אויף ריא ווייגקרייגען מיט ריא וויין נאם תרומה בית שמיא אפרים תרומה עצמן בקה און אויב קען האט אפ גישייט, נאמן בית שמיא וויפיל ער האט גיבארפט אפ שיידען פאר ריא איילקענען און פאר ריא ווייגקרייגען איז נוסע תרומה, און ריא וואס ער האט אפ גישייט אויף ריא אייל און אויף ריא וויין

אין תרומה ויבית חלל אפרים אין תרומה תרומה אונ בית הלל נאמן ריא תרומה אין תרומה אפילו אויף ריא איילקענען מיט ריא ווייגקרייגען אויף נים, קאר ער מוז נאך אקאדיל אפ שיידען תרומה אויף ריא איילקענען און ריא ווייגקרייגען פונגערער, און אויף ריא אייל מיט ריא וויין פונגערער: ד אין תרומין פון הלוקט ומן השבחה ומן הפאה ומן ההפקר איין ארעם כאן קאר נים געבן תרומה פון גיגע לוקט שפכה ופאה (ווארום דאס איז פטור פון תרומה) אויף אנדערע הבואה וואס נאם ונאם תרומה. ווארום קען קאר נים אפ שיידען תרומה פון אנדערע הבואה וואס נאם ונאם ונאם תרומה אויף אנדערע הבואה וואס נאם ונאם ונאם תרומה איז פטור פון תרומה ולא ממעשר ראשון שנשלה תרומתו דער רין איז איינער קען געקט ארויס די קערנער פון ריא נאנגען ונאם ונאם ונאם תרומה, און אז קען האט שוין ארויס גינגקען די קערנער פון ריא נאנגען נים קען פריער דעם פון תרומה צווייט און אפסאט און גינגען און דער נאך דעם לוי געבן פון אפסאט און גינגען, און דער לוי גים הייסט תרומה מעשר, און אויב דער לוי געקט וייע מעשר געבן פון הונדערט איינער דער פון

אין תרומה ויבית חלל אפרים אין תרומה תרומה אונ בית הלל נאמן ריא תרומה אין תרומה אפילו אויף ריא איילקענען מיט ריא ווייגקרייגען אויף נים, קאר ער מוז נאך אקאדיל אפ שיידען תרומה אויף ריא איילקענען און ריא ווייגקרייגען פונגערער, און אויף ריא אייל מיט ריא וויין פונגערער: ד אין תרומין פון הלוקט ומן השבחה ומן הפאה ומן ההפקר איין ארעם כאן קאר נים געבן תרומה פון גיגע לוקט שפכה ופאה (ווארום דאס איז פטור פון תרומה) אויף אנדערע הבואה וואס נאם ונאם תרומה. ווארום קען קאר נים אפ שיידען תרומה פון אנדערע הבואה וואס נאם ונאם ונאם תרומה אויף אנדערע הבואה וואס נאם ונאם ונאם תרומה איז פטור פון תרומה ולא ממעשר ראשון שנשלה תרומתו דער רין איז איינער קען געקט ארויס די קערנער פון ריא נאנגען ונאם ונאם ונאם תרומה, און אז קען האט שוין ארויס גינגקען די קערנער פון ריא נאנגען נים קען פריער דעם פון תרומה צווייט און אפסאט און גינגען און דער נאך דעם לוי געבן פון אפסאט און גינגען, און דער לוי גים הייסט תרומה מעשר, און אויב דער לוי געקט וייע מעשר געבן פון הונדערט איינער דער פון

אין תרומה ויבית חלל אפרים אין תרומה תרומה אונ בית הלל נאמן ריא תרומה אין תרומה אפילו אויף ריא איילקענען מיט ריא ווייגקרייגען אויף נים, קאר ער מוז נאך אקאדיל אפ שיידען תרומה אויף ריא איילקענען און ריא ווייגקרייגען פונגערער, און אויף ריא אייל מיט ריא וויין פונגערער: ד אין תרומין פון הלוקט ומן השבחה ומן הפאה ומן ההפקר איין ארעם כאן קאר נים געבן תרומה פון גיגע לוקט שפכה ופאה (ווארום דאס איז פטור פון תרומה) אויף אנדערע הבואה וואס נאם ונאם תרומה. ווארום קען קאר נים אפ שיידען תרומה פון אנדערע הבואה וואס נאם ונאם ונאם תרומה אויף אנדערע הבואה וואס נאם ונאם ונאם תרומה איז פטור פון תרומה ולא ממעשר ראשון שנשלה תרומתו דער רין איז איינער קען געקט ארויס די קערנער פון ריא נאנגען ונאם ונאם ונאם תרומה, און אז קען האט שוין ארויס גינגקען די קערנער פון ריא נאנגען נים קען פריער דעם פון תרומה צווייט און אפסאט און גינגען און דער נאך דעם לוי געבן פון אפסאט און גינגען, און דער לוי גים הייסט תרומה מעשר, און אויב דער לוי געקט וייע מעשר געבן פון הונדערט איינער דער פון

אין תרומה ויבית חלל אפרים אין תרומה תרומה אונ בית הלל נאמן ריא תרומה אין תרומה אפילו אויף ריא איילקענען מיט ריא ווייגקרייגען אויף נים, קאר ער מוז נאך אקאדיל אפ שיידען תרומה אויף ריא איילקענען און ריא ווייגקרייגען פונגערער, און אויף ריא אייל מיט ריא וויין פונגערער: ד אין תרומין פון הלוקט ומן השבחה ומן הפאה ומן ההפקר איין ארעם כאן קאר נים געבן תרומה פון גיגע לוקט שפכה ופאה (ווארום דאס איז פטור פון תרומה) אויף אנדערע הבואה וואס נאם ונאם תרומה. ווארום קען קאר נים אפ שיידען תרומה פון אנדערע הבואה וואס נאם ונאם ונאם תרומה אויף אנדערע הבואה וואס נאם ונאם ונאם תרומה איז פטור פון תרומה ולא ממעשר ראשון שנשלה תרומתו דער רין איז איינער קען געקט ארויס די קערנער פון ריא נאנגען ונאם ונאם ונאם תרומה, און אז קען האט שוין ארויס גינגקען די קערנער פון ריא נאנגען נים קען פריער דעם פון תרומה צווייט און אפסאט און גינגען און דער נאך דעם לוי געבן פון אפסאט און גינגען, און דער לוי גים הייסט תרומה מעשר, און אויב דער לוי געקט וייע מעשר געבן פון הונדערט איינער דער פון

דמטסה מרכסה גודא. כותל: כוס של ברכה. ברכת המזון: מן הקרקע. אס"ע קרקע הסכ ואס"ע הנשי' בשעה שחזורות מן המת מפני שאני מרקד ובא לפניו וחרבי בירי ויש לי רשות לחבל, ואי פגע מאי תקנהיה לינשוף מרובתיה ר' אבותי אי איכא נהרא ליעבריה ואי איכא ררכא אחרינא לזייל בה ואי איכא גורא ליקום אחורי ואי לא ליהרר אפיה ולימא ויאמר ה' השמן יגער ה' כך וגו' ער רחלמי מניה. א"ר זירא א"ר אבהו ואמרי לה בבתניתא תנא ר' רבירים נאמרו בכוס של ברכה מעון הרחה ושטיפה חי ומלא עיסור ועיסוף נוסלו בשתי יריו ונותנו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח ונותן עיניו בו, וי"א אף

איינע פון די רבייא ואכין, וגער נועט געקען זיין העקר אין דער פריה פון איין אנדער קענטש. אדער עס נועט אים נואשין די הענט אזוי אקענטש וואס ער האט גאך נים גינואשין זיינע הענט, אדער ער נועט געבין דעם כוס אספרגוס צו איין אנדער קענטש נים צוא דעם געלעבן קענטש וואס ער האט אים גיגעבין נועט דער קענטש צריין פאלין אין אונזערע הענט מיר זאלן איהם קענען מאן שלעקטס אפר רבי וישע בן לוי רבי יהושע בן לוי האט גיזאנט שלשה דברים פחיל מלאה הנות דברי ואכין האט מיר געזיילט דער מלאה הנות אל תפול הלוקה שחרית מיד תשש ותכלש ווען דער קענטש שקטיט אויף אין דער פריה פון איהם און וויל אנטקומען אדער נאל ער נים געקען די העקר פון זיין קשרת אנדער פון איין אנדער קענטש נאר ער זאל אללין געקען די העקר פון דעם ארט וואו זיא ליגט, נים מען זאל זיא אים געבין ואל תפול ידיו פסי שלא נפל ידיו אין דער פריה ווען דער קענטש שקטיט אויף פון שקלאף און בארף נואשין די הענט זאל אים נים נואשין אזוי אקענטש וואס ער האט גאך זיינע הענט נים גענואשין, נאר אדער ער אללין נואשט זיינע הענט, אדער עס נואשט אים אנדערער וואס האט זיך שוין גינואשין ואל תפסיד לפני הנשים בגשה שחירות מן תחת זאלקס נים שמיין פאר דיא ווייבער וואס גייען צוריק פון אלוהיה מפני שאני מרקד ויא לפניו ווייל איך קום פאר די ווייבער און מאנען פאר זיין ותבוי גדי און איך האלט מיין שווינדל אין האנט יוש לי רשות לחבל און איך האב געלויבט פון הקב"ה איך זאל שארין מאהן און קרנן קענטשין ויא פגע מאי תקנהיה און אז איינער בעגענט די ווייבער וואס גייען צוריק פון אלוהיה וואס זאל ער מאהן לינשוף מרובתיה אדעם אמות זאל ער אפשפרינגען פון זיין ארט פיר איילין אויף אייניס אי איכא נהרא לעבריה אויב עס איז דא אפיקר זאל ער ארבער זיין דעם טייך ויא איכא דבא אחריתא ליה בה און אויב עס איז דא אים אנדער ווען זאל ער גיין אין די אנדערע ווען זאל איכא דבא לוקס אחורא און אויב עס איז דא אנוואנט זאל ער שמיין אינאדער דיא נואנט ביו די ווייבער וועלן אונזען גיין ויא לא און אויב די אלע זאכן זענען נישטא ליהרר אפיה זאל

ער אינקערן זיין פנים צוא איין אנדער נים ולקח און זאל זאגן דעם פסוק ויאמר ה' אל השמן יגער ה' בך השמן יגער ה' בך מבוחר בירושלים עד תכלית מניה ביו דיא ווייבער וועלן אונזען גיין פון איהם אפר רבי זירא אפר רבי אבהו רבי זירא האט גיזאנט ער האט גיגעבן רבי אבהו האט גיזאנט ויאמרי לה בבתניתא תנא ר' רבירים נאמרו בכוס של ברכה מעון הרחה ושטיפה חי ומלא עיסור ועיסוף נוסלו בשתי יריו ונותנו בימין ומגביהו מן הקרקע טפח ונותן עיניו בו, וי"א אף

בתורה. ואם הפסיק שליו צבור בקריש בין שנים ובין המפטר אינו עולה מן המנין. צבור שלא היה כהם וזרע לקרות אלא אחד עולה וקורא ויורד וחזר וקורא שניה ושלישי עד שיגמור מנין הקרואים של אותו היום; (ב) בכל קריאה וקריאה מאלו כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל, וככהג פשוט הוא היום שאמרו בהן עם הארץ קורם לקרות לפני חכם גדול ישראל. וזאתוהן קורם לקרות.

פסוק: לקבל סלימוד אפי' קבל סיד זה לנו פסוק פסמים שליו יוכל לטכין ולרשם. מלינו פסוקם שליו מי שיכול לטכין אפי' שליו נלסוד נכנס מלינו של שליו סם על לנו, שנה ייקלף משם פל פקודי סחיל שרי ספסלים ושרי סמלות סכלים שנהג המנהגם ושליו אלסם משם ספייסם כל נקסם. ולסם לא פנו לו מדוס לא ולסם לנו וסלס לא ספסרת לנו לסמית סכסים אלס שידס משם ססיו סכסים וספייסם לנו ק"ו וסם כנסים ספסום כסם לא ססים וכל כי שווא גדול מחבירו כחכמה

מסמנו דער סענקש וואס איז ספסיר נוערם אויף גירעכניגס אין דעם צאל וואס דארפן לייגען. ער נוערם אויף גירעכניגס שבת איינער פון די ויגען שטייט ווא קורא ביאתו ווארסם ער לייגעט דאך אויף אין די תורה וואס הפסיק שליו צבור בקריש בין שנים ובין המפטר אונ אויב קען האטם גינאנטס קריש פאר ספסיר אינו עולה מן המנין נוערם גים דער ספסיר גירעכונגס צום צאהל פון דיא ויגען ואין דיא צייט פון רמכים איז נאך גינען דער סנהג דער סענקש וואס קען האטם איהם גערופין צו דיא ספר תורה האט ער אליין גיליגענט ויין פרשע אין דיא ספר תורה אונ דער סענקש וואס האטם גים אליין גיגענט לייגען אין די ספר תורה האטם קען אים גים גירופין צו די ספר תורה, דריבער איז דער דין צבור שלא היה בהם יודע לקרות אלא אחד אויב אלע סענקשין וואס דארפן גיגען קענען גים לייגען אין די ספר תורה, נאר איינער איז דא צווישען ויין וואס קען לייגען עולה וקורא וייד זאל ער ארויף גיין אויף די ביקה צו די ספר תורה אונ זאל לייגען ביו וויסיל ער דארף לייגען אונ; זאל אראפ גיין פון די ביקה וייד וקורא שניה ושלישית ער שיגמור מנין הקרואים של אותו היום אונ זאל נאך אפמאל ארויף גיין אויף די ביקה צו די ספר תורה אונ זאל לייגען ביו וויסיל דער צווייטער דארף לייגען אונ זאל אראפ גיין פון די ביקה, אונ אזוי זאל ער קאן צום דריטען קאל אונ ראש חדש אדער חול המועד זאל ער אזוי קאן פיר קאל, שבת ויגען קאל, יום טוב פינף קאל, יום כפור געקס קאל אזויא פיל קאל זאל ער ארויף גיין אויף ריא ביקה אונ זאל אראפ גיין פון די ביקה; (ב) בכל קריאה וקריאה מאלו ביא יעדער קאל וואס קען לייגעטס ביו קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל עד שיעלם לייגעטס אפסן נאכד דעם אליו נאכדעם אשךאל ויפנהג פשוט הוא היום שאמרו בהן עם הארץ קורם לקרות לפני חכם גדול ישראל אונ היינט איז אגעוויקער סנהג אפילו דער פהן איז אעם הארץ פון רעסמיוענין זאל קען אים רופין צו דיא ספר תורה פריער דעם רעסמיוענין לקמן אישךאל וכל מי שיתא גדול מחבירו כחכמה קורם לקרות אונ ווען קען רופס צו די ספר תורה פריער וועלכער ישראל עס קען געקער לערנען דעם זאל קען רופין פריער צו די ספר תורה ואונ ביי פלגים אונ

דיא חקמים האבין גינאנט אייביג זאל אפגעקוש ויין קלגן אין דיא מורא צו הקב"ה וזנה מי שלא לפי שטח לנו כפסוק לקבל סלימוד דער סענקש וואס האטם גים גירעכניגס וייל גיין הארץ איז גים וואס אשןאט ער זאל אין ויין אריין נאסיר דאס לערנען אפילו קבל ה"ה לנו פסם אפילו ער לערונג, ויין הארץ איז אדער פארמאכט פסמים שאין יוכל להבין הלכות אפמאל כרעקסם ער קען גים פארשטיין אונ גים וויקען וואס ער לערונגס פסם בחדה שליו מי שיכול להבין. אפי' על מי שלא יבססיה גענש עליה מיר געפיגען אין דר תורה דר סענקש וים קען פארשטיין אדער דארף די נאך קאן אדער ער דארף דיא נאך גים מאהן, אפילו ער איז גים גינאנט גינארין, אויב ער האטם גים גינאנט וואס ער דארף סאהן, אדער ער האטם גינאנט וואס ער דארף גים סאהן, נוערם ער אויף דעם גינאנטסם על שטח שליו על לב ווייל ער האטם גים גינאנטסם אין הארצין צו סאהן וואס הקב"ה פערלאנגטס שטאמט וואס עס שטייט אין פסוק געזאגט משח על פסדי חתול משח האטם גירעכונגס אויף דיא עלצקע פון דיא מיליטער שרי חקלים ושרי סמלות די שרים פון מויענדער אונ שרים פון הוגערקטער חכמים קענען ספסירט וואס גיין קוקען פון דיא מיליטער וואס נענען גינען אין די סנהגה וואס איהם משח האטם גינאנט צו דיא עלצקע חתמים כל נקבה האטם איהר גילאנט לעבין אלע נקבות, אונ דיא שרים האבין צו משח פאר גים גינאנטסם ויהא לא עט לו ויהא לא צוה לא פאר וואס האבין די שרים גים גינאנטסם צו משח, פאר וואס האקסם אונ גים גינאנטסם מיר זאלין סרנען דיא נקבות ויהא לא אפמאל לו להמית תנשים הוא האקסם דאך אונ גים גינאנטסם מיר זאלין סרנען דיא ווייבער אלא שדיע משח שרי חקמים ויבסיים לדון כל נחשך נאר משח האטם געוואקסם אז דיא שרים קענען איהם דאס גים גענענען צו לערנען אפל נחוקר אז ויין האבין געוואקסם צו לערנען אונ ווייבער, אונ וייל ויין האבין גיין קל נחוקר גירעכניגס אונ האבין געלעמט לעבין דיא ווייבער דריבער אונ משח אויף ויין ביי וינען. וואס איז דער קל נחוקר ויפ פגנעם שכתוב בהם לא התהי כל נשחט מאדאך הקב"ה האט

והאחרון שגולל ס' נוטל שבר כיגר הכל, לפיכך עולה ומשלים אפילו גדול שבצבור:

כל כהנים למען י' לא ילמדו ז' חסד וגו' וכתוב כי יסיר אם כן מחייה שמה יחסיף להם אלו שכבר חסדו וסמטיו לא כ"ש חסדו לכם לדון ק"ו:

ג' נאמט אויף דיא בנענים קען זאל פין זיין גיט לאזין אלעפערדיגע נשמה לעפן אשר לא ילמדו אהבם וייל זיין זאלין אייה גיט לערנען צום ויגריגען ויבטיב כי יסיר את בנך מאחרי נאך זאמט דער פסוק דריבער זאל קען ברנגן די בנענים סאקער נועם איזר נעמען אנזייב אפגעניט אונ זיא נועם אפ' ציהען דעם קינד פון הקב"ה ש'א יחסיף להבא דאס האט קען אלץ מורא סאקער נועם קען דיה מאכין ויגריגען. אָבער דער טייל האבין דאך דיא בנענים נאך גיט נעמאכט ויגריגען דיא יודין, פון דעקסונענין האט הקב"ה געזאמט קען זאל פארלעגנדין דיא בנענים קען זאל קיין לעפערדיגען קענשט לאזין פון זיין אלי ש'בד חסא וחסאיי דיא מר'נים נאם זיין האבין שוין יודין לא קל ש'בן ש'היה לכם לדון קל וחומר איי דאך זאל פארלעגנדין זאך זיין אלע פארלענדן, פאר נאם האט איהר גילאזט לעבין די נקבות, דריבער איז משה אויף זי ביזן גיווען:

לויס איז אויף אזוי דער דין, נועל'קער כלה אָדער נועל'קער לוי, עם קען פֿעסער לערנען איז ער ביל'קער קען זאל איהם רופין צו דיא ספר תורה ויהאחרון שגולל הספר תורה נוטל שבר כנגד הכל דער לעצטער נאם פארנויקילט דיא ספר תורה נעמט שבר אזוי פיל וויי עם נעמען אלע צוזאמען נאם האבין גיליגעט אין די ספר תורה ופארצייטן איז גיווען דער מנהג דער ערשטער האט גיעפיקט די ספר תורה צום ליענען אין איר, אונ די ספר תורה איז גיווען גיעפיקט ביו דער לעצטער האט זיא פארנויקילט לפיכך עולה ומשלים אפילו ש'בצבור דריבער רופט קען צום לעצטן אפילו דעם גרעסטן פלמיד חכם נאם אין שוהא:

געזיגריגט אונ האבין שוין נעמאכט ויגריגען די גענוים זא איהר האט געבראפט לערנען זאל וחוץ קען זאך זיין אלע פארלענדן, פאר נאם האט איהר גילאזט לעבין די נקבות, דריבער איז משה אויף זי ביזן גיווען:

אונקלוס

יום ב תורה

חמשה עשר מנחת ד'א יתרה נפ' י ית יתו יתרה, רוח יור הא ואר הא, נשמת יתרה חית יחידה ד' רמליו יד' אל שם ב'ין שבשעה בניקיד חולם:

י' פנו ויסעו ל'כם ובלאו הר האמרי ואל' כר' ש'בניו פערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הבנעני והלבנון עד הנהר הגדל נהר פרת: ראה נתתי לפניכם

ה"א פנו וסעו, כ"ק ס"א: עד סוכר גדול, שבעות מו:

בעל הטורים

כ"מ ש'תם פונים סענים פתחם: (ח) דלס נספי לפתחם, רש"י

(ו) פנו וסעו לכם, זו דרך ערד וחרמה: ובאו הר האמרי, כמשתעו: ואל כל שבניו, עמון ומואב ד' וחר שער: בערבה, זה מישור של יער: בהר, זה הר המלך: ובשפלה, זה שפלת דרום: ובנגב ובחוף הים, אשקלון ועזה וקסרי וכו' כדל' בספרי: עד הנהר הגדול, מפני שזכר עם ארץ ישראל קוראו הר גדול, משל הדיוט זומר עכד מלך מלך, הדבק ו לשחור ושתחור לך (שבעות מד) ו קרב לגבי דלימא וחידק: (ח) ראה נתתי, כענינכם

פירוש לתורת אלהים

הר המלך ובשפלה אונ אין דעם טאל ובחוף הים אונ אויף דעם בארמין פון נם ארץ הבנעני דאס לאנד פון הבנעני והלבנון אונ דעם וואלד ל'בנון עד ביו דעם גרויסן טייך גיר פרת דעם טייך פרת אונ ויילער נועמט דער מאנט מיט ארץ וישראל

אונ ציהם אייה ובאו אונ קומט צו דעם בארן פון אמורי ואל אונ צו אלע זיינע שבנים דאס מיינט קען עמון ומואב אונ דעם בארן פון שוער בערבה אויף דעם פלאץ פון דעם וואלד דער אויף דעם בארן דאס איז דער

את הארץ באו ורשו את הארץ
 אשר נשבע יהוה לאבותיכם
 לאברהם ליצחק וליעקב לתת
 להם וגורעם אתריהם: ואמר
 אלכם בעת ההוא ואמר לא--
 אוכל לבדי שאת אתכם:

ית ארעא עילו ואחסינו
 ית ארעא די קנים יי
 לאברהם לאברהם
 ליצחק וליעקב לממן
 להון ולבניהון בתריהון:
 ואמרית לבון בעידנא
 ההיא למימר לית אנא
 יכיל בגחודי לסבירא

יתכן

בעל המזורים

סק"ה אמר כך נפשה לאמר לישראל מ"ג דלא חוזר על כל ט' אחד: (ט) ואמר אלכם. הסכ יוד"י. כי' טעמים סוכים יי
 רש"י שפתי חכמים

נכח סתם נפשה חשוב טעם: ה' דלעיל חזק אמר להם בלא וסלה
 עדיין חיה כדכחם לנפשות: ט' י"ג ויון דכל לאמר ונרשע סוף
 או ט' לאמר לאחיהם או ט' לא ואמר להם דכרי ונשיגלו או
 ט' סוכים על דכרי ואמר מכל סוכים דלא סוכים סוף, לכך
 סוכין אמר: י' כנמר אס' הים כדעתי נשאת אהבם כד
 שחבול סוכר לא אכל כי סוכים יחיהם כי וסו שחבול לאמר ר"ל
 סוכים אמר לי סוכים סוף נפשות וכן פס"י בסמוך לא אמר
 נכח סוכר לא אכל הוא שחבול כי דסינו טעם סוכים נכח:
 כ' וס"ח וס"ח פס"י נטיל לא נפשות חזי כו' ח"כ טעם מקשה
 רש"י שטח סוכים יכול אלא שאלו רשאי, וי"ל דה"ל תיבול דקל
 נטח אמר טעם לא אכל וכו' ס' אלהים סוכים חתום וכו' אלא
 ס"ח טעם לא נפשות חזי אמר כו' ואף לא לטעם לא סוכים
 סוכים מוכנס לנפשות מוכנס דיינים כי לא אכל נכדי וכו' ופ"ו
 מקשה רש"י אפס טעם לא כו' ל' טעם מקשים סוכים יחיה אמר נפשות
 ככל תיבול נטח סוכים וס"ח סוכים ל' נפשות חזי כו' נכח טעם סוכים
 נשחבול נפשות נפשות אהבם, וי"ל דלמני ה"ל דס"ח נכח תיבול
 ק"ח טעם סוכים כיון שחבול לא נפשות חזי אמר כו' ויבא דין
 ויטעמו סוכים מן הנכח עד הערב כי כו' ויבא חזי סוכים דיינים
 יק' על הסוכים ויטעמו כשיכרם על סוכים ויטעמו על טעם
 סוכים חתום ישראל נפשות ככל טעם ולכן פס"י סוכים: ס"ח
 נכח על דכרי: כ' סוכים דש כידם נפשות ולא יחיה: ס' סוכים
 נפשות וסוכים סוכים חזי סוכים נפשות נכח קודם נפשות
 דיינים מכל האדם וס"ח כשחבול כי יי ויבא נפשות עדיין לא

חתם ורשעים חזי חומר לכס מאומה ומשועה: באו ורשו.
 חזי מערער דכדכ ח וחיכס לריכין מלחמה חלו לא שלחו
 מרגלים לא היו לריכים לכלי ויון: לאבתיכם. למה חזיר
 שוב לאברהם ליצחק וליעקב. אלא אברהם כדלי לעמו,
 יצחק כדלי לעמו, יעקב כדלי לעמו: (ט) ויבא:
 אלכם בעת ההוא ואמר. מהו לאמר מ' חזר להם
 משה לא נפשות חזי חומר לכס י' חזר מפי הקדוש ברוך
 הוא: לא אוכל לבדי וגו'. אפשר טעם היה משה כי יכול
 לדון את ישראל ל' חזר שהולכים ממזרים וקדש להם
 את הים ויוריד את המן והביא את השליו לא היה יכול
 לדון, אלא כך אמר להם ה' אלהים הרבה אתכם
 גדולי מ' והרים אתכם על דיינים נטל את העונות מכם
 וחתמו על דיינים י' וכן אמר שלמה (מלכים א' ג) כי מי
 יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה אפשר מי שכתוב כ' (ש)
 ד' ויחכם מכל האדם חומר מי יוכל לשפוט, אלא כך
 אמר שלמה חזי דייני חומר ו' כדריי שחר האומות ט"ח
 טעם ד' והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגו' חזי ככך
 כלום, חזי אס חייכתי ממין טעם טעם דין נפשות חזי נכח

פירוש לתורת אלהים

ונערם עד גירושין גדול: (ח) ראה נחמי לפניך איר
 נועם אליין סים אייערע אויגין אז איך האב
 גיגעבין פר אייך את הארץ דם לאמר באו ורשו קומט
 אונ ירשתי את הארץ דאם לאמר ברוך עם נועם
 גיט ויין קיין שום קרינער אויף אייך אונ איהר
 נועם גיט בארפין מלחמה האקטין סים דיא
 פנעגים אשר דאם איז דיא לאמר וואס נאם האם
 גישוארין לאבתיכם צו אייערע עלטערין צו אברהם
 צו יצחק אונ צו יעקב לתת להם צו נעבין צו ויין
 ויורשם אהיהם אונ צו וייערע קינדער וואס נועלין
 ויין נאך ויין: (ט) ואמר אליכם אונ איך האב גינאנט
 אזוי צו ואני לא איך קאן גיט אליין שאת אהבם פאר מראגין אייך. רש"י שרייבט ויין קען דאם
 ויין משה ואל גיט קענען משפטים דיא ישראל, אזוי אקענטש וואס האם ויין אויס גינאגין פון
 מצרים האם גישאקלטיין קעם וס אונ גמאקט אראפ גירעניין דעם מן האם גימאקט פליגין
 דעם שליי ויין ער ויין גיט קענען משפטים, נאר משה האם אזוי גינאנט צו דיא ויין אייער
 נאם האם איך גימערט אונ האם איך העקער גימאקט אונ אייערע ריגים ער האם אקאפ
 גענוקען דעם עונש פון אייך אונ האם גיגעבין אויף דיא ריגים דרום קען איך אייך אליין גיט

ליקוטים יקרים
 (ח) באו ורשו את הארץ וגו'. משה רבינו האם גינאנט צוא
 די ירדן אהב איהר האם בייא רעם בארץ סיני אונ
 איז דער מדבר חזק גינען צו קיל ואנין צוא אקשען אונ מן
 אונ וואלקנס ארום איהר פהנה אונ וואקער פון ששין, אונ
 דאם גירעניין איז די תורה וואס איך האם גענוקען פון הקב"ה
 קאפער נועם איז דא ואנין איהר ויילס גיט אביין פון ארץ
 ישראל, איהר ווילס גלייבן וואקען איז דער מדבר אונ גלייבן
 סים די אלץ הייליגקייט, ווי פלאגים, דרייער האם משה צו
 וי גינאנט קומט אונ אישתי די לאנד פון די ויגען שפער, אונ
 איר מונס אביין וואס די לאנד הארום הקב"ה האם גישוארין
 צו אייערע אקטענין אברהם יצחק יעקב ער ואל גיבין דיא
 לאנד גען צו וייערע קינדער מוז הקב"ה פקדים ויין די שבושע

[illegible]

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הֲבֵנָה, וְסִימָן
מֵעַתָּה לֹא נִסְגָּר חֶלֶם לְיָדָם וְיוֹסֵף
אֶסְמְכוֹמוֹ מֵעַתָּה וְזָכַר לְאִשּׁוֹנוֹ גִּלְדֹּלָה

"מגו לו כוס שני, וכאן הכן שואל אביו, ואם אין
 ידע בבן. אביו מלמדו, מה נשתנה הלילה הזה
 ממכל הלילות, שבכל הלילות אנן אוכלין חמץ
 ומצה הלילה הזה כלו סצה. שבכל הלילות אנן
 אוכלין שאר ירקות הלילה הזה [ז] מרור. שבכל
 הלילה הזה אנן אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה
 הזה [ח] כלו צלי. שבכל הלילות [ט] אנן מטבילין
 פסח אחת הלילה הזה שתי פעמים. ולפי דעתו
 של ר' אביו מלמדו. מתחיל בננות ומסיים בשבח
 דודש מארמי אובר אבי עד שיגמור כל הפרשה
 ויגלה: ה' י"ג היה אומר [י] כל שלא אמר שלשה
 יבירים אלו בפסח [כ] לא יצא ידי חובתו. ואלו
 פסח, מצה, מרור. פסח על שום שפסח
 המקום על בתי אבותינו במצרים. מצה [ל] על
 ששום שגנאלו אבותינו ממצרים. מרור על שום
 שסמרו המצרים את חיי אבותינו במצרים. בכל
 ידור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא

לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לְפִיכֵךְ אֲנַחֲנוּ חַיִּימִים
[מ] הַלְלוּ לַיהוָה לְשֹׁבַע לַפָּאָר לְרוֹמֵם לְהִרָר לְבָרֵךְ לַעֲלָה וּלְקַדֵּם לְמִי

במשנה כו'. וכבוד הר"י וכלו יכלו להתמאסם שאלו יוכלו כו' היו מחמיצין אותן דפסח
כו' ההמילו עריוסותיהם לנורח מהר שלא הווסרו ככ"י אלא מתוך שלא היה להם פנאי
טוב בארילת מלא. (נפסוי"ט: א) [לפדודוס. כבוד המוס' י"א ז' סודלות ילא יוסר כנגד ז']

מיט שאנר עברים היינו מתחלה עובדי עבודה
זרה וספיס בשבט און מען לאזט אויס מיט לויב
מקדנו המקום לעבודתו ונאל את אבותינו
מממצרים וירוש מצרים אובר אזי אונ ער רשקת פון
רעם פסוק ארמי אובר אזי ער שנימור כל חפשי
מלך ביו ער לאזט אויס די נאנצע פרשה : ה רבו
מלכאל תיה אובר רג פלעגט זאגן כל שלא אפר שלש
עברים אל פסח ווער עס האט גיט גיאונגט אטעם
פאר וואס מען עקט די דרייא זאכא און פסח אל
נא ידי חובתי האט ער גיט יוצא גיווען ריא מציח
נאלי מן און ראם זענען ויאי . פסח מצה וחרור
פסח פאר וואס עקט מען אקרבן פסח על שום שפח
המקטעל על בתי אבותינו ממצרים ווייל נאט האט אבער
עקעיקט אויף ריא היינער פון אויגענער עלשערין
וואס זענען גיווען אין מצרים ווען ער האט גע
הרגת דם מצרים פון ריא מצרים מצה פאר וואס
עקט מען מצה על שום שפחא אבותינו ממצרים ווייל
אויגענער עלשערין זענען אויס גלייזט גיטארין פון
מצרים וואו עס שטייט אין ריא הנהו מיר פאר
וואס עקט מען חרור על שום שמרו המצרים את בני
אבותינו ממצרים ווייל די מצרים האבין פאר ביסערט
דאס לעבן פון אויגענער עלשערין אין מצרים בכל
חור חור חייב אדם להיות את עצמו אין זענער רור אזי
עבער מענטש מחויב צו זעהן אויף זיך ביאלי הא
נא מצרים גלייך וואו ער נאטט ארויס גיאונגען
פון מצרים שפחא אזוי וואו עס שטייט אין פסוק
הנהו לבנה ביום הווא לאפר רור וואס אגט אגין צו רין
והנהו אין רעם מאג אזוי צו זאגן בצידי מן פון וועגן
רע וואו עשה ה' לי האט נאט גיטאן צו סיר בצידי

מבדאים לפניו נופל של פסח האט מען גיבראקט פאר
איים דעם גאנצן קרבן פסח; ד מונג לא פוס שני מען
האט אן גינאסין רעם אנדערין פוס ופאן מלן שוואט
אנדיי אונד דא ווי מען האט אן גינאסין רעם אנדערין
פוס, פערענט דאס קינד רעם פאטער מה נשפעה
אזא אינדעם צו אים אויב דאס קינד פארשטייט גוט צו
פערענן אביי מלמד נאך איהם דער פאטער לערנען
פסח לשפעה תלמיד הוה מלך תלילת פאר וואס איז געגן
דערעם דאס נאכט פסח פון אלע נעקט פון אנאנא
נאכדער שבעל תלילת אונד אויבלין פסח ופעה אלע נאכט
אז מיר ווילין עסין מיר פסח אונד אז מיר ווילין
עסין מיר מזה תלילת הוה מזה דאס נאכט פסח
מזוין מיר עסין נאך מזה אונד גוט פסח שבעל תלילת
אונד אויבלין שני דאס אלע נעקט אז מיר ווילין עסין
מיר אליינדיי קרין נאכדער אפילו גוט ביטערע תלילת
הוה מיר נאכט פסח מזוין מיר עסין מיר
פערענען קרין נאכדער, אונד נען דער פיה המקדש
אזא גישטאנען האט דאס קינד גיפערענט נאך
אפאטא שבעל תלילת אלע נעקט אונד אויבלין עסין מיר
דער צו גיבראמין פלייש שלט שטארק גיקאכט
מקביל אונד גיקאכט, מיר עסין וויא מיר ווילען,
אבער, תלילת הוה דאס נאכט פסח מזה צו מזוין
מיר עסין נאך גיבראמין פלייש שבעל תלילת אלע
נעקט איז אונד מסבילן אפילו פסח אחת אז מיר ווילען
טונגען מיר גוט איין נאכט פסח שני פסח מזוין מיר איין
תלילת הוה דאס נאכט פסח שני פסח מזוין מיר איין
טונגען צוויי נאכט פסח ופעה של צו אביי מלמד אונד
נאכדער פארשטאנדן מיר קינד לערניט איהם
דער פאטער אהרונז מתחיל בגנות מען הייבט אן

חובתו של אדם במוכרתו עשיר בשורו עני בשיו. מפסידו ממון ומכפר על גופו יתום כביצתו אלמנה כתרנגולתה. ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה כל המכירה את המועדו' כאלו עובר ע"ג, שנאמר אלהי מסכה לא תעשה לך, וכתיב תורה את חנה המצות תשמור. וכי מאחר דאיכא הלל הגדול אנו מ"מ אמרין האי משום שיש בו חמשה דברים הללו יציאת מצרים וק"ס ומתן תורה ותודית המתים וחבלו של משיח.

יציאת מצרים דכתיב בצאת ישראל ממצרים. קריעת ים סוף דכתיב הים ראה ויגוס. מתן תורה דכתיב החרים רקדו כאילים. תחיית המתים דכתיב אתהלך לפני ה' בארצות החיים. חבלו של משיח דכתיב לא לנו ה' לא לנו. ואמר ר' יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שעבוד גלויות. איכא דאמרי אמר ר' יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג. רב נחמן בר יצחק אמר מפני שיש בה

וואס מיינט דער פסוק הודו לה' כי טוב לויבם צו גאט ווארום גער איז גוט הודו לה' שטובת חובתו של אדם בסוכתו איהר ואלם לויבין גאט טייל ער נעמט אפ פון דעם מענטש וואס ער איז שולדיג צו איהם ופאר ווייניג עבירותו מיט ויין גומקייט וואס ער האט אים גיגעבן לשוי בשווי אז אריינער מענטש האט גיטאקאן אעבירה אונז ער דארף נישטדאפט ווערן נעמט גאט פון אים אנוועק ויין אקס וואָדער איין אנדער געלד שארין האט ער צער אויף ויין שארין. דער צער איז שוין דער שטראף אויף ויין וינד גיינדיג ביי דעם אקעס מאן נעמט גאט אנוועק צוין שעפס, דער אקעס מאן האט פון ויין שעפס אזוי פיל צער וויא דער בייקער פון ויין אקס יתם גביצתו ביי דעם יתום ווערט שארין ויין איי אלפנה בתרגומה ביי די אלמנה פיינערט איהר הוקה, ביי יעדער מענטש מאכט הקב"ה עפעס אשארין נאך ויין בייקייט ער ואל האבן צער דער צער ווערט גינעכניגט אשטראף פאר די וינד, אונז וועגן דעם שטראף איז איהם גאט מוחל וינד וואס רב ששת משום רבי אליעזר בן עזריה רב ששת האט גיזאגט פון רבי אלעזר בן עזריה'ס וועגן גל חבנה את המעשרת ואילו עבד עבודה וזה דער מענטש וואס פארשעמט די ימים טובים ודער יום טוב איז ביי איהם וואכענדיג, ער עסט יום טוב דאס וועלכע נעמט ער, עסט אין דער וואכן אונזער גיט אין וואכענדיג קליידער, אפילו ער מוהט אזוי חול המועד איז גלייך וויא ער וואלט געדריגט עבודה וזה שניאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ואלו מפני לא תעשה לך יחתיב בתורה את חג המצות משום דו ואלקטם דיר נישט מאבין אונזאקענעם וואסאמאראלענעם גאט, פאלד נאך דעם וואנט דער פסוק דו ואלקטם הישען דעם יום טוב וואס מען עסט איהם מצות וואכדעם שטייען די אנדערע ימים טובים אָבער אזוי וועסט גיט הישען די ימים טובים איז גלייך וויא דוא ואלקטם געבונה וזה, פרעגט די גמרא כי מאכד דאיכא חלל תנול אנו מאי עמא אמרין תאי אז עס איז דא צו ואגין חלל תנול וזהו לה' כי

עשיר בשורו עני בשיו. מפסידו ממון ומכפר על גופו וכי מאחר דאיכא הלל הגדול. שמשוכה יותר כמו שפירשה רבי יוחנן למעלה: אנו מ"מ אמרין. הילל על כל פרק ופרק ועל כל צד שלא תבא על הצבור לכשנעלה: חמשה דברים. דמירי נמי בגאולה: החרים רקדו. כשעת מתן תורה דכתיב למה תנולן הרים וגו' :

קריעת ים סוף דכתיב הים ראה ויגוס. מתן תורה דכתיב החרים רקדו כאילים. תחיית המתים דכתיב אתהלך לפני ה' בארצות החיים. חבלו של משיח דכתיב לא לנו ה' לא לנו. ואמר ר' יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שעבוד גלויות. איכא דאמרי אמר ר' יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג. רב נחמן בר יצחק אמר מפני שיש בה

טוב כי לעולם חסדו פאר וואס ואגין מיר דעם הלל ענקערט די גמרא משום שיש בו חמשה דברים חללי טייל אין דעם חלל איז דערמאנט פינף וואבין ויציאת מצרים, קריעת ים סוף, מתן תורה, תחיית המתים, חבלו של משיח, ויציאת מצרים דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק בצאת ישראל ממצרים ווען דיא יודין געען ארויס געזאגטען פון מצרים, קריעת ים סוף דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק תסבאותיטם דכתיב גינעקן אונז איז אונזאלפין. מתן תורה דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק החרים רקדו כאילים די פרעג וועגן געשפרונגען וויא דיא שעפסין, יעדער בארג איז געקוקט צו שפרונגען אין דער מדבר מען ואל אויף איהם געבין דיא תורה, תחיית המתים דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק אתהלך לפני ה' בארצות החיים דוד הקלה האט גיזאגט אויך וועל גיין פאר גאט אין די לענדער פון דאס אייביגע לעבן, אין די צייט ווען מען וועט שוין אייביג לעבן חבלו של משיח דיא שפעצין וואס וועט ויין אין דיא צייט ווען קשיש וועט קוקען דכתיב ווארום עס שטייט אין פסוק לא יט לא יט גאט ואלקטם נישט טאהן פון אונזערמנועגין, נאר דוא ואלקטם געבין פבור צוויי נאמען, דאס וועט מען פערטין אין דיא צייט וואס קשיש וועט קוקען, הקב"ה ואל העלפין די יודין פון ווייניג צרות פון וועגן ויין נאמען וואס רבי יוחנן נאך האט רבי יוחנן גיזאגט לא יט לא יט ווען שטער גלות דוד הקלה האט גיבעטין ווען דיא יודין וועלן ויין אין גלות ואל וויא גאט העלפין גיט פון אונזערמנועגין נאר פון וועגן דעם פבור פון ויין נאמען איז דאס וואס רבי יוחנן אָבער ווען מלחמת גוג ומגוג דוד הקלה האט גיבעטין בייא הקב"ה וועגן עס וועט ויין דיא סלקה פון גוג וקנוג ואל הקב"ה אונז העלפין גיט פון אונזערמנועגין נאר פון וועגן דעם פבור פון ויין נאמען, רב נחמן בר יצחק וואנט דריבער וואנט מען דעם הלל מפני שיש בו מילת נפישת של צדיקים מתינת טייל

מילוט נפשות של צדיקים מגיהנם, שנאמר אנה ה' מלטה נפשי. דרש רבא מ"ר אהבה כי ישמע אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אע"פ שרלה אני מן המצות לך אני ולי נאה להושיע:

מילוט נפשות של צדיקים מגיהנם, שנאמר אנה ה' מלטה נפשי. דרש רבא מ"ר אהבה כי ישמע אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אע"פ שרלה אני מן המצות לך אני ולי נאה להושיע.

וויים איך אז איך בין געליקט פאר ריר גנום שמשע קול תתני ווען דא וועסט הערין די שטיקע פון מיין גיגעט דלותי ולי יהושע איך בין ארעם אונ מיר ואלקטו העלפין אפרה גנסת ישראל לפני הקב"ה די יודין האבין גינאנט פאר גאט רבנו של עולם אף על פי שרלה אני מן המצות אפילו איך בין ארעם פון מצות. פון דעקשטענען לך אני גיהער איך צו די ריר איך בין דיין פאלק אונ דא גיזט מיין גאט ולי נאה להושע דריקער איז שיין דא ואלקט מיר העלפין:

אין רעם הלל שמיים ווי דוד המלך האט גיבעטין הקב"ה זאך רעכטען די צדיקים פון גיהנם שנאמר ונארום עם שמיים אין פסוק דוד המלך האט גינאנט אנה ח' מלטה נפשי גאט איך געט דך דא ואלקט רעכטען מיין גיגעט פון גיהנם דרש רבא מיר דכתיב אהבתי כי ישמע ח' רבא האט געברשט וואס מיינט דער פסוק איך האב ליב אז גאט וועט הערין מיין שטיקע, געוויס האט געקערט קענטש ליב גאט זאל הערין ויין שטיקע, גאר אזוי מיינט קען אפרה גנסת ישראל די יודין האבין גינאנט פאר גאט רבנו של עולם אע"פ אני אהבה לסיני ווען

וזהו חרש ר"א דף ע"א ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

איכה ישכה דוד וגו'. רבי לויטס מוואל פתח (בראשית ג) ואיכה חשית כיך וכן האשה וכן זרעך וגו' דכבו מני הוה מן יומא דלתברי עלמא על עילא דיעוה דנחש מהיילא שעתא דלתוליא תלדחילא מקמי תרעה דמלכא והוה כמין תדיר בין גדרין דעלמא בין אינון. גדרין דלוריתחא כל אינון דדשין עבק. באינון גדרין נשך לון ווי דלשחכא ווי דנשך ווי על דכבו בישא דלחנער על דכבו בישא דהוה ליה כהאי אשה דלקרילא אשה ירלת וי' דכבו ביש' נער לה מן יומא דלתברי עלמא עד דתבר לה בתכירו למשכב לעפרא. איכה ישכה דוד העיר רכתי עם היתה אסתכל כחתון ריש כל חיבה וחיבה ותשכח נטירו דכבו בישא דלחנער עד דלחנער בי מקדשא איכ"ה רע"ה כרישי אהון לחנער לה להאי אשת חיל בתכירו בי מקדשא למשכב לעפרא הה"ד (איכה ח) כללמנה רכתי בנוים שרתי כמדודות היתה להם תקרא לתפרע כרישי אהון ל"ה כשכר"ך בתכירו דבי מקדשא בתכירו דכנישחא דישאלל דכבו בישא אדכיק ל"ה כשכר"ך איכה דלחנערקא להאי איכה רעה דא נחש קל מרירו דכביה כריקעא אלון קראל איכה מסערא דא ואלון מסערא אחרק קראל איכה הה"ד (בראשית ג) ואיכה חשית כיך וכן האשה בין מסערא דא וכן מסערא דא אשתחא תמן כחרכן בי מקדשא ובקרא קדמאה אחרשים כלל למנדע דהאי איכ"ה אדכיק לה איכ"ה רעה דנשיר לה מיומא דלתברי עלמא:

הלכה פסוקה

יוסף לחק

מוסר

הרמב"ם הלכות תפלה פרק יב.
(א) אין שם כהן עולה ישראל ולא יעלה אחריו לוי כלל. אין שם לוי כהן ראשון ראשון חוזר וקורא הוא עצמו פעם שניה במקום לוי, אבל לא יקרא אחריו כהן אחר ששם יאמרו הראשון פסול ולפיכך עולה כהן לוי ששם יאמרו אחר משגיח

מספר חסידים סימן קנב.
בלעם כחמוז לו הפלגא על מה חפית את אהבה ווען דער מלאך האט גינאנט צווא בלעם פאר וואס האקטו גישלאגן דיין אייזיל חיה לו להשיב האט בלעם גיגענט געקסערין צום מלאך מה עין יש שחייתו את אחיני פאר פאר אייזיל האב איך גינאנט אז איך האב גישלאגן מיין אייזיל ואפילו צער בעלי חיים אין בוא אפילו אעבירה וואס איך האב קצער גינען אלעבעדיגע זאך האב איך אויף גיט שלא רבצה מפתת משי ויא האט ויך דאך גיט געלייגט ווייל איך בין שווער גינען ויא זאל מיה טראגן גם לשלחה רבלי למה לא חיה לו לחיותה אונ ווען ויא האט איהם צו געדריקט ויין פוס האט ער זיא גיט געדארקט שראגן, געוויס האט ער זיא געדארקט שראגן אלא שתייה לו לחשוב ששם שלא רבצה הקב"ה ויא

(א) אין שם כהן עולה ישראל אויב אין שוהל אין גיטא אפלה, זאל קען רופין צו דיא ספר תורה צום ערשטן איזשאל ואל יעלה אחריו לוי כלל אונ נאך דעם ישראל זאל קען גיט רופין צו דיא ספר תורה אליו, גאר אלץ ישראליים אין שם לוי אונ אויב אין שוהל אין זא אפלה אונ קען האט איהם גערופן צום ערשטן, גאר אלץ אין גיטא כהן שפרא ראשון חוזר וקורא ווא עצמו פעם שנייה במקום לוי זאל קען רופין דעם וועלכענען פלה במקום לוי אכל לא יקרא אחריו כהן אחר קען זאל אקער גיט רופין נאך דעם פלה איין אנדער פלה ער זאל זיין במקום לוי ששם יאמרו הראשון פסול ולפיכך עולה כהן אחר ששם יאמרו אחר פסול ואלקט מיר דא דער ערשטער פלה איז פסול דריקער רופט

באמור לו הפלגא על מה חפית את אהבה ווען דער מלאך האט גינאנט צווא בלעם פאר וואס האקטו גישלאגן דיין אייזיל חיה לו להשיב האט בלעם גיגענט געקסערין צום מלאך מה עין יש שחייתו את אחיני פאר פאר אייזיל האב איך גינאנט אז איך האב גישלאגן מיין אייזיל ואפילו צער בעלי חיים אין בוא אפילו אעבירה וואס איך האב קצער גינען אלעבעדיגע זאך האב איך אויף גיט שלא רבצה מפתת משי ויא האט ויך דאך גיט געלייגט ווייל איך בין שווער גינען ויא זאל מיה טראגן גם לשלחה רבלי למה לא חיה לו לחיותה אונ ווען ויא האט איהם צו געדריקט ויין פוס האט ער זיא גיט געדארקט שראגן, געוויס האט ער זיא געדארקט שראגן אלא שתייה לו לחשוב ששם שלא רבצה הקב"ה ויא

שקללם כסוף לא נתן לו כסות אלא להגיד להם סתירות שכל
אם לקחם כך כאלו סתמים שהגיד להם סתירות, וספק"ם רחם
ששמה להם את זה כסות לקבל את ישראל, ו"ש מסתני כי לא
ידעתי כי אתם נבד לקדמתי בדרך הדרכה איסוף מסתני לפי
שלא ידעו כסות נבד לקדמתי לא חסל, אלא כך אמר חסתי לפי
שחתי לב לדעת שלא שפסתי וספקתי כלום בין הול. מכאן
היה להם ערוב כסותם הכולל ומסתנים אותו כל שחתי יודע
שם לדעת ולתקור כסות לפי שחתי לא חסל לומר כי שגגה היה
ולא יכול לומר שחתי לשלמה שחתי שילמי כל כח קדונו :

משניהם פסול : (ב) כיצר סדר הקריאה בתורה אחר
התפלה כל יום שיש בו תפלת מוסף אחר שיכבד ש"צ
תפלת שחרית אומר קריש ומוציא ס"ת וקורא לאחד
אחד מן הצבור ועולין וקורין בתורה, ובשגמורין מחזיר
ס"ת למקומה ואומר קריש ומתפללין תפלת מוסף .
וימים שיש בהם מוסף ומוסף נהגו לומר קריש קורם
שיעלה המספיר. ויש מקומות שנהגו לומר קריש
אחר המספיר :

שקללם נאר בלעם האם געארפסט מראקטין
מאמער וויל גיט נאט איה ואל פלובין דיא יודין
שהוא לא נתן לי רשות בלעם האם געארפסט מראקטין
מאמער האם מיר נאט נאר גיגעבין רשות אלא
להגיד להם העתירות נאר איה ואל ויאי ואגין וואס עס
נועם זיין שנאמר אם לקרא לך באי האנשים וויא עס
שמיים אין פסוק הקב"ה האם גינאנט צוא בלעם
אויב די מענטשין זענען דיי געקומען רופן שמי
להם העתירות דוא זאקט ויאי ואגין וואס עס נועם
זיין מענטשן גיין מיט ויאי וחקב"ה דאך ששמה אים ואל
לי רשות לקבל את ישראל הקב"ה האם גינעקן או בלעם
האם אנרויסקע שמוחה אויב מען נועם איהם געבין
רשות ער ואל פלובין די יודין ויהי שנאמר כי חסתי
כי לא ידעתי כי אתם נבד לקדמתי בדרך דאם איו וואס
דער פסוק זאגט בלעם האם גינאנט צום מלאך
איה האב געזיגריגט ווארום איה האב גיט גיוואוקט
אז דוא שטייט געגין מיר אין וועג, איו דאך
אקשניא אדבה אפאם מסתברא דער שכל איו דאך
פארקערט לפי שלא ידע שהיה נבד לקדמתי לא חסל וייל
בלעם האם גיט גיוואוקט אז דער מלאך שמיים
געגין איהם, האם ער דאך גיט געזיגריגט צום
מלאך אלא ער אפר נאר אזויא האם בלעם גינאנט
חסתי שלא שפתי לב לדעת איה האב געזיגריגט טייל
איה האב גיט גיטאקן מיין הארץ איה ואל וויסען
פאר וואס גייט גיט דער אייזל אין וועג וויא מען
דארף שלא שפסתי וספקתי באיזה עין וואס
האב איה גיט געוויקט און גיט גיפארשט צו וויסען
וועגין וועלכע ויגד גייט גיט דער אייזל וויא מען

מען קעם אנדערין פלען וכו' לא תקרא לוי אחד לוי אונ
מען ואל גיט דרפין אלזוי נאך אלזוי שמה יאמר אחד
משניהם פסול מאמער נועם מען ואגין איינער פון וי
ביידע איו פסול : (ג) כיצר סדר הקריאה אחר התפלה ווי
אזויא ליענקט מען אין די ספר תורה נאך שמונה
עשרה כל יום שיש בו תפלת מוסף יעקער קרא וואס
מען דאווינקט מוסף אחר שגמור שלים צבור תפלת
שחרית נאכדעם וויא דער חזן האם אפגיוואנט די
הויכע שמונה עשרה פון שחרית אומר קריש ואל
ער ואגין קריש ומוציא ספר תורה אונ מען נעקט
ארויס אספר תורה פון ארון הקודש וקורין לאחד אחד
סו הצבור אונ מען רופט מענטשין איינציגוניין פון
דיא מענטשין וואס זענען אין שוהל וועלן וקורין
בתורה אונ דיא מענטשין גינען איינציגוניין צוא
דיא ספר תורה אונ יעקער מענטש פון דיא
גערופענע ליענקט אין איהר וישטערין אז מען
דאס שוין געקריגט דאס ליענען ספרי ספר תורה
למקומו ששעלט מען צוריק דיא ספר תורה אויף
זיין ארט וואס קריש ומתפללין תפלת מוסף אונ דער
חזן זאגט קריש אונ מען דאווינקט מוסף וימים שיש
בזמן מספיר ומוסף אונ דיא מען נאס מען איו מספיר
אונ מען דאווינקט מוסף נחט לומר קריש קורם שיעלה
מספיר איו דער מנהג מען זאגט קריש איינער
מען רופט דעם מספיר צו דיא ספר תורה ויש
מקומות שנהגו לומר קריש אחר המספיר אין אנדעקע
אנדער איו דער מנהג מען זאגט קריש נאך
מספיר :

דארף פזאן שמה אדם ערוב ביהא פון דאנען זעהן
מורא האבין פאר נאט האלל ומפנישם אותו על שחתי
דעם וואס ער האט גיט גיוואוקט אז מען דארף וויסען
שהיה דעם חשלים לא תוכל לומר כי שגגה חזי ווארום אז
אויף דיי וועקט גיט גענען ואגין דוא האסט גיטאקן
שחתי שזאנתי אל נחל קדונו ווארום שחתי האם
איה בין ארויס גענאנען פון ירושלים צום גחל קדונו (מלכים א' ב) :

כתובים תהלים עד

לחשוד מוסר ומלכות ריא שון דלת שון דלת יוד רוח יאהרדגתי נשמה דיסוד א אדנ אדני נפש אדני רוחאלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יז הו וז הו חיה יחיה דיסוד יהנה חיה יחיה דמלכות אל שם ב"ן שבעשית :

א אתה נקרא בעשנה מוי
ב אתה רצית ראשי ליתן תתנו מאכל לעם לציים : ג אתה בקעת מעין ונחל אתה חבשת נהרות איתן : ד לך יום אף-לך יורה אתה חכמות מאור ושמש : ה אתה הצבת כל-גבולות ארץ קיץ וחרף אתה יצרתם :
ו אתה ברא ישראל וגושימיהו
ז אתה קצעת מענת סן פיקא ורמי לנחלא אתה יבשתא מניית נחלי ארטנא ומניית יוקא ויורנא דיתון מקיפין : די לך יקא חוד די לך ליליא אף אתקנתא סיבא ושקשא :
ה אתה אקראתא כל תחיקא דאקראתא וסתנא אתה בראיתנן :

מצודת דוד

רש"י

(א) פורדת, לשון פורדים: תנינים, הם מלכים: (ב) ראשי ליתן, פרעה: לציים, לכתות וזכחות שחולות: (ג) אתה בקעת, לישראל מן העור מעיינות אתה הובשת, ירדן שהוא נהר איתן: (ד) לך יום, גזולתן של ישראל: אף לך לילה, ועמך היו בלחות הנלות: מאור ושמש, זו התורה: (ה) אתה קצעת, אתם סנינות, ליתום על כלם ולא ישנו תפקידם: גבולות סן, גבולות סן, ליתום כל

פירוש עברי מייטש

(א) אתה פורדת בנדיים מים בדין שטארקייט האקטו צובראכין דעם בם אויף צונועלף שטיקער יעדער שבת ואל האבין אקעוונדער וועג אין בם שבת ראשי תנינים על המים דוא האקט צובראכין דא קעפ פון דא מפרים אויף דעם וואקער פון ים: (ב) אתה רצית ראשי ליתן דוא האקט צובראכין דא קעפ (דא עלצשטן) פון דא מפרים תתנו מאכל לעם לציים דוא האקט גיגעבין דא מפרים ויא זאלין ויין אקעניווארג צו דעם פאלק וואס זענען געגאנגען אין דער מדבר, דא יודין האבין צו גענוקען דאס נאנצע פארקענין פון די מפרים: (ג) אתה בקעת מעין ונחל דוא האקט גישפאלטן דעם שטיין אונטעם איו ארויס געגאנגען פון איהם

משנה

סוטה פ"ב

משנה

ברמורא

כלי למלמי דפ"ח דמלכות דלירס צבאות

היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצוית ונתנה על ידיה כדי ליגעה. כל המנחות

היה מביא. הנפל את מנחתה כדכתיב והכילו את קרבנה: כפיפה מצוית, כל עשוי מזרי הדקל מן ורדים הגדלים סביבות הדקל: כדי ליגעה, שחורה ולא יתמה השם על המים, ולמ"ד שנתחלה היה משקה לוחה ולח"כ

ואל איהר האלשטען פרי ליגעה איהר מיד צו מאכין יא ואל מודה ויין כל תמנחת תתלתן וסופן בגלי שרת אלע מנחות אין אנהייב ווען מען בריינגט ויין פון דער היים, בריינגט מען ויין אין אוילגעזעצט אדער אנאלגעזעצט פלי וואס דא פלי מען מען הייליג מאכין צום פארזען אין בית המקדש, דער

פ"ב א היה מביא את מנחתה דער מאן האט געבריינגט די מנחה פאר ויין ווייב די סוטה בתוך כפיפה מצוית אין אקארב פון מפרים ואדער מצוית מיינט מען אין אקארב וואס איז גישפאלקטען פון די קארע פון אבוים וועגן על ידי די קארב האט מען גיגעבין אויף אירע הענט ויא

צוואות וקבלות, ור"מ איתם לא דריש, ור' יהודה כולה במיעוטי דריש להו אלות ממש האלות למיעוטי קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה למעוטי צוואות וקבלות. ור"מ מאי שנא האי ה"י דמרב, ביה ומאי שנא האי ה"י דמעט ביה ה"י דנבי דרבינו ריבויי ה"י דנבי דמיעוטא מיעוטא והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן אמר ר' תנחום הנקי כתיב. דרש ר"ע איש ואשה וכו' שכניה ביניהם לא וכו' אש אוכלתן. אמר רבא

ה"י דהאלה לא תדרוש למעוטי צוואות וקבלות דלחא את וריבניה וה"י דהאלה מוכיח הוה: ורבי יהודה. כולוה דה"י דקרא מיעוטי דריש להו: דלגבי רבויי. דהאלות דקאי מוכיח: דלגבי מיעוט. דהאלה דמישעל הוה אלה ולא אחרות: והא לית ליה לר"מ. כמסכת קידושין: אמר רבי תנחום הנקי כתיב. כלל וי"ד דמשתמע הנקי אם לא עבד ותדרוש הכי עומא תחת איש חנקי: שכניה ביניהם. שכרי חלק את שמו ושכלו ביניהם וי"ד בלשם ה"י כחשה: לא וכו' אש אוכלתן. שהקט"ה מסלק שמו

וייטס קען קללות זאל קען אויך שרייבין ה' זגיי מיטאס מיטאס דער ה' נואם שטייט בייא ווייניגער צו מאכין ווייזט ער אויף נאך ווייניגער צו מאכין דער נוארמ אה נוינט ווייניגער צו מאכין, דא קללות נואם שטייט אין די פרשה סוף זאל קען שרייבין אָדער דא קללות פון משנה תורה זאל קען נים שרייבין, אי דער ה' פון האלה אויך ווייניגער צוא מאכין אז צוואות און קבלות זאל קען אויך נים שרייבין, פֿרעגט די גקרא ויהי רבי באיר לית ליה כלל לא אהת שמש חורבי מאיר האלט דאך נים אז פון גנין ווייסן מיר יא, און אז עס שטייט אין די תורה וואס לא שטייט סוף פתח אישך אויב דו האסט נים מונה גיווען הנקי ממי הקרים זאלקסטו זיין ריין פון די פישעקע נואסער, לערנט נים רבי מאיר פון די נערשער אָדער אז יא האט יא מונה גיווען נועט יא נים ריין נערין פון דא פישעקע נואסער, ווייסן מיר דאך נים פון דא גרבת אקללה, פאר וואס זאגט רבי מאיר קען זאל שרייבין דא גרבות אמר רבי תנחום הנקי מתיב האט רבי תנחום גיזאנט נוייל אין דא גרבות שטייט הנקי, נערט דער פסוק אזוי געלייגנט אס לא שטייט סוף פתח אישך הנקי אויב דא האסט נים מונה גיווען זאלקסטו זיין ריין אס לא אויב עס איז נים אזוי, נאר שטייט סוף פתח אישך דו האסט יא מונה גיווען הנקי זאלקסטו דער שטיקט און דער נוארנין נערין פון דא מים הקרים הנקי און הנקי דאס איז איין נוארמ נוארם אה נועט פאר- מאהשט אויף אה, דרש רבי עקיבא רבי עקיבא האט גיזאנט אין אררשין איש ואשה וכו' שכינת בעיתו אז אכאן מים אטרייב זענען זוכה צו סאהן מנות און מעשים טובים און זייער פירונג אין די דנים פון גדה איוווי די תורה האט גיזאנט איז דא שכינה ביא זייא, נוארם דער יוד פון איש און דער ה' פון אשה איז דער שם ה', דער נאמען פון הקב"ה לא וכו' אש אוכלת אָדער אז זייא זענען נים זוכה, זייא זענען נים פרום, נועט זייא אפיער פאר- גרענען, נוארם הקב"ה נועט ארום גענען זייען צוויי אומות דעם יוד און דעם ה' פון זייא נועט גלייבין זיין נאמען אש און אהר נאמען אש אפר

דקאמפאט און רבי יוסי זאגט אלץ איז וויא רבי מאיר זאגט, וואס קען זאל יא שרייבין און נואם קען זאל נים שרייבין, נאר אויף איין נאך קרייט ד' ויסי אויף ר' מאיר רים זאגט צוואות און קבלות זאל קען נים שרייבין, נוייל עס שטייט האלות מים אה, און רבי יוסי זאגט צוואות און קבלות זאל קען אויך שרייבין, נוייל עס שטייט אין פסוק אה האלות, איז דאך דער נוארמ אה איבערני, עס קען דאך שטיין נכתב האלות, דער נוארמ אה לערנט אונז צו זאגן מים דא קללות זאל קען שרייבין די צוואות און קבלות אויך, און דעם ה' פון האלות דרשט נים רבי יוסי ורבי מאיר איתם לא דריש און רבי מאיר דרשט נים דעם נוארמ אה ורבי יהודה כולה במיעוטי דריש ליה און רבי יהודה דרשט אלע דה"י ווייזן קען זאל ווייניגער מאכין קען זאל נים שרייבין, עס שטייט אין פסוק קען זאל שרייבין אלות קללות אלות ממש דא ריבשטיע נערשער נואם זיי זענען קללות זאל קען שרייבין האלות למעוטי קבלות מחמת ברכות דער ה' פון האלות קוקט ווייניגער צו מאכין די גרבות נואם קוקט פון זייא קללות זאל קען אויך נים שרייבין אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה דער נוארמ אלה קוקט ווייניגער צו מאכין, די קללות נואם שטייט אין משנה תורה זאל קען נים שרייבין האלה למעוטי צוואות וקבלות דער ה' פון האלה קוקט ווייניגער צו מאכין זאל קען אויך נים שרייבין, פֿרעגט די גקרא ויהי רבי מאיר באי שגא האי ה' פסוקי ביה פסא שגא מאי ה' דקסט ביה פאר וואס זאגט רבי מאיר דער ה' פון נוארמ האלות קוקט צוא מערין אז די גרבות נואם קוקט פון זייא קללות זאל קען אויך שרייבין, און פאר וואס דער ה' פון האלה קוקט ווייניגער צו מאכין צוואות און קבלות זאל קען נים שרייבין, ענשפערט דא גקרא ה' זגיי רביא רביא דער ה' נואם שטייט ביא מערונג נוינט ער אויף מערונג, דער ה' נואם שטייט ביא יא שרייבין נוינט ער קען זאל נאך מער שרייבין, די אלות בארף קען דאך שרייבין, דריבער אז עס שטייט האלות ווייזט דער ה' קען זאל נאך מער שרייבין די גרבות נואם פון זייא

מיס יחסי כי נוסר ולתם את נפשך סללה . טעמם אלוסוכס כנגד
(טעם) חוסטם כלבו וכנגד טעם סנה ח' טעם חוסכת נפשו
וכנגד טעם כחטלפתיס ולתם את נפשך סללה כלל אינו אומר
זכית או זדקת אלא את נפשך סללה . מכלל כל טעמם חכרו וסוף
ס' יו . מ' ס' יד' ל' כל טעמם סרי כל טעמם טעמלן ס' יו כללו

סכנו לפי טעם לו לסחירו ולא סחירו וסוכפין טעם דמו על דם
ווסו מידך דמו אכסם . פ"כ ילמוד סוכי סירלס למסן יוסר לירח
דכר ס' ויחר טעמם בני חוסר . ויכין סתכס למסן סירלס את ס'
כל כימים כחמס :

נאר גינאגם רוא האקס גירעקעט דיין לעבין
טנא פון דאקען ווייסיין מיר גל שטענש טחח וואו איז
מחירו לומר אל ממשש אז איינער נוערש גישקראקס
נוייל זיין חקר האט איהם גיט גינאגם ער זאל
גוט מאהן דיא עבירה חרי גל חעינש שטענל דאס
נאנעז שטראף וואס עס קוקט אויף דעם קענשש
פעלי על נה קאלי חרר נוערש גירעכונג אויף דעם
חקר גלייך וויא דער חקר נואלט דעם קענשש
גענהקט לפי שטח לו לתחיו ולא תחיו נוייל דער
חקר האט איהם געדראקט זאגן ער זאל גיט
מאהן דיא עבירה אונ' ער האט איהם גיט גינאגם
ווינען מ' דמ' של נה קאנשש קען פון דעם חקר
דאס גלום פון דעם קענשש . גלייך וויא דער
חקר נואלט דעם קענשש געהקט ווי פחד דמ'
נמש דאס איז וואס נאט האט גינאגם צו יתקאל
פון דיין האגט נועל איה וזכין זיין גלום על נה
ילמוד ספרי מיקח דריקער זאל געדער קענשש
לערנען מוסר ספרים למנו יחד ליד דבר ח' ער זאל
זיך היטין מורא צו האבין פאר דיא בייך פון
הקביה ויחד ממש בני חרר מיין וזהו רוא זאלקס
דיך נאר קעהר היקען וויא רוא נועקס לערנען
הבין חקם דער חקם זאל פארשטיין למנו יחד איה
ח' גל חטיס באמת וויא אזויא ער זאל אייביג
מורא האבין פאר נאט מיט אקט :

בלום נועל איה וזכין פון דיין האגט . רוא נועקס
גישקראקס נוערין . נוייל עס איז בייא מיר גלייך
ני ירוא נואלקס איהם געהקט וואס כי תחיר צדק
אזו אז רוא האקס אגנינאגם אצדיק ער זאל גיט
זינדיקען אונ' ער האט גיט געזינדיקס ח' יתח
נועט ער לעבין כי נוייל ער האט זיך געהיט
ער זאל גיט זינדיקען וואס איה גישקט חקל אונ'
רוא האקס דיר גירעקעט דיין לעבין שבע אהיה
זינען מאהל שטיים אין דיא פסוקים דאס ווארמ
אגנינאגם נגד שבע טעבות גלבו גענידן זינש שלעקס
קיים וואס איז דא בייא דעם קענשש אין הארצין
נגד שש טח' שטח ח' שבע טעבות נפשו אונ' גענידן די
נעקס זאכין וואס נאט האט שיינס אונ' דיא
זינעקעט וואס איז בייא נאט פאר מאכוסט וויא
עס שטיים אין מושלי קשימל וו ינגד שבע
קטמתיים אונ' גענידן דיא זינען שטראף וואס נאט
האט גינאגם ער נועט שטראפן דיא יודין אזויא
וויא וויא האבין געזינדיקס זינען עבירות וויא
עס שטיים אין דיא סדרה בקקוסו . הקב"ה האט
גינאגם צו יתקאל וואס איה גישקט חקל רוא האקס
דיין לעבין גירעקעט זאל אינו איה נקט או זדקת
אקער נאט האט גיט גינאגם צו יתקאל רוא
האקס זוכה גינען אונ' ער האט גיט גינאגם רוא
גיט גינאגם אצדיק זאל איה גישקט חקל נאט האט

דברים יום ד תורה

לחשיך מלח דיא יהוה נפש י יה יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה יהיה יחיד ו דמלי וו אל
שם ב"ן שבעשית בניקור ואלם :

וואצוה את שפטיכם בעת ההוא
לאמר שמע בין אחיכם ושפטיהם

ח"א ואלום את . סטערדין : : וטעפסם זק . יכחוס מו סטערדין : :
בעל המורים

(מ) ואלום את שפטיכם כעס סטייל . כל דיין ודיין כדורו
כעס כדורו , ווס סוף את שפטיכם כעס מטיין בו : ואלום את

שפתי חכמים

כ מדכחיב ואלום את שפטיכם טעפסם טען זכר שטייט דאס
פניג אלא למדעס לפי כדור שפטיים על דכר טעפסם לסוים
טעפסם כדור . וסל"ס סירש דעטעס בין חמשים טעפס לוס
דוטעפסם זק צו איה וזין גרו סני אלא למדעס טעפסם
כדור סטסי טעפסם בין חמשים לסכין דכריסם סירש טעם כה

ליקוטם על התורה

(מ) וואצוה אונ איה האב גינאגם איינער שופטים
בעת ההוא אין דער נעלעקער צייט לאסר אזויא צוא
זאגן שטיג הערין בין אחיכם צווישין איינער

נפשו וואס איז שפטיים שפטיים זיך ווי . די נעלעקער שפטי
בין אחיכם , איהר נאליס הערין צווישין איינער
גירעכער נעלעקער איינער , געוויס מוז דער ביין הערין די טענה

אונקלום

מ' ופקידית ית דניכין
בעינא החיא למיטר
שקעו בין אחוכון

שפטיים כעס . ר"ס וטש , לומר לך שכלך סדיין טעש : ואלום
את שפטיים כעס סטייל לאמר . ס"ס כניפי טעפין ככל דיין ,

רש"י

(ט) וואצוה את שפטיכם . (ספרי) אמרתי להם הוו
מחויבים כדן את כ כל דין לטקין טעם אחת וסחיס וטש
אל חלמר ככר כל דין זה לפני טעמים הרכה אלא היו
טעמים וטחטיס בו : בעת ההוא . (ספרי) ממעתיים

פירוש לתורת אהלים

(מ) וואצוה אונ איה האב גינאגם איינער שופטים
בעת ההוא אין דער נעלעקער צייט לאסר אזויא צוא
זאגן שטיג הערין בין אחיכם צווישין איינער

נפשו וואס איז שפטיים שפטיים זיך ווי . די נעלעקער שפטי
בין אחיכם , איהר נאליס הערין צווישין איינער
גירעכער נעלעקער איינער , געוויס מוז דער ביין הערין די טענה

והדבר אשר יקשה מכם תקרבון
אלי ושמעתיו ואצוה אתכם בעת
ההוא את כל הדברים אשר
תעשון: ונפע מחרב ונלך את
כל המדבר הגדול והנורא ההוא
אשר ראיתם בדרך הַר האמרי

דין הוא ופתקא די
ישי מקבון תקרבו
לנתי ואשמעניה:
ויחפידית יתכוון בערנא
ההוא ית כל פתקמא
די תעבדון: יט ונלכנא
מחרב ונליבנא ית כל
מדברא רבא ודחלא
ההוא די חיתון אורח
טורא דאמריא פקא

ת"א וסדכר אשר. שם ח: ואלוה חסכס. שם:
בעל המוריס

שלא יכול לעשותו ומי עשאו וסדכר אשר דכנו חלי ואתה ומסין
לזה ה' יוסד דיני ודין וגו' כדכתיב ויקרב עמם את משפטן
לפני ה' (יח) ואלוה חסכס. אזהרם ללבוך שחכס חטאת סדיין
עליהם: (יט) סמכר סגורול. מלס וי"ו נחש שרף ועקר

לס וסדכר אשר יקשה מכם, לומר כל מהקשם ערפו כגוד
סדיין כללו מקשם כנגד שסיקס: וסדכר. ג' כמס', סכס',
ואידך וסדכר סס לא חולל לעשות, וסדכר אשר דכנו חלי
ואסס. כשכיל שחכס וסדכר אשר יקשם מכם כל לדי כן שלא
יעם מס שרפו כנות ללכד, וסו וסדכר סס לא חולל לעשות
רש"י

שפתי חכמים

לחון לומר לו שסוד חייב לו כעס דיניו ככ"ז: ש דלס ל"כ איך
ללכסיס וסוד וסלס סמכסס חלי אלס לעלי סכרי: ח משוס ססי'
ממסס את עמנו להקב"ס דכתיב כי המשפטם לללסיס סוד וכסיב
סמרי וסדכר סכר יקשם מכם סקריין חלי ככיוול ססס עמנו
אלסיס לכך עמלס עמנו וין יוססס דככר ססוס סס דכל ססס
יוסע סס חין ללסס כסיס דכסס יוססס כסקוס כן ססס סלסס
כחל וסלס ססוד לנו חלק וגו' וסריסו ללוב סט וסטיין חלק
יוססס כן סוכריס וסלסס עמנו. סלס רש"י כל מלי ספרס כשכיל
זס סססלס עמנו סדין סל מוקשס ש לא כססיס עמסיס דססס
לס דככר ססוס סוד לכך לא יעם מלס סלס די יוססס דככר ססוס
סיס וס"ל: א כסססלסרין כסכס א' דיני ממונוס ס' דיני ממונוס
כשכסס וסססלס ס' סססלס ס' סססלס ס' סססלס ס' סססלס ס'
אף ללכסיס וסלס ללכסיס. למד ככות וסודס סדיין וססלסלס דסדיין
כלילס וגומריין כן כיוס כין לכונוס חליס ומססלסין כן סגורול
ואכ וכו וסכס וסלסלסו מוין וסו ללסיס מלס"כ כדיני ספסוס דלין דיני חלס ככ"ז וכל סוכריס דלעיל חין דיני ספסוס כי
סכל סוד ססיקן וסס סכסר דיני ממונוס ססל דיני ספסוס: ב דלכ"כ מלי וסלס עמי סיס לסס לילס כשכיל סססל סססל סלס
כככ סס חלס מלס"כ ממוסיס כו'. וסל סלסלס וכל כסססס כססלסרין סיסס סיס סולך ללסיסס וססוד
נחסיס ועקריסס. יט לומר כסקוס ססיס ססיס סיו כוסיס סיו כוסיס סיו סלס סיס וסיס לסס סיו יסליס מלסס:

ליקומוס על התורה

ויח ותדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו. רש"י
יל שריבבם משה רבינו איז גישקראס גיווארין
נוייל ער האם גיואנאם אשורעוין משקם וואס וויא עולין גיס
ושקען דעם דין אל מען ברינגען זאל ויך עקעסן אגרוסקייט, וואס
שקוער צו זאגן משה רבינו זאל ויך עקעסן אגרוסקייט, וואס
עס איז געשריבען אין דא וסלס משה איז גינען ביא ויך
גידריגער פאר אלע מעקשין, גאר קען זאגן משה האם
גיואנאם צו דא בייניס דער מלשם וואס עס וועט גיין שקוער
בייא אייך איהר וועט איהם פארשליין ואלס איהם
ברינגען צו מיר, וישמעתי, וועל איך דעם מלשם הערין
פון הקב"ה, וואס הקב"ה וועט מיר זאגן דעם דין, און אזוי
האם משה גיואנאם ביי דא עקעסלשין וואס זענען גינען סקא
צום קרבן איהר וועט איהם גיט איוו דאס, ער גיואנאם ביא
די סקעקער פון זעלסדער נכסדער כן וט:

ש המשפט: תקרבון אלי. (ספרי) על דבר זה נסתלק ממנו
ת משפט כמות ללפחד, וכן שמואל אמר לשאל (ש"ט ט)
אנכי הרוואה ח"ל הקב"ה חייך שאני מודיעך שאין חמה
רוואה, ואימתי הודיעו כשנאל למשוך את דוד (שם עז) ויורא
את אליאב ויאמר אך נגד ה' משיחו ח"ל הקב"ה ולא חמת
אנכי הרוואה (שם עז) חל תכע חל מרחו: (יח) את
כל הדברים אשר תעשון. חלו עשרה דברים שכן
דיני ממונות א לדיני נפשות: (יט) המדבר הגדול
והנורא. עשו בו נחשים ב כקורות ועקרבים כקשתות:

סמלמד זכות סוזר ומלמד חוכם וכן ליפסל ודין כיוס וגומריין
ואכ וכו וסכס וסלסלסו מוין וסו ללסיס מלס"כ כדיני ספסוס דלין דיני חלס ככ"ז וכל סוכריס דלעיל חין דיני ספסוס כי
סכל סוד ססיקן וסס סכסר דיני ממונוס ססל דיני ספסוס: ב דלכ"כ מלי וסלס עמי סיס לסס לילס כשכיל סססל סססל סלס
כככ סס חלס מלס"כ ממוסיס כו'. וסל סלסלס וכל כסססס כססלסרין סיסס סיס סולך ללסיסס וססוד
נחסיס ועקריסס. יט לומר כסקוס ססיס ססיס סיו כוסיס סיו כוסיס סיו סלס סיס וסיס לסס סיו יסליס מלסס:

פירוש לתורת אלהים

און איהר זאלט עקליך פסקון יי וארום דער
משפט איז צו גאט פלוקר אז רוא וועקט סחיב
וין איינעם שלא קדין וועל איך גאט מוין אום
קערין אנדער געלט צו דעם מענטש וואס מען
האט ביא איהם גינגען שלא קדין הייטס דאס
גלייך וויא מען האט צו גאט אפאלשין משפט
גישקתה ותדבר און דא וואך וואס עס וועט פאר
אייך שקוער וין מקריבו מלי זאלט איהר גיגעקען
צו מיר וישמעתי און איך וועל דאס קערין, דאס
הייטס אז איהר וועט גיט וויקען וויא אזויא דער
דין תורה איז זאלט איהר מיר פקעגין, רש"י
שרייבט וויא משה האט געזאגט דא שווערע
זאך זאלט איהר מיר פקעגין דער פאר איז ער
גיקוקען דער משפט פון דא כנות זעלסדער האם
איך האב גיבאמין צו אייך אין דער זעלביגער צייט
איהר זאלט טאהן, איך האב אייך גילערניגט אלע דינים: (יט) ונפע און מיר האבין אשך תעשון וואס
זאך און מיר זענען גיזאנגען גאר דעם דרכר דעם גרוימין און דעם פארקטיגען אשך ראיטס וואס

כתובים תהלים צב

לחמשך מיסוד ומלכות ד"א שין רלת יוד נפש שין שין רלת יוד רח יאהרונהי נשמה דיסוד א אר
אדנ ארני נפש ארני רח אלף רלת נון יוד נשמה דמלכות יד הו הו חתי יחידה דיסוד יתקה חתי יחידה דמלכות אל
שם כ"ן שבע שית

א מכול דיסודו דיביר ארעא ארם תרין ה' קקפי ולית
צולקא ביה : ב' ה' קליה ג' יתנותא אלפס אלפס ה'
עושנא ואוברו לחדר מקרי סבל דלא תודענע : נ מתנן
פורסך סן לקרמין סן אלפס אף אלקא : ד וקפין גברותא
ה וקפין גברותא קליהו בשירתא יקבלון גברותא אגר שבחיהו : ה בן קלן דיסין סניאין ממשבחיא
תבירי ימא רבא קשכב בשמי מרומא דין : ו סתודקה קשיטין לחדא לבית מקדשה יאין גברישין
ללאוריכות יומין :

סעולתה קרי

מצורת דוד

(6) לנוד : למען יודע לכל כי ישר' ס' ואין בו פולס כדלמס
כי סוף דכר שמקבל כ"ל גמול מעשיו : (ז) ס' פלך :
דימי סמיה יאמר סנס ס' פלך ולכס גמול לסתפסא על סכל :
לכס ס' מור : לכס כח וספסור בו כ"ל פסס סדלס כח : סף
ספון : לו יכירו סכל כי סף סטולס ססס סכנס לכל ספי נוסס
נפול : (3) מלס : פסס כרלס סטולס : ספולס : נפסס כרלס
סטולס ססס סוס : (ד) ככלס וגו' : וסור וספסר סכסלו קול דס
וסל סלומס יאמר סכסלו קול על ישראל לירלס ולססחידס :
דכרס : סספס גליסס : (ס) סקלס : סכל יוסר סקולס מים וגו'
יוסר מן ספכרי סס סוס ס' סיסכ סמרוס ולל יכלו לסס :
מכל וסיוס לביסך נוי יופי קדוסס וספסיר ללכך ימיס ולל
סמכר פוד :

פירוש ע"ס

נעלם איז גינען נאר וואסער. האבין די טייכן
אויפגעהויבן זייער שטיימקע און האבן געזאגט
עס איז דא זאגאט אויף דער נעלם וואס האט
זיין באשאפן געזאגט גערות קילס דיא טייכן האבן
אויפגעהויבן זייער שטיימקע און האבן געזאגט
דיא גאטליכקייט פון הקב"ה ישא גערות דגים און
בזו רייניגט נען דיא טייכן הייבן אויף זייערע
וואלין אין דער הייף. זעהט קען פון זיין דיא
שטארקייט פון הקב"ה : (ה) סקולת סיס רביס גרייס
ספרי ים פון דיא שטיימקע וואס נעקט גיהעקט
פון דיא פיל וואסער און פון דיא שטארקע צו
ברעכנגן פון ים דאס הייסק פון דיא שטארקע
וואלין וואס וויל צו ברעכניג דעם ים. טיים קען
גריי ברום ה' ווי שטארק הקב"ה איז אין הייסקל :
(ו) שחית נאמט מאד ריינע ערות וואס טייזין אויף
דיין גרויסקייט זענען זייער בנלויבס לביידי נאמט
קידש צו דיין שטוב. צום בית המקדש איז שין
דיא הייליגקייט טייל דיא גסים וואס זענען גיטאן
גינארין אין בית המקדש ווייזן אויף די גרויס
קייט פון הקב"ה ה' זאידן ימים דרייער קעט איה
דיך גאט דער בית המקדש זאל זיין אויף לאנגע
קעט אויף אייביג :

(א) כי ישר ה' צורי כו'. כך יאמר ישראל לע"ל :
(ב) ה' מלך וגו' אף תבון תבל. כמלכו תשמח
הארץ : (ד) נשאו גברות ה'. לשון נעקס סנס סלומס
סשופס כסערות ישאו קול לסתנאות ננדך : דבים.
עומקס : (ו) ערדוריד. ססטידו וסכמיסו כנילוד לבייך
ססיו סלוא קדש : נאמנו מאד. וסע"ס שירכו סימיס
נאמיס סס ס' מלד :

(ו) פדמין. דכני סכיליס ססטידס על סססוס סנס נלמיס
סמכר פוד :

(א) להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו אז קען נעם
זעהן דעם שלעקמין סוף פון דיא
רשעים און דעם נוסין סוף פון דיא צדיקים
נעם קען זאגן דער פירונג פון הקב"ה וואס
ער איז מיין שטארקייט. איז גלייך, אונעם איז
אין איהם קיין אויסקעם : (ב) ה' סף גיאת לבש נען
הקב"ה וויל ווייזן זיין סלוקה אויף דער נעלם.
קעקליידס ער וויל מיט גרויסקייט, ווייזט ער זיין
גרויסקייט, זייענע גסים מיט זייענע וואונדער לבש
ה' עזי התאור הקב"ה האט זיך קעקליידס מיט
שטארקייט און האט זיך געשטארקט אויף אלע
שטארקע אף ספון תבל כל סטוס אפילו הקב"ה האט
אנגעברייט דיא נעלם וואס זאל גיט איינגעבויגן
נערוין דיא היסקס וואס זאל גיט געקנערט נערוין
פון דעקאנענין צו צייטן עקנערט הקב"ה דיא
באטור פון דער נעלם קען זאל וויסען אז ער
איז דער מלך פון דיא נעלם און ער האט זיין
בשאפן : (ג) נכון סספך סני פסלס איה מיט די גסים
און וואונדער טייטש אז דיין שטובל איז אגד
געבריים פון דאקאלס, פון איינער דיא נעלם
איז בשאפן גינארין, רוא ביזום פון אייביג דער
נאם און דער מלך : (ד) נשאו גברות ה' איינער אלע
נשעפעניש זענען געשאפן גינארין, נען דיא

כלי אמאעי דנלח דמלכות דיזירא אל אל

[illegible]

ולקול: שכיוצא בהם נעבד. תבנית יד לכדה הן עו
 לבבה. הן הרמז"ס י"ל ש' סומלח עגול ויאחר זה השם
 שדמחסיס אלו ודברי שמים לשון וירח כמ"ש אומר זה השם
 דרקון. אורח נחש שיש לה צלם וקשקש בקשקשי הדג ו
 הימים ואפי' רכנן דלמרי עגול שאר כל הגלמים מותרין מו
 בלעים אים שחמשינן לנו וילכדו כגון שירים ונמיס וקעטע
 וזמחין והל' כרס"ש וזורה לרוח. שלח היס' שרלח מ'

גַּם הַחֲלָמִין מִפְּנֵי שְׂבִיבָא בְּחַן גַּבְדָּא וְיִוּיֵל צו אַנְעֶלְכֶּךָ
וְאִכְיָן דִּינָם מִעַן. דִּיא הַאֲבָד אָדָּער דִּי פֿוס אִיו נִימ
אַפּ נִיבְרָאכִין גִּינוּרִינִין פֿון אַנאַנצִין בִּידֶר , נָאר עֵס
אִיו גִּינוּען גִּטמַכט אַהאַנט אַלִיין אָדָּער אַפּוס אַלִיין
אונ צוּא דִיא הַאֲבָד אָדָּער צוּא דִיא פֿוס הָאָט מִעַן
גַּעֲרִינֵט : גַּ' הַמִּצָּא גִּלִּים וְעִלְלָם צוּרַת חֶסֶד צוּרַת לִבְנָה צוּרַת
דִּיקוּוֹא אָדָּר גַּעֲמִינֵט פֿלִים אונ אויף וַי אִיו גִּטמַכט
דִּי צוּרַה וּנְאָם דִּי מַעֲנִמְשִׁין וּנְאָם דִּינָען צוּ דִּי וּזָנ
אָדָּער דִיא מַעֲנִמְשִׁין וּנְאָם דִּינָען. צוּא דִיא לִבְנָה
מַאכִין אַנְעֶלְכֶּךָ צוּרַת אָדָּער אַצוּרַה פֿון אַשְׁלֶאנֶג
וּנְאָם הָאָט פֿלוּס עֶכְרֶערִין אונ שוּפִין אויף דַּעס
הַאֲלָדוּ וְאִיו נִי אִמִּישׁ יִלְכֵם לִים הַסֶּלֶח וְאֵל אָדָּר נִיֵּא
אַרִיין וְאִרְפִּין אִין גִּינוּלְעֶנְעס אִים , רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל וְאִנְטָם שַׁעַל תַּסְבִּיחוּן אַסְטוּרִין אויב דִיא צוּרַת
נָעֵנען גִּיטאַהֲלֵט אויף אַנְעֶלְכֶּךָ פֿלִים וּנְאָם מִעַן
הָאָלט נִיֵּא נָאר צוּ שִׁינְקִיט דִּינָם מִעַן צוּא נִיֵּא ,
נָעֵנען דִיא פֿלִים אַסוּר שַׁעַל תַּסְבִּיחוּן אָדָּער אִז דִיא
צוּרַת נָעֵנען גִּיטאַהֲלֵט אויף אַנְעֶלְכֶּךָ פֿלִים וּנְאָם
וְנִיעֵרִין פֿאַר מִיאוּקַת , אויף אַשְׁכִּיל אָדָּער אַשְׁעֵלֶר
אונ נָאד אַנְעֶלְכֶּךָ פֿלִים מִתְּרִין מַעַן מִעַן וַי הַאֲלָמִן ,
רַבִּי יוֹסִי וְאִנְטָם שִׁוְחָא וְזוּרָה לִיּוּחַ אִז מִסֵּל לִים עַד זֶה ; וְאֵל
דָּאָס צוּא שְׁמוּיָקִין אונ פֿאַר שְׁפָרִיטִין צוּם וְיִוּיֵל ,
אָדָּער עַד זֶה אִין גַּאנצִין אַרִיין וְאִרְפִּין אִין גִּי-
נְאִלְעֶנְעס יֵם , עַם זֶה לִינְעֶר גִּים הִנָּהֵא הַאֲבִין
פֿון דִּי פֿלִים אַסוּר יֵם הַאֲבִין דִיא חֲכָמִים בִּי וְאִנְטָם צוּ
רַבִּי יוֹסִי אִז מִעַן וּנְעַם מִעַן שְׁפָרִיטִין דִּי צוּ שְׁמוּיָקִין

[ג] זבל וקא סכרי זוז"ג סכור
 וז"י סכר זוז"ג מוחל, וסחוי"ס:
 [ד] משילת. וכ"ל לפי שנגמלה
 סכריה נה שפיו כלל במרחץ לפי
 שסכור לסכרם דל"ה נכרין
 הנה כשילת הסיכו שילת משיניו
 כיו' כלומר שלא הייתי יכול
 להשיגן במרחץ לפי שסכור
 לסכריה דל"ה ולי נכסין כשילת
 י"ל דה"ק דל"ה אין משיניו
 במרחץ כשילת וס"ל דמשיניו
 כשילתו סיס דמוחל לומר
 סכור ומוחל כלל ספס סכר,
 סיס' ומחוי"ס: [ה] בגבול
 דל"ה כלל נטות ד"ה כשילת
 סיס' ומחוי"ס: סיס' דל"ה מושב
 וסוכה ה"ל לסכ כשילת סיס'
 עסק סיס' ס"ה מ"ג פ"ג סיס'
 לס גיס' ומחוי"ס כיו' אין משיניו
 שפסן כשילת, נמלה: [ו] משיניו
 כיו' וק"ע מ"ג דל"ה כלל מ"ג
 מקייל וכלל מסכר גיזרת סכמון

[ג] זבל שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן
 החרם: ד' שלא פרוקלוס בן פילוספוס את ר"ג
 בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר
 לו כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן
 החרם. מפני מה אתה רוחץ במרחץ של
 אפרודיטי. אמר לו אין משיבין במרחץ.
 [ד] וכשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה.
 היא באה [ה] בגבולי. אין אומרים נעשה
 מרחץ נוי לאפרודיטי אלא אומרים נעשה
 אפרודיטי נוי למרחץ. דבר אחר אם נותנין לך
 ממון הרבה אי אתה נכנס לע"ג שלך ערום.
 ובעל קרי. ומשחיתו בפניה. וזו עומדת ע"פ.
 הקיב. וכל העם משתתין לפניה. לא נאמר
 אלא אלהיהם. את שנוהג בו משום אלוה
 אסור. את שאינו נוהג בו משום אלוה מותר:
 ה העכו"ם העובדים את ההרים ואת הגבעות
 הן מותרין ומה [ו] שעליהם אסורים שנאמר

ממנו שהיא נעשית זבל :
 ד אפרודיטי. לורת כוכב
 נוהג כ"פ רמב"ם ו"ל: אין
 משיבין דברי תורה
 במרחץ. לפי שאדם עומד
 שם ערום: היא כאתה
 בגבולי. שהמרחץ קדש לה
 והמרחץ נעשה לכל הכל
 לרחוץ ועוד תשובה
 אין אומרים נעשה מרחץ נוי
 לאפרודיטי דמרחץ ללא דבר
 של נוי הוא אלא נעשה
 למרחץ אפרודיטי
 שאפרודיטי משמש במרחץ
 הוא עפל והוא עיקר: ב"ב.
 מרין עשוי נקרקע להוליא
 שפסין לה"ה: ה הן

גלולים אנוקעגליין פון מיין שטוב, אונ נאך אנאך
 נועל איך דיר זאגן אין אפרים געשע פרחן נוי לאפרודיטי
 קען זאגט גיט מען נועט מאכין אפארד זיא זאל
 באשיינען די אפרודיטי אלא אפרים געשע אפרודיטי נוי
 לשדח נאך מען זאגט מען נועט מאכין די אפרודיטי
 אין באר, די אפרודיטי זאל באשיינען די באר.
 איך דאך די באר גיט אפערדינגע צו די אפרודיטי.
 נאך דיא אפרודיטי איז אפערדינגע צו דיא באר,
 אונ איך האב דאך גיט הנאה פון דיא אפרודיטי
 נאך פון דיא באר דער אחר נאך אנאך נועל איך
 דיר זאגן אס נותנים קל פסון מדיה אפילו מען נועט
 דיר געבין פיל געלד אי אחר נכנס לעבודת גלולים שדך
 ערוס זיגל קרי ופשיטין געבין נועקטו גיט אריין גיין צו
 דיין עבודת גלולים גאקעט אונ דוא נועקט גיט
 משהין זיין פאר דיין עבודת גלולים ווי אונ דיא
 אפרודיטי עפרת על פי חביב שמיים ביא דיא ריגע
 זל חסם משתתין לפניה אונ אלע מענטשין וואס זענען
 אין באר שמייען גאקעט אונ זענען משתתין פאר
 דיא אפרודיטי לא נאמר אלא אלהיהם דיא תורה האם
 נאך גיזאגט מען זאל גיט הנאה האבין פון דעם
 בילד וואס מען האלט אים פאר אגאט את שטתג בו
 משום אלה אסור דער בילד וואס מען האלט איהם
 פאר אגאט, מאר מען גיט הנאה האבין פון איהם
 את שאינו נוהג בו משום אלה מותר אבער דער בילד
 וואס מען האלט איהם גיט פאר אגאט, מעג מען
 פון איהם הנאה האבין: ה העפרים העובדים את ההרים
 ואת הגבעות דיא עובדי גלולים וואס זיגען צוא דיא
 בערג אונ צוא דיא הויבע עקשער הן מותרים דיא
 בערג אונ דיא הויבע עקשער זענען מותר, מעג
 מען פון זיין הנאה האבין מען מעג איהם זיי זייען
 אונ אפארד נעמען דיא תבואה פאר זיך ויה ששלהם
 אסורים אונ דיא זאגן וואס זיגען איהם די בערג אונ
 דאס גיקער צו די עבודת גלולים, אונ דאס איז גיט

קענע אויף דעם ווינט אף הא נעשע זבל נועט דאך
 נוערין דער פון מיסט, מאקער נועט אייד הנאה
 האבין פון די מיסט שטאנער אונ עם שמיים אין דיא
 תורה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם עם זאל זיך נאך
 גיט בעקעשין אין זיין האנד פון די פאר וויקטע,
 פון דיא עבודת גלולים זאלקטו נאך גיט הנאה
 האבין, אפילו פון די מיסט פון די עבודת גלולים
 מאר מען אויף גיט הנאה האבין: ד' שאל פרוקלוס בן
 פילוסטוס את רבן גמליאל בעני פרוקלוס בן פילוספוס
 האם גיקערעט צו רבן גמליאל אין די שטאט עכו
 שחת רוחץ במרחץ של אפרודיטי רבן גמליאל האם זיך
 גינוואשט אין דיא באר פון דיא עבודת גלולים
 אפרודיטי אפר לז האם פרוקלוס גיזאגט צוא רבן
 גמליאל כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם עם
 שמיים אין אייער תורה עם זאל נאך גיט באקערעט
 נוערין אין זיין האם פון די פאר וויקטע, דו זאלקט
 נאך גיט הנאה האבין פון די עבודת גלולים מפני
 מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי פאר וואס נואשט דו
 זיך אין די באר פון די עבודת גלולים אפרודיטי
 אפר לז האם רבן גמליאל גיזאגט צו פרוקלוס אין
 משיניו במרחץ מען מאר גיט געקענען אדון אין
 באר גיזאגט אז רבן גמליאל איז אחרים גיזאגנען
 פון באר אפר לז האם רבן גמליאל גיזאגט צוא
 פרוקלוס אני לא באתי בגבולה איה בין גיט גיקומען
 אין איהר געקענען, איה בין גיט גיקומען אין די
 שטוב פון עבודת גלולים היא באהת בגבול די עבודת
 גלולים איז גיקומען אין מיין געקענען, אין מיין
 שטוב ווארום דיא באר איז גימאכט גינוארין
 פריער, דער נאך האם מען אריין גישטעלט דיא
 אפרודיטי די באר הייסט מיין שטוב, ווייל זי איז
 גימאכט גינוארין פאר אלע מענטשין, אונ פאר
 מיר אויך, דריקער דאך איה גיט אנוקע גיין פון
 מיין שטוב דורך די עבודת גלולים, זאל די עבודת

גִּדְרוֹן מִחֲצֵהָ עַל מִחֲצֵהָ . אוֹתוֹ חֵלֶק שֶׁל ע"ז אֵינוֹ עוֹלֶה
בְּכִנְיִים' ד"ה אֵחָל חֵלֶקוֹ עוֹלֶה שֶׁאֵם עוֹזִיז ב"א מוֹנֶה אִמֶּה
סֵלֹו וְכוּם' ג' אִמּוֹת כְּמוֹךְ שֶׁלֹו אֲבָבִיז וְעִצְיִז וְעִפְרִז . שֶׁל
אוֹתוֹ כוֹתֵל מִמֵּמֶחֱזִין כְּשֶׁרֶךְ וְאִפְסִי חֵלֶקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי
שְׁמֵי בְרִיָּה' (א): ב' שְׂרָשֵׁן

[illegible]

ה"ז אסור : סיידו וכיירו לעבודת בוככים . שהי
בניו מחמלה לדירת אדם וסיידו שלגנו כסיד וכיירו
פתחו וזיור (יד) : וחידש . או שחידש : נושל מה
בוככים . לפי שמה ולא הקלה לתשמש ע"ג (טו) : ג'
הר : לביסום . להושיב ע"ג עליה (טו) : סיידה וכיירה .

קען האט איהר אויף גיבאָהט אַז נאָ אַסור טאָר
קען נישט הנאָה האַבן פון איהר, אָבער אַז נאָ
שטוב אַז גיבאָהט גינארין פאַר אַפּענענשין צום
וואַהקען מייד ונדיה לעבנות גללים נאָר ער האָט די
שטוב גיבאָלעכט אונ גיבאָהט צוא די עבנות
גלולים, ער זאל דער נאָה דרענן צוא די שטוב
והירש אָדער ער האָט אָפּעס באַנייט אַין די שטוב
צו די עבנות פּובקביס, ער זאל נאָך דעם בעניינען
דרענן צו די שטוב נישט מה שחיש זאל דער יוד
אראָפּ נעקען וואָס דער נישט האָט באַנייט, נאָדער
נואָס ער האָט גיבאָלעכט אונ גיבאָהט, אונ די
שטוב אַז מוהר, אייד קען אין איהר וואַהקען (עין)
תליו הקנים להנקה עבנות גללים אויב אָנעצין דרענער
האָט אַרײַן גיטראָנן אין אַ שטוב אַעבנות גלולים
זאָ זאל דאָרט שטיין אָפּגריינע צייטס וועזינאָ אונ
ער האָט די עבנות גלולים צוריק אַרויס גינענען
חבֿי יח מטר קען אייד וואָהט אַין די שטוב שלש
גאַנצן מן דרייאָ אַפּרלייאָ שטיינער נענען אַז בייאָ
דעם דין פון עבנות פּובקביס אָבן שחבֿה משה
לביטום אַז ער האָט אויס גיבאָהט אַששׂין פון אַנֿי
הייב אָפּון באַגן, ער זאל אויף איהם שפּעלן
אָבילד, אונ קען זאָ דרענן צום בילד אונ צום
שטיין חבֿי יח אַסרה ווערם דער שטיין באַלד
אַסור, אָפּילו קען האָט נאָה נישט נישטעקט דעם
בילד אויף דעם שטיין, אַז אויף דער שטיין אַסור
(עתיס) מיידה ונדיה לשם עבנות גללים אָבער אַז ער
האָט גיבאָהט אַששׂין פון לאַנג אונ ער האָט איהר
נויים גיבאָהט מיט קאָלער אַז גיבאָהט צו איהר
עבנות גלולים ווירש אָדער ער האָט אָפּעס בעֿי
גייט דעם שטיין צו נאָ עבנות גלולים נאָ דעם

וְדַרְבֵּיכֶן: ק"ל דַּם כְּדִירִים י"ל דַּמְשֹׁם חֹמֶרֶת ע"ז אֲבִירֵי דְלֵאן
 כְּדִירִים: (י"ל) דַּרְשָׁקִים נָחִי לַמֶּלֶךְ מִשְׁכָּנֵה יִשְׂרָאֵל רַחֵם עַמִּיכֶם אֵל קֶבֶל
 בְּיָ: סָטָן: מִגְדָּל: [סָטָן] עַל שֵׁן, יִשְׂרָאֵל [סָטָן] כְּדִירִים.
 וְלִישָׁקֶם: שֵׁן לַעֲשָׂוִי, וְחֶלֶק קֶעֶל סָטָן דַּרְשָׁקֶם לְכַדֵּם שְׂמִינִים
 עֲשָׂוִיִּים אֲלֵכִידִים אֵל תַּחֲסֵן אֲרֵךְ עֲשָׂוִים כְּדִירִים שְׂמִינִים מִשְׁכָּנֵה
 אֲבִירִים: נָחִי: [סָטָן] מִגְדָּל כ"ו.

וְשֵׁל עֲבוּדָת כּוֹכְבִּים וְ
אֲבִינוּ עֲצִיז וְעֶפְרוֹ
[ח] שֶׁקֶץ שֶׁשְׁקֵצוּ. רַבִּי
[י] שֵׁנָה תוֹרֵם כְּמוֹ דָּרוֹד
בְּמִמָּהּ בְּמִשָּׁא אֶף
לְעֹבֶדֶת כּוֹכְבִּים הִ' אִם
כּוֹכְבִּים. וְחִירִישׁ נֹמֵל
לְחֹכֶה עֲבוּדָת כּוֹכְבִּים
שְׁלֹשׁ אֲבִינֵי הֵן. אֲבָן
הָרִי וְזוֹ אֲסוּרָה. סִיידֵר

מועד כו' סדר כטייל נאמר אלל חידוש וסלי חידוש
לחור סנאם נפולם ונמארה וקלי חורן שלל נכד ספיה
פולס דלס' נע' כדרי נפולס וקלי ספיה חורן יערלל אפולס
פולס חורן וסאר כל הכיה מועד: הכנים לתורל פולס
אפנים הן. לענין כולל: אפן שחצבה מתחלה, מן ה

און ערענער און אנדערע מיאדעס זאכן היה שו
ושל עבדות גלולים אויב די ערד וואס די וואגס און
דארף גישטאנען, איז גיווען העלפט פלאץ פון
דעם יודין און העלפט פלאץ איז גיווען פון דיא
עבדות גלולים ביזן מפתח על מפתח ווערט גערעכונט
העלפט אויף העלפט, אויב די גרעס פון די וואגס
איז גיווען צוויי איילן, ווערט גערעכונט איין
אייל פאר דעם יוד, און ער בארף אריין געסען
אין זיין פלאץ גאך דרייא איילן אגני צדי ושמו
מסמין לשון דיא שטייגער און דיא האלץ און דיא
ערד נריא ליים און וואפענע פון דיא וואגס זענען
מסמין אזוי וויא אשדן, אפילו דעם יודים חלק
אויך זענער ווארום, עס שטייט אין פסוק שש
תשקט דוא זאלסט פאר מיאמין דיא עבדות
גלולים אזוי ווי שקצים ווי אשדן, רבי עקיבא
זאגט גידה די שטייגער און די האלץ און די ערד
פון דיא וואגס איז מסמין אזוי וויא אשדן
ווארום עס שטייט אין פסוק תורה פט דיה זאלסט
זייא פארשפרייטן און דער ווייטערין פון דייא אזוי
וויא אנדה צא תאמר לו זאלסט זאגן דיא עבדות
פובקים זייא ארום פון מיר פה נדה מסמין במשא
אזוי וויא אנדה איז מסמין אז מען בראגט איהר,
אפילו מען ריקט איהר גיט אן אף עבדות גלולים
מסמין במשא אזוי זעבדות פובקים איז אויך מסמין
אז מען בראגט איהר אפילו מען ריקט איהר גיט
אן: זי לעש במים הן דרייא ערלייא מיער זענען
דא בייא אשדן דין פון עבדות גלולים זייא זענען
מתקלה לעבדות גלולים זאגט וואס מען האט איהר
גבראחט פון אנהייב זייא זאל זיין עבדות פובקים
מען זאל דרען צו די שטוב הרי זה אסור באלד וויא

לר"ה : מהור' : דטומאה דרצנן היא (כ) והיכא דנוז'ל
הרצים לא גזרו רצנן : ירקות בימות הגשמים. שהל'ין
קשה שמועץ החמה מלכא : אבל לא בימות החמה.
שהל' יפה להם : והחורין : מורת ועברתי חס"א : לא

בימות החמה ולא בימות
הגשמים. שהל' יפה להם
לנוס : שהנמי' : על'ן
הנושעים מן הארץ בימות
הגשמים וצנמ' חורין דלא
שמעין ליה לר' דלחור זה
זה גורם מותר לעיל
פירקין גבי מפרר וזורה
לרות וזע"ס : ששע"ס וכל
דאיכא שהיהרר וזא"ס
שניהם גורמין להוציא הדבר
כגון שהקדש של היתר
לזבל של ע"ג של איסור

גורמין לזמיחת הירקות ס"ל לר' : שהוא מותר והיכי קאמר
הירקות הכא מפני שהנמייה נוסרת עליהן ומשי' שר"י הכא
לדבריהן של רצנן קאמר לדרכו דלמרתיו זה וזה גורם
אסור היה לכם לאסור סירקות מפני שהנמייה נוסרת עליהן
והיא הוה להם לזבל. ורצנן סברי שאני הכא שאין הארץ

פונם להם כלל והל' כ"ו : זה וזה גורם מותר (כא) : וכל
ממנה. מן האסור : חרש יותץ : שהסורס הראשון שמיסקין התחור הוא מחסומו ומחוקיו והרי נתקן צאיסורי
הכא והא מתני' אחא אלינא דמ"ז זה וזה גורם אסור ואין כן הלכה הלכך בין חרש בין יסן וזלן שא"א אפס
את הפת כהיסק זה עד שיטען התחור כדי שלא יהנה מעלי' איסור (כז) : הפת אסורה. גמ' קאמר והוא
שהאסור כנגדו שכל שמה שהיה פת נאפה היה דולק האור כפי התחור ואזכורו שהיה נהנה מן האיסור כשעה שהי'
האיסור בעין ויש שמה עליו כפת (כג) : יולך הנאה לים המלח. דמי ככר שנתערב (כד) : ברכור. יש

צווייגין, איז ער פארא דאיה נזילת את הרבים אויב דיא
צווייגין פון בוים האבין גיגלקת פיל מענטשין. די
צווייגין גייען אריין אין נאם ועבר תחתיה אונ אייגער
אוי גיגאנאנען אונקער די צווייגין פאר איז ער מהור
וירצין תחתיה ירקות בימות הגשמים מען מען פארצויען
גרינגווארג אין די פעלד וואס אונקער די צווייגין.
אום ווינקער אגל לא בימות התפת אקעד גיט ווקער.
נוייל ווינקער מאכט דער שאטין פון די צווייגין
לאלייע דער גרינגווארג, ער לאזט גיט צו קומען די
נואקעס, אונ ווקער נוייל עס איז היים איז דער
שאטין גוט צו די גרינגווארג ויחורין לא בימות תחת
לא בימות הגשמים חוקת וקערעמירן קאר מען גיט
פאר ווען אונקער די צווייגין גיט ווקער אונ גיט
ווינקער, נוייל דער שאטין איז אייביג גוט צו די
חוקת, רבי יוסי זאגט אף לא ירקות בימות הגשמים
גרינגווארג קאר מען גיט פאר ווען אונקער דיא
צווייגין אפילו אום ווינקער מפני שהנמייה נוסרת
עליה ויהי לה לזבל נוייל ווינקער פאלין אראפ דיא
גלעטער פון דיא צווייגין אויף דיא ערד וואו דיא
גרינגווארג וואקסט, אונ דיא גלעטער נוערין פאר
פילעם עס נוערען פון גיט, וואקסן דיא
גרינגווארג געקער ווערן בחרע"ב : מן גל מפני עצי
אסורין בהנאה אויב איז האט גינקען האלץ פון
אבוים וואס מען קען דאס צו איהם, קאר מען גיט
הנאה האבין פון די האלץ היק הוה את הפתוי אויב

[ג] ובענין. דבאיכא דרכא אסוריה (קל' מזה תוס') מ"ה
דיבעד לא כההנה לא אכל דבאיכא דרכא אסוריה עיבר חף
לכתחלה. גמ' : [ס] אכל כו. ולא קתיי ואס זע"ס אסור כמו
דאס עכר פתח דלא אסור כההנה דבאיכא (כ) ולא
קיל' כהנמייה דלכל לא בימות החמה, ועי' תוס' : (כא) דא"י

לפ"ד וזו"ג מותר לא שרינן
לכתחלה הלכך יסן כיון דמי
ליה בליון ולא מפסיד מדי
אלא ליסור הכא. למודים לכך
ירצין ליון אכל חרש אס לאסור
ליון יסידר חסור הלכך
כדיבעד חסור. וס, מוס' :
(כז) דוקא בלמורי הכא דשכח
פזיס היינו שבת הכא, ועין
תוס' : [פ] כו' כו. י"ג
פזיס דכר שבתין סוף כו' כו'
כדכור טעם"כ דמשי' וס כו' כו'
כלכ' כדכור טעם"כ שבתין טעם"כ
כדכ' כדכור טעם"כ שבתין טעם"כ
דכין דלמורי טעם"כ כו' כו'
אסורין כהנה טעם"כ כו' כו'

דכר שבתין סוף (כז) דה"פ
ה"פ דה"ל יולך דמי אהה מען לים
אלא דמי משמע דלמורי טעם"כ ק"ל כדכרי רש"י ו"ל וס' אין
כאן הפת כהיסק זה עד שיטען התחור כדי שלא יהנה מעלי' איסור (כז) : הפת אסורה. גמ' קאמר והוא
שהאסור כנגדו שכל שמה שהיה פת נאפה היה דולק האור כפי התחור ואזכורו שהיה נהנה מן האיסור כשעה שהי'
האיסור בעין ויש שמה עליו כפת (כג) : יולך הנאה לים המלח. דמי ככר שנתערב (כד) : ברכור. יש

גורמין לזמיחת הירקות ס"ל לר' : שהוא מותר והיכי קאמר
הירקות הכא מפני שהנמייה נוסרת עליהן ומשי' שר"י הכא
לדבריהן של רצנן קאמר לדרכו דלמרתיו זה וזה גורם
אסור היה לכם לאסור סירקות מפני שהנמייה נוסרת עליהן
והיא הוה להם לזבל. ורצנן סברי שאני הכא שאין הארץ
פונם להם כלל והל' כ"ו : זה וזה גורם מותר (כא) : וכל
ממנה. מן האסור : חרש יותץ : שהסורס הראשון שמיסקין התחור הוא מחסומו ומחוקיו והרי נתקן צאיסורי
הכא והא מתני' אחא אלינא דמ"ז זה וזה גורם אסור ואין כן הלכה הלכך בין חרש בין יסן וזלן שא"א אפס
את הפת כהיסק זה עד שיטען התחור כדי שלא יהנה מעלי' איסור (כז) : הפת אסורה. גמ' קאמר והוא
שהאסור כנגדו שכל שמה שהיה פת נאפה היה דולק האור כפי התחור ואזכורו שהיה נהנה מן האיסור כשעה שהי'
האיסור בעין ויש שמה עליו כפת (כג) : יולך הנאה לים המלח. דמי ככר שנתערב (כד) : ברכור. יש

ש"ס עכ"ס מבטל ט"ז טו
 וטל חזרו. מ"ה חזרי
 לו כס. נמי ש"ס יסלל לו
 מבטל ט"ז של כזי דל מוס
 דמס' ס"ה נקמן פקד כז
 יסלל (ד' נב) ס' דנכר
 מבטל נמי מתי' ס"ה וי"ל
 מוס דמס' ל"ס לא מתי' (ל)
 למס' דמס' דמס' נמי מתי' (ל)
 נמי ס' דמס' ויטלך
 לסמ' דמס' ש"ס לו כס מוס
 וס"ס ל"ל נלן כמס' סלל מן
 סדור יסלל ס' סלל מוס
 סלל כזי מבטל ס' ס' דמס'
 ל"ס מוס וס"ל יסלל
 דמס' דנכר סלל סלל יסלל
 סלל סלל לו כס מוס

סמור. הכהו על קלי :
 כזה ראהו. כדי לזדקן
 חס יהיו דקיהם מכוונים :
 שאפשר לעשות כמותו.
 מלך כנון שמן של מסה
 חזר וחלס ויכול ומורה
 סלל שמן של מסה ש"ס
 לעשות כמותו מלל לזר
 דוגמתו מור: בית תבנית
 היכל. נארכו ורמו ורמו

כמותן כרתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם

פשיטא לן דלוי מבטל ולכן פשיטא כהן דלל ס"י לו טיפסית :

אכסדרה תבנית אולם. פשיטא ס"י פיון כמילוי לרוב מוס'ים. וי"ל למרין כלל יספור (ד' כס) מולל לאכסדר' ס'ס דומס
 דומ' למוס'ים לרוב מוס'ים וי"ל קרי ל"ס פסח הכולל נכרסס מן פסח כהנאד כזו פסח פסחן סס'ס פיון כמילוי
 לרוב מוס'ים וקרי ל"ס פסח :

אויפ'עוהויבין גאר ער איז גישמאען געבין דעם
 רינג וקצא עפ"ס קמן ולא אפר לו קלס אויב ער האט
 גיטראפ'ן אקליינעם עפ"ס וואס ער איז נאך קיין
 דרייערן יאהר אלט גיווען. האט רבי אלעזר צו
 דעם קליינעם עפ"ס גאר נים גי'אנט מ'א עפ"ס
 גרול נאכדעם האט רבי אלעזר גיטראפ'ן אגרויסן
 עפ"ס ויפ'ר לו ב'ה' האט ער גי'אנט צום עפ"ס
 ער נאל מבטל זיין די עבודה זרה, ער נאל דיא
 צורה פון דעם רינג אביסול קאלע מאכין ולא
 בקיל האט דער עפ"ס נים גי'אלט קאלע מאכין
 דיא צורה פ'יו ויפ'ה רבי אלעזר האט אפאקש
 געטאהן דעם עפ"ס האט דער עפ"ס מורא
 געהאט פאר רבי אלעזר און האט קאלע גיטראפ'ן
 דיא צורה פון דעם רינגן. נאכדעם האט רבי
 אלעזר גענוקען דעם רינג צו זיך, נאנט די גטרא
 שפע מיט חלה פון דער נאך ווייסן מיר דרייא
 דריג'ס שפע מיט עפ"ס מבטל עבודה זרה של ושל חזרו
 איין רין איז אעפ"ס קען מבטל זיין זיין אייגענע
 עבודה זרה וואס ער אליין רינגט צו איהר אונז ער
 קען מבטל זיין די עבודה זרה וואס איין אנדער
 עפ"ס רינגט צו איהר, ווארום דער עפ"ס האט
 דאך אויך מבטל גיווען דיא עבודה זרה וואס
 איין אנדער עפ"ס האט גערינגט צו איהר וישע
 מיט נאך ארין ווייסן מיר יודע גבי של עבודה זרה
 יס'שק'ש מבטל דער עפ"ס וואס פארשטייט דעם
 עגין וואינהאלט פון אעבודה זרה און פון איהרע
 געדרינגט, ער קען מבטל זיין דיא עבודה זרה
 דאמיט יודע גבי עבודה זרה ויש'שק'ש איז מבטל און
 דער עפ"ס וואס ווייס נים דעם עגין פון עבודה
 זרה און איהרע געדרינגט, ער קען נים מבטל זיין
 דיא עבודה זרה, ווי מיר זעהן רבי אלעזר האט
 נים גי'ואלט דער קליינער עפ"ס נאל מבטל זיין
 דיא עבודה זרה גאר אגרויסער עפ"ס נאל דיא
 עבודה זרה מבטל זיין וישע מיט נאך ארין ווייסן

מיר עפ"ס מבטל בל כדור אפילו קען האט דעם
 עפ"ס גענייט ער נאל מבטל זיין דיא עבודה זרה
 אונז ער האט זיא מבטל גיווען איז דיא עבודה
 זרה מבטל, ווארום רבי אלעזר האט דאך גי'שלאגן
 דעם עפ"ס, ער נאל מבטל זיין דיא עבודה זרה
 מן חס אין דיא מקדש ראש השנה ד' נב האבין
 מיר גילערינגט דמס צורת לבנת תה לו ד' נב גילא
 געלייט געבילא גבילא ביא רבן גילאיל אויף דעם
 בוידים איז געהאנגען אפ'רעט אויף דיא וואנט
 און אויף די פ'רעט איז גיווען געטאהלט עמליקע
 ערליי צורות לבנות ש'ה מ'אח את התיוטות אויף די
 פ'רעט פ'רעט ער זיין דיא עדרת וואס זענען
 גיווען פ'ראקטע גענשטין וואו זענען געקוקען
 נאגין צו דיין זיין האבין גי'זעהן רא'ט חודש
 דיא נייע לבנה וואס ל'ה נ'ה ר'א'ט או נ'ה ר'א'ט און
 רבן גילאיל האט גי'פ'רענט דיא עדרת אזוי אלבנה
 האט איהר גי'זעהן אדער אזוי אלבנה האט איר
 גי'זעהן, איז דאך אקשאי יס' ש'ר קעג קען דען
 אזוי קאהן קעג קען דען מאכין אצורה פון
 אלבנה וי'קבין לא תעשון אתי קם ש'יט דאך אין
 פסוק הקב"ה האט גי'אנט צו דיא יודין איהר
 נאלט נים מאכין מיט מיר לא תעשון דמס ש'יט
 תש'ש'ש ל'זי איהר נאלט נים מאכין אצורה וואס
 נאל זיין גלייך צו מינע געדרינגט וואס געזי
 גען פאר מיר אפר אבי לא אפרה מורח אלא ש'שין
 ש'אשר לעשות גמולו קם אבי גי'אנט די הורה קם
 גאר געאפרה צו מאכין אועלעק געדרינגט וואס
 קען קען זיין מאכין רי'קמיט וויא דיא וואס געז
 רי'גען פאר נאט ג'רתיא אזויא וויא מיר האבין
 גילערינגט לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרה
 פאר נים מאכין אשטוב נאל זיין געבאהט וויא
 דער בית המקדש אפ'רעט תבנית אולם און קען
 פאר נים מאכין אפאדער שטוב נאל זיין גיטראפ'ן
 וויא דער אולם וויא פאדער שטוב פון ביהמקדו

ויעורו מדת פתחיו: אבל עושה. מורה של חמס
נרות ושל ו' ושל ח' שלשין דומין לשל מקדש: ושל
שבע' לא יעשה. שהוא כשל מקדש ואפי' של שאר מיני
מתכות שהיה של זהב אבל של עץ שרי דליה כשרה
במקדש: ר' יוסי ברבי יהודה וכו'. שאף היא
כש' במקדש: שעשו בית חשמונאי. לאחר שטמאו
יונים את ההיכל ונקלו כל כליה ונכדו יד בית חשמונאי
ונלחם: בבעץ. גדיל:

חצר הבנית עורה שולחן תבנית שולחן מנורה
תבנית מנורה. אבל הוא עושה של ה' ושל ו'
ושל ח' ושל ו' לא יעשה אפי' של שאר מיני מתכות
ר' יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה
כדרך שעשו בית חשמונאי אמרו לו משם ראייה
שפורין של ברזל היו והיון בבעץ העשירו עשאוה
של בסף חזרו והעשירו עשאוה של זהב:

ויקען קערין קדרה קענען בית חשמונאי וויא ריא
חשמונאים האבין געמאכט קען די יונגס האבין
קטמא געווען אלע גלים וואס אין בית המקדש
האבין ריא חשמונאים געמאכט אהילקענע קטורה
אין בית המקדש אפיר וי האבין די חקמים געזאגט
צו רבי יוסי משם ראייה פון דארט ווילקסמו בריינגען
אפגעווינגט, ריא מנורה פון ריא חשמונאים איז
נאר גיט געווען פון האלץ שפירן של ברזל הי וחיפו
בגנץ עם זענען געווען איינערקע שפינען און קען
האט וי ברעקט מיט ציקעם זאל אויס זעהן ווי
זילבער און פון ריא שפינען האט קען געמאכט
ריא מנורה געשירי קשאט של כסף אז רי יודן זענען
רייקער געווארן האבין וויא געמאכט איילקענע
מנורה חזרו וקשירו אז רי יודן זענען נאך רייקער
געווארן קשאט של זהב האבין וויא געמאכט
אנאקלענע קטורה:

חצר תבנית עורה און קען קאר גיט מאכין אהויף
זאל ויין גימאכט וויא דער הויף פון בית המקדש
שולחן תבנית שולחן קען קאר גיט מאכין אזוי אפי' ש
וויא עם איז געווען אין בית המקדש מנורה תבנית
קטורה קען קאר גיט מאכין אזוי אפמנורה וויא עם
געווען אין בית המקדש אבל הוא עושה של ה' ושל ו'
ושל ח' אפער קען קעג מאכין אפמנורה מיט פינה
קערין אפער מיט זעקס קערין אפער מיט אכט
קערין ושל ו' לא יעשה אפער אפמנורה מיט זענען
קערין זאל קען גיט מאכין אפמנורה של שאר מיני מתכות
אפילו פון אנדערע מאטריאלן גיט פון נאכד
קאר קען אויך גיט מאכין אפמנורה מיט זענען
קערין. אפער אהילקענע מנורה מיט זענען קערין
קעג קען יוא מאכין, ווארם אין בית המקדש
קאר קען גיט מאכין אהילקענע מנורה, רבי
יוסי ברבי יהודה ודפס אף של עץ לא יעשה אפילו
אהילקענע מנורה קאר קען אויך גיט מאכין מיט

זוהר חוש (ר"א דף ע"ב) ח"ה ראשית יוד הא ואו הא

שאלו להו בני ארעא קדישא יאות דלחון אתחדתו בני עממיא וחתון לכר מארעא קדישא ויאות לכו למכבי עליכו
ועל גרמייכו דנפסיתו דמנורה להשוכה כעבדא דנפיק מבי מאריה אבל חן חן למכבי ולמעבד הספדא
ולן שדר קבא ספדא דהספדא דלחון כנחא דממרינא וואן מעבי ביתה וידעין יקרא דמלחי עלמא ולן יאות למכבי
ולפרשא חיון אלפין ביתין וואן יתמין כלי אבא וואמא ומסתכלין עיינין לכותלי ביתא דלמנא וואן אחרב וואן אשכחנא
לה דחא ויקא לן ככל יומא בימיין קדמאין משפירו דילה (כ"א בין שפירו דמנורה) והות נחיתם לן וממלל' על לבנא
כחמא לבנא כד"ל (ישעיה סו) כלים אשר אמו נחמנו וגו' והשתא אסתכלן עיינין לכל ספר ואתר בית מותבא
דלמנא אסתכלנא וואן אחרב ודפס רישא לכותלי ביתה ומותבא מאן ינחם לן ומאל ימל על לבנא וינן עלנא קמי מלכא
כד הוינן חסאן קמי אבנא וסלק רעשא לאלקאה לן איחי קיימא לקמן ומקבלת מלקוחא דמלכא בנין לאגנא עלנא
כד"ל (שם ג) והוא מהולל מפשעיו מדוכא מעוונותיו ובחבורו נרפא לו והשתא אימא לית לן ווי ווי לן ווי
לכו לן יאות למכבי לן יאות למספד לן יאות לספדא חיון מלין דמרינו לאודעא להו לאינן ידידי למכבי מלין דהספדא
נקרב ככל יומא ערסא דלמנא וואן נשכח לה חמן נשאל עלה לית חמן דישנא עין. נשאל ערסא דילה אסתכלנא
נשאל למרסייא נשאל להיכלין דילה אומאן חיון דלא ידעין מינא נשאל לערסא רשימו דעקבתא לית חמן נשאל
לאינרה הא אינרה אחיב לן דחמן יתבא מנכב ומיללת ואולת מנכב וואות חתן מרינו עין מלינרה לאינרה כמה דחא
חמר (שם כב) מה לך איסי כי מילית לית לבנא נשאל לארחין אסתכלן כלהו דחמן נשאל קל מרינו דכביה
דמנכא על כנחא וואן ידעין וואן אסתכלנא לן יאות למכבי לן יאות למספד ולנשק ערסא דרגלנא לעסא חמר בית מותבא
לנשק כותלי היכלא וכבי במרינו חן נפתח בהספדא דנחמי ככל יומא כל האי נכבי תדיר וואן איתנשו מרינו
דכביה מיין:

מוסר

יוסף חק

חלכה פסוקה

הר"ם חלכות תפלה פרק יב.
(א) אין קוראין בחושמין בבתי כנסיות משום כבוד
(א) אין קוראין בחושמין בבתי כנסיות משום כבוד
מספר חסידים סימן קנר
מצוה לשנות בש"ס ארבעים מלאכות ספר אחת כדי שלא ישכח
מצינו לשנות בערב שבת ארבעים מלאכות ספר אחת עם איו
אמריה אלע ערב שבת זאל קען קערנען
ואיבער תורין ריא אלע גיין און ברייסיג מלאכות

צבור. ואין גוללן ספר תורה בצבור מפני שורה הצבור שלא ישרית עליהם להיותם נומדים עד שגולל ס"ת. לפיכך אם יצטרכו לקרות שני ענינים מוציאין ב' ספרי תורה, ולא יקרא איש אחד ענין א' בשתי תורות שמו יאמרו ספר ראשון פגום היה לפיכך קורא בשני: (ב) כל הגולל ס"ת גוללו מבחוץ, וכשהוא מהדרק יקרא. מקום שמוציאין ס"ת אחד שקוראין בו וטובליכין שיצא ס"ת וילוו אותו והם אחריו עד המקום שסמצינן אותו בו:

חיו מלאכות אסורות, כמו שיש לדרוש במעטס מוסרים לפני הנוסדים כך בשני שבה לפני כדי למסך ולכרי שבה. אחר ספלת טכנית הקא וקדמו לומר במס מדליקין בכה"ל כלומר קיימתי מה שצוהו במשנה חון מיו"ט סתכנס לשבת לפי שכתוב כי עשיתם ערבתן ואין מטשטין ביום"ט (א"ה זכו מנסה לשכנעו) ובמיו"ט עשבת מהם ספרד ומיו"ט (ב"ע):

מהדקן במפנים, וצריך להעמידו על התפר כדי שלא אותו לבית אחר להצניע, אין הצבור רשאים לצאת עד שיצא ס"ת וילוו אותו והם אחריו עד המקום שסמצינן אותו בו:

וואס קען קאר נים מאן אום שבת כדי שלא יאבד איוו מלאכה אסורה עד ואל נים פארגעטן וועלכע מלאכה קען קאר נים מאן אום שבת כמו שיש לדרוש במעטס מוסרים לפני הנוסדים חון מיו"ט סתכנס לשבת לפי שכתוב כי עשיתם ערבתן ואין מטשטין ביום"ט (א"ה זכו מנסה לשכנעו) ובמיו"ט עשבת מהם ספרד ומיו"ט (ב"ע):

וואס קען קאר נים מאן אום שבת כדי שלא יאבד איוו מלאכה אסורה עד ואל נים פארגעטן וועלכע מלאכה קען קאר נים מאן אום שבת כמו שיש לדרוש במעטס מוסרים לפני הנוסדים חון מיו"ט סתכנס לשבת לפי שכתוב כי עשיתם ערבתן ואין מטשטין ביום"ט (א"ה זכו מנסה לשכנעו) ובמיו"ט עשבת מהם ספרד ומיו"ט (ב"ע):

ער אין דא אנדערע ספר הורה: (ב) כל הנייל ספר טולא מביח דארף גר וויקלען פון אויסנווייניג אריין ציהט צו ואמען ביידע צומידים ספר הורה: ואל ער צוזאמען ציהען אינווייניג אריין ויעניו בכה"ל שבת מירושם על דין וזהו וצריך להעמידו על התפר כדי שלא יאבד איוו מלאכה אסורה עד ואל נים פארגעטן וועלכע מלאכה קען קאר נים מאן אום שבת כמו שיש לדרוש במעטס מוסרים לפני הנוסדים חון מיו"ט סתכנס לשבת לפי שכתוב כי עשיתם ערבתן ואין מטשטין ביום"ט (א"ה זכו מנסה לשכנעו) ובמיו"ט עשבת מהם ספרד ומיו"ט (ב"ע):

ער אין דא אנדערע ספר הורה: (ב) כל הנייל ספר טולא מביח דארף גר וויקלען פון אויסנווייניג אריין ציהט צו ואמען ביידע צומידים ספר הורה: ואל ער צוזאמען ציהען אינווייניג אריין ויעניו בכה"ל שבת מירושם על דין וזהו וצריך להעמידו על התפר כדי שלא יאבד איוו מלאכה אסורה עד ואל נים פארגעטן וועלכע מלאכה קען קאר נים מאן אום שבת כמו שיש לדרוש במעטס מוסרים לפני הנוסדים חון מיו"ט סתכנס לשבת לפי שכתוב כי עשיתם ערבתן ואין מטשטין ביום"ט (א"ה זכו מנסה לשכנעו) ובמיו"ט עשבת מהם ספרד ומיו"ט (ב"ע):

לחמשיך בת"ח דלא יהיה נש"י ית יהוה יהוה ויהוה יהוה ויהוה יהוה דמלו היה אל"ש ב"ן שבעשיח בניקוד ואל"ס

כב ותקרבון אל' פלכם ותאמרו נשחתה אנשים קפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן : כג ויטב בעיני הדרך ואקח מכם שנים עשר

כב ותקרבון לותי פולכון ואמרתון נשחת גוברין קדמא ויאזלון לנא ית ארעא ויתובו יתנא פתגמא ית ארעא די גיסק בה ניה קרנא די געזר דהן : כג וישפר בעיני פתגמא ודברית מנכונתרון עשר גוברין ת"א ויפסדו לנו : סופס : לד : ויטב בעיני : סס :

רש"י

שפתי חכמים

ג ר"ג מס סוכה יט כז : ד דל"כ דבר ל"ג ונ"ג כזה כלימ' ל' מדכריס כדי שירגשו דברכ' אל' אחד משכע' הסופות ישנס' לננוס' נכנסו שאל' אומות שיכירו אומת' כדי שיקיימו סלא' דלא חסרם כל כנסת' וס' אי אפסכ' אל' כסידוס' נשנס' ידמו מליט' אומת' סס' וסוד' יט פירוש' אחר' : ד דל"כ נעמי י"ג יאמרו לס' כלימ' דכ"ר ילכו כדל' אומת' פיה שירלו נכנסו כסאוס' דרך ילכו וק"ל : ר"ל דנקדל' ואל' ספריס' פשט' של' יכלו לכל פריס'

(כב) ותקרבון אלי כלכם. כערכובא וג. והלן הוא אומר (דברים ה) ותקרבון כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו' אומה קריבה היתה הוגנת ילדי' מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם וזקנים מכבדי' את הראשים ללכת לפניהם אבל כאל' ותקרבון אלי כלכם כערכובא ילדים דוהסין את הזקנים וזקנים דוהסין את גורמשים : וישבו ארתנו דבר. (ספרי) כלימ' לשון ד' הס מדכריס : את הדרך וגו' . אין דרך שאין בה כעמיתות : ואת הערים אשר נבא אליהן. תחלה ל' כנסת : (כג) ויטב בעיני הדרך. כענין ולא בעיני המקום. ואס' כענין משה היה טוב למה אחרת בתוכחות. משל לאדם שאומר לחבירו מחר לי חמור זה, א"ל הן, נחמנו אחר לי לנסיון, א"ל הן, כהרים ונכנסות, א"ל הן. כיון שראה שאין מעכבו כלום אמר הלוך כלנו כסאוס' הוא ואל' חמורא כו מוס' מיד א"ל טוב משהודך ואלי מנסהו מפתה. אף אני הודיית' לדכריס' שמה תחורו ככס' כשחראו פארי ממשכ' ואתם לא חורס' ככס' : ואקח לי קישים על התורה

ליקויים על התורה

(כג) ויטב בעיני הדרך וגו'. רש"י ויל פרענס' אז ביי משה א"י גוש גינען נואם דיא יודין האבין געואלט שיקען קרבליס פאר נואם האם ער זיי גישפראכט' וועגן די קרבליס גאר מיר געפינען משה בעיני האם געשיקט' קענשען צום קלך ארום ער זאל לאזין דיא יודין גיין דורך זיין לאנד איין דאך אקשט' משה האם קיין נאך גיטאון אן כעס ווילען פון הקב"ה אז הקב"ה האם געוואלט' דער קלך פון ארום גיין גיט לאזין דיא יודין זיין דורך זיין לאנד צווא נואם האם דקב"ה פסיק' גינען צווא שיקען שלוחים צום קלך ארום, גאר הקב"ה האם גיטאולט' דיא פעלקער זאלן פאכין מלכות' מיס די יודין און זיי זאלן פאלן איין די מלכות' און די יודין זאלן געטון ווערע לענדער, גאר פאסער וועלן די פעלקער מורא האבין צווא פאכין אפלקה מיס די יודין דריבער האם משה געשיקט שלוחים צום קלך פון ארום ער זאל לאזין דיא יודין זיין דורך זיין לאנד און אז דער קלך פון ארום האם גיטאונט' ער וועט ארום גיין מיס דעם שטערד געגן די יודין זענען די יודין אונזע געטאונען פון איהם, האבין אלע פעלקער גיטאונט' דיא יודין האבין מורא פאר אפלקה, דריבער איי געטאונען סידון און עס און נאך פעלקער מלכה האלשין מיס די יודין און זייא זענען געפאלן איין די מלכות', דריבער אייזם אז משה האם גיטעק' די יודין ווילען שיקען קרבליס פון קנען איין איהם די נאך גיפעלן, וועלן דיא קנענים זעהן אז די יודין גייען מלכה האלשין מיס דער גאטור ווער עס וועט זיין שטאנקר וועט איין געקען די מלכה, געווען וועלן געבין אויף אפרוב, זאגט ער איהם יוא, זאגט ער צו איהם נאל איהם פרובין אויף קערב און אין סאלין, זאגט ער צו איהם יוא, און אז דער קויפער זעהט, ער וויליגט איין צו אלע זאכן זאגט דער קויפער געם דיר דאס געלד איך וויל דאס אייניל יושין גיט פרובין

(כב) ותקרבון אונ איהר האם צו מיר גינעחמס אלע איהר נעמס געקוקען צו מיר אויס געמישט' קליין און גרויס און איינער האם רעם אגערין געשמוי' סין דיא יונגע האבין גישמויט' דיא אלטע און דיא אלטע האבין גישמויט' דיא הארין וואס און איהר האם געזאגט נשחת לאזין מיר שיקין מענטשין פאר אונג וחסר און זיי זאלן פאר אונג אויס זעהן דאס לאנד וישבו און זייא זאלן אונג גריינגען איין ענקער, רש"י שרייבט זיי זאלן אונג זאגן מיס נואם פאר אלשון זייא דריין את תבד דורך וועלכין וועג מיר זאלן גיין צו דעם לאנד ואת הערים און רי שפעט נואם מיר זאלן פריער קוקען צו זיי איין צו געקען זיי : (כג) ויטב אונ עס איז וואהל גיפעלן בעיני תבד אין מינע אויגין די זאך אקער איין זאמס אויגין איז דאס גיט גיפעלן רש"י שרייבט אז עס איז אין דיא אויגין פון משה גיפעלן נאך נואם האם ער ויילא מיס דעם געשפראכט, גאר עס איז אקלער צו אייגעס נואם פאר קויפט' דעם אגערין אאיוויל זאגט דער קויפער צום פארקויפער וועקסט מיר איהם געבין אויף אפרוב, זאגט ער איהם יוא, זאגט ער צו איהם נאל איהם פרובין אויף קערב און אין סאלין, זאגט ער צו איהם יוא, און אז דער קויפער זעהט, ער וויליגט איין צו אלע זאכן זאגט דער קויפער געם דיר דאס געלד איך וויל דאס אייניל יושין גיט פרובין

גברא חד דשבתא : אנשים איש אחד לשבת : כי ויפנו
 ויעלו ההרה ויבאו עד נחל אושבל : וירגלו אתה : כי ויקחו בידם מפרי
 הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר : ויאמרו טובה הארץ אשר יהיה
 אלהינו נתן לנו : כי ולא אבותם

שפתי חכמים

רשי

וזה חיו דהא ידעו את הכל , ופני'ם תחלה : ודל'כ' מנשם מנזר דהא חסיד
 ח המסמחין ל' סולח : ס דל'כ' יבש נשם כפ' . כהכ דהל'ס ויש
 שכם חסידים כפ' . ונס שכם מנשם כפ' . כהכ דהל'ס ויש
 לחסוד דכלאו קרל יחידל דשמיס מנשם חסיד חסופ לניו מפרשת
 לך שמנ' כפ' . כל כש'ל' סכסחים ושכנ' לוי לא סיס כחוס' . וי' .
 וכלס דככל מרנה קרל דלפ' . ככלס לא סיו מנשם . כשחל'ס
 דלס קרל כפ' . שלל כלכו דמסן מנשם . דוס כחיד' למל' כפ' . שלס
 לך : י ששאלו ששלו מנשם כדכחיד' ויכחו' וגו' . מן ל'ן קרל למקוס
 הסוס נחל ששלו ווס סיס כחוס' : כ כ'ל' . שכלנו לס כלכרפ
 שריוס כמין שמי ויכר כדי שיכנו' לס כלס : ל ס'ס' סנ'ס שלפ'

מכם . מן הכוריס : שכם מן ח המסולחיס שכם : שנים
 עשר אנשים איש אחד לשבת . (סס) מניד שלא היה
 שנט לוי מ עמסה : (כד) עד נחל אושבל . (סס) מניד
 סנקרלי י ע"ש סוטו : וירגלו אתה . (סס) מלמד שכלכו
 בה ארבעה אומנים ב שתי וערב : (כה) ויורדו אלינו .
 מניד שערן שרלס נבנה היה מכל החרלות : ויאמרו
 טובה הארץ . (סס) מי הם שאלמו טובתה ל יהושע

תוכחת משה
 (כס — כ) ויאמרו טובה סלרן שסר ס' חלטינו נטון לנו ולא
 סכיספס לעלות וגו' . סנס עשס קירל סס כמקוס
 שסיס לו לססרן ולססר לנור סוס סלרן לא סיו כשילוס ססרנלס

פירוש לתורה אלהים

ליקויים על התורה
 אלע קנגנים ויד פאנאנקלען מיס איין פאחל אוף איין ארס
 צו אפלקה וועלן די יידן איין נעמען אלע קנגנים מיס איין
 פאחל , דער סוף איז אפער גיט אויז גינען די נגנלען האבן
 איינרעם דאס פאלק זיין גלייך גיט וועלן גיין איין לאנד קנגן
 וויאוי עס שטייט אין דאס סדרה שלח :

נארום . ער מראבט זיך געוויס אז דער פאר-
 קויפער ווילניגט איין איה אלא איהם פריבין
 סמקמא איז ער גמנה אז דאס אייניל האט אין
 זיך גיין שונס פעלער . אזוי דא האט אויך משה
 געזאגט דרום האב איה מקבים גינען צו שקיען
 סרגל'ס גדי איהר זאלט פארמקטן סן הקתם אז
 משה איז מרועה צו שיקין סרגל'ס איז דאס
 געוויס אגוט לאנד אונ איהר וועט תרסה האבן
 אונ איהר וועט גיט שיקין סרגל'ס . אפער איהר
 האט גיין תרסה געהאט אונ איהר האט פארט
 געשיקט גאט סנס אונ איה האב גענומען ריא
 געקעט פון אייך שנים עשר צוועלף מענטשן איש
 איהר איין מענטש לשנים צו איימליקען שכם :
 (כד) וישט ויביל דהיה אונ זיי גענען געזאגנען אייך
 דעם כארנ גיבא אונ זענען געקוקען ביי דעם פאל
 אפול ויגלו אוקה אונ האבין אויס געזעהן דאס
 לאנד : (כה) ויקחו בידם אונ די סרגל'ס האבין
 געזענען אונ זייערע העקד מרי הארץ פון רי פירות
 פון דעם לאנד ויירדו אגוט אונ זיי האבן צו אונ
 אראפ גענידערט . רשי שרייבט ווייל דא שטייט
 זיי האבין אראפ גענידערט איז גערונגען אז
 ארץ ישראל איז העקער פון אלע לענדער וישיב
 אונ זיי האבין אונ געבריינגט איין גומפער
 ויאמרו אונ וישע מיט קלב האבין גיזאגט טובה
 תשרי דאס לאנד איז גוט אשר וואס אונזער גאט

(וכה) ויאמרו טובה הארץ וגו' . רשי ויל זאגן ווער האט
 גיזאגט דאס לאנד גוט וואס וועלשע אונ קלב ,
 אפער די איינרעם סרגל'ס האבן גיזאגט די לאנד איז גוט
 האבן דאך די יידן גיט געזינדען אז וויא האבן גיט גיזאגט
 גיין איין קנגן ווארום געוויס דאס איין זיין גלייכען עזחן קענען
 פערר ווי צוויי פאלק , דער מיריז איז דער שטייגער איז
 ביי דער וועלט למשל ראובן פארקויפט אפשוט צו ששען ,
 אונ זיי האבן שוין געזונגען דעם מלח גיט ששען עזחן די
 ששוב אויב ששען געשינט אפער אונ וויל נוקח האבן ,
 ועזח מן וועלן פערלער ששען האט געזונגען וויב די דירות
 זענען געקעט דאס איז דאך אפער איז דא ששוב , קנג
 ששען תרסה האבן ווארום ראובן האט איהם געזאגט , אפער
 אז ששען האט געבראמט די דירות זענען גוטע נאר די קעני
 קשין וואס ווארגען אין די ששוב זענען געקעט מענטשן
 קען גיט ששען תרסה האבן ער האט גאר אפגעה צו ראובן
 ער זאל ארויס סרייבן דאס איינזאמלונג אונ זאל איהם געבן
 אפער ששוב , אויב ראובן וועט גיט קענען ארייסקרייבן
 די סעקלען פון די ששוב דאמאל וועט ששען קענען תרסה
 האבן , דאס זעלבע איז גינען מיט דא יידן בייא דא
 סרגל'ס , הקד'ה האט גיזאגט צו די יידן ער וועט זיי געבן
 אלזאנד וואס פליסט מילך אונ חאקין , די יידן האבן געשיקט
 סרגל'ס ווען די לאנד וועט דאס סרגל'ס וואקסן גיזאגט דא
 לאנד איז גוט וואס וואקסן די יידן געהאט אפגעה צו חזקיה
 ער האט זייא געזאגט , אין אקט אפער האבן אלע סרגל'ס
 וויל צו אונ זעבין : (כו) ולא אביהם געליו אונ איהר

כתובים תהלים קו

המשקיע עיניו ומלכות ד' א' שני דלת יוד נפש שני שני דלת שני דלת יוד רוח יאהרונהי נשמה דיסור א אר
ארנ ארני נפש ארני רוח אלה דלת נון יוד נשמה ומלכות יו דו הו הו חיה יחידה דיסור יתן חיה יחידה
דמלכות אל שם ב"ן שבעשים:

א ובר קבו לאוניהא שניב * וישלג אביו מעני וישם בצאן משפחות : ב יראו ישרים
חשיקא מספנינא ושו
היה עמי גמיא : ב חסון
תריציא ויחיו וכל קרי
שקרא שורת פוקה
ואתחמסת : ג מן חשיקא ויגמד אליו ויתבוננו חסדיו רי : ד שיר ושבחא על יא דוד : ח פקין
לבי אלהים אשבה ואמר לחוד אקרי :

מצודה דוד

רש"י
(א) וישם : האביו : משפחות : זרעו כלאן רבים :
(ב) וכל עולה : עושי עולה : קפצה פיה : חסמה
סיה : (ה) נכון לבי : נחמן עמך : אף כבודי : הוא מה
שחיו משורר לך :
רל בשמו חסדו מל הכי יסיו נגלים אליו חסדי י' וידין
כן וזמן חסדו ואומנם לך : אף כבודי : אף כשעתי פסיר לה' כפי רוחו חסדו :

פירוש עברי מייחש

(א) וישלג אביו מעני וישם בצאן משפחות : ער האם
געשטארקט דעם ארעם כאן פון זיין
ארעקקייט, אונ' ער האט גיטאחה פון זיי משפחות
אזוי ווי ריא שעפעסין : (ב) יראו ישרים וישם וכל עולה
קפצה פיה רי פרוקטע קענשטיין וועלן זעהן וועלן
זיין ויה פרייען אונ אלע אונערעם נועם פאר
מאכין און מויל, עס נועם קיינער קיין שלעכטם
ריידן אויף די וידין : (א) מי חכם וישם אלה ויתבוננו
חפדי' נוער איז אשכס ער נאל דאם אלץ הישען

ברטנורא

משנה תמיד פ"ה

עיקר תוי"ט

אמר להם הממונה בו' כפ"ק דברכות מס' שהיא אלהה רבה ואחר שהאיר היום וזרחה החמה מברכים יולר אור
ומדר ברכות חיו מעכב: קראו עשרת הדברים. לפי שהן עיקר התורה (א) וברון היה שיהיו קורין אותן בכל
יום אף בגבולות אלה שבעולם מפני תרעומת המיטע שהיו אומרים אלו לבדם נתנו בסיני ולא שאל והתורה. והם
ברכו ג' ברכות. ואלו הן ג' ברכות. אחת ויזכר. ועבודה. וברכת כהנים קריאת הפסוקים כלבד בלא נאמרת כהנים.
(ב) שלא היו הנהיגים נושאים
חת כהנים. אלא לאחר
אמר להם הממונה ברכו ברכו אחת והם ברכו
וקראו עשרת הדברים שמע והיה אם שמוע
ויאמר ברכו [א] את העם שלש ברכות אמה ויציב
[ב] ועבודה וברכת כהנים. ובשבת מוסיפין ברכה
אחת
הקצרת התמיד וקטורת
כלאמרין חלידך פרוק.
והאידלא לא היו מברכים
הק ברכות אלא כדי שיהא
התמיד מקוול ויגדלו ולא היו
שמשמר היולא אומר לתשמר הנכנס. מי שסינן

פרק ח א אסר להם הממונה דער גבאי פון בית
המקדש האט גינאנט צו די פהנים
דרכי ברכה אחת אידר נאלט גאנץ איין ברכה ואהבה
ברכה פאר קריאת שמע וחו דרכי אונ גינאן האבין
גינאנט ריא ברכה ואהבה ברה] ואונ אז ריא ויהן
האט אויף גישיינט האבין זיין גינאנט ריא ברכה
יולר אור ביו אהבה ברה] קריא עשרת הדברים דער
נאך האבין זיין גינאנט ריא עשרת הדברות
אונ זיין האבין גינאנט שסע ישראל. ויהיה אם

ד' והבדוק. כפ קטן: מלא וגדוש. מקטנות והיה בחוד
הכף הגדול שאם לא היה הגדול כיון שהקטן גדוש היה
מחזור הקטורת לארץ והלכתי וככף הגדול לבד לא
מני דכדור מעלה לערות מכף גדול על הנחלים

שעטת הקטורה: ובסו
יהיה לו. (ו) ויבדוק: (ה)
מטוולת. יבדוק פירשו
כעין כעטת היה לכסוי
מלמעלה שעל ידו מטלטל
הכסוי ומסירו מעל הכין
ובערוך פירש מטוולת
חסיכת בגד כמו לא יאל
הגמל מטוולת דפרק
כזה כחמה ויאלה שהיה
מיון על כסוי הכין כמין
כחן קטן ללוי: ה' כמין

קטנים וטו: [ו] כחולו. ובקרא כפ חסח ואמר הרא"ה. כל
שמן בו רוח חיים זכרתי ונקטתי: (ה) וקטילי לם מדתני
כמ"ב פ"ו וכפ וכסויה. וי"ל ששנתן הכפ וימכרו דכסין
כפ"ו מ"ג שנים טות לו וי"ל כיוני הכין: (ו) כמי תלא ר"ל
ביומם: (דף כה) וכאשר שכן וכלומר לם ששמו הכל אס
יאלה לומר לאמר לו שיהיה
לשומם הכל לבדו כדלפני
ככ"ג ויבדוק הכין וי"ל
כחוס' מלא דעדים דכסין
פניו לם כפ"ו דלא ס"ל דכדעם
כפן מלא מלחה ומיסו מורו
דלון חזקין ומסיסין מלא
דשעומד לישנו וזכס מלח פייס
יפסו"ט: (ה) דכ"ה דע"ד פ"ד
דיומא: (ח) כלומר לאמר שד"ר
ולא שדורו על המוסק אשר
שפחה יכו כדי שפחה מלאה
יאל יספוק יגידהו בשפוס
הכנס: (ט) ואף ע"פ שם
הסוכה פ"ו ואמר דכסוי מלא

שזכה במחתה. להולך הגמלים למוצת הזהב ולא היה כזה פייס חלא מי שזכה בקטורת על ידי הפייס אומר
לזה שעמו זכה עמי כמחתה (ו): וחתה מן המאובלות הפנימיות. וי"ל הכל שהן קורבים לדשן
לדבריהם גמלים גסות וכעירות היה חותה: ועירן בשל זהב. אבל לא היה חותה בשל זהב כדי שלא תתקלקל והתורה
חסה על ממוקן של ישראל: (ז) בתפור ממנו כבב נחלים. שמהיה כמחתה של כסף כח ד' כבין ומעלה בשל זהב
שהו של ג' (ז) וכדי להוליכה מלאה היה מערה באחרונה (ח) שזה דרך כבוד של מעלה: מכבדן לאמה. לאמת
המים כעצורה שלא יכחו כהן הכהנים: ובשבת. שאסור לכבות (ט) כפה עליו כלי אחד גדול תרגום סורית
הפסוקות: לתך. חל כור ע"ו סמין שהכור ל' סמין: ושתי שרשרות היו. כפסכת אחד מזה וזו אחד מזה
זה לפי שכן מורידים הדשן מעל המוצת כדלמריקן כסומך וכמאוריד מלא דשן דרך קרקע הכנס שהוא משפסע
כחן א' לפניו שמושכו כשרשרת וכהן אחר היה למעלה מן הפסכת ותופס כשרשרת שלפניו שלא תתגלגל כמדורן

קנואל וואקער וואס אין די ענדער וואו זאלין פאר
לאשין ווערן יבששת היה כופה עליה פסכתא אונ
האם ער פאר דעקט דיא קוילין מיט אפסקער.
ווייל מען קאר גיט פאר לעשין אום שבת יפסקער
היה ב' גדול מתחת לתך דער פסכתא אין גיווען
אגרויע פלי וואס האט גיהאלטן אהאלפע פור.
דאס איז פופצעהן קאה וישתי שרשרת היו בה אונ
צוויי קייטין אין גיווען אין דעם פסכתא. איינע
אין דער נייט אונ איינע אין דער נייט ווארום אין
דעם פסכתא האט מען אריין גישאטין דיא אש
פון קינח, ארום צו מקראין אויסקער ירושלים.
אונ ווייל דער פסכתא פול מיט אש אין גיווען
שווער אונ קען האט איהם גיט גקענט מקראין.
דריבער אין גיווען אגייט אין דעם פסכתא אונ
מען האט איהם גישלעפט, נאר ווען מען האט
גישלעפט דעם פסכתא פון מונח אויף דעם פגשו
דיא ברעט וואס גייט אראפ פון מונח אויף דיא
ערד, אונ דיא ברעט איז גישטאנען דרום, האט
מען מורא גיהאט מאקער וועט יוד אראפ קוילערין
דער פסכתא, דריבער איז גיווען גימאכט אין דיא
אגדערע נייט נאך אקיים אחת שהוא מושג בה ויתר
איין פתח איז גישטאנען אונטען אונ האט גיהאלטין
דיא קייט אונ האט גישלעפט מיט איהר דעם
פסכתא אראפ פון דיא ברעט וואת שהוא אוחז בה
מלפניו אונ איין פתח איז גישטאנען וויקיין אונ האט
גיהאלטין דיא קייט בשביל שלא תתגלגל דער פסכתא
זאל גיט אראפ פאלין וישלש דברים תחת משמשת צו

למקרב גדול של זהב דיא לעפיל איז גיווען גלייה צו
אגרויע פלי פון נאגל מתוק שלשת קבין וואס האלט
דרייט קבין והבדוק היה בחובו מלא וגדוש קטורה אונ
אקליינע לעפיל פול מיט קטורת איז גיווען אין
דיא גרויע לעפיל ופיסו היה לו אונ דיא קליינע
לעפיל האט גיהאט אצורעק וקטין משפחת היה עליו
מלפניו אונ אויף דעם צורעק איז גיווען ארינג,
אז מען האט גיוואלט אראפ געבען דעם צורעק.
האט מען אן גינוקען דעם רינג אונ מען האט
אראפ גינוקען דעם צורעק וועין בהרע"ב: ה' מי
שפחה מתחת דער פתח האט וואה גיווען ער
זאל אריין מראגין וואו היק אפייער פאן מיט
קוילין צוא דיא קטורת גמל מתחת הכסף האט ער
גינוקען אוילקערע פיער פאן ועה לראש חפוצה
אונ איז ארויף גינאנגען אויף דעם מונח ויפה את
הנחלים היה ויחלה וחתה אונ ער האט אפגישאטם די
אגדערשטע קוילין אין דער נייט אונ אין דער נייט
אונ ער האט גינוקען דיא איינווייניקע קוילין
וואס ווענען גיווען גיט אגגיבערעט יוד אונ ער
האט אראפ געגיבערעט פון מונח מיט די קוילין
ועידן לתוך של זהב אונ ער האט אריין גישאטין דיא
קוילין אין אגאליענע פיער פאן נפתח פגשו קב
נחלים אונ עס איז פאר שאטין גיווארן נאנאן פון
אקב קוילין. ווארום די וילקערע פיער פאן האט
גיהאלטין פיר קבין אונ די אגלענע פיער פאן
האט גיהאלטין נאר דרייט קבין ויהי כבדו לאסח
אונ ער האט אריין גקערט דיא קוילין אין דעם

רלא אתי למיסרך אבל קמן ראתי למיסרך
אימא לא ואי אשמעינן קמן משום דלא אתי
לאחלוף בגדול אבל נכרי דאתי לאחלוף בגדול

הוא נחלסורא: לא אתי לאחלוף בגדול. דמלן דהוי
דהתירו חכמים במוס הכא לו ע"י חתוק לא אתי למימר
חי שדי גדול מומא שרי גדול בקטן לא מחלוק:

דער פכור לעבט קאר מען גיט ארגעמיט מיט
אים אונז מען קאר גיט שערין דא נואל פון אים.
נאנט די משנה עס האט אקאהל גיטראפן אפאלן
האט ניהאט אשעפס אונזר אפכור וואס ער איז
גיטען נאנט אלס אונז איז גיטען בענוואקסן מיט
גרויסער וואל אונז די וואל האט זיך נישטלעכט אויף
די אער, אפאלצטער פון מלך האט גיטען דעם
שעפס האט ער גיטען נואל אונז מיט דעם
שעפס וואס קען שערט גיט אפ זייענע וואל אונז
קען שעפס אים גיט, האט קען איהם גיטאנט דער
שעפס איז אפכור אונז קען קאר אים גיט שעקמין
ביי ער נועט בעקומען אפאלער האט דער אלצטער
בענומען אשפיו אונז האט גיטאמאכין דעם אויער
פון דעם פכור האבין די חכמים גיטאנט קען מען
איהם שוין שעקמין אונז עסין, נויא דער אלצטער
האט גיטען אז קען האט שוין דעם פכור גיטען
שעקמין, האט ער אלע פכורים גיטאמאכין זייערע
אויגערין האבין די חכמים געאסרע אלע פכורים,
נאך אקאהל האט גיטראפן קינדער האבין זיך
גיטפילט אין פעלד האבין זיי בענומען די גויידלן
פון דא שעקמין אונז האבין צו זאמען געכונדן,
האט זיך אפגעריסען אנויידל פון איין שעפס, אונז
דער שעפס איז גיטען אפכור האבין דא חכמים
גיטאנט קען מען דעם שעפס שעקמין אונז עסין,
נויא דא קינדער האבין גיטען אז קען מען דעם
פכור שעקמין ווייל זיין וויידל איז אפגעריסען
גיטאמאכין, זענען זיי געגאנגען אונז האבין בענומען
אלע שעפסין וואס זענען גיטען פכורים אונז האבין
צו זאמען געכונדן זייערע גויידלן, דא גויידלן
נאלין זיך אפרייטן נועט קען מען גיטען זיי שעקמין.
האבין די חכמים געאסרע אלע פכורים, זאנט די
משנה דאס איז דער כלל פון דעם דין אויב דער
קענטש האט גיטאמאכט דעם פעלער אין דעם פכור
נועגין דעם קען זאל דעם פכור מעגן עסין, קאר
קען איהם גיט עסין, אונז אויב ער האט גיטאמאכט
דעם פעלער גיט נועגין דעם מען זאל אים מעגן
עסין מען קען אים עסין, דריבער דעם ערשטין
פכור וואס דער אלצטער האט איהם גיטאמאכין
דעם אויער האט קען גיטענט עסין ווייל ער האט
דאס גיטאמאכט צו זיין פערענענען מיט אגילעכקער
אונז ער האט גיט מעגן עסין צו מאכן אמוכה דעם
פלן ער זאל דעם עסין פכור, אונז די קינד
דער האבין געוויס גיט געמיינט צו מאכין דעם
פעלער דער פלן זאל מעגן עסין דעם פכור,
נוארום זיי האבין דאך נאר גיט גיטאמאכט אז דער

שעפס איז אפכור, דריבער האט קען דעם פכור
גיטענט עסין, אפער די אונזערע פכורים וואס קען
האט זיין גיטאמאכט דא פעלערס נאר נועגין דעם
קען זאל זיין מעגן עסין, דריבער קאר קען זיין
גיט עסין, אויף דעם פערענט די נאכא צו וואס
דאך דא משנה דערציילן ביידע מעשיות פון
דעם פכור וואל אונז פון דריבער, די ביידע
זענען דאך איין דין, אונזשפערט דא נאך אפרייט
ביידע דינים דאמין שטיין איין דין פון דעם
אונזערין קענען מיר גיט אפ לערנען זיי אשפיען
עסין ווארום אז דא משנה וואלט גיטאמאכט דא
מעשיות פון דעם פכור, אונז דא מעשיות פון דא
קינדער וואלט די משנה גיט גיטאמאכט, וואלט
מיר זאגן ביי דעם פכור האט קען נא מחיר גיטען
צו עסין דעם ערשטין פכור זאל איהם למסר ווארום
ביי אנוי האט קען דאמין מורא פאמער נועט ער
מאכין פעלערס אין אלע פכורים, ווארום מיט זיין
אייגענעם ווילען נועט ער גיט מאכין די פעלערס
אין די פכורים, דאך ער דען מחיר זיין פכורים
פאר פלגים, אונז אויב אפאלן נועט אים פעלערס
זאל מאכין אפאלער אין זיין פכור נועט דאך דער
פכור זיין אסור אלץ קמן דאמין למסר אפער אז אקיד
האט גיטאמאכט אפאלער אין אפכור, מיט זיין איי
גענעם ווילען אונזערין, אז ער נועט זעהן דאך
אים איז דער פכור מוסר גיטאמאכט נועט ער גיט
מאכין פעלערס אין אלע פכורים וואס נא נועט
מערען אפאל א דריבער פאמאכין מיר זאגן קען
זאל אים דעם ערשטין פכור אויף גיט מחיר זיין,
דאך די משנה שטעלן דעם דין אז אקיד האט
גיטאמאכט אפאלער אין אפכור אונזערין, איז דער
פכור מוסר זיי אשפיען קמן אונז אז אין דא משנה
וואלט גיטאמאכט דער דין ביי קינדער אז זיי האבין
געמאכט אפאלער אין אפכור גיט ווילענדיג קען
קען דעם פכור עסין אונז דא מעשיות פון דעם
קידור וואלט דא משנה גיט געבריינגט וואלט
מיר זאגן דריבער קען מען בייא קינדער זאל איהם
לאחליי גדול ווייל קען נועט גיט קומען זאגן אז
אונזערע מענטשן מאכט אפאלער אין אפכור איז
אויף דעם פכור מוסר, ווייל דער מענטש ווייס
דעם אפאלער שייך פון אקיד ביז אונזערין מענטש
אקיד האט גיט געמאכט דעם פעלער אין דעם
פכור נועגין דעם קען זאל איהם מעגן עסין,
ווייל ער ווייס נאר גיט דעם דין, דריבער קען
קען עסין דעם פכור, אפער אז אונזערע מענטש
מאכט אפאלער אין אפכור קאר קען איהם גיט

ל"ש. דמות הכבוד ע"י עכו"ם חלף להמרו ליה לקסדר
 אינו נשקט חל"ה היה בו מוס דמשע שיפול בו מוס ממילא
 דליכא למימר דמדבריהם למד העכו"ם דניחא להו שיטל
 בו מוס: נעשה. משמע ע"י אדם: ממילא הוא. שלא
 היה יודע העכו"ם שיהא מותר על ידו ולא להחיר נתיבות
 גרמא. אם הניח בלך ודכיה על גבי חזון כבוד כדי
 שיכא כלל ויעלנו: מסיח לפי תומו. שלא שאלס קסדור
 מה טיבו חלף הם עלמס מסיחיס לפי תומס וחומיס דהס
 לא יסחע זה לעולם חלף ע"י מוס ולא נתיכונו לכך שיטל
 ובעמו. אדם לכבוד: ועשה בו מוס. נשקט עליו

אימא לא צריכא. אמר רב חסדא אמר רב קמינא
 לא שנו אלא דאמר לו אא"כ היה בו מוס אבל אם
 אמר לו אם נעשה בו מוס כמאן דאמר לו ויל עביר
 ביה מומא דמי. אמר רבא מביר ממילא הוא מה
 לי היה מה לי נעשה אלא נעשה נמי ממילא היא
 וק"ש: זה הבלל כל שהוא לדעת אסור. ולאחויי מאי
 לאחויי גרמא. שלא מדעת לאחויי מסיח לפי
 תומו. היה בכור ורדפו בעמו ועשה בו מוס הרי
 בו מוס: היה בכור. חיל מנח: רדפו. לאדם לנחמו.

עסין. ווייל ער נויים דעס דין אז דער פֿעלער
 איז מתייר דעס בכור האט ער נענוים געמיינט
 מיט דעס פֿעלער מתייר צו זיין דעס בכור אָבֿל
 ציט'ס דאָס לאַחמ'ס גיזל אָבער אז אָנוי האט גער
 מאַכט אָפּעלער אין אַבְּכור אָפּילו ער האט גיט
 געמיינט צו מתייר זיין דעס בכור זאל דער בכור
 אויף נויט זאָגן אז אייר נועט מאַכין אָפּעלער אין
 אַבְּכור זאל אויך מותר זיין דער בכור, דרייַקער
 אז אין די קשגה נואלס גיט געשטאנען די מעשה
 פון דעם קסדור אָפּס לא נואלס איך זאָגן אז דער
 בכור זאל זיין אָסור ציפּא דאָרף שטיין אין דיא
 קשגה ביידע דער קסדור מיט דיא קינדער, אז
 בייא ביידע איז דער בכור מותר אָפּס רב חסדא אָפּס
 רב קמינא רב חסדא האט גיזאָגט פון רב קמינא'ס
 נועגין לא שנו נוען איז דאס גילערניג גינוארין אז
 אָנוי האט געמאכט אָפּעלער אין אַבְּכור איז דער
 בכור מותר אָל דאָס לא אָל אָפּס צו היה בו מוס נאָר
 אז ער האט גיזאָגט צום גוי וואס ער האט איהם
 גיפֿרענט פאר וואס שעקט מען זיין דעם שעפֿס
 אז דער שעפֿס נואלס געהאט אָפּעלער נואלס מען
 איהם גיפֿענט עסין אונ דער גוי האט גימאכט
 אָפּעלער אין דעם בכור מען מען מען איהם עסין אָבֿל
 אס אָפּס לא אס נעשה בו מוס אָבער אז ער האט גיזאָגט
 צום גוי. אויב אין דעם בכור נואלס גימאכט
 גינוארין אָפּעלער נואלס איך איהם גיפֿענט עסין
 אונ דער גוי האט גימאכט אָפּעלער אין דעם
 בכור, קאר מען גיט עסין דעם בכור גסאן דאָסר נז
 זיל גביר דמי בוסא דמי ווארום עס איז גלייך וויא ער
 נואלס גיזאָגט צום גוי גיי מאך אָפּעלער אין דעם
 בכור אָפּס רבא האט גיזאָגט מביר ממילא הוא
 דער פֿעלער נוערט דאך פון זיך אַפֿיין, דער גוי
 האט דאך גיט געוואוסט אז דורך איהם נועט דער
 בכור מותר נוערין אונ ער האט גיט געמיינט
 מתייר צו זיין דעם בכור פס לי היה פס לי נעשה וואס
 איז דער חילוק צו ער זאָגט צום גוי. אז דער בכור
 נואלס געהאט אָפּעלער נואלס מען איהם גיפֿענט
 עסין אָבער ער זאָגט צום גוי. אויב אין דעם
 בכור נואלס גימאכט גינוארין אָפּעלער נואלס

מען איהם גיפֿענט עסין אָל נעשה נמי ממילא הוא
 נאָר אָפּילו ער האט גיזאָגט צום גוי אז אין דעם
 בכור נואלס גימאכט גינוארין אָפּעלער נואלס
 מען איהם גיפֿענט עסין, אונ דער גוי האט גימאכט
 אָפּעלער אין דעם בכור, מען מען מען דעם בכור
 עסין זאל שנו אונ עס איז קיין חילוק מיט נועלכין
 דשין ער האט איהם גיזאָגט, נאָר ער זאל גיט
 זאָגן געפֿירש צום גוי מאך אָפּעלער אין דעם
 בכור נז חלל כל שחא לזדעו אָסור דאס איז דער
 קלל פון דעם דין אז דער פֿעלער איז גימאכט
 גינוארין אין דעם בכור מיט גיי וויסען ער האט
 געוואוסט אז אין דעם בכור נועט נוערין דער
 פֿעלער, אונ דער פֿעלער איז גינוארין, קאר מען
 גיט עסין דעם בכור לאחיי פאי וואס מינט מען
 מיט זיין וויסען לאחיי גרמא אז ער האט געפֿרייגט
 צווא דעם פֿעלער דהיינו ער האט געפֿירט דעם
 בכור אויף אָנוי איין אָפּס וואס ער האט גינוואוסט
 אז דער בכור נועט דאָרט פאלין אונ נועט זיך
 מאַכין אָפּעלער אונ עס איז אָנוי גינווען, דער בכור
 האט מאַקע געקוקט אָפּעלער, איך דער בכור
 אָסור נישט לזדעו מותר אונ אויב דער פֿעלער איז
 גינוארין גיט מיט זיין וויסען לאחיי מיט לפי תומו אויב
 עס האט איהם גיפֿענט גיפֿרענט אויף דעם בכור,
 אונ ער האט נאָר גיט גיפֿראכט נועגין אָפּעלער צו
 מאַכין אין דעם בכור, נאָר ער האט גיפֿראכט מיט
 אָנוי נועגין אָנדרעך זאָכין האט ער דער זעהן דעם
 בכור האט ער גיזאָגט צום גוי נוען דער שעפֿס
 נואלס גיהאט אָפּעלער נואלס מען איהם גיפֿאכטין
 אונ גיפֿענט אונ ער האט נאָר גיט גיפֿיינט דער גוי
 זאל איהם מאַכן אָפּעלער, אונ דער גוי האט איהם גימאכט
 אָפּעלער מען מען עסין דעם בכור, דס הייסט קסח
 לפי תומו, ער האט גיפֿרענט מיט גאנצקייט, גיט מיט
 שווינדל היה בכור דמי אָפּס וואס ער איז אַבְּכור
 האט געזאָגט אָמענט ער האט איהם גינוואלס
 שטויסין מיט די הערנער געט האט דער מענטש
 נאָפּילו דער פֿהן וואס דער בכור איז זיגערן
 אָשמוים גיפֿאחן דעם אָפּס אונ האט אויף איהם
 אָפּרענט גיפֿאחן מיט זיין פֿהן נעשה בו מוס אונ ער
 האט גימאכט אין איהם אָפּעלער הרי נז שחא

זה שוחטין עליו. אמר רב פפא ל"ש אלא שבעמו בשעת רדיפה אבל לאחר רדיפה לא פשיטא מהו דתימא צעריה הוה דמדבר קמ"ל. אמר רב יהודה מורר להמיל מום בבכור קודם שיצא לאור העולם. אמר רבא גריד באורניה אימרא בשפוחת אימא דאמרי אימרא נמי באורניה אימור דרך צדעיו נפיק. אמר רבא אכל ולא מחוויי פעי ומחויי הוי מומא מאי קמ"ל הנניא החוחין החיצונים שנפגמו ושנגממו הפנימיות שנעקרו מ"מ לאו משום דבי פעי מחויי. אמר רב פפא רבא מומא מעמא דמתניתין מפרש מ"מ נעקרו הוי מומא משום דבי פעי מחויי:

ואפי' כהן לפי שלהלכו נחכין: צעריה. מה שרדפו: קודם שיצא לאור העולם. דבכור אינו קודם עד שמקדשו רם: גריד באורניו. שזונו ארוכות ויוללות קודם שלא נפלו: אימרא. שפתי נראין מחלה: אכיל ולא מחויי. אם לבכור יש לו מום בכור פיו וכי אכיל לא מחויי אפ"ה כי פעי מחויי הוי מום שכלנו נכשט עליו: פעי. לנעקפותא פיו הרבה: חומשין החיצונות. אותם כחי דאזינא כנגד חומשין כנגד חומשין: מ"מ. או שנגממו. שנתחברו בהן מלמלה בעומק ולא חיסרו כלום הוי מום הוייל ונראו אותן חוטם: פנימיות. שהם הגדולות קבועות בהן שנעקרו לגמרי הוי מום הוייל וכי פעי מחויי אכל פנימה או גימס אינו ניכר בהם שהרי הבהות כפה: מ"מ. הוי פנימיות מום אפי' בעקרה:

עליו קענ מען דעם בכור שעקבין וועגין דעם פעלער אמר רב פפא לא שני אלא ששטו בשעת רדיפה רב פפא ואגם ווען איז דאס גילערניקט אז מען קענ עסין דעם בכור. נאר אז ער האט אשמוים גיטארו דעם אַקס ווען דער אַקס האט איהם געזאגט, דאסמאקס האט מען גיטעניקט דעם אַקס שמויפן, ער זאל ויה רעכטטין אַלץ יאחר רדיפה אַפער אז דער אַקס האט ויה שוין גישטעלט אונ האט אויפגעהערט צו זאגן. נאכדעם האט דער קענטש אשמוים גיטאן דעם אַקס אונ האט אים גימאכט אפערער. מוחר מען איהם גיט עסין, פרענט דא גמרא פשיטא געוויסן מאר מען גיט עסין דעם בכור, ענפערט דא גמרא פיה דמיא צערה חא דקא מדבר איה וואלט מיינען ווייל דער קענטש האט ויה דערקאמט ויין צער, ויין שרעק וואס ער האט געהאט פון דעם אַקס ווען ער האט אים געזאגט איז ער ביז גיטארוין אויף איהם אונ וועגין צו שטילן ויין פאס דריבער האט ער אויף איהם אפערט גיטארוין, אפער ער האט גיט געמיינט צו מאכן איהם אפערער, זאל מען מעגן עסין דעם אַקס קא שפערן אונ אונז רב פפא אז מיר זאגן גיט אזויא, נאר מען האט גיט גיטאמט מאכן אפערער אין דעם אַקס אז ער איז שוין גיטען רהני אונ האט איהם גיט געזאגט אפער רב ויהיה מוחר להמיל מום בבכור קודם שזאג לאורי העולם רב יהודה ואגם מען קענ מאכן אפערער אין אפכור איידער ער איז ארום עקקאפן אויף דער וועלט, ווען ער איז נאך פריי זיין כווער אין בויה אפער רבא גריד באורניה רבא ואגם אציג האט גרויסע אויערין אונ ווען דער ציג וואס איז אפכור הייבט אן ארום צו שטעקן ויין קאפ נעגען אין ארום געזאגט דא אויערין אונ ער האט אפגעשליסן אשמויפן אויער איידער דער קאפ איז ארום געזאגט איז שוין דער בכור מוחר אימא בשפוחת אז אשעפס אפכור האט אפגעוויגן גיטארוין ווערין אונ דער שעפס שטעמט ארום פרענער ויין מויל, אונ מען האט איהם געמאכט אפערער אויף די לופקען איידער ער האט ארום גישטעקט דעם גאנצן קאפ, איז דער בכור מוחר אימא דאמרי:

אמא גמי באורניה אנדערע זאגן אז ער האט דעם שעפס וואס איז אפכור אפ געשניטען די אויערין איידער דער קאפ איז ארום געזאגט איז ער אויך מוחר אפער דרך צדעיו נפיק. אמר רבא אכל ולא מחוויי פעי ומחויי הוי מומא מאי קמ"ל הנניא החוחין החיצונים שנפגמו ושנגממו הפנימיות שנעקרו מ"מ לאו משום דבי פעי מחויי. אמר רב פפא רבא מומא מעמא דמתניתין מפרש מ"מ נעקרו הוי מומא משום דבי פעי מחויי:

זוהר חדש ד"א דף ע"א . פ"ס דלגלילות יוד הא ואו הא

פתחו ואיננו ואמרנו איכה יבכה כדל העיר כתיב (ישעיה כב) כי יום מהומה ומצוקה וגו' כי יום חד יומא חית לקב"ה רחמיה דנפשיה כלילא מכל שאר יומין שית יומין כלילין ביה והוא כללל דלכלו ועל דלסגנוא חובין אסתלק לעילא לעילא לבי עלמא דחין כדון מתחומא שפולי משכנא קס יומא דמיריו יומא דכביה יומא דלערא יומא דלקרי מהומה ומצוקה ועל בנו משכנא וזלי וסליב ורבונו דמשכנא אול וערק ואחרתך מנו מוהיביה לנו טורא דלבר וגנו טורא דמריב ומשכנא שילי ואחרתך דכמה נחת והוא יומא עולא דלסתלק שאל על משכניה וזא אחרתך עאל ואשנה על מארי דמשכנא מטרותיה רחמיה דנפשיה וזא אחרתך וערק וכל בנייל סחור כדון שרי למנעי גועה בחר גועה כהנימו דתרנגולא על נוקביה ה"ד (סס) מקרקר קיר נהימו כתרנגולת קיר רבון וזליע ושוע אל הדר עניד שועה וזאם לגבי טורא דערק' תמן מטרותיה עניד שועה לזאם וקרי נהימו דכביה איכה איכה רחמיה דנפשיה איכה שפניתי שלימתי איכה יחידתי דילי דלחיתתה עמי ביחודא איכה דהית עתלה בכל יומא חמש ועשרין תחון דיוחולא ואחרתך כ"ה על דא אחתי ברחי אחי לאן אולת לאן פניה לזיכר אן דשמעין בכל יומא קרקורא דא דרובנוא לן יאוז למכרי לן יאוז למסדר לן יאוז למסחה איכה :

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

ח"מ הלכות תפלה פרק יג.
(א) הסנהגה הפשוט בכל ישראל שמשלימים את התורה בשנה אחת כחולין בשבת שאחר חג המצות וקריין בסדר בראשית, בשניה אלף תולדות בשלישית ויאמר ה' אל אברהם. וקוראין וחולבין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בהג הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה בג' שנים ואינו מנהג פשוט: (ב) עזרא חיקן להם לישראל שיהו קורין קללות שספר והסנהגה הפשוט שיהיו קורין בסדר סני קודם עצרת, ויקרא קודם עצרת ושבעשנח תורה קודם ראש השנה. ואחרתך אחר פ' באב. אחת נצבאם קודם ר"ה, צו את

זה יסוד ליסוד תהיה דער פונדאקענט קען זאל לער-
קען מורא האבין פאר הקב"ה יסוד דא אלוים
דער פונדאקענט פון דא קענעןשין וואס האבין
מורא פאר גאט תחת חכמה דא ח' דער אנהייב
פון חקקה איז קען זאל מורא האבין פאר גאט
דשקבא לעשות שום דבר אז דא נעמט קוקען מאהן
אזאך מחשבות אס היה אדם אחר עושה ואלקסו בארער
קענען אויב איין אנדער קענעןשין וואלט נעלין מאן
אזוי אזאך אס היה שאל קען עצה און ער וואלט ביי דיר
גיפערענט אעצה אויב ער זאל די וואך מאן אנדער
גיין פה היה משיב לו וואס ואלקסו איים גיפערענט.
אויב דו וואלט נענעם אויך גיהיסקין די וואך מאן
קענענט אויך מאהן, אבער אז דו וואלט נענעם
גים געהיסקען מאהן, פאר וואס ואלקסו אללין די
וואך מאהן וכו' אפרי אזוי האבין די חכמים גינאנט
וחפזתו לו מן האדם ער זאל זיך נעמען די שיינקיים
וואס ער נאנט עס איז שוין פאר אנדערע קענעןשין
באשר פלגת לחתים תהיה קען אזוי וויא דא מראכט
פאר אנדערע קענעןשין אזוי ואלקסו נוייזן פאר
זיך דער מיינונג איז אויב למשל ראובן נעמט
קוקען צו שפען און ער נעמט אים פרגען אעצה
אויב ער זאל מאהן די עבירה וואס ער וויל מאהן.
גענוים נעמט שפען אגין צווא אים ער זאל דיין
עבירה גים מאהן. דאן דאך זיין אז נאכדעם
נעמט שפען נעלין מאהן די עבירה זאל ער זיא
אויך גים מאהן, אזוי וויא ער האט גינעבין אעצה
צו ראובן אזוי זאל ער מאהן באשית חקקה קנה חכמה
דער אנהייב חקקה איז קען זאל קוישין חקקה

(א) הסנהגה הפשוט בכל ישראל שמשלימים את התורה בשנה אחת כחולין בשבת שאחר חג המצות וקריין בסדר בראשית, בשניה אלף תולדות בשלישית ויאמר ה' אל אברהם. וקוראין וחולבין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בהג הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה בג' שנים ואינו מנהג פשוט: (ב) עזרא חיקן להם לישראל שיהו קורין קללות שספר והסנהגה הפשוט שיהיו קורין בסדר סני קודם עצרת, ויקרא קודם עצרת ושבעשנח תורה קודם ראש השנה. ואחרתך אחר פ' באב. אחת נצבאם קודם ר"ה, צו את
(א) הסנהגה הפשוט בכל ישראל שמשלימים את התורה בשנה אחת כחולין בשבת שאחר חג המצות וקריין בסדר בראשית, בשניה אלף תולדות בשלישית ויאמר ה' אל אברהם. וקוראין וחולבין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בהג הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה בג' שנים ואינו מנהג פשוט: (ב) עזרא חיקן להם לישראל שיהו קורין קללות שספר והסנהגה הפשוט שיהיו קורין בסדר סני קודם עצרת, ויקרא קודם עצרת ושבעשנח תורה קודם ראש השנה. ואחרתך אחר פ' באב. אחת נצבאם קודם ר"ה, צו את
(א) הסנהגה הפשוט בכל ישראל שמשלימים את התורה בשנה אחת כחולין בשבת שאחר חג המצות וקריין בסדר בראשית, בשניה אלף תולדות בשלישית ויאמר ה' אל אברהם. וקוראין וחולבין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בהג הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה בג' שנים ואינו מנהג פשוט: (ב) עזרא חיקן להם לישראל שיהו קורין קללות שספר והסנהגה הפשוט שיהיו קורין בסדר סני קודם עצרת, ויקרא קודם עצרת ושבעשנח תורה קודם ראש השנה. ואחרתך אחר פ' באב. אחת נצבאם קודם ר"ה, צו את

הוּה אִינְכֶם מֵאִמִּינֶם בִּיהוּה
אֱלֹהֵיכֶם: ^להִלֵּךְ לִפְנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ
לְתוֹר לַכֶּם מְקוֹם לְחַנּוּתְכֶם בְּאִשׁוֹ
לִילָה לְרֹאשֵׁיכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ
בְּהוֹבְעֵנָּה יוֹמָם: ^לוַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־
קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר:
אִם־יִרְאֶה אִישׁ בְּאִנְשֵׁי הָאֱלֹהִים
הַדּוֹר הַזֶּה הֵוָה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לְאַבְרָהָם:
^לוַזִּכַּרְתִּי בְּלֵב בְּנֵי־יִפְתָּה הוּא יִרְאֶנָּה
וְלֹא־אֶתֶּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרְגָהּ
וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מָדָא אַחֲרֵי יְהוָה:
^לוְגַם־בִּי הִתְאַנֶּה יְהוָה בְּגִלְלָתָם

לִי תִיכּוֹן מְהִימָיו
בְּמִיכָא דִּי אֱלֹהִיכוֹן:
לִי דְמַדְבֵּר קְדָמִיכּוֹן
בְּאוֹרְהָא לְאַתְקַנְהָא לְכוֹן
אַחֲרֵי בֵּית מִישְׁרֵי
לְאַשְׁרֵיהֶיכוֹן בְּעִמּוּדָא
דְּאַשְׁתָּא בְּלִילָה
לְאַחֲזִיזְהֶיכוֹן בְּאוֹרְהָא
דְּהִתְכוֹן בְּהוֹבְעִי
דְּעֻנְהָא בִּמְקָאֵיהֶוּ וַיִּשְׁמַע
קְדָם יְיָ תִּלְתִּי בְּתַנְמִיכוֹן
וּרְגִיו וְקִיָּים לְמִיכָר:
לִי אִם־יִחְזִי וְכִר בְּנוֹבְרִיא
הָאֲלִין דְּרָא בִּישָׁא דְדִין
יֵת אֲרַעָא מִבְּתָא דִּי
קִימִית לְמִשְׁתַּלְאֲבֵהֶיכוֹן:
לִי אֱלֹהִין בְּלֵב בְּרִי וְפִנְהָ
הוּא יִחְזִינָה וְלִיהוֹ אִפֹּן
יֵת אֲרַעָא דִּי דָרְגָהּ בְּהוֹ
וּלְבָנָהּ חִלָּף דִּי אֲשִׁלִּים
בְּתֵר דְּחִלָּתָא דִּי:
לִי אִם־עַלִּי הִנֵּה רְגִיו מִן

בעל המורים

ג' דין ויורד ויחלו כלנשים סוקנים וזקן כל כלנשים. מלמד
שכיתה הנזירה אף על משה וסבין דכפרי כלנשים סוקנים
וכפרי זקן כל כלנשים סיניו משה וסבין שסיו כלנשים כלנשים

שפתי הכמים

ישא חס אס כנו וגו'. ומלח משה חסו משה כל' כ' כי סרלשון
סירובו כענין סמלחמה וסבין כענין סמירוב: ר' שפתי סמלחמה
סמל' מלח סמלחמה סס' ס' ש' כל' וכו' כל סלחן נחמס לכנב:

(ל) התאנה. נתחלל רגו:
תובחת משה לב' בענין מרגלים

(ל) גם כי הנהיג כלל כלל וגו'. וקשה קושיה סמלחמה
ויל' סלחן כענין יז מריס נגור מלח מלח יסל' כלל.

פירוש לתורת אלמים

גישווארין אונ האם אוזי גינאנט: (ל) אם ידאח איש
באנשים האלה אויב עם נועם ועזה אפעקשט פון די
מעקשטין הויר דער שלעקשטער דור את דאם נאשע
לאנד קלוקר אפילו איין מעקשט פון דעם דור
ואל גיט ועזה דאם לאנד אשר נשבעתי וואס איך
האב גישווארין לתת לאבותיכם צו געבן צו איינער
שלמערין: (ל) וילחי בלב בן וסגה נאר בלב דער ווהן
פון וסגה הוא דאךער ער נועם ויא ועזה וזו אונ צו
איהם פון איך געבען דאם לאנד אשר וואס ער
האט אין איר אייגענעם דאם מיינט מען חבדון
והבני אונ צו זינע קינדער וזו אשר מלא ווייז ער
האט דער פילט אחר: נאך נאם: (ל) גם כי התאנה

נפיר סיה ספנ נושא חוטו יש בנכוס יש בנמוך: (ל) אינכס
מ' מוכס. הסר יורד. שו"ד ספנים כסיתס חוטו: (ל) איש
כלנשים סלח' ס' מ' משה. מנח סול כלל סמלחמה: כלנשים.

רש"י

אינכס מחמינים זו: (ל) לראותכם. כמו נהראותכם
ד וכן (שמות יג) לנחותם הדרך וכן (תהלים כו) לשמע
בקול תודה וכן (מלכים ב) ללכת לגיד בזרעאל:
(ל) אשר דרך בה. חכרון ש שנאמר (כמדבר יג)
דעת וקנים מבעלי הרוספותר

(ל) כללנכס. לפי כללנכס קענין חסות כי כללנכס ספן סלחמה
סוס מולח לנכס מים, חסותס שפתי סכור סלח' וילח

אונ אין דער נאך וואס ער איז אייך מבטיח צו
בריינגען אייך אין דעם לאנד אינכס גלייבט איהר
גיט אין איינער נאם: (ל) חסותס לנכס וואס ער
גיט פאר אייך בדרך אין נועם לחור צו אויס ועזה
לכס צו אייך איין ארץ צו מאכין ורוקען אייך באש
לחיה מים אפיעררניע וזיל גיט ער פאר אייך ביי
נאכט לראותכם צו ווייזן אייך בדרך אין דעם נועם
נוס איר ואלט גיין דרינגע ובענגניס אונ מים אנואל-
קין גיט ער פאר אייך ביי סאג: (ל) וישמעתי אונ
נאם האט גייערעט את דאם קול פון איינער רייד
כלוקר וואס איהר האט גינאנט פריער וקשיה אונ
ער האט גיערעקט וישבע לאמר אונ ער האט

קדם יי בדיכון למימר
 אף את לא תיעול לתקן:
 לה יהושע פר נון דקאים
 קדמך הוא ייעול לתקן
 ויהי תקיף ארי הוא
 יח סני גה לישראל:
 למ ומעלכון די אמרתון
 לבניא יהי וגביכון די
 לא ידעו יומא דין שב
 וביש אינון געלון לתקן
 ויהון אחניניה ואינון
 ייריתונה: מ ואתון אחפנו
 לכון וסולו למדברא
 אורח ימא דסוף:
 מא ואחיבתון ואמרתון
 לי חכמא קדם יי אנחנא
 גיסק וגניח קרב ככל די

לאמר גם-אתה לא-תבא שם:
 יהושע בן-נון העמד לפניך הוא
 יבא שמה אתו חזק כיהוא ינחלנה
 את-ישראל: רביעי למ ומפכם אשר
 אמרתם לבן יהיה ובניכם אשר
 לא-ידעו היום טוב ורע המה יבאו
 שמה ויהם אתנה והם יירשוה:
 ואתם פנו דכם וסעו המדברה
 בדרך ים-סוף: מא ותענו ונתאמרו אלי
 חטאנו ביהוה אנחנו נעשה ונלחמנו

בעל החרים

ויולטס באוכלס: (נח) יהושע בן נון סמועד לפני. שגדולס שמועס יוסר מלמוד: (לס) ייכשוס. כ' כעס', סכל, וסידן רש"י

(מ) פנו לכם. אמרתי להעביר אתכם דרך רוחב ארץ אדום ללך שפן ליכנס לארץ קלקלתם וגרמתם לכם עיבות: פנו

תוכחת משה לבי בענין המרגלים ומדוע אמר משה פס כי כמון מרגלים נגזר עליו כל יכנס לארץ: ובעל ס' אומר דבס סילקוס כי גזרת משה היתם גזרה כסולס, שלל ויכנס פס ספס לארץ ישראל כעלן כלשכ סיי ער גבישו, וגם לא יכנס לאי. כסדיוס לדור שס, וסגורס סרלשניס סיסס ססוסק סל דברי ספס סרטיס כריס, וסמחת ססוסיס לסמרגליס לססיכ לספס פל כל סרס וספסר, נחלגלו ססכריס כסוך סססיכס, לסמור לכן סל יסלאל לדכריס וסליס סליס, כסמור כלרורס כסדר סלח, וסכון מי מריכס נגזר פניו כגורס ססוסיס סלל כלל לאי ככל אף כסדיוס לל. ופ"כ סכ ססמלין משה פל גורס סרלשניס סנגור עני, וסכ"י כוסכ ספלין ספרגליס סס מי

ליקוטים על התורה (לו) גם כי התנאף ה' בגלגלכם לאמר וכו'. משת כביש האם

גיתאנא צוא ריא יידין איף מיד האם איף חקדיח גיצערניס פון אייערסווענין אונ ער האם גיתאנא צו מיד די וועמס איף גיט אריין קוקען אין דעם לאנד קנצן איז דאך אקשאן איז קען משה גיט אריין געקוקען אין לאנד קנצן וועגן דיא סרגליס, ער איז דאך גיט אריין געקוקען אין לאנד קנצן וועגן דעם שפיון וואס ער האט גיטלאגן, דער מירוצ איז קען די יידן וואלסלין גיט גיטליבט דיא סרגליס, וואלסלין זייא אריין גיטאנען אין לאנד קנצן באלד וואלד משה גיט פערארקט שלאגן דעם שפיון ער זאל געבן וואסער, אין ארץ ישראל איז דאך דא וואסער אן דעם שפיון, וואלט גיט גיטען איף משה די גזרה די זאל שפארקען. אונ ווייל דיא יידן האבין געגלייבט דיא סרגליס אונ זענען געבליבען איף פערצוג יאהר אין דער מדבר, דריבער האט קען גע- דראפט די וואסער פון שפיון, אונ פון דעם איז ארויס געקוקען דיא גזרה משה זאל שפארקען אין דער סרגל:

קערט אייך צוריק וסע ספדברה אונ ציהעט נאך דער צום ים סוף דאס זאל האט גיטאנא: (מא) ופגעט אונ איהר האט גיטאנא פארקערט וואסער זאל אונ איהר האט צו מיר גיטאנא ספאנו לי מיר האבין גיטירניס צו האט אנטוי געקל מיר וועלין איף גיין וועלכט אונ

כָּכֹל אֲשֶׁר־צִוְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וַתַּחַנְנוּ אִישׁ אֶת־כְּלִי מִקְחָמָתוֹ
וַתִּהְיוּ קַעֲלֹת הַחֶרֶד׃ מִבּ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי אָמַר קָהָם לֹא תַעֲדוּ וְלֹא־
תִקְחֻמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא־
תִּגְנְפוּ דַּפְּנֵי אִיבֵיכֶם׃ מִבּ וַאֲדַבֵּר
אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי
יְהוָה וַתָּזְדוּ וַתַּעֲדוּ הַחֶרֶד׃ מִדּ וַיֵּצֵא
הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּהָר הַהוּא
לְקִרְאָתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם בְּאֲשֶׁר

פִּקְדָנָא יי אלהינא
ורציתון גבר ית מני
קרבניה ושריתון למיסק
למורא: מִבּ וַאֲמַר יי לי
אמר להון לא תסקון
ולא תניחון קרב ארי
לית שכינתי ביניכון ולא
תתקרון קדם בע לי
דבכיכון: מִגּ וּמִלִּילִית
ע מ כ ב ו ון ולא קבלתון
וסרביתון על מימרא
דיי וארשעתון וסלקיתון
ד מ ו ר א: מִדּ וַנִּפֶק
אמורא דתיב במורא
ההוא לקסותוכון וקדפו
רשב"ם
(מא) ותהינו. הגנו ועלינו:

שפתי חכמים

רשי

לחר שער פתח המסכה ללד היס ותסכנו את הר שער כל
דרומו מן המערב למזרח: (מא) ותהינו. ל' (במדבר יד)
הגנו ועלינו אל המקום זה הל' שאלתם לטון הן כלומר ת
מודמתם: (מב) לא העלו. לא עליהם תהא א לכס חלל
ידיה: (מד) כאשר תעשינה הרבורים. מה הדבורה
הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה ב אף הם כשהיו
כ"כ לא חסוריו מזהר לנו חלל לנורית של חסא פטולתם זמא
דעת וקנים מבעלי התוספות

פלי וזה כנללם: (מא) וחסיו נענו הסרס. מה וחסיו,
סבי למירס מפסס כהנללה סין מדרב מופס כהנללה סלחס
כלומר כשעל דבר מופס כסס סקס"ס פלמי: (מד) ויכדסו
(מד) ויכדסו חסכס כלסר מפספס סדכסס וגו'. פירש כש"י
פירוש לתורה אלהים

מיר ונעלין סלחסס האלמין ככל וויא אונקדוס נאמ
האמ גיבאמין אונק ופחתי אונ איהר האמ אן
גינורמ איש אימילקער קענקש ויינע קלי גיין פון
דער סלחקה ותייטי אונ איהר האמ גינאגס דא
זענען מיר אן גיבאיימ אויף צוא גיין אויף דעם
בארג: (סב) ויאמר יי אלי אונ נאמ האמ צו מיר גינאגס
אמר להם נאמ צו וויא לא תעלי איהר נאלמ גיט אויף
גיין ולא תלחמו אונ איר נאלמ גיט סלחקה האלמין
כי ווארום איר נאמ גיין גיט צווישען אייך ולא אונ
איר נאלמ גיט ונערין גיבאמין פאר אייערע פיגור: (סג) ויאמר
וויא נאמ האמ אייך גיבאמין נאגין ולא שפעטם אונ איהר האמ גיט גיבאמין ופחתי אונ איהר האמ
וידער גישפענגעט נאמס בריד ותייטי אונ איר האמ גמוטנויליגס ונעלי הרה אונ איהר נעגס ארויף
גינאגנען אויף דעם בארג: (מד) ויצא האמור אונ דער סלחקה פון אמורי הייבש נאמס ער איז גינעמין
אויף דעם בארג איז ארויס גענאגנען לקראתם אקענין אייך וידעש אהם אונ וויא האבין אייך
גינאגס באשר אזוי וויא די גינעמוהען כלוקר אזוי וויא א בון אז ויא מוהם א שסאך אקענקש
שטארקס ויא הייבש אזוי ריא נאמ האבין אייך גינאגס אז וויא האבין אייך נאר אן גירירס גיא

פירוש לתורה אלהים
מיר ונעלין סלחסס האלמין ככל וויא אונקדוס נאמ
האמ גיבאמין אונק ופחתי אונ איהר האמ אן
גינורמ איש אימילקער קענקש ויינע קלי גיין פון
דער סלחקה ותייטי אונ איהר האמ גינאגס דא
זענען מיר אן גיבאיימ אויף צוא גיין אויף דעם
בארג: (סב) ויאמר יי אלי אונ נאמ האמ צו מיר גינאגס
אמר להם נאמ צו וויא לא תעלי איהר נאלמ גיט אויף
גיין ולא תלחמו אונ איר נאלמ גיט סלחקה האלמין
כי ווארום איר נאמ גיין גיט צווישען אייך ולא אונ
איר נאלמ גיט ונערין גיבאמין פאר אייערע פיגור: (סג) ויאמר
וויא נאמ האמ אייך גיבאמין נאגין ולא שפעטם אונ איהר האמ גיט גיבאמין ופחתי אונ איהר האמ
וידער גישפענגעט נאמס בריד ותייטי אונ איר האמ גמוטנויליגס ונעלי הרה אונ איהר נעגס ארויף
גינאגנען אויף דעם בארג: (מד) ויצא האמור אונ דער סלחקה פון אמורי הייבש נאמס ער איז גינעמין
אויף דעם בארג איז ארויס גענאגנען לקראתם אקענין אייך וידעש אהם אונ וויא האבין אייך
גינאגס באשר אזוי וויא די גינעמוהען כלוקר אזוי וויא א בון אז ויא מוהם א שסאך אקענקש
שטארקס ויא הייבש אזוי ריא נאמ האבין אייך גינאגס אז וויא האבין אייך נאר אן גירירס גיא

תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֹתָם
בְּשֵׁעִיר עֲדִי-חֶרְמָה: ^{מה} וַתֵּשְׁבוּ
וַתִּבְכוּ רַפְּנֵי יְהוָה וְלֹא-שָׁמַע יְהוָה
בְּקִלְכֶּם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם:
^{מי} וַתֵּשְׁבוּ בִּקְדֵשׁ יָמִים רַבִּים כִּימִים
אֲשֶׁר יִשְׁכַּתֶּם: ב * וַנִּפֶּן וַנִּסַּע
הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם-סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֵלַי וַנִּסַּב אֶת-תְּרֵשְׁעֵיר יָמִים
רַבִּים: ^{חמישי ב} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי

רש"ם
(מו) כימים אשר ישבתם, כלומר כמו שאתם יודעים:
צפונה

סיסודים, ומפני לא כימים כהלכונים בוכרים כבולות בים שני.
כמו סיס כמיים כהלכונים שני ימים חלכונים כהלכונים גם ככלן סיו ימים אלו כימים סלכונים וספס לא כימים כהלכונים
דכמי כסו וילא וילא סין שלום אלא כימים אשר כמו דכמי זרע שלום הנפן חפן פרים וגו' מד וסיימם כדכס אל תילא:
רש"י

נוגעים בכס מיד מתים: (מה) ולא שמעו בך בקלכם.
כביכול עשיתם מדת רחמיו ב' כלאו אכזרי: (מה) ותשבו
בקדש ימים רבים. י"ע שנה שנה" כימים אשר ישבתם
בשאר המסעות והם היו ד' ל"ח שנה י"ע מהם עשו בקדש
וי"ע שנה הלכנים ומטופפים וחזרו לקדש כמו שחזר
(במדבר לב) ויניחו כמדבר כן מלאחי כמדור עולם:
(א) ונפן וגם המדברה. אלו לא חטאו היו עובדים
דרך הר ששיר ליכנס לארץ מן דרומו לנפון וכשכיל
שקלקלו הפכו ללד המדבר שהוא כין ים סוף לדרומו של
הר ששיר והלכו אלא לדרומו מן המעבר למזרח דרך ים
סוף דרך יליחתו ו מלאכים שהוא במקצוע דרומית מערב

דעת זקנים מבעלי התוספות
חסכים כלפי תעשבים סדוכים. פ"י שמוקלין מכאן ומכאן ואין
פשיטין קר ויכוס ויכוס שרדפו חסידים ככסו ופועו אכל לא
הכנסו ד"י שלא יגדילו קיסם ומגלגל סס שמים מתחלל. ופועי הא
מס ככאן סופלים כמלחמס כדרך כשאר מלחמס, ונלסס הא
ישראל גרמו, וכמו ששאר לסס לא פועו ולא מלחמו כי ליני

פירוש לתורת אלהים
האבין גינעקטם אקם אונ דכייסיג יאהר האבין ניי
גינעקען יאהר זיך גינאקטם אין קדש אונ גינעקען
יאהר זענען זיי גינען גע זנר אונ דער נאך האבין
זייא זיך אונ גינעקטם אין קדש: (א) ונפן אונ מיר
האבין זיך אונ גינעקטם ונפן אונ מיר האבין געזיגן
צו דער מידבר דרך ים סוף דרך דעם ונען פון דעם
ים סוף באשך אזויא וזייא נאם האם גירעם אל צו
מיר ונכס אונ מיר האבין ארום גינעקעלם דעם
בארג פון ששיר ימים רבים פיל מען: (ב) וימיר זי אל

ואלין אייה שלאגין זענען זיי באאר אונ נישאקארבין
ויבט אונ זייא האבין גישמויען אייה פון ששיר
בין הרמה: (מה) ותשבו אונ איהר האם זיך וידיער
גינעקטם ויבטו אונ איהר האם גוויינטם פאר נאם
זלא אונ נאם האם גימ גינעקטם אייער קול בלוקר
ער האם גימ מקבל גינען אייער תפלה זלא אונ
ער האם גימ פאר נוקען אייערע רייר: (מה) ותשבו
בבש אונ איהר האם זיך גינאקטם אין קדש ימים רבים
פיל מען בשים אזוי וזייא די מען ונאם איהר האם
זיך גינאקטם אין די אינערענע ציהונג אלע ציהונג

תִּצַּר אֶת־מוֹאֵב וְאֶת־תַּתְנֹךְ בָּם
מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֵתָּן קֶדֶךְ מֵאֶרְצוֹ
יְרֹשָׁה כִּי דִבְנִי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עַר
יְרֹשָׁה: : הָאֲמִים לְפָנִים יֵשְׁבוּ בָּהּ
עִם גְּדוּל וְרֹב וְרֵם פְּעֻנְקִים:
יִרְפְּאוּם יִחַשְׁבוּ אֶף־הֵם פְּעֻנְקִים

על מואבאי ולא תתגר
למעבר עמחון קרב ארי
לא איתן לה מארעיה
ירושא ארי לבני לוט
יהבית ית לחית ירושה:
אימחני מלקדמין יתבין
בה עם רב וסגי ותקף
פנפריא: יא גדרין
ת"א כל תלך את מואב: יא
כל לת הכיבוש ו מולין: כ
כי לבני לוט: קידושין יא:

רש"י

שפתי חכמים

רוח מזרחית: (ט) ואל תתגר וגו'. לא אשר להם על
מואב אלא מ מלחמה אבל מיראים היו אותם ע ונראים
בהם כשהם מזוינים למיכך כחיי (במדבר כב) ויגר מואב
מפני העם שהיו שוללים וכוזנים אותם אבל דבני עמון
נאמר ואל תתגר בם שום גרוי ב בשכר גיעות אמש שלא
פרסמה על אניה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם צ בנה
מואב: ער: שם ק המדינה: (י) האמים לפני וגו'.
אחה סבור שזו ארץ רפאים שנתי לו להכנה ר לפי
שלאמים שם רפאים יסבו בה לפנים אבל לא זו היא כי
אותן רפאים הורשתי מפני בני נט והושבתים תחתם:
(יא) רפאים יחשבו וגו'. רפאים היו נהשכים אותם אמים
כענקים הנקראים רפאים ע"ש שכל הרואים אותם ידיו

רוח מזרחית של מואב ומאלו את ארץ סיוון ועשו סיון במזרח
גבול א"י כו' הכ"ס: ס דה"ל לא ה"ל לא אלא ואל תתגר בם
מלחמה ל"ל דהם דבני עמון לא נאמר אלא כל תתגר בם סה"ס
ומתגר מלך ארם כו': ע"ל ישאל סיו מיראים את המואבים:
והס"ל לא מירי ענלמה: צ ר"ל מואב שסוף ל' מדינות: ק דלי
ר"ל ע"י סיה מפני רפאים: ר ר"ל מס גל סכר להדיעו
קמם שלמה הסמים לפנים יסבו כה וגו' ומתקן ארם סבור כו'
כלומר ס' אומות שנחלו להכנה אלה מסס נקדם רפאים א"כ
סבור ארם שזו רפאים ר"ל ע"ס שישב שם אמים וז רפאים סס
שנתי להכנה אלא כל תתגר על דעתך כך ומפני ויבין לפי
שלאמים שם רפאים יסבו כה לפנים אבל לא זו היא כי אותן
האמים ר"ל שישבו בו ככר סורשתי מפני בני נט והושבתים בני
נט תחתם ויבין דללו ארץ רפאים היא לגם נקדה רפאים
ומפני דרפאים סיו נהשכים אותם אמים ויבין נקדה רפאים
ע"ל דנקדלו אמים ומפני כענקים סנקדלים רפאים ע"ש כו'
ש"ל סה"ס: יא שרלס אומות יקום ומתפוסת מ"ל נקדלו אמים

דעת וקנים מבעלי התוספות

ויאסו אף הם סבורים ומושיבים בני אדם שיהיו ארץ רפאים
ואינם כן כי המואבים יקראו להם אמים שיהיה מופתם על
הבכירה ואין להם דין כללם. ויעשו כחיי ארץ רפאים תחת
גם סיה כלומר אף סיה סבורים סיו בני אדם שיהיו ארץ רפאים
ואין כן כ"ל המואבים יקראו להם מואבים: ע"ס סיו דבני
מפני ומושיבים: וכל אלו הם רב וגדול וסם כענקים: וס' וס'
שבתו בהתמסס ונבחרתם סיו מדינים כענקים יס' ס' השמירם
ומפני כיו השנים מסס: אבל שכל האומות שלא סים להם
ישבאל שום טענם על אלהם לא הולכין לסוסיר:

(ס) כל תלך את מואב. על אומות הללו שער עמון ומואב
סולקן סקבים להסיר את ישראל ססיו סבורים לכנסם
בדין. שער שנקומות הכנס קורא וסיו סיו וסיו נתן סקבים
לסכר אל כירוסם אלכך כחיי וסכעטיר סיו סבורים לפנים אין
שק שם סיו וסיו שמשע עממין: וסל דקרי לסו סיו כמו
שסח"ל ססיו מריחין את סכרין כחיוא וקמן מפני סיו סחיו
סמן סקבים לישאל וכן מממן ומואב סיו סבורים ססס ארץ
רפאים אמן סקבים להכנה דכחית סס סקיו וסל סקיו וגו'
וסל סחיו וסל סכיו וסל סכפלים וכן כחיי כעואב רפאים

פירוש לתורת אלהים

האם ג'ואגט צו מיר אל תצר את מואב דו ואלסט גיט
בליידען מואב ואל תתגר בם מלחמה און דו ואלסט
גיט בליידען אין ויאי אמלקחיה זי נוארום איה וועל
גיט געפין צו דיר מארצו פון ויין לאנד איין ארץ כי
לבני לוט נוארום צו דיא קינדער פון לוט גמתי האב
איה גיגעפין דיא מדינה ער פאר א ירושה:
(ו) האיסט די אומה אמים לפניס וענען פריער דרייען
גיגעפין פלומר דוא מינקסט דאס איז דאס לאנד
פון דיא רפאים וואס איין האב גיגעפין צו אקדעם
נוייל די אמים וואס ווערין גערופן רפאים וענען
דארטין פריער גיגעפין אקער גט איז גיט דאס
לאנד נאר דאס וענען דיא רפאים וואס איה האב
פאר מריקען פאר דיא קינדער פון לוט און איה
האב ויאי באעצט אויף וייער ארם עס גייל דאס
פאלק פון די אמים איז אנרוים פאלק ויב און ער
איז פיל און הויך אזוי וויא די ריען: (יא) רפאים די

ס' אל תצר את מואב וגו'. דער ג'אגט מיר געלסט פאלש ראובן
האם ג'ואגט צו שמעון בארן מיר געלסט אויף מייע
תבואה וואס איה האב אין פעלד, עס וועט נעמען דאס צייט
נואס איה וועל אפ גיגידן דיא תבואה פון פעלד וועל איה
דיר געפין תבואה פאר דיין געלס, און שמעון האם איה
געגאנגען דאס געלס, ראובן האם אפ געגיסען דיא תבואה
פון ויין פעלד און האם ויאי אריין גענומען צו שפייכלער,
און געקוקען אשלאם פון ראובן און האם געגעבן דעם
שפייכלער און דער שפייכלער מיט די תבואה געגען פאר דעם
גיטאוי, אויף מארין איז געקוקען דער מלך צום לך גיב
קיר מיין חוב, האם דער לך גיגאט צום מלך געקפין איז
סיה איה גיגען אזוי אשלאם מייען תבואה וענען פאר דעם
גיטאוי גיגט גיטו אשלאם געקוקען מאנגע ביי חוב פאר
געקערין מייע דירה און אלץ אונען געקען פון מיר, אזוי
האם תבואה גיגאנט צו משה געקפין האם מואב געגאט אקדע
אשער איז ארים געגאנגען פון חשבון און האם פאר דעם
די דעקדעם שטאם פון מואב ווי עס שטייט אין פסוק במדבר
כא כהו און ויגמס וויקטס פריקעקערין וייער צרה און אונען
געקען ביאי ויאי וייער לאנד אזוי דאך פון גיט פאן דאס
איז אמוסר און אקדען פאר מנגעשין: איה אשלאם איז וואס

מִתְחַשְׁבִּין אַף אֵינֻן
כְּגִבְרִיָּא וּמִוֹצֵאֵי קֶרֶן
לְהוֹן אִימְתַּנִּי יִבְשְׁעִיר
וְתִיבֹ חוֹרָא מְלַקְדָּמִין
וּבְגִי עֲשׂו תְרִיבִינוּן
וְשִׁיצִיאֻנוּן מִן קְדִמִּיהוֹן
וְתִיבֹ בְּאַתְרֵהוֹן כְּמֵא
דִּי עֲבַד יִשְׂרָאֵל לְאַרְעֵ
יְרוּשָׁלַיִם דִּי יִתְבּוּ לְהוֹן
יִבְשְׁעִיר קוֹמוּ וְעֲבְדוּ לְכוּן
יִתְנַחֵל אֶתְּ דְּרֹד וְעֲבְרָא
יִתְנַחֵל אֶתְּ דְּרֹד יִי וְיִמְיָא
דִּי הִלְכָא מִרְקָם גִּיָּאָה
עַד דִּי עֲבְרָא יִתְנַחֵל
דְּרֹד תַּלְתִּין וְחֲמִשִּׁי שָׁנִין
עַד דְּסָף כָּל דְּרָא גִבְרִי
כְּגִימִי קֶרֶב אֶמְגוּ

רשב"ם

מרגלים שלשים ושמונה שנה, כי בשנה שניה שלח מרגלים: אנשי המלחמה. בני עשרים שנה יוצאי צבא, ואני הצעיר אומר אנשי המלחמה היו אותם שנאמר בהם ויעמילו לעלות אל ראש ההר כמו שאמר ותחננו איש את כלי מלחמתו. וכמה אמר להם לא תעלו ולא תלחמו. וכן כיוושה הוא אומר כי ארבעים שנה

שפתי חכמים

פ"ט למעס כו' כך מפסד רש"י טכחו כל קרל: ש שכל הדברים ל' הווה כלומר נתתי בהם כח ש שיהיו מורידים אותם

משלי חכמים

חכמה' האם גימאנס צוא משה ער ואל גים מלחמה תאלפין קים מואב, צעייא מענששין נענען אקאאל אביון נעקשען אין אקאסמרויו און האבין דארט געדארפט נעקשען האם איינר אקאסמרויו היידן שלעקשע הייד און פלוקען דעם בעל הבית האם גיין חכר צוא איינס גימאנס דוא דארפסט דא בייא דעם בעל הבית נעקשען און זיך אפריהען פון וועג און דו פלוקעם איינס און האם גימאנס חכמה' צו משה דא אין מואב דארף גיין ביי קר און דא דארפסט נעקשען ביי תולעית מפתים ויילקסו קים מואב מלחמה תאלפין גיין דאס פאר קען גים

מונות סיפך ערכן בלא כסף ובלא מחיר ובמקום ששצאת ליקח הספיקו לך לקנות: (וכ) כאשר עשה ישראל. וגם כתב משה להודיע לישראל שלא ידאנו כלום. אם לאמות הללו נתן נחלה לכבוד אבותינו כל שכן שיקים לישראל לחת להם נחלת עמים שנשבע לאבותו (יד) והימים אשר הילכנו מקדש ברנע. מן מקום שילוח רש"י

מתרפות: אמים. פ"ט שחיתותם מועלת על הנריות וכן כשעיר יטבו המורים ונתתם לנני עשו: (יב) יירשום.

פירוש לתורת אלהים

אוקה פון אמים ווערין אויך גערופען רפאים בענקים אזוי וויא דיא רינען ווערין גערופען רפאים ומאבים און די אוקה פון די מואבים קראו רופען זיי אמים. רש"י שרייבט פאר וואס האט מען זיי גערופען אמים ווארום אמים איז מיינטש פארקט ווארום אימליקער האט זיך פאר זיי גיפארקמען: (ע) ויבשעיר און אין שער נענען דיא אוקה חורים פריער גינעקען יבנ עשו און דיא קינדער עשו

האבין זייא פאר מריקען גיממדים און האבין זייא פאר מיליגט ספניגס פון פאר וויא וישבו און זייא האבין זיך פנעמט אויף זייער ארט פאנר אזוי וויא דיא ישראל האבין גימאן גאנץ צו דעם לאנד פון זיין ירושה פאר וואס האט גינעקען צו זייא און האבין פאר מריקען די אומות וואס זיי האבין דארטען פריער גיוואנקט אזוי האבין די קינדער פון עשו פאר מריקען דעם חורי וואס, ער האט פריער גיוואנקט אין דעם לאנד וואס גאט האט גינעקען צו זייא פאר ארדושה: (יג) עשה אצונד שמיים אויף און גיט אריקער אה נחל ויר דעם מייך וואס הייקט ויר גיממיר און מיר נענען איקער גיפארין דעם מייך ויר: (יד) וימס און דיא מעג וואס מיר נענען גימאנקען פון קדש פרגע ער איז ביי מיר נענען איקער גיפארען אה נחל ויר דעם מייך ויר שלשים האט גינעקען אקט און דרייסיג נאחר ער מוס ביו עס האט זיך אויס גילאנט דער גאנצער דור אנשי המלחמה דיא מענששין וואס מען האט זייא

הַמִּחְנֶה בְּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם :
וְגַם יִדְּ-יְהוָה הִיָּתָה בָּם דְּהָמָם
מִקֶּרֶב הַמִּחְנֶה עַד תַּמָּם :
בְּאֶשֶׁר-תָּמוּ כָּר־אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה
לְמוֹת מִקֶּרֶב הָעָם : ׀ וַיִּדְבֵּר יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר : ׀ אֶתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת-

ת"א ויסי כלער סמו כל אנשי סעלמסס . ספנים ל כ"כ קלס : וידבר ס' אלי . סס וסס : רש"ב

סחם כי אם אנשי סחלסחם חידועים לנו שבער ע"ס הקב"ה, אבל הנשורים שנלחמו עם סיתון ועוג אונו קורא אותם אנשי סחלסחם כי ע"ס הקב"ה נלחמו ואותם נכנסו לארץ כי לא היו בני עשרים בעת סחלסחם רש"ב

והולכים : (טו) היתה בם . למחר ולהיום כחור מ' שנה שלא יגורמו לכניסה עוד להסעכס ת כמדרכ : (סז) ויהי כאשר סמו וגו' . וידבר ה' אלי וגו' . סכל מלסות סמרנלס סד כסן לס נלחמ סס' (זו) וידבר א' אלס ויאלמר ללמדך סכל ל"ס שנה שהיו ישראל נווסים לס כחיידס סמו הדכור כל' סכה סמוס אל סמוס הדעת ללמדך סלון הסכניה סורה לס סכנלסס אלס כסכנל ישראל : אנשי סחלסחם . מכן כ' שנה היולסס כלסס (סח) אֶתָּה

פירוש לתורת אלהים

גיציילס צו דער מלחמה דאס הייסט פון אַנעלעק וואס זענען אלס צוואנגציג נאחר אונ דעקער ססכב ססכנה פון צווישען דער ססנה באַשר אזוי וויא גאט דאס גיטוארין צו ווי אז ווי זאלין אויס שטארבין אין דער מלחמה : (סז) וגם אונ אויך דער שלאק פון גאט אין גינען אין ווי לוסס צו פאר טילינען ווי פון דער ססנה מר ססס ביו וויא האבין ויה אויס גילאס פלורס גאט האס גיאילס ער זאל ויא פאר טילינען אין די פערציג נאחר גדי ווי זאלין גים גורם ויין צו וייערע קרנער נאך פון ויין אין דער מלחמה : (סח) ויהי אונ עס אין גינען אז עס האס ויה אויס גילאס כל אנשי אלע קענששין פון דא גיציילסע צו דער מלחמה לטח צו שטארבין פון דעס פאלק : (סז) וידבר וי האס גאט צו מיר גירעס לאמר אזוי צו זאגן : (סח) אֶתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶתָּה

ווארסין פון קאן נארוס אלע קענששין אונ איהר האס ויא גינאלס וואס מאכין אפילו מים אַנעלעק ברויס האס איהר געמינס צוא סאחן אסובה דא סענששין דריבער שיינק איך איך אייער סששס דאס זעלביגע אין גינען ביא די סעקסער פון לס נאכדעס ווי די מיר ששעס סדוס עסירה אדסה צבויס זענען פארלענד גינארין האבין ויא געמינס עס אין שוין קיין סענשש דא אויך דער וועלט האבין ויא גינאלס צוריק אויפששעלן אַנעלעק . אונ ווייל ויא האבין קיין אַנעלעק סענשש געאס נאר וייער פאסער האבין ויא ססנה גינען מים וייער פאסער . נאר עס זאלין גינען צוריק סענששין אויך דער וועלט . האס הקב"ה גינאס ווערס זענען דא סעקסער פון סאכ סען זאל ויא פארלענדן מים וייערע קינער , נאר ווייל ויא האבין אַנעלעק דאס גים גיטוארין ווערס וייער פאנה נאר די וועלט זאל צוריק פיל ווערין מים סענששין דריבער זענען ויא גים גיטוארין גינארין דריבער זאגס דער פוסק אל סער אַת סאכ זאלס גים מלחמה האלפין מים סאכ :

משלי חכמים

סאחן . גאד אַפסס אין וואס הקב"ה האס גינאס צוא משה סען זאל גים מלחמה האלפין מים סאכ , לסשל אין אשסאס האס אסאחה געפילס ברויס , ויא סענששין פון ששאס האבין געשיינען צום אַלפסין פון ששאס ווערס ברויס דעקנעל זענען געאנען צוויי געקערס אונ האבין גירעס דאס געשיינען האס גענאס אינער צום אַנעלעקן ביא נאכס אין דער שסיל וועלן מיר באקן ברויס אונ מיר וועלן אין דער סריה ארויס דאס ויא ברויס אין גאס אין מיר פארקלייטן , ביא נאכס האבין דא געקערס גיטוארין סבואה אונ ווי ויא האבין שוין געטאס די סעהל אונ האבין גינאלס קענשין די סייג איז פארלשין ווערן די ליבס האבין ויא גים גינען ווי אַפצושיידן דא מעהל פון די קלייטן , אונ ויא האבין ווייטער געקענשין דא סייג אונ געאנען , איז די ברויס גינען געמינס מעהל מים קלייטן , אין דער סריה האבין ויא ארויס גיטוארין דא ברויס אין אונ צו פארקלייטן , דער אַלעקסער פון ששאס האס גינען די ברויס אין קלייטן מים קלייטן האס ער ששאס צו דא געקערס איהר זענס ווערס סען זאל איך אַפאכאן דא קעס אונ מראין וויינן אין ששאס אַלע זאלין סרוא האבין אונ זאלין גים באקן אַנעלעק ברויס , נאר ווייל איהר האס גים געקענש

גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עַר: יִּקְרְבָתָּ מוֹד
בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תַּצְרֶם וְאֶל־תַּתְנֶנּוּ
בָּם כִּי לֹא־אֶתֶּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן
דָּךְ יִרְשָׁה כִּי לְבָנֵי־לֹוֹט נִתְּתִיהָ
יִרְשָׁה: כִּי אֶרֶץ־רַפָּאִים תַּחֲשֹׁב אֶף־
הוּא רַפָּאִים יֵשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים
וְהַעֲמָנִים יִקְרְאוּ דָהֶם וּמִזְמִים: כִּי
עִם גְּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים
וַיִּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם
וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם: כִּי כִּאֲשֶׁר עָשָׂה
לְבָנֵי עַשׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשִׁעִיר אֲשֶׁר
הַשְׁמִיד אֶת־הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם
וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

ית לחית: ים ותתקריב
לקביל בני עמון לא
תצור עליהון ולא תתנני
למעבד עמהון קרב אבי
לא אתן מארע בני עמון
דך וירשת אבי לבני לוט
יהביתיה ירושתא: כ ארע
גבריא מתחשבא אף
היא גברין ותיבו בה
מלקדמין ועמונאי קרן
דחון חשבני: כא עם רב
וסני ותקריב בגבריא
ושציעון מן גדמיהון
ותריבינון ויתיבו
באתרהון: כב כמא די
עבד לבני עשו דיתבון
בשעיר די שיעי ית
חוראי מן גדמיהון
ותריבינון ויתיבו
באתרהון עד יומא הדי:
ח"א 36 מלס ואל תתנן כפ. ויר
כנ ב"ק אל סוריות יל:

רשב"ם

שם את תתני ואת הפרוי ואת הרפאים, אף הוא נחשב
כרפאים ואעפ"כ נפלו לפניהם ונצחום כל שכן שאתם
תירשון: תחשב, אבל לא נקראת ארץ רפאים כי אם
ממלכת עונ בבשן כמכות בה בפנינו הווא יקרא ארץ

הראשונה בשנה שנית בשנלחמו * (הרגלים: (ט) כי
לבני לוט. כשכיל שדיה קרובו של אברהם וכל שכן
אתם שבני אברהם אתם: (כ) ארץ רפאים תחשב אף
הוא. כמו רפאים שיתן לאברהם בין הבתרים שכתוב
(*) חו"י ז"ל כשנלחמו.

שפתי חכמים

לפסוקי לי וידבר הוא דבור של חיים סה סל פס. כדמכס סה סל
פס אלדכ. כו. אפ"ס כנכיל אכר סול לי קסס לבני משס סול לי
יטבו כה לפנים אכל לא. וז. היא שנתתי לאברהם:

עובר היום את גבול מואב וקרבת מול בני עמון
וגו'. מכלן סח"ר עמון ללד לפון: (כ) ארץ רפאים
תחשב. ארץ רפאים נחשבת אף היא לפי שהרפאים

פירוש לתורת אלהים

גירושין ומוזמים: (כא) עמנול דאס איז אנרויס פאלק
והכאונ פיל אונ הויך ווי די ריען געשמידט גאט האט
זיי גימאכט פארטיליגען מפניהם פאר זייא ברומר
פון די בני לוט ויידעס אונ זיי האבין פאר מריקען
זיי אונ זיי האבין זיך באנעצט אויף זייער ארם:
(כב) כאש אזוי וויא גאט האט גימאכט צו די קינדער
פון עשו וישיבים וואס זיי ויצין אין שעיר אשר וואס
ער האט גימאכט פאר טיליגען דעם חורי מפניהם
פאר זיי ויידעס אונ דיא בני עשו האבין זייא פאר
מריקען געשט אונ זיי האבין זיך באנעצט אויף זייער
ארם פון דעם חורי עד היום כיו דעם סאנ אזוי האט
ער גימאכט פאר טיליגען די ומוזמים פאר די בני
לוט אונ נאך דעם האבין די בני לוט זיך באנעצט

סארין את גבול מואב דעם גרענעץ פון מואב את ער
דאס לאנד ער: (יט) וקרבת אונ דו נועמט גינעקענען
מול בני אנקעקענין דיא קינדער פון עמון אל תצורם
ואלקט גיט באלעקערין זיי ואל תתן אונ דו ואלקט
דיך מיט זיי גיט בייצין כי לא אתן ווארום איה נועל
גיט געבין מארץ פון דעם לאנד פון עמון דך וירשת צו
דיר פאר איין ארץ כי ווארום צו דיא קינדער פון
לוט נתתה האב איה דאס גינעבין פאר אירושא:
(כ) ארץ דאס לאנד פון עמון נועמט איה גירעקינט
פאר דעם לאנד פון דיא רפאים נפאים ווארום דיא
רפאים נענען דארטן פריער גינעסין אבער עם איז
גיט דאס לאנד פון די רפאים וואס איה האב גיר
געבין צו אברהם וישיבים אונ די עמונים האבין זיי

כנ ועוצי דיתבין בדפית
עד עזה קפו מקאי
דנפקו מקפומקרא
שיציאונון ויתבו
באתרנחון: כד קומו
טולו ועברו ית נחלא
דארנון חני דמסרית
בידך ית סיוחן מלכא
דחשבון אמוראה וית
ארעיה שרי לתכונתיה
ותחגרי למעבד עמיה
קרב: כה יקא תדין

בעל השורים

כיצד: (כד) רלס נחמי בידך לח סימון. מלמד ססרלו שר
של סימון וידו כפוס: סחל ד' ב' סל, ואידך סחל וכלס
וגלות סחל סוס סחל רש סחל וכלס ססיו מנכסס נמנין סחל
כסס לל תחיס כל נשמה וגלות סחל מלמי: רמזו למסס הנלות.
ס'נ כמו דכחי סלס סחל רש ס' ססס: ססס נמי כחי ס'נ רש
מכי ססס. וכליתא כססססל כל סססס סססס ס'ס'ס סססס
עמידין לססססס סליו: (סס) סיוס סוס. רמזו שיפסול לו סססס
ססולס ססססס ונרמזו שיסכר לסמיד סססול.

רש"י

(כג) והעוים הישבים בחצירים וגו'. (חולין ס) עוים
מפלגשים הם שעמם הם (השכים כס') יהושע שלאמר
(יהושע יג) חמשת סריי פלגשים הם העוים והאשדודי
ב' חצרהם לאחביך לא יכלו ישראל להוציא ארלס מידם

דעת וקנים מבעלי התוספות

חוששין לישב עמיה חמס לפי ססיו גזורים ואכן דפסס סלס
מפלגת פוג דכחי ססול סלס לכן דפסס סלס סססס לסססס
סלסס סלס ורשו סוסס. סלס לכן מולס סססס סלסס ססס

פרוש לתורת אלהים

אויף דעס ארס פון די וקזונים: (כג) והעוים וגו' די
אויף פון עוים וואס זענען פון די פלששים הישבים
בחצרים וואס זיי ניצין אין חצרים עד ביו עזה האבין
די ישראל ביו אהער גיט גיקאנט אנוועק געקען
דאס לאנד פון זיי מלחמת דער שבוועה פון אברהם
וואס ער האט גישטארט צו אבייזל דער קניג פון
פלשתיים עד זאל מיט זיין קיין מלחמה האלטין
האב אויף גאט אויף זיין גיטאנט דאס פפתורים
היציאם מפתור וואס זענען ארויס גיטאנט פון דער
שקאט פפתור השמידים און זיי האבין פארקניגט
דיא עוים גיטאנט חמסס און דיא פפתורים האבין זיך
באנעצט אויף זייער ארס גיהער שוין דאס לאנד צו
די פפתורים און היינט קענט איהר שוין ביא די
פפתורים דאס לאנד אנוועק געקען: (כד) כחו סס
שמיים אויף און זיך איהר און פארט איבער דעס
טייך ארנן רחצ נעה איך האב גיגעבן אין דיין
האנד דעס קלח פון חשבון דער אמורי ואת ארצו און
זיין לאנד תלך רש הייב אן צו פאר מייביין והגבר
מלחמת און ריין אין זיי אטלחמה: (כה) תלס תח

כנ והעוים הישבים בחצרים עד-
עזה פפתרים היצאים מפפתר
השמידים וישבו תחתם: כד קומו
סעו ועברו את-נחל ארנן ראה
נתתי בידך את-סיוחן מלך-חשבון
האמרי ואת-ארצו תלך רש
והתגר בו מלחמה: כה תיום הזה

רש"י

ת"א וסמיוס. חולין כ:

רמאים כלומר הוא רמאים שנאמר בין הבתרים ולבך
ירשום ישראל: (כג) בפרק אלו שופות בגמרא העוים
מתימן באו ולסס נקראו עוים שעיוו את מקומם. ר"א
שאיו אלהות הרבה וארץ מתחלפת בעין. ר"א שכל
הרואה אותם אחרת עוית. מירוש הולח ששמו עוית.
ובבראשית רבה עוים שחצרו את העולם והוצרו מן

(*) וכלו כלו ספולס, וסססו וכו' וכו' סססיו

שכתי חבמים

סיכס כמו שאלם סקס"ה לא כן סכדי ססס וגו'. מיינ כנמלס
דספסס (ד' ב): ב' ללוו למלך סלך סססס קומו ססו וסכרו
וגו' סלסלס לסססס סססו סססס לססססס ססססס ססססס וססו
הסלסליו והגתי והססרני והעוים ומפני הסבוועה ססססס ב'

דעת וקנים מבעלי התוספות

(כג) והעוים יושבים בחצרים עד עזה. (חולין ס) עוים
מפלגשים הם שעמם הם (השכים כס') יהושע שלאמר
(יהושע יג) חמשת סריי פלגשים הם העוים והאשדודי
ב' חצרהם לאחביך לא יכלו ישראל להוציא ארלס מידם

פרוש לתורת אלהים

אויף דעס ארס פון די וקזונים: (כג) והעוים וגו' די
אויף פון עוים וואס זענען פון די פלששים הישבים
בחצרים וואס זיי ניצין אין חצרים עד ביו עזה האבין
די ישראל ביו אהער גיט גיקאנט אנוועק געקען
דאס לאנד פון זיי מלחמת דער שבוועה פון אברהם
וואס ער האט גישטארט צו אבייזל דער קניג פון
פלשתיים עד זאל מיט זיין קיין מלחמה האלטין
האב אויף גאט אויף זיין גיטאנט דאס פפתורים
היציאם מפתור וואס זענען ארויס גיטאנט פון דער
שקאט פפתור השמידים און זיי האבין פארקניגט
דיא עוים גיטאנט חמסס און דיא פפתורים האבין זיך
באנעצט אויף זייער ארס גיהער שוין דאס לאנד צו
די פפתורים און היינט קענט איהר שוין ביא די
פפתורים דאס לאנד אנוועק געקען: (כד) כחו סס
שמיים אויף און זיך איהר און פארט איבער דעס
טייך ארנן רחצ נעה איך האב גיגעבן אין דיין
האנד דעס קלח פון חשבון דער אמורי ואת ארצו און
זיין לאנד תלך רש הייב אן צו פאר מייביין והגבר
מלחמת און ריין אין זיי אטלחמה: (כה) תלס תח

אשרי למיין ועפד
 ודחלקה על אפי עממיא
 די תחת כל שמיא די
 ישמעון שמעך ויועון
 ויתברון מן קדשך :
 כי ושל חית אנגין
 ממדבר קדמות לת
 סיוחן סלקא דחשבון
 פתנמי שלם למימד :
 כי אעבר בארעה
 באורחא באורחא אזיל
 לא אסמי לי מינא

אחד תחת פחדך ויראתך על פני
 העמים תחת כד השמים אשר
 ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפנך :
 כי ואשדח מדאבים ממדבר קדמות
 אל סיוחן מך חשבון דברי שלום
 לאמר : כי אעברה בארצה בדרך
 בדרך אנה לא אסור ימין ושמאור :

ת"א חל חת. תפני ל : אשר ישמעון. תפני ל פ"ו : ממדבר קדמות. טבת פט : רשב"ם

כעל המורים

העולם וגרם לעולם שיצור הח"ר עוה עוה אשימנה.
 ר' אליעזר בר' שמעון אומר שחיו כקיואן בעפרות
 בנחש בגלילא צווחין לחיויא עוויא : כפתורים חיוציאם
 הקב"ה ינחילכם את אשר נשבע לאבותיכם : (כד) והנהג
 שפתי החכמים

תחת משום זס קומו וסעון ומתכן מפני שכונס וגו' : ג דכפי
 סכא סכא חת וגו' וסכי חתס גבי יסוסע כיוס חת וגו' מש חתס
 פמסד חתס אף סכא פמסד חתס : ד דלכ"כ מלי קדמות
 ומ"ס חתס מ"ס שלם לזוי סתקוס וכו' מפתח סדכרל יוס
 דכוי סקדכר סל מיר וקדכא מלס נלסוס נלסוס דכוס סכוס
 מדכר : ה לפרוס כלסון קסס למס חתס סכס קדמות דכס
 סדכס דכוס קדמות נלסוס וסס לו נלסוס ולס נלסוס לכן
 מ" ד"א וכו' וספי ססס סמכין נמי קסס למס חתס מדכר
 ככללס ח" ק"י מל סכוס נחלס דכס נחוסס ח"ס כדכר חלס
 ח" ק"י סססכ"ס למס נקס מנדכר לכן לזוי לחי סעסוס :

כדק ח' ולסרוף חת המזרייס חלס שלחתי מן המדבר אל

לך קרלו לטנוט שלן קולקין שלום לשכסע עממיס. ד"ל ממדכר
 קדמוי מ"דמוי של חלס (מדחי סס"י) לו לכונו מלרי' מיר וסע"כ
 שלם חת מלס וסמכר לקדוס חל פדסס שלום וסמכר לו שלם עמי
 ויסכדני. וגס ככסס מן סוכס ח"ס גלוי לסני סקכ"ס שלן
 כני עסו וכני יסמסעל כונוס לקנל סכוס וס"ס קדכס סקכ"ס
 לקבל סלסלס וסמכר נלסו סספוס ססס סכרין לכן ולססס
 מלסכיס וגו' דכוי שלום ללכר. וסמכר ח"ל ספי חלסוס שלם
 חתס של שלום עמס מלס וסמכר של חלסוס עמס וסכרל. חת

ססססס נקדס חס : סוס חל. כנימ' כחסס : סלס. ג'. דין.
 וסידר סלס נלדן. וסידר ולס חלס חת סס דכסי. וסו סדכסו
 ססססס חסס נלסס ככו ססססס לוססס. ומל' דלויי כספידס
 סכפססור חספידוס ויסבו חתסס. אף חתס דרעון כי
 רש"י

והנחתי עליהם כפתורים והשמידום ויסבו תחתם ופכשו
 חתס מותריס לקחתה מידס : (כח) תחת כל השמים.
 (תענית כ וס"ו כה) למד סעמלדן ג חמה למסע כיוס
 למלחמ עוג (ס"א סיוחן) וסודע דכר חת כל חסמיס
 (כו) ממדבר קדמות. חע"ס שלם לזוי חמקוס ד קרלס
 למיוחן נלסוס למדחי ממדכר סיוי מן חסורה סקדמה
 נלסוס ככסס חקכ"ה ליחנל ליסרלל חור חותה על עסו
 ויסרעלל וגלוי לפניו של חקכ"ה וסע"כ פתח להס
 כסוס חל ח"י קדמתי חת סיוחן כדכרי שלום. ד"ל ממדכר
 קדמות ממך למדחי סקדמת נלסוס יכול היית נלסוה

דעת וקנים כובעלי התוספות
 גדולים כפניס וספסיס חיו חוסו נלסוס סכסמי סלכדכס כי
 ססססס קלסלו ססס מלס וגס חלן כני עמון סקכ"ס מן חסוסיס
 ללו ח"ל נמי חוסו נלסוס כי ססססס ססססס ללס וססססס ולס
 נקדכר נלסוס כי חס סססס ססססס יסלו כס : (כו) ממדכר
 קדמות. מן סמקוס סססס מדכר קודס ססססס ללס סקכ"ס
 סססס מן סססס לכן קודסו מדכר קדמות לפי סמקדס ססס מ"דכר
 וססס סול נלסול מלס. ולפי כדכר חלן סיוחן ח"סס מלס עמון
 וססס קרלו ללס נלסוס, חלס נלסו סססי מלססס חלן נלסוס

פירוש לתורת אלהים

דעם טאג אחי חת נועל איך אנהייגען געבין פחד
 ויראהך דיין אנגסט אונ דיין פארקט על אויף דיא
 פעלקער פתח נואם וייה זענען אנגעזער גאר דעם
 גאנצען היקעל אשר נואם וייה נועלין הערין דיין
 גאנצען ורגז אונ וייה נועלין ציטערין אונ נועלין
 זיך פארקטין פאר דיר : (כו) ונאשח אונ איך האב
 געשיקט מלאכים שלוחים פון דער מדבר קדמות צו
 סיוחן דער סלח פון חשבון מיט ביר פון שלום :
 רש"י שרייבט קדמות איז מיינטש פרעגער אונ אזוי
 האט מיינען יזאנאט האמשען גאט ביה האט מיר
 גיט גיבאמין איך נאל אנהייגען מיט סיוחן מיט
 שלום האב איך אף גילעריקט פון דער מדבר סיוי
 פון דער חורה נואם ויז איז בייה חקכ"ה פריגער

גיווען איידער דיא נועלמ איז באשאפען גיווארען
 נוארום אז חקכ"ה איז געקוקען געבין דיא תורה
 צו די ישראל איז ער פריגער גיבאנען צו די עוקבי
 פוקבים צו זאגן וייה אז וייה זאלן מקבל זיין די
 תורה אפילו עס איז דאך בייה הש"י גיווען געוויס
 אזוי נועלין פנאזי גיט נועלין מקבל זיין די תורה
 האט ער פארט אן ענהויגין צו שמועסין מיט וייה
 מיט שלום דרום האב איך אויך אן גיחויגין מיט
 סיוחן מיט שלום נאמ ד"י שוים זאלן צו איינס
 אזויא זאגן : (כו) אנגד פאדע איך נועל גיין דורך
 דיין לאנד בדרך בדרך אלז איך נועל גיין אויף דעם
 גלייגען נעג לא אסור איך נועל גיט אף גערין
 זיין וסמלס אין דער דעכטער אונ אינדרע לנגער

וְלִשְׁמָאֵלָא : כח עבדא
בְּכִסְפָּא תִּזְבִּין לִי וְאִיכּוּל
וּמִיָּא בְּכִסְפָּא תִּתֵּן לִי
וְאַשְׁתִּי לְחֹדֶר אַעֲבֹר
בְּרִגְלִי : כס כסא די עבדו
לִי בְּנִי עָשׂוּ דִּית בִּין
בְּשַׁעִיר וּמוֹאֲבָא דִּיתְבִּין
בְּלִחִית עַד דִּי אַעֲבֹר ית
יִרְדָּנָא לְאַרְעָא דִּי יִי
אֶלְהֵנָּא יִתִּיב לָנָא :
ל וְלֹא אָבָא סִיחֹן מִלְּקָא
דְּחִשְׁבּוֹן לְמַשְׁבֵּקְנָא
לְמַעֲבֹר בְּתַחוּמֵיהָ אֲרִי
אֶקְשִׁי אֱלֹהֵי יִתְרוֹ וְרוּחֵיהָ
וְאַתְקִית יִתְ לִבִּיהָ בְּדִיל
לְמַסְכְּרֵיהָ בִּידֵךְ פְּיוּמָא
הַדִּין : לא וְאָמַר יִי לִי
חַוִּי דְּשַׁרְיָתִי לְמַסְכֵּר
קִדְמָךְ יִתְ סִיחֹן וְיִתְ
אַרְעֵיהָ שְׂרִי לְתַרְכּוּתֵיהָ
לְמִירַת יִתְ אֲרַעֲיָה :
ת"א אכל כספ. מ"ז לו :

כח אֶכְל בְּכִסְפָּא תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְתִּי וּמִיָּם
בְּכִסְפָּא תִּתֵּן לִי וְשַׁתִּיתִי רַק
אֶעֱבֹרָה בְּרִגְלִי : כס כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי
בְּנִי עָשׂוּ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר
וְהַמֹּאֲבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעַר עַד אֲשֶׁר
אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ : י וְלֹא אָבָה
סִיחֹן מֶלֶךְ חִשְׁבּוֹן הָעֵבֶרֶנוּ בּוֹ כִּי־
הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ
וְאִמְץ אֶת־לִבּוֹ לְמַעַן תִּתֵּן בְּיָדְךָ
בַּיּוֹם הַזֶּה : ש"ס לא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
רְאֵה הִחַלְתִּי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן
וְאֶת־אֲרָצוֹ הִחַל לֵשׁ לְרִשֵּׁת אֶת־

רשבים

בני עשו הקרואים אדום יצאו לקראתכם בחרב ויפ
ישראל מעליו ויפסדו את הר שעיר ימים רבים :
בי

רש"י

סרעה לאחר שלה את עמי במחול : (כט) כאשר עשו לי
בני עשו. לא לענין לעבור את ארצם אלא לענין ו מכר
אוכל ומים : עד אשר אעבור את הירדן. מוסב על
אעברה : בלרגל : (לא) החלתי לת לפנך. כפה שר
של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה והדריכו על

כל לא קדמו דקדא בלא כספ משמע ע"ל וי"ל דס"ק לא יבא
כל לא קדמו דקדא בלא כספ משמע ע"ל וי"ל דס"ק לא יבא
כל לא קדמו דקדא בלא כספ משמע ע"ל וי"ל דס"ק לא יבא

פירוש לתורת אלהים

צו דעם לאמר וואס גאט מוט אונז געבין : (ל) ולא
אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חִשְׁבּוֹן אֹנֶן סִיחֹן דְּעַר מֶלֶךְ פֹּון חִשְׁבּוֹן
הָאֵם גִּיט גִּינוּאָלֶט תִּשְׁבְּרֵנִי בּוֹ צוֹ לֵאזִין אֹנֶן דְּרִיךְ
גִּיין דְּרִיךְ גִּיין לֵאמֹר בִּי וְאִירוֹם בִּיין גִּאָט הָאֵם
גִּינוּאָלֶט הָאֵם גִּיין גִּעִמִּיט וְאִמְץ אֹנֶן עַר הָאֵם
גִּישְׁטאַרְקֶט גִּיין הָאָרֶץ לִפְנֵי דְּרוֹם עַר וְאֵל גִּעִבִּין
אִיהֶם אִין בִּיין הָאָרֶץ פִּיִּם מִה אֹזוֹ וְוִיא דְּעֵם
הִינְטִיגֶען טאַג : (לא) וַיֹּאמֶר יִי אֵלִי אֹנֶן גִּאָט
גִּינוּאָלֶט צו מִיר רֵאָה נֶעֱמָ אִיךָ הָאָרֶץ אֲנִי הִיטִיגֶען
גִּעִבִּין פֹּאר דִּיר דְּעֵם סִיחֹן. רש"י שרייבט גִּאָט
הָאֵם גִּינוּאָלֶט דְּעֵם שֶׁר פֹּון אָמורי פֹּון דְּעֵם הִיטִל

בו. כמו והתגרה : (כט) והמאבים היושבים בער. אבל
בצאר מואבים כתיב בהן אשר לא קדמו אתכם בלחם
ובמים וכן היושבים בשעיר כמו שפירשתי למעלה אבל
שפתי חכמים

ו' רל"ט מה שכתוב אכל כספם תשיכרני וגו' רק אעברה דרגלי
כלער עמי לי בני עשו דהוא אדום משמע דלדום סימול לו לעבור
כלעל וכלה כפרסת תקס כתיב וימאן אדום וגו' ויט ישראל
מפניו על זס פו' לא לענין לעבור וגו' ו' א"ס דכאן משמע דגס
מוסב מכר לקס אוכל ומים וכס' כי חלל כסבי לא יבא עמוני
ומאורי וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ומירן
הר"ס דשפת ים חלקן בין קדמו לסעבירו סעמואבים לא קדמו
אדום בלחם ובמים אבל מ"ע סעבירו לקס אוכל ומים כספם אבל
עמוני ומאורי בקסל' ס' עמוני לא יבא על דבר אשר לא קדמו

האמר : (כח) אכל בְּכִסְפָּא תִּשְׁבְּרֵנִי עָסִין וְאִרְגָּה פֹּאר
גִּעִלְרֵר וְנֶעֱדֵנוּ מִיר פֹּאר קִיפִין וְאִיכְלֵתִי אֹנֶן אִיךָ וְנֶעֱל
עָסִין וּמִיָּם אֹנֶן וְאִקְעֵר פֹּאר גִּעִלְרֵר וְנֶעֱקֵט מִיר
גִּעִבִּין וְשַׁתִּיתִי אֹנֶן אִיךָ וְנֶעֱל מִרְגִּיקֶען וְנֶעֱקֵט
אִיךָ וְנֶעֱל דְּרִיךְ גִּיין סִיט מִינֶע פִּיִּם : (כט) כַּאֲשֶׁר
עָשׂוּ לִי אֹזוֹ וְוִי הָאָבִין מִיר גִּינוּאָלֶט בְּנִי עָשׂוּ דִּיא
קִנְדֵּר פֹּון עָשׂוּ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר וְאִמְץ וְוִיא גִּיין אִין
שְׁעִיר וְהַמֹּאֲבִים אֹנֶן דִּיא מִאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעַר וְאִם
גִּיין וְוִיאָען אִין עַר הָאָבִין וְוִיא צו אֹנֶן פֹּאר קִיפֶט
עָסִין וְאִרְגָּה אֹנֶן וְאִקְעֵר אֹזוֹ וְנֶעֱמ אִיהֶר צו אֹנֶן
אִיךָ פֹּאר קִיפִין נֶאָר אִיךָ וְנֶעֱל גִּיין דְּרִיךְ בִּיין
לֵאמֹר עַד בִּזֵּי אִיךָ וְנֶעֱל אִרְפֵּער גִּיין דְּעֵם יִבְרֹן אֵל

אֲרָצוֹ: ^ל וַיֵּצֵא סִיחֹן לְקִרְאָתָנוּ הָיָה
 וּכְדִעְמוֹ רַמְלַחְמָה יִהְיֶה: ^ל וַיִּהְיֶה
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנֶּךְ אֹתוֹ וְאֶת־
 בָּנוּ וְאֶת־כָּדִעְמוֹ: ^ל וַנִּלְכֹּד אֶת־
 כָּדִיעְרֵי בָּעֵת הַהִיא וַנַּחֲרֵם אֶת־
 כָּדִיעֵיר מִתָּם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא
 הִשְׁאֲרָנוּ שָׂרִיד: ^ל רַק הַבְּהֵמָה
 בָּזֻזָנוּ לָנוּ וּשְׂדֵה הָעָרִים אֲשֶׁר
 לָכַדְנוּ: ^ל מִעֲרֵעַר אֲשֶׁר עַל־שַׁפְת־
 נַחֲל אֲרָנָן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחֲל וְעַד־
 הַנִּגְדָּע לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר
 שָׁנְבָה מִבָּנוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה

לנו נפק סיוחן לקדמותא
 הוא וכל עמיה לאתחא
 קרבא ליה: ^ל ומסריה
 ויאלהנא קדמא וסחיתא
 יתיה וית פגוהי וית כל
 עמיה: ^ל ויבשנא ית
 כל קרווהי בעדנא ההיא
 וגמרא ית כל קרוי
 גבריא ונשיא וטפלא
 לא אשארנא משויב:
 לה לחוד בעירא בוזנא
 לנא ועדי קרנא די
 כבשנא: ^ל וימערער די
 על פיה נחלא דארנן
 וקרתא די בגחלא ועד
 גידעד לא הות קרתא די
 תקיפת מגנא ית פולא

בעל הטורים

חכם דכתיב וחס שם קדש ידוע
 ונ' ולא חלל את שם קדשו פז
 וכשנפיק סחמס טוד שם קדשו
 ככל הלשון: (לג) רק סחמס
 רק מיפוס טוד רק סחמס טוד
 רש"י

שפתי חבמים

סבניו קרי

כספ' ונ' הספון לו דלם כן מלי עד אשר לחסור את סידרן
 עד חסר נעור את נכונן שיכעול לים כלשך כתיב בספדת חקת:
 ח ל' ספיו חקיס: ש מרדכיב כתי חסר יו"ד משמע כל
 סים לו אלף כן אחד ויגדוקו בנו כולו קפ"ן משמע סחיס לו
 כתיב סרסם חלל ללמדן שכן אחד סים לו טיכר כסוד בנו סחיס
 גסור כסודן לכך כתיב בנו חסר יו"ד וסודיענו טסכרנ כמו
 ולא נקלו כי אם כספ' וזכר לכך נחמר כווננו לנו לשון כויון

זוארו: (לג) ויצא סיוחן. לא שלה כשכיל עוג לעזור ח
 לו ללמדך שלא היו צריכים זה לזה: (לג) ואה בניו. בנו
 כתיב שם סיהיה לו כן גסור כמותו: (לד) מרחם. חסמים.
 בכיות סיוחן נחמר כווננו לנו ל' ביה סיהיה חסיהיה עליהם
 וכווננו חיס לו וכשכלו לביות עוג ככר היו כשפים ומלחי
 וסיהיה כוניה כשניהם ומקרתן ומשליכן כמותו ונגדום

ספור מלחמת סיוחן

(לג) ויחננו ס' פלחיו לפטיו ונ'. הכ כול בע"ח ספסם
 נכחיהם סים די כמס שלמד וכן חסו וחס בניו ונ' [סלם
 כספור. לא אמר ס' רלס סחלתי סח לפטיו סח סיוחן ונ'. נס
 מ' ס' לפטיו סים לו נכסו כידיו]. ונראה כי סה סיוחן
 אמר ל' טכס כיוי (ס'ל יד) סה סחמס סוכים אל סחמס
 ונלניו אליהם סס כס יאמרו אלינו דמו עד ספיוס אליהם וסמנו

דעת וקנים מבלי ההוספות
 ר"ל ח' לא נחלקו ישראל על משם אלף כגדנא סחמס
 סל ס מלמסס ומלמסס מלמסס, וס' ס' ח' טלס וכי אדכר ספס
 נכחמס. וספ"ך אמר סק"ס יסמלס סייכס סחיסכו סרסס
 כסלס סנ' וסניס יססו סרן וסספסנו על רוב סלס:

פירוש להורת אלהים

ויון פאלק ונלכדו אונ מיר האבין בצוונגען
 אלע ויינע ששעט אין דער דאויגער צייט ונחם
 אונ מיר האבין פאר וויסס את אלע ששעט סחיס
 מאנען ונחם אונ די ווייגער אונ קליינע קירגער
 לא מיר האבין גיט אייגער נילאמס אייגער כללי
 בונג: (לה) רק חתכסס בוננו לט נאר דא קבסות
 האבין מיר גייויכס צו אונז ושלל אונ די רויב פון
 די ששעט וואס מיר האבין בצוונגען: (לו) משיג
 אשר על שפת נחל ארנן פון ערנער וואס שמיים ביי
 דעם קארמין פון דעם סייך ארנן וועדי אונ דא
 ששעט וואס שמיים אין דעם סייך ויער הנלעד ביו
 דער ששעט נללעד לא עס איז גיט גינען איין

אונ האט איהם איין גיבויגין אונקער די פיס פון
 כשה אונ משה האט איהם גינעקטין אויף
 ויון האלקיו, דרום האט גאט גינאמט ועה איה
 האב אן גייויגין צו געבוי דעם סיוחן פאר דיר
 ואת ארצו אונ ויון לאנד החל לש הייב אן צו פאר
 סרייבין איהם לששט צו ארביין ויון לאנד: (לב) ויצא
 סיוחן לקראת אונ איין ארויס גינאנען
 אקעניו אונז ווא ער מיט נאר ויון פאלק צוא
 האלקין מיט אונז סלחמס ביי דער ששעט יח'י:
 (לג) וינחניו י' אליהו אונ ה' אונקער גאט האט איהם
 גינעקין לששט פאר אונז ונר אונ מיר האבין
 גישלאגין איהם מיט ויינע קירגער ונח אונ נאר

אֶהְיֶה לְפָנֶיךָ יְיָ רַק אֶרְאֶה אֶרְאֶה
 בְּנִי-עַמּוֹן לֹא קָרַבְתָּ כְּדִיד נַחֵר
 יִבְכּוּ וְעָרֵי הַחֵר וְכָל אֲשֶׁר-צִוָּה
 יְהוָה אֶהְיֶה לְךָ גִּ' וְנִפְּן וְנַעַל הָרָךְ
 הַבָּשָׂן וַיֵּצֵא עֹג מִקֶּדְהָבִישׁ
 לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָד-עַמּוֹ לְמַלְחָמָה
 אֶדְרָעִי י' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי אֶרֶם
 תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֶת-

מִסֵּר יְיָ אֶלְהֵי קִדְמָא:
 לוֹ לְחֹד לְאֶרְעָא בְּנֵי
 עַמּוֹן לֹא קָרַבְתָּא כָּל
 בִּיחַ נַחֵל יִבְכָּא וְקָרִי
 מוֹרָא וְכָל דִּי פָקִיד יְיָ
 אֶלְהֵי: * וְאֶתְפָּנִינָא
 וְסִלְקִינָא אוֹרַח מִתְּנִי
 וְנִפְּק עֹג מִלְכָּא דְמַחְנֵן
 לְקִדְמוֹתָנָא הוּא וְכָל
 עַמִּי: * אֶתְחָא קִרְבָּא
 לְאֶדְרָעִי: * וַיֹּאמֶר יְיָ לִי
 לֹא תִדְחַל מִנִּיהּ אֶרֶם
 בִּידְךָ מִסֵּרִית יִתִּיהּ נִתְּ

בעל המורים ספטים דלשים ספרנו לסי' (6) דכך בספן ע"ש שן שגל

שפתי חכמים

ספרנו כל בניו: * לפי שידו של אדם אלנו קודם כל אלל יד ועיין
 בספרים שמוס' בספוק סולכות על יד סילור: * בדלמי שפסוק

כך נדרש בספרי פסרשת (במדבר כה) וישב ישראל בשקטים:
 (לו) כל יד נחל יבק. כל אלל יחל יכוס: * וכל אשר
 צוה ה' אלדונו. שלל לככות הנחמו: (ח) ונפן ונעל. (כ) אל תירא אתו. * ובסיוח לא
 הולך לומר אל תירא אותו אלל מחיירא היה מסב כ שלל תעמוד לו זכות ששם לאכרסם של' (בראשית יד) ויכא

סיפור מלחמת סיחון

לחומר לח סלסו ונשכר י"ב לזאוס כו', וגם כלן כן סיס שנתן
 הק"ס לח סיחון ועמו לפני שדלג שלל ילסכר לו לך למקומו
 ולסלסער בספיעוסיס מסר ירכבו אליו, ולז' ויספסו ס'
 אלסונו לשניט, כללר כ' וס' לז' סלסו לקלסנו ולל סלסו סליו
 מדרס אלסוס סיסוס יכא לונו: * מקומו סול ככדו סיקסנו לסניט
 וכן סוסו: * י' ס' סכר ססיוס סלל נלסכר ללך אליו ונלסכר
 כסס עד סליס מוסיך סדוס ללללך:

ס' יודינו, וסרס' ס' וסמרו דמו ונפלו אלסוס שססס מללסס
 ונלס דס עולסס וס' וסמרו סלנו ססד סקכ"ס כלכס ויכלסס
 לונו מלסוקס, וסכ' לס" סיס סקוס לכ"י לילל ולסלדו מסיחון
 וסמרו כ' סלל כססוק סלסס זס סלסר וילל סיוחן לקלסנו סול
 וכן ססו וס' וס' סול סיסן שסססו מללסס, ולסלס כסס סול'
 (מדרס סלסס מוכס כסרס' ס' ס' יח וינלסוק סס) סמרו סלל
 גליו ססלססו כסס ססכסו דוד סלססר סס ויסול סל סליו, ולל
 סיס ככך לילול סלל לסכריו, סלל כדו סלל ילססר דוד ללך

ליקוטים על התורה

וַיֵּצֵא עֹג מִקֶּדְהָבִישׁ וְנִי אֶדְרָעִי. דער מדרש שרייבט
 משה משה ד'א ירדן וענן עקבסען נאנס צו ד'א
 שפאס אדרעי האם משה גינאנס אז ד'א ירדן מיר וועלן
 ד'א דוהען ד'א נאנס אין דער פריה וועלן מיר אריין גיין אין
 ד'א שפאס אדרעי, משה איז אויפגעשטאנען גאנץ פריה עס
 איז נאך גינען סוקקול ד'א אויג האם נאך גיט נעקענס אויז
 גיט ועהן, האם משה אויפגעווענען ויגע איינין אונ האם
 גינען צו ויגע אויף ד'א מאהער פון שפאס אונ ויגע פיס
 האלס דער אויף ד'א ער, האם משה גינאנס איך נאך
 גיט וואס איך נעה, איז מןמנשין פון שפאס האלס נעוים
 בייא נאנס אויף געבאדנס נאך מאהער צו ד'א שפאס, האם
 בקרש' ביה גינאנס צו משה דאס איז קיין מאהער גאר
 אפגעקערט דאס איז ער, כבי יתנן נאנס ד'א לייג פון
 ויגע פיס נענען גינען אפגעווען איילן, וויא משה האם
 גינען ד'א הייף פון ער האם ער כורא געהאט פאר איהם.
 האם הקב"ה גינאנס צוא משה דאב קיין מורא פאר איהם
 איך וועל איהם באקן פאלן פאר דיר, ער האם אויפגעקריסען
 אבאדע אונ האם איהם געוואלט ווארפן אויף ד'א ירדן,
 האם משה גענומען אפגענדיל אונ האם אויף אים דערמאנס
 דעם נאמען פון הקב"ה דאס מיש דעם שפענדיל האם משה
 אונקער געהאלטן דעם באקן, ער ואל גיט פאלן אויף ד'א
 ירדן, ד'א ירדן האבן גינאנס פארלוקס ואלן ויין ד'א דענס פון ער וואס ער וויל ווארפן אויף אינא אויז אבאדע אונ ד'א
 אסלסוים האבן גינלוקס ד'א דענס פון משה וואס וייא קענען אויפהאלטן צווי אבאדע ער דאל גיט אראפ פאלן, נאך נאנס
 דער מדרש עס שייטס אין ספוק נאם האם גינאנס צו בישה ד'א ואלקס קיין מורא האבן פאר ער, ער מירד אקענט, נארום

פירוש לתורת אלהים
 שפאס וואס זיא איז גינען שטארקער פון אויג
 אה דאס אלץ האם גינעבין נאם אונקער נאם פאר
 אויג: (לו) רק אל ארץ בני סיסן לא קרבת גאר צו דעם
 לאנד פון ד'א קינדער פון עטון האקסו גיט גינענא
 כל יד נחל יבוק אלץ שפעט וואס שמייען ביי דעם
 בארמין פון דעם טייה יבוק וער דער אונ ד'א
 שפעט פון דעם בארג נל אונ אלע שפעט וואס
 נאם האם גיבאמין מיר זאלין ויי גיט איין נעקען
 האבין מיר ויי גילאט: (א) ונפן ונעל ד'א בלש אונ
 מיר האבין ויך גיקערט אונ מיר נענען גינאנען
 אויף דעם וועג פון בלש וצא אונ ער דער מלך
 פון בלש איז ארויס גינאנען קענין אונ וואס וכל
 שפי ער מיט גאר וויין פאלק גללסס צו האלטן
 מיט אונא קללסס בייא דער שפאס אדרעי:
 (ב) ויאמר י' אלי אונ נאם האם ער מיר גינאנס אל
 מירא אויז דא ואלקס ד'א פאר אים גיט פארקמין
 כ' ווארום אין כ'יין האנד האב איך גינעבין איהם

וְכִדְהִגְדָּעַד וְכִדְהִבְשָׁן עַד--מַלְכָּה
וְאֶדְרָעִי עָרֵי מַמְלַכֶּת עֹג בְּבִשָּׁן:
כִּי רַק-עֹג מִדָּךְ הִבְשָׁן נִשְׁאָר
מִיֵּתֶר הָרַפָּאִים הֵנָּה עָרֵשׁוֹ עָרֵשׁ
בְּרֹד הֵלָּה הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן
הַתֵּשַׁע אַמּוֹת אֶרְפָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת
רַחְבָּהּ בְּאַמַּת--אִישׁ: יב וְאַת--
הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשְׁנוּ בְּעַת הַהוּא
מֵעַרְעָר אֲשֶׁר-עַד--נַחַל אֲרֹנָן וְחִצֵּי

גלעד וכל מתנן עד
סלכה ואדרעי קרוי
מלכותיה דעוג במתנן:
יא ארי לחוד עוג מלכא
דמתנן אשתאר משאר
גבריא האעזשיה ערשא
דפרזלא הלא היא ברבת
בני עמון תשע אמן
ארפה וארבע אמן
פתייה באמת מלך:
יב ונת ארעא הקא
יריקא בעידנא תהיא
מערער די על נחלא
דארנן ופלגות מורא

רשב"ם

בעל המורים

(יא) כי רק עוג מלך חבשן וגו'. לכך אמר לו חקב"ה
אל תירא איתו: הגה ערשו, עריסו של קטן בשותת
תינוק בירצויל בליא: ערש ברזל, לצי שבעהיה קטן
היה חוק מאד ובהשתטחו היה משכר ערש זל עץ לכך
עשאוהו של ברזל כי לאדם בשר גדול שיש בו דעת לא
שם במקום שנתגדל בקטנותו לתמוהא שהיה גדול
להצניע במקום אחד כי בחרכה כקומת יש לו סמות:

עד שתיסס בוויס כתיסס וסו בוויס לז: (יא) סלס סילס כס"ס
כס"ס, יכס מי ספלס סליס סריס וסו דור חמישי, סלמון, כסס,
סונד, ישי, דוד, ויקס ספליס סלסס. ד"ס מלמו מלס סליס
ס"ס ס"ס מלס ודג"י מלס וכלי מלחמתו י"ס מלס וסכסו
בקסולוי ססול י"ס מלס (סכל כמנין סל"ס):

היה צריך כך הלא היא ברבת בני עמון. עדיין מונחת
בקטנותו כל כך אבל כשה אדם גדול אין רגילות

שפתי חכמים

רש"י

נקלס שנייא"כ: ס ר"ל לסי דלמכרין גנעלס טונ פקד סודס
כל מלסס כססס מלמסס דגדול מלד סיס וכלסן כסס סלסס מלמסס
לכסס וסלכסס מלמסס כלססס כלססס סיס ולי קלי כלססס סיס סלס
סלסס מלמס סלס סיס גכסו סלסס מ' מלמסס סליטו סמי קוסוס סל
כל מלסס וסלסס מליכס וסלסן סלי סיס סיס יכל לספור ססס לכך
סילסס כלססס טונ: ע"ס"ל סלססוסס מלכיו סלססוסס מלכ סל
נחל סלססן כ" סלססן מלכ סיסס סלססס מלמל סלססן ע"ס סל
מלמסן סיססס סלסס מלכ סלססן סלססן סלססן סלססן סלססן סלססן

(שטעט) וכלשון כענן: (יא) מיתר הרפאים. סהרנו
מלמלסס וסככיו כעשטרוס קרניס וסווס סלסס מן המלחמס
סלמלס (כרססית וד) ויכס ספליס וסווס טונ: בלמלסס אִישׁ.
כלמלסס טונ: (יב) ואת הארץ הזאת. הלמורס לטלסס
ע מלמל סלססן וסד סר סלמסן: ירשנו בעת הרווא
מערער אשור על נחל ארנן. ליני מלמסר לרלססו סל

פירוש לתורה אלהים

האקס אלע פאחל גינאנס אז אקדקס נועס קין קינד-האקין
דאס איז ויין אייניקל מיט ויינע וועגצ' קינדער מיט אייניקל
האס טא איהר ויין געקוקס מיט ויין שלעכטע אויב ער נאט ויין
געבין געצין חרע, האס חקב"ה גינאנס צו ער דו ווילקס געבין
געצין חרע אז בייגעס קינדער, אויסקערקען נאל ווערין ציין אויב
דו בינס אנגעבויגט צו פאללין אין ווייזער חקער. חקב"ה האס
גינאנס צו די יודין אזוי וויא אויף די וועלס פלעגין די פלעקער
מורא האקין פאר איהר אזוי וועס ויין ווען קלייט וועס קוקען
וועלן אלע פלעקער מורא האקין פאר איהר וויא עס שטייט
אין סטק אלע פלעקער וועלן נעמן אז כער באקען פון גאס
ווערס אויף דיר געצויגן וועלן ציין מורא האקין פאר דיר:
(יא) דגה ערשו ערש ברזל וגו'. דא מלכות גיט אקטעווינג
איהר דא שטארקייט פון עג אפילו ווען ער איז
גינען אקטיר איז ער שוין גינען דא, ערשטיגס אלע קינד
האקין אקטעווערען וויא אונ ער האס געבראקט איינע
וויא נארום אקטעווערען וויא נאמלס צו גראכין גינאנן אויסקער
איהם, אונ דא וויא איז גינען גיין איינליך דא לייגט אונ קיר
איינליך די ברייט, אונ אז וויקסן אזוי עס איז אקט האס כח
נעמן ויא שטייט אין ברבת בני עמון:

גלעד וכל מלכא אונ גאנץ בישן ביש סלכה אונ
אדרעי צי די שטעט פון דער מלכות פון עוג
וואס ער איז גינען אקטיר אין בישן: (יא) כי רק נאר
עוג דער מלך פון בישן נישאר איז געבליבען מיט
פון דא איבעריגע רינען הנה גון ערשו ויין קעט
ערש גיט פון איינע חלל פאר נאר היא דאס קעט
איז ברבת אין דער שטאט רבת בני עמון תשע אמת
גיין איינלען איהר איז די לענג פון דעם קעט וארבע
אמת אונ פיר איינלען רחבה איז די ברייט אונ ויא
איז גינאקטין גינאנן באמת מיט איין אייל איש
פון אקטענש. רש"י שרייבט מיט דער אייל וואס
עוג האט אפ גינאקטין מיט ויין האנד מיט דער
געלביגר אייל איז גינאקטין גינאנן דאס קעט:
(יב) ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא וואס פרער אין
גינאנס צו דא ויא יודין איהר קענס ויא

הַיְהוָה יִגְדֶּלְךָ וְעָלִיו נָתַתִּי דְרָאוּבָנִי
וְלִגְדִּי: "וַיִּתֵּר הַגִּלְגָּד וְכָל־הַבָּשָׁן
מִמֶּלְכֶת עֹזָה נָתַתִּי דַּחְצִי שִׁבְט
הַמְנַשֶּׁה כָּל חֶבֶל הָאֲרֻב לְכָל־
הַבָּשָׁן הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רַפָּאִים:
י יֵאֵיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־
חֶבֶל אֲרֻב עַד־גְּבוּל הַגִּשּׁוּרִי
וַהֲמַעַכְתִּי וַיִּקְרָא אֹתָם עַד־שִׁמּוֹ
אֶת־הַבָּשָׁן חֹת יֵאֵיר עַד הַיּוֹם
הַזֶּה: שביעי טו וְדַמְכִיר נָתַתִּי אֶת־
הַגִּלְגָּד: טו וְדְרָאוּבָנִי וְלִגְדִּי נָתַתִּי
מִן־הַגִּלְגָּד וְעַד־נַחַל אֲרֻנָּה תוֹךְ

רש"י

דגלעד וקרווהי יקבית
לשכבמא דראובן
ולשכבמא דגד: י ושאר
גלעד וכל מחנה מלכותא
דעוג יקבית לפלגות
שכבמא דמנשה כל בית
פלג מרכונא לכל מחנה
ההוא יתקרי ארע
גבריא: י יאיר בר
מנשה נסיב ית כל פלג
מרכונא עד תחום
גשורא ואפקירום
וקרא יתהן על שמה
ית מחנה כפרני יאיר עד
יומא הדין: טו ולמכיר
יקבית ית גלעד:
טו ולשכבמא דראובן
ולשכבמא דגד יקבית
כן גלעד ועד נחל

בני עמון וידע ישראל ילחמו עליו לכך הקדים ונתן
עשו משתו בתוך העיר כרכת בני עמון והוא היתה
עיר מלכה בדרמפרש בספר שמואל כדי שלא יכוחו
ישראל על משתו כיידע שלא תורשו לבא שמה מאברהם:

רש"י

חקקא חלל לסופו על נחתי לראובני פ ולגדי חלל לענין
ירושל עד הר חרמון היה: (יג) ההוא יקרא ארץ
רפאים. הוא אותה צ שנתתי לאברהם: תוך הנחל
ונבול. כל הנחל ועוד מעבר לשפתו ק כלומר עד ועד
כיון של יבשו יוחר ופ"י שרם סמורס נעמה נחל לרנון
לרנון נחתי לראובני ולגדי ולחיי שרם מנשה: א כ"ל נחל נס כן
פ"י נחלנו של גר שרםס נלחם מורחו של ידן נעשר גולל נחלנו
נחלנו וסלסל ללד מערבי עד ינוק ועד ככלל זס שרם יסוק ככלל

פירוש לתורת אלהים

איה האב גינעקען צו אַרְבֶּה: (יד) יאיר בן מנשה
יאיר דער ויהן פון מנשה האב גינעקען אלע
קיניגליכע שטעט פון צווא דעם גרענעץ פון
גשורי און סמכתי בקרא אותם און ער האט גינעקען
גרענען על שמו אויף זיין נאמען אַת מִשְׁלָן דאס
אַרְט וואס מען האט פרגער גרענען פֿון האט ער
גרענען חות יאיר גר מיש תהי ביו דעם מייניגקען
סאג: (טו) ולמכיר און צו מכיר פון שְׁבֵט מְנַשֶּׁה האב
איה גינעקען דאס לאנד גלעד: (טו) ולראובני און צו
דעם שְׁבֵט ראובן און גר האב איה גינעקען פון
גלעד פון דעם לאנד גלעד ביו דעם מיינען אַרְטן

באמת איש. שהגדיל כל צרכו: (יג) ההוא יקרא ארץ
רפאים. שנזכר בברית בין הכתובי כמו שפירשתי למעלה
ואני אצטעי לכך אמר הלא הוא כרכת בני עמון מפני
ששמע שמשו נצטחו ספי הנכורות אל תצדם ואל תחגרו
בם על בני עמון דאפילו אנגריא לא תורשו ישראל על
שפתי חכמים

דס"ק ואל סלחן סלחמוס סלקמוס מפני סמלכים ססוס
נחל לרנון עד סר סרמוס יבשו סוסס וססוקמו כס ולסר כן
סססל סססור ססר ולסר סססורס ססר פל נחל לכו' נחתי לראובני
ולגדי וססר נחתי לחיי שרם מנשה וכו': ס"ק דלססוק מנשה
כסל יבשו סלס לרן וזכמו לראובני ולגדי ולסר כס לכו' יוחר
כנלסד לכו' נחתי לחיי שרם מנשה וכו' מלען סיס לסס ארץ וז
וכו' כ"ל ואל סלחן סלס סלסורס יבשו נסס סססל וססוקס
כחיו ארץ רפאים חלל וז סיס רפאים שנתתי לאברהם: ק פ"י
נחלנו של גר סססס נלחם מורחו של ידן נעשר גולל נחלנו
נחלנו וסלסל ללד מערבי עד ינוק ועד ככלל זס שרם יסוק ככלל

פסוק ח שמיים ירש גנת תהי האבין מיר גיטאהן
אַרְבֶּעֶן אִין דער צייט פֿרוער פון ערנער וואס
שמיים ביי דעם מיינען אַרְנוֹן וַחַיִּי אֹנֶן דעם האַלְבִּין
אַרְנָה פון גלעד וַחַיִּי אֹנֶן זיינע שטעט נחתי האב
איה גינעקען לראובני ולגדי צו דעם שְׁבֵט ראובן און
צו שְׁבֵט גר: (טו) וַיִּתֵּר אֹנֶן דאס גלייבונג פון גלעד
וְכָל מִשְׁלָן אֹנֶן נאָמָן קָשָׁן דיא מלוקה פון עוג נחתי
לחיי האב איה גינעקען צווא דעם האַרְבֶּעֶן שְׁבֵט
מְנַשֶּׁה כָּל אֵלֶּם קיניגליכע שטעט לְכָל צו גאר דעם
לאנד קָשָׁן האט מען גינעקען אַרְבֶּעֶן רַפָּאִים דאס לאנד
פון די רינען דאס איז דאס לאנד פון רַפָּאִים וואס

הַנִּחַל וְגַבַּל וְעַד יָבֵק הַנַּחֲלָה וְגַבַּל
בְּנֵי עַמּוֹן : " וְהַעֲרַבְהָ וְהִירְדֵּן וְגַבַּל
מִכְנֶזֶת וְעַד יָם הָעַרְבָה יָם הַמֶּלַח
תַּחַת אֲשֶׁרֶת הַפְּסָגָה מִזְרָחָה :
" וְאַצֵּוּ אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תִּעְבְּרוּ
לִפְנֵי אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּדִי־בְנֵי־
חֵיל : " רַק נָשִׁיכֶם וּמִסְפָּכֶם וּמִקְנֵיכֶם
יִדְעֵתִי כִי־מִקְנֶה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ
בְּעַרְיֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם : מַסְמִיר כ עַד
אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה לְאַחֵיכֶם כָּכֶם

דארנונו נחלא ותחומא
ועד יבקא דנחלא
תחומא דבני עמון :
" ומישרי וירדנא
ותחומיה מגינוסר ועד
קא דמישרא ימא
דמלחא תחות משפך
מרתא מדינחא :
" ופקדית יתכון בעדנא
ההיא למימר " אלהכון
יהיב לבון ית ארעא
הדא למירתה מזרין
תעברון קדם אחיכון בני
ישראל כל מזרין חילא :
" לחוד נשיכון ומפלכון
ובעירכון ידענא ארי
בעיר סני לבון יתכון
בקרויכון דיהיבית לבון :
כ עד די יניח " לאחיו

שפתי חכמים

רשי

ויוחזק מן : ד סי' כנרת וז ללד מערב של ירדן מאחר שנחלק
גד לפלח מזרח סירדן כנאל שמשכס נחלתו ממזרח סירדן של
כל רחבו ועוד מערב סירדן וסולל לפלח מערב סירדן עד כנרת
וזסו סירדן וגבולו שסיושו סירדן פלמו ס'א מכלל סנחלס וגס
מעבר לו עד כנרת : ש ר"ל דלא כל סוככות סנחלת ספסר
עד כלן דולן סיו לנזח כל יסכלל וס'א ס'סן מוסב עניו הנוליס
סעברו לפסר אהיכס בני ישראל ובי יסכלל סעברו נקטי יסכלל ועל
זס סי' לבני רלכון וגד סיס מדבר : א דלניכ עול לפני ישראל
מס כני יסכלל מערבי לים :

ככלל ויותר מאלו (י) כנרת . מעבר הירדן המערבי
היה ר ונחלת בני גד מעבר הירדן המזרחי ונכל כנרת
רוחב הירדן כנרת . ועוד מעבר לספתו עד כנרת ו"ש
והירדן וגבול הירדן ומעבר לו : (יח) ואצו אהבם . לבני
רלכון וגד ש הים מדבר : לפני אחיכם . הם היו הולכים
לפני ישראל ת למלחמה לפי שהם כנרסס וחוויכס נחלים
לפניהם שנחמר (ככיס לנ) וערר ורע חף קקדק :

חסלת פרשת אלה הרברים

פירוש לתורה אלהים

בזה היום אין דער געלביגער צייט לאמר אזוי צוא
ואני " אלהים גאם אייער גאם נח לם עד האם
גינעבין צו אייה את הארץ דאס לאנד צו רשנו ויא
חלוצים גינואפענעם ואלם איהר איבער פארין פאר
אייערע ברדער בני ישראל דיא קינער ישראל כל
בני חל אלע גבורים : (יח) רק גינערט נשכס אייערע
ווייבער וספסם און אייערע קליינע קינער וספסם
אייערע קהמות דבתי אלה גוים או איר איהר פיל
קהמות שני געזיכס אלה ויא ויצען אין אייערע
שטעט אשר נתתי לכם וואס איך האב צוא אייה
גינעבין : (כ) עד אשר יניח לבן גאם וועם מאכין
רוקען אלהים צו אייערע ברדער כסס אזוי וי אייה

איה נחל אין דעם טייה אויף גבול און דעם גרענעץ
פלוקר נאך דעם טייה און נאך אשמיס פלאין פון
דער אנערקער גוים טייה גר ביז נחל און ביז דעם
טייה גבול גבול נאם דער טייה גבול און די גרענעץ
פון דיא בני עמון : (יח) וספסם און דעם פלאץ וספסם
חל איהר און דעם גרענעץ פלוקר פון דער
אנערקער גוים ויא וירדן האם איך גיקערט צוא שגס
גר פון כנרת גר ביז דעם נאם עד איו אין פלון
יס ספסם נאם עד ווערט געוויסן דער גינאלענער
זס ספסם אונקער דעם אויס גאם פון דיא טייה אין
סורח גוים : (יח) ואצו אחסם דאס האם משה גינאנם
צו די בני גר ורגי ראובן איה האב אייה גינאנסי

ספור נפלא

האם אייגענטומען דיא לאנד כנען און האם געקריגט דיא איין
און דרייסיג קליינס . האם גינאנסי איין קלד פון דיא איין

(כ) עד אשר יניח וגו' . דער בלסס ראובני שרייבס איה האב
געענען אין ספר וספסם גוים גאנצעס ווען וספסם

לְכֹל־הַמִּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אֵתָּה עִבְרָא שְׁמָהּ : כִּי לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּגְלָתָם לָכֶם : ס ס ס

עבר לתמן : כב לא
תדחלון מנהון ארי יי
אלהכון מימריה גיני
לכון : ס ס ס

ק"ס. מנכ"ס סימן : ומסמכין חזון ישיטיו טעמים סימן 6 :

פירוש לתורת אלהים

ליקוטים על התורה

י' אזוי וועט נאט מאן לכל הפסלכות צו אלע קלבים
אשר וואס דא וועסט אהין איבער פארין : (כב) לא
תיראום איר : ואלס גיט פארקומן פאר זייא כ' ווארום
איבער נאט חוה ער וועט מלחמה האלמין לנס פון
איערש ווענין :

וועט זייא געבן אין ביין תאנר . גאכעס האט משה אלין
גיאנס צו דיא יודין איהר נאמס גיט מורא האבן פאר דיא
פעלקער פון גענע , ווארום גיט איר וועט מיט זייא מלחמה
האלטן נאר הקדוש ב"ה וועט מיט זייא מלחמה האלטן פון
איערשעקענין :

ספור נפלא

יהושע מיט אלע צוועלף טויזנט יודין ווענען ארויס געגאנגען
פון די מאהערין , אונ האבען געהרגט אלע סינף אונ שערציג
מלכים מיט וועטע מענטשין ביו איינער פון זייא און גיט
געבליבען . דאס האט משה רבינו גיאנס אויפן וואנק צו די
יודין צו אשר גיניח ה' לאחיים , ביי דער מלך גיניח וועט
מאכין ווענען איינער ברודער , דער מלך האט געהייסען גיניח
אונ ג' ה' און דערמיטש ווענען דער מלך גיניח , גיניח לאחיים
וועט מאכין ווענען איינער ברודער :

גיט קענען בעשפייין גענען איהם , וויא שרבע האט דאס גע-
הערט פון זיין מוסער האט ער געהייסען מען זאל זיין מוסער
אויף מירען אויף דיא מאהער אונ מען זאל איהר אראפ
ווארפן אויף די ערד , מען האט אזוי געמאכט מען האט איר
אראפ געווארפען פון די מאהער אויף דיא ערד אונ זייא און
געהרגט געווארען אונ גיניח האט געמאכט אפליחקה מיט
שרבע אונ האט איהם געהרגט , אונ פאקס האט אונגעווארפען
מוריישערין אונ ביי עקער מוריישער האט זיך געשינט
מאהער ביו אלע ווענען מאהערין האבען זיך געשענעס אונ

תוכחת ישעיה

הפסרת דברים

חזון ישעיה בן-אבון אשר חזה עליהוזה
וירושלם בימי עזיהו יותם אתו יחזקיהו מלכו
יהודה : שמועו שמעו והאזינו ארץ כי יהוה דבר

דאך דיא נאך , דמיט ער גיט אריין אין אקראם אונ קויפט חזקת נוייל ער וועט פון איר האבן איין אנדער נאך , דמיט ער קויפט
פאר וועט שטוב קענשטין , אונ איינער וויל אונג נוייל ער וועט פון איר האבן איין אנדער נאך , דמיט ער קויפט
חזקת אונ ער דאך גיט די חזקת גיט ער דאך פאקס דרייב קויפט ער די חזקת אונ וויל דיא חזקת פארקויפט אונ ער
זאל פארדינען , פיינס ער גיט דיא חזקת נאך ער פיינס צוא פארדינען , אפאהל קען אבער קענשטין ער האט געקויפט די
חזקת אונ ער האט זיך גענאמט , די חזקת איז שוין גיט די מארע , מען קויפט שוין גיט דיא חזקת אונ די חזקת איז
בייא אים געבליבען ליבען ער קען זיא נאך גיט פאר קויפט , האט ער צווייגערליא צער , גיט גענוג ער האט גיט פארדינט

פירוש עכרי מייכש

גינען דער אן הייב פון זיין גבואה גינערט פון
קאפיטל וא"ו איז גינען דער אן הייב פון זיין
גבואה אונ וואס דא שטייט ביו קאפיטל וא"ו איז
דער נאך גיאנס גיווארין . נאנס ישעיה : (ב) שטט
הערט צו איהר הייטל אונ פאר געסרוער דעם
וויפונ וואס נאט האט מיט דיא ישכאל ב' דר
ווארום נאט האט גירעט איהר זאלט זיין עדות
אין דער נאך נאט האט גיאנס צו די יודין אין די
שען פון משה זייא זאלין הישען זיין חזקת אונ
זינען מוצות דרום קוקט טיינט אונ הערט דעם
וויפונ וואס נאט האט מיט זייא דאס זייא האבן
עובר גינען אויף דעם אגאנא נאנס דער גביא פון
נאנס ווענען איה האב זייא קיין שיעקבין גיטאן
גינערט גיט דיא קינער ישכאל האב איה מנבל

(א) חזון ישעיה בן אבון דאס איז דאס שווערע
זעהנען זיין ישעיה דער וזהן פון אבון
אבון איז גינען דער ברודער פון אבניה מלך
יהודה אונ דאס איז גינען דאס גביאות פון ישעיה
אשר וואס ער האט גינען אויף יהודה אונ
ירושלם גיט אין דיא שען פון עזניה ויהם אהו
יחזקיהו וואס זייא ווענען גינען דיא מלכים פון
שכט יהודה אונ האבן געקיינט איינער נאך
דעם אנדערין די פיר מלכים האט ישעיה איבער
גילעקט דען אין דעם טאג אז עזניה איז מצורע
גינארין האט ער אן גינארען גביאות צוא נאגין
אונ האט גביאות גיאנס אין די שען פון די פיר
מלכים ביו מנשה איז מלך גינארין אונ האט איהם
גיהרגט אונ די גבואה וואס דא שטייט איז גיט

בָּנִים גְּדֻלְתִּי וְרוֹמְמֹתִי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִּי : יִדְעֵה שׁוֹר
קִנְחָו וְחִמּוֹר אֲבוֹם בְּעִלּוֹי יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עֲמִי לֹא
הִתְבּוֹנֵן : יִהְיֶה זֶה הַמָּא עִם כָּבֵד עוֹן גִּרַע מִרְעִים
בָּנִים מִשְׁחִיתִים עֲזָבוּ אֶת־יְהוָה נֶאֱצָו אֶת־קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל נִזְרוּ אֲחֻזָּה : ה' עֲלִמָּה תָכֹן עוֹד תוֹסִיפוּ
סֶכֶה כָּל־רֹאשׁ לַחֲלִי וְכָל־לֵבב הָיִי : מִכְּפֶת־רִגְלִי

תאם, ער נאך שארין אויף . דאס
נעמקעט און ביי די מנצח, עס נעמן
דא מנצח וואס ווייט אלץ נעמען
אמאנאט און די מנצח וויל הקב"ה .
דעמייט עסן מנצח, ווען אין מנצח,
לולב, אהרן און נאך אנעלעט
מנצח, און עס נעמען דא מנצח
וואס גיט דאס מנצח מיטן הקב"ה
נאר דעם פאררעכטן פון די מנצח,
דעמייט הקב"ה האט געזאגט אז
איינער וועט נעמען ווען נאך ער
דעמייטען אהרן, גיט דעם מנצח מיטן הקב"ה
פון דעם מנצח, און נאך אהרן און נאך
ער האט קיין השגחה נעמאטן צוואו
האט געזאגט דאס האט ער געשאקט
האט געזאגט דאס האט ער געשאקט
למשל אהרן האט געזאגט דאס האט
נאך גיט, דער קעמער האט געזאגט
דאס האט ער געזאגט דאס האט ער

פירוש עברי מיימט

גינען און האב וויי דער היינען דעם פֿשע בִּי און
וויי האבין מנצח גינען אין מיר דרום האט ישעיה
גענעקערט דאס לשון פון משה דען משה האט
געזאגט הווייט השמים השמים תהיין און ישעיה האט
פארקערט שטש דאס האט ער נישטאן גדי דא
הימערל און אהרן אלץ קענען צוהט זאגן מיט
אין לשון ווארום אז עדות זאגן גיט מיט אין
לשון אז ווייגער עדות בשל (עירוש) : (ג) דער
אָקס דער קענט וויי האר וואס האט איהם ניקומט
און פאר קענט איהם אין דעם אָקס ווארום ווייל
ער איז מיט איהם שוין געוואהנט דערקענט, ער
איהם שוין תסור און דער איינעל איז גיט אזויא
קלוג ווי דער אָקס דערקענט ער ערשט וויי האר
דורך דער קארישע בלוצר, ער קען אנדערש גיט
וויי האר בוי ער גיט איהם עסן אין דער קארישע
ישעיה לא ידע אָקס דער ישעיה האט מיר גיט
גינען אלץ דערקענטן האט איה האב ווייגער
פאקעטן גערופען ישעיה און האב וויי מודיע
גינען אהרן פון מינע מנצח האבין וויי פארט
גיט גינען אלץ דערקענטן מיר און האבין מיר פאר
לאנט און נעמען אפילו גיט קלוג גינען אזוי וויא
דער אָקס ער מיי פאלק האט גיט גענעקען וויי
הארץ צו פאר שטיין אפילו איה האב וויי אים
גינען פון מנצח און האב וויי גענעקען עסן
דעם מן און האב וויי גערופען עמי בני ישעיה
האבין וויי דאך גיט גענעקען ווייגער הערצער צו
פאר שטיין וויי אלץ מיר דעקען און גיט נעמען
ערנער גינען פון דעם איינעל אָקס דער שור מנצח
אז מייטקען דער אָקס דערקענט וויי באשעפער ער
נאל מנצח האבין פאר אים און גענעקען גיט וואס
איה גאט האב אויף איהם גיט גינען ער נאל
אָקערין גענעקען ער גיט צו זאגן איה וויל היינט
גיט אָקערין און דער איינעל גענעקען איה גיט

ועד-ראש איין-בו מתם פצע וחבורה ומכה
 מריה לא-זרו ולא חבשו ולא רכבה בשמן :
 ארצכם שממה עריכם שרפות אש אדמתכם
 לנגדכם ורים אכלים אתה ושממה במהפכת זרים :
 יונותרה בת-ציון כסכה בברים פמלוגה במקשה
 בעיר נצורה : כללי יהנה צבאות הותיר לנו שריר
 כמעט בקדם הלינו לעמדה דמינו : שמעו דברי-יהנה
 קציו קדם האינו תורת אלהינו עם עמדה :
 ייקמה לי רב-זבחים יאמר יהנה שבעתי עלות
 דו קדשם קיון פאחל גים ארין צו מיר אין קראם , דער קדשער האט געקראכט געוויס אז דער שכן וועט ארין קעסן
 שפעדיג צו מיר אין קראם נעם ער שוין אלץ קיינעם ביי מיר , דער שכן האט געזען גאר גים פאשטאנען נעם דער קדשער
 פירוש ע"ט

ביים פצע גאר אלץ וואנדן פון קלעם פון שווערין
 אונז בילדן אונז צושטויסענע אדער גיפטיקע סבות
 לא זורו איהן זיי נעמען נאך גים פאר שפרייט ניווארן
 דוקה וקסאים מיט שטויב פון קרייטער פון היילן
 ולא ודבש אונז ויזא נעמען נאך גים גיפלאסערעם
 גיווארן מיט פלאסערעם ולא ריכקא אונז דא סכה
 איז נאך גים גענויט גיווארן מיט דעם בויקאיר
 אזוי וויא קען מוהם צו אנדערע סבות אונז דער
 פרגום יונגן פון שייקשע דעם פסוק אזוי פאר
 טייגט קען פון קליין ביז גרויס איז גים דא אין זיי
 איין נוסער קענטש גיערעם ויזא נעמען פול פצע
 מיט פשעים אונז ענות אונז קסאים לא ודו ויזא
 נעמען גים גהילט גיווארן דער פון קלוקר ויזא
 האבן גיין תשובה נישטאן דארף ולא ריכקא אונז
 האבן פארלוירן גים גיהאט אין ויגער הארץ ויזא
 נאלין תשובה סאדו דארף : (ו) דרום געזען ויזא
 איינער לאנד וויסם עריכס איינער שפעט נעמען
 פאר גרענעם אין פיינער אדפאקס איינער אדער געזען
 איז פאר איינער אויבן גים אונז פערקער מוהען ויזא
 עסן שפעט אונז זיא איז וויסם פון אייך אזוי ויזא
 אלמאד נעמען נעמען פארקערט צוא פערקער איז
 דאך וויסם פון אדער ערשטע בעלים : (ח) ויהנה
 אונז די שטאט ציון וועט גלייכען ליידען פון איינער
 ויגער נוארום ויזא וועלן פאר טריבען נעמען פון
 איהר פסח גרים אזוי ויזא דאס בייידעל וואס אין
 וויין נאמטן וואס דער היטער ויזא געזען אונז
 אז קען שטייט אפ דעם וויין אונזערע אזוי גים
 דער היטער ארום פון דעם בייידעל אונז דאס
 בייידעל גלייכט ליידען אזוי וועט די שטאט ציון
 גלייכען ליידען פון איינער געזען געזען אונז
 אזויא ויזא דאס געקומען וואס איז אין דעם
 מעלד פלוצערין וואס דער היטער מאכט עס צו
 איינער געקומען אין דעם אונז אז קען קלייבט אפ

די פלוצערין אזוי לאזט ער דאס איינער געקומען
 ליידען אונז גים אונזער דער פון אזויא וועט דא
 שטאט ציון אויך גלייכען ליידען אונז דרום נעמען
 דאס בייידעל פון דעם היטער וואס אין וויין נאמטן
 גיווארן סוכה טייל דער היטער ויזא דרינען מאג
 אונז נאכט בייא מאג היט ער פאר עומות אונז בייא
 נאכט פאר גנבים אדער דאס בייידעל פון דעם
 היטער וואס היט דא פלוצערין נעמען גיווארן
 קלוקר דאס איז שייקש איין איינער געקומען
 טייל דער היטער געקומען אין דעם בייידעל נאר
 ביי נאכט גער געהאט אונז אזוי ויזא אבאלענערעם
 שטאט וואס חלל פאלענערעם אונז זיי מאכטן בייידעל
 דעך ארום דאס זיי נאלין דרינען ויזא אונז אז דאס
 חלל גים אונזער פון דער שטאט גלייכען די בייידעל
 דעך ליידען , אזוי וועט דא שטאט ציון גלייכען
 ליידען נאנט דער גביא : (ט) לוי' צבאות יהוה לט
 שדי ווען גים דאס נאט דער האר איינער אלע
 חילות וואלט גילאזט צו אונז איין איינער גלייכען
 סחבת זיין גרים רחמנות געזען געזען וואלט
 מיר גאר אין ווייניג צייט גיווען אלע פאר געזען
 גיווארן אזוי ויזא קדום געמאכט צו דעם פאלק
 געמאכט וואלט מיר גיווען גלייכען אונז דאס
 נאנט דער גביא פון נאנט וועלן : (י) שש הערם
 צו די בייד פון גאט איהר הארץ פון ישראל וואס
 איר מוט אונזערע ביינען קעשים ויזא קדום האט
 פאר געקט דאס לערנען פון אונזערע נאט איהר
 פאלק ישראל וואס איהר מוהם אונזערע ביינען
 קעשים גלייך ויזא געמאכט אונז פון דאנען לערנען
 אונזערע חכמים דאס אונזערע וואס גים עפעס
 נען ויין מויל צו ביינען דען ווייל דער גביא האט
 דא טריער גילאזט מיר וואלטן גלייך גיווען ויזא
 קדום דרום גלייכט שוין דא דער פסוק זיי צו קדום :
 (יא) לט וואס שוין מיר איינער פיל שפעטונג פון

אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים ועתודים
לא חפצתי: "כי תבאו לראות פני מִי־בִקֵּשׁ וְאֵת
מִדְכָם רָמַם חֲצֵרִי: "לא תוֹסִיפוּ הִבֵּי־א מִנְחַת־שָׁוֶא
מִמֶּנֶת תִּזְעָכָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וּשְׁבַת קָרָא מִקְרָא
לֹא־אִכֹּל אֲנִי וְעַצְרָה: "י חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם
שָׁנָאָה נִפְשִׁי הָיוּ עָלַי לְמִנְחָה גִלְאִיתִי נִשְׂאָה:
וּבִכְרָשְׁכֶם כְּפִיכֶם אֶעֱלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־
תִרְבּוּ תִפְקֶה אֵינֶנִּי שִׁמְעֵי יִדְכֶם דְּמִים מְלֹאוּ:
וְרָחֲצוּ תוֹכֹוּ הַמִּידוֹ רַע מַעֲלָלֵיכֶם מִגֶּנֶר עֵינַי תִּדְלוּ
דָּרַע: "לְמַדּוֹ הִיטֵב דָּרָשׁוּ מִשְׁפָּט אֲשֶׁר־וּ חֲמוּץ
שִׁפְטוֹ יִתּוֹם רִיבּוֹ אֶלְמָנָה: "כִּי־כֹדֶנָּה וְנִכְכַּחַת יֹאמַר
יְהוָה אִם־יִהְיֶה חֲמֹאִיכֶם כְּשָׁנִים כְּשֶׁלֶג יִלְכְּנוּ אִם־

פירוש ע"ס

אם סאקו פון איהר נם און אפילו ווען איהר וועט
קערן תפלה סאקו אונז שפע וועל איך נים צוא
הערן דאס ווייל איינער הער ווען פול מיט
בלום פון רציוה רחמי תט וואשט איהר און ליי-
קערט איהר חסיד מוהם אפ איינער ביינע מעשים
פון אנטקענין מינע אריגין חלל תט סאמירדס איהר
ביי צו סאקו. רש"י שרייבט דא שרייבט ער
ערלייא לטובת פון תשובה אנטקענין עשנה ימי
תשובה און אנטקענין די עקוה פסוקים פון סליחות
און וברנות און שופרות וואס קען נאנט אים ראש
השנה: (ח) למדו היטב לעריכם איהר נוסם צו סאקו
דרש משפט סאשש דעם משפט אשרי חסיד סאקם
שסאק דעם גירובין אדער סאקם תרעטין דעם
גירובין אין רעקטין ווען דאס ער נאל געווינען
דעם משפט שפשי יתם ריבונעם דעם משפט פון
איתום ריבונעם קריגט איהר דא קריג פון איהר
אלמנה: (יח) לכו נא ונכחה גימ לאסיר נשקו ווער פון
אונז אי אום נירעכט און סאשש איר זייט דאך
אום נירעכט פון דעסנווענין נים איהר איהר דאך
אין האקעניג דאס איר נאלם תשובה סאן און אז
איר וועט תשובה סאן: (יט) אם ווען אפילו איינער
זינד וועלן זיין גצייכנס פאר מיר רויט אזוי ווא
דאס ריטקייט פון ריטקע סאדים בשלל גידי וועלן
זיי ווייס ווערן אזוי ווא שניא אס יאדיס תכלת און
ווען זיי וועלן אפילו זיין רויט אזוי ווא וועמיל
פארב בשסר יי וועלן זיי דאך ווייס ווערן אזוי
ווי ווייטקע וואל. רש"י שרייבט די פארב וואס קען
פארבט מיט איהר רויט איז קערן ללאו און אין
אסילקענערקע וואל איז דא איין ווארים. אדער עס
גימט ארויף וואס ער האט זיי פריער גיאנטם חלל
דעם למדו היטב דרש משפט נאנט היינט גאט אז איר

פייגט, ער האט געקענט דאס
דער קענער האט איהם ליב וויל
ער מיט איהם סאחל פארבריינגען
די צייט, פון דעם סאן און ווייטער
קלענס דער שכן אלע קענס
צום קענער אין קראם און קלענס
דאס ווען אשש אדער צוויי
שעה און קלענס ביינע שמועסען
און ער קלענס אונזען גיין, און
סחורה קלענס דער שכן קייטן אין
די וועלכע קראקען וואס ער האט
אלע סאחל געקייט, דער קענער
אי סאחל גיין געווארען אויף
דעם שכן און האט דער שכן נים
געקענס אין סאקטן און האט
געקענס צוא איהם, וואס מיינטס אז
איר האב דאך געקענס דאס וואל
קענס אלע סאן צו מיר אין קראם
ווייל איר האב נים מיט וועמען צו
שמועסען אידארגעניגן שמו

קרקנות מוט גאט נאגין שבעי איהר בין וואס פון די
עולות פון דא וויידער און פון דעם חלב פון דא
גישסאקעס בהמות און שאף קלוקר עס איז מיר
לשון מואם גינאריין וואס דאס בלום פון דא
אקטין און שאף און באראנעס וויל איהר נים דען
ווייל איר זייט עובר אויף מין תורה דרום ווען
איינער קרקנות אום וויידין בייא מיר ווארים ובה
רשעים וועלכע די קרקנות פון רשעים איז אומנוייר
דיג ביי מיר: (כ) כי תבוא לראות פני אז איר קוקט צו
גינעהן ווערן פאר מיר וויידער קעם דאס פון איהר
דאס איהר נאלם קרעטין אין מין הויף ווייל
איינער האקט איינעם נאנט מיט מיר, איהר בין איהר
סחורה: (כא) לא איר נאלם נים סעקען צו קרענגען
מיר איינער סאלשע קנחות קסידה ווארים דאס
קעפונג וואס גימט אויף פון דער מנחה איז אויך
וויידין צו מיר און נים קיין נחת וואס חרב ראש
חודש און שבת וואס איר מוט רופין איין איינאגד
לונג צו איינאקלען ויה פאר מיר לא אפילקען איה
נים לידיו ווא דאס אומקענס וואס איז איינער
האקטין איז צוא דיקען די כחות גלולים ונכחה און
דאס איינאקלונג וואס איר וואמילט ויה איין פאר
מיר דען צווייט וואכן ווען נים דאך צו זיין צו
וואקען: (כב) תרשעים איינער חרשים און איינער
מיט סובים האט מין ווילען פייגט הי עיל לסודה
זימ ווען גינעהן אויף מיר צו איין סחורה גלאמי
נשא איהר בין מיר גינאריין צו פאר קראנין איינער
עבירות וואס איהר מוהם אין זימ און דאס נאנט
ער צו די כהנים: (כג) ובכרשכם כפיכם און אז איהר
וועט פאר שפרייטן איינער הער צו קעטין אויף
דאס ישראל אעלס עני מכם וועל איהר פאר הילין
מיינע איינין פון איהר קלוקר איהר וועל מין שכינה

[illegible]

יבוא אליהם: כי לכן נאם האדון יהוה צבאות אביר ישראל הוי אנתם מצרי ואנקמה מאויבי: בהאשיבה ידי עליך ואצרת כפר סנה ואסירה בר בריקה: כי ואשיבה שפטיך בבראשנה ויעציד בבתחמה אתרייכן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה: כי ציון במשפט תפסה ושביה בצדקה:

הורה און ווי צו דינען נאם, נעם הקב"ה פיל פארדינען פון די יודענס קסען דריי מאהל אין יאחר גינען ווערן אין בית המקדש, אבער אז די יודן נעמען זעקסען אין ירושלים און אין בית המקדש און האבן נאר גיט געקוקט וויא האבן נאר פאר גרינגע דא צייט מיט, עמין און שרעקען און תורה און און יראת שמים האט הקב"ה געזאגט צו די יודן ווער בעס דען ביי אייך איר נאמט קסען אין בית המקדש און שרעמין מיט איינער פון דעם בית המקדש:

נאמט קסען אין בית המקדש און שרעמין מיט איינער פון דעם בית המקדש:

פירוש עברי מייטש

ער די רשעים וואס זענען צווישן די צדיקים די וועל איך פאר לענדן ואסיה און איך וועל אפ מאהן נאר ביין ציון וואס איז צווישן דעם וילבער דאס היינט, ער אויך דא רשעים וואס זענען צו מיטש צווישן די צדיקים: (כ) ואשיבה און איך וועל אום קערן דינע שופטים אזוי וויא צום ערשטין בלומר איך וועל דיר אויף שפעלן גוטע שופטים ויעציד און דינע יעצים וועלן ויין ערליך אזויא וויא פריער אהר בן דער נאך נעם ווערן גערופען צו דיר דא גירעקטע שפאט קריה נאמנה דא בגלייכע שפאט: (כ) ציון די שפאט ציון געשפט דורך דעם משפט וואס מען נעם אין איהר טאן וועם ויא ווערן אויס גלייזט פון איהר זינד וישיבה און אירע בעלי תשובה וואס אין איהר וועלן ויין וועלן ווערן אויס גלייזט דורך זייער צדקה וואס וויא וועלן סאחן:

נאר גיט קוקען צו וויא: (כ) לכן נאם דרום ואנט דער האר נאם וואס ער איז אין נאם איבער אלע חילות וואס אלץ איז נין און אין נין האנד איז צווא אויס רייסען אייך פון דעם לאנד און צווא פלאנצן אנדערע פון דעם לאנד, אביר ישראל ער איז דער שטארקער פון די ישראל מוהם ער ואגין חיי נא שריא איך דאס אלע ואליו וויסען אנטה אז איך וועל ווערן גיטרייט פון מיינע באליידיגער וואס האבן מיה דער צערינט מיט ויערע מעשים ואנקשה און איך וועל ווערן גירעכנט פון מיינע פיינט: (כ) ואשיבה וועל איך אום קערן מיין שלאק אויף דיר בלומר איך וועל דיר שלאנאן אין שלאק נאך דעם אנדערין בוי דא פושעים וועלן פאר לעגט ווערן ווארף און איך וועל ליישערין אזויא וויא דא ויף ליישערעם דא פלעקין פון א קלייד אזוי וועל איך ליישערין דינע פלעקין דאס מיינט

ליום השבת וה' מלך יצ"ח דברו משנה והלכה מעשר וטהרות שהוא נגד היסוד כחית היס:

אחר קריאת פרשת השבוע שים מקרא ואחד תרגום והפמרת וממור ה' מלך גאות לבש או ממור שיר

ברטנורא

משנה אהלות פרק יח

עיקר תינים

כיצד בוצרין בית הפרס. ויהיו העגנים שגדלו בו טהורין: מזין על הארם ועל הכלים. כשלישי: ושניין. כו' ומוציאין חוץ לבית הפרס. ואף פ"ג דהכור לגת הוכשר לקבל סומא והוא מ"ח דבר שגזרו בו כיום הוי מלי לסומא דלוריתא אבל לסומא בית הפרס דרבנן הוא לא משכין לה הכשר ומש"ה נקט וחתי מוזן על האדם ועל הכלים כדי שיהיו טהורים מטומאה דלוריתא (ב) אע"פ שטהורין ומעמלן בבית הפרס כשעת כליהה חו לא מטמאו עגנים כנגיעתם כמס סומא בית הפרס כל כמס דלא הוכשר הכשר

כיצד בוצרי' בית הפרס. מזין על הארם ועל הכלי' ושונים ובוצרים ומוציא' חוץ לבית הפרס. (ב) ל' סכ"ט טעם הוי מטמא סומא דלוריתא כו' משמע דסוכים 6"ה סוים כלל ומפנימין לא משמע הכי. אכל

טמא אטומא פון אמת, איינער וויא גינען אריין אין בית הפרס שפריינט מען אויף ויי די טאקער פון דא פרה ארוקה דעם דריטן טאג פון זייער טומאה (עין תי"ט) ושינים אונ מען שפריינגט אויף וויא נאך אטמאל דעם וינעמין טאג פון דא טומאה ויבוצרים און ויי גינען אריין שניידן דא וויינמרויבין ויבוצרים ויבוצרים און ויי טראגין ארויס די וויינמרויבין פון דעם בית הפרס ואחרים

פרק יח כיצד בוצרים בית הפרס וואס אין איר איז צו אקעט גיווארין אקרה הייטט בית הפרס, און דא נאנצע פערל איז טמא, אזוי שניים מען אפ די וויינמרויבין ויי ואליו ויין טהור מיט על האדם ועל הכלים דער מעקש און דא פלים וואס בארפן אריין ויין אין דעם בית הפרס צו דא וויינמרויבין שניידן, אויב וויא זענען

על אבנים שהוא יכול להסימן כנון ע"ג אבנים שאין תקוות וקצוות בלחץ והן ניספות מחמת העובר עליהן ועלם כשעורה ניסם מכחו ורובכ ע"ג אדם או בהמה שכתן רע וחוליוכו עליהן : ממא . הרובכ דכיון דכח

ההחתון רע מחמת חמא העליון נסחו והיו כאלו הוא מסיס העלם אכל אס היה כח הנרכש יפה לא חשיב הרובכ כמסיס העלם וביחי דמי אדם שכתו רע כל שרובכ וארככותיו טקשות ונחמה שכתו רע כל שרובכ ומחילה גללים : בהרים ובסלעים . אע"פ שאין קוברים שם מת :

ממא . ממני עמר חרץ העמים שמתגלגל שם : בים ובשונית שחור . ממומח נוסית שגורו על גושא של חרץ העמים לשורק תרומה וקדשים שנגעו כעסרה (יג) ואין שורפים תרומה וקדשים שגלו בים ובשונית שאין קוברים שם מת אכל שומח חוירי של חרץ העמים יע בהן שגורו על חוירה לתלות תרומה וקדשים שנגעו לאויר חרץ העמים ולא נגעו בנש"ל לא אוכלין ולא שורפין : בועפו . כשהים הולך וסוער : ז הקונה שרה בסוריא . ארס קהים וארס לונה שכתן דוד ועסרה עמא כח"ל (יד) . וחיות כמעשרות ובשביעית חרץ ישראל : אם יבול להכנס לא במהרה . שאין חרץ העמים מפסיק בין אותה שדה שקנה לבין א"י : מהרה . אותה שדה ואש"ל גושה ידיה לא גורו כיון שהוא של ישראל דמח"ל קתי הקונה שדה אכל אס היתה רוחב טפח מחרץ העמים או מביט הקברות מפסיק בין א"י לשדה שקה כסורא דהסחא חין יכול לבנים כה כעסרה עסרה של אותה שדה עמא כח"ל : מדורות העכו"ם . שגח"ל : ממאים . שוכרין נפליהן כנתינה (טו) : ארבעים

שקיות . כר"ס . וי"ל דכסא חישין ויכר שמה לא כדה יסא פסל"כ כעוסה כן עממליו נחמליו . ועמ"ס : [ח] מרס . וקשה סלה יסמח חתון נפליין ויודי וסמחא כחמליון סוף וסמחא ו' . וי"ל כנון וסמחון עכו"ם וסמח סמליון עממליו דלריוחא א"י כנון סלגס לנשים הכנה דעממלס כחמליון לא עממל אלא ארס אלא לא כדה

אחד אכל שני לינו סמח סממח עכב וסין עממל ארס וכלים ואש"ל יסמח סממח דרכין דמ"מ שטיש לא היו אלא קטשין ולא יסמח ארס . פוס' : [ט] רע . אס' : נסמח ולא נכדי . כר"מ : (יג) וכן הכריזו חז"ל סלגס ולא כן לנשמה מחוירס דא"י [אח] סכילה וסמכר שמש . כר"מ : (יד) אכל אלאים לא גזרו . נממל : (טז) וס' עממלס אף כסלס לנכנן

אין אפערל נואם אין איר איז צו אקערט גיטארין אקער . אונ ער גייט נים אויף דיא ערד נאר אויף אנעלבע שמייער נואם שאקלען יוד נים . אדער ער ויצמ'ל הארס אויף אקענקש ויל בהמה אדער אויף אבהקה שפתי נואם וייער פת אין גוש . וי נענען שטארק אונ וי קראגין איהם אין דעם בית הפרס שחיר איז ער מהור על אבנים שהוא יכול להסיק אקער און ער גייט אויף אנעלבע שמייער נואם וי שאקלען יוד און ער גייט אויף ויאי . אדער ער ויצמ'ל הארס אויף אקענקש ויל בהמה אדער אויף אבהקה שפתי רע נואם וייער פת אין שלעקט ויאי שאקלען יוד פון שטארקייט און ויאי קראגין אויף זיך אבישא אונ ויאי האבין איהם געטראגען אין דעם בית הפרס פמא איז דער קענקש ממא . ווייל די שמייער אונ דער קענקש אונ די בהמה שאקלען יוד און ער גייט אויף וי שאקלען האבין ויאי אשקלי גיגעבין אביגיד פון דעם כח . אינגלייך ווי דער נואם גייט אויף דיא שמייער אדער אויף דעם קענקש אדער אויף די בהמה ויאי ער אליין וואלט אשקלי גימארדעם : אינגלייך דריבער איז ער ממא מהלך בארץ העמים און איינער גייט אין אלמגד ווא נים וואהנען אפילו ער גייט בהרים אויף קערנ ויגללים אדער ער גייט אויף שמייער . פון דעקטוענען פמא איז ער ממא בים ובשונית און ער גייט אויף דעם ים אדער בשונית שחיר איז ער מהור וייער חשיגית נואם איז אשונית כל מקום שהיה עולה בועפו ווען דער ים גייט מיט אשטורים פאר פלייצט ער אויף דעם ארץ נאכדעם לויפט די נואקער צוריק

אויף אנעלבע ערשער וואהנען מען נים איז דאקט נישאקברים נדער דין אויף תרומה אדער קדשים או וי האבין אנגעריקט די ערד פון חוצה לארץ ארץ העמים דארף מען זי פאר ברענען . אקער און ויאי נענען גיטען אין חוצה לארץ . דסיינו אין אש"ל אויף דעם ים . אין האבין די ערד נים אנגעריקט . נענען ויאי נים מהור אונ נים ממא נים מען קעמ וי איז נים מען פאר ברענען ויאי ז הקנה שדה בסיקא ווען איינער קויפט אפערל אין סוריא סמכא לארץ ישראל נאהנעם צו ארץ ישראל אס יבול להכנס לא בשהרה אויב ער קען אריין קומען אין דיא פערל אונ גיין מהור וואס מיינט מען דיא פערל איז באי דעם ברענען פון ארץ ישראל . אונ ער דארף נים גיין דורך חוץ לארץ שחיר איז די פערל אויף מהור וייער בפשיטת אונ מען דארף נעבין קעשר פון די הבואה וואס נואקקט אין די פערל ובשביעית און עס קוקט דער ויגעסער יאהר [ששטה] דארף מען ספקר ויין אלע תבואות אונ פירות פון די פערל גלייך וויא די פערל וואלט ווענען אין ארץ ישראל וואס איז יכול להכנס לא בשהרה אונ אויב ער קען נים אריין קומען אין די פערל אונ ויין מהור . דסיינו צווישען די פערל אונ ארץ ישראל . איז אשטיק ערד וואס די כנענים וואהנען דארט ממא איז די פערל ממא וייער בפשיטת ובשביעית פון דעקטוענען דארף מען נעבין קעשר פון די הבואה וואס נואקקט אין די פערל אונ מען דארף ספקר ויין אלץ וואס עס נואקקט אין די פערל דעם ויגעסין יאהר שמהה מדורות עמים פמאין די שטוב וואס אעכרים וואהנען

ארבעים יום. כשיעור יצירת הולד: אע"פ שאין עמו אשה. דעכו"ס פרולים בעריות הן ומביאין נשים לנחמיהן בזילה: עבר. של ישראל (עו): או אשה, ישראלית: משמרין. המדור של העכו"ס שלא יקברו שם: ח. הביבין העמוקים. גבורות שמקלחין מהם השופכים לרשות הרבים ויש ספרים שכתבו שכן הכותבין לשון כוח מערה שמתח הקרקע: ועפר התיחוח. דלילא למיהא דממתח הנפל שקברו שם נעשה העפר תיחוח: חזיר ובררלם. דרכן למסור ובהרס תחת הקרקע וחס ימלאו נפל קבור ויחלחלו משם. כדלגל מיה שקורין לה בערתי אלגלג: ח. אצמבא. עשויה לנו לפי הכתוב וזמן קבורים שם נפלים: עיר העכו"ס שחבריה. עיר ח"י שדרו זה העכו"ס ומכנה מן העכו"ס: אין בהם משום מדור העכו"ס. שמיית מלויות שם ומוליות כל הנפלים שנקברו שם ואין הלכה כרוב שמעון בן גמליאל (וי): קברות. כלומר

בתוכן ויהא צריך בדיקה מ' יום אע"פ שאין עמו אשה ואם היה עבר או אשה [ו] משמרים אותו אינו צריך בדיקה: ח. את מה הם בודקין את הביבין העמוקים ואת המים המרוחים בית שמאי אומר אף האשפות ועפר התיחוח זכות הלל אומר כל מקום שהחזיר והחולדה יכולים להלך בו אינו צריך בדיקה: מ. האצמוניות אין בהם משום מדור העכו"ס רשב"ג אומר עיר העכו"ס שחבריה אין בה משום מדור העכו"ס מורה קסרין ומערב קסרין קברו ומורה עכו היה ספק ושיחורו חכמי רבי ובית דינו נמנו על קינו ומהרהרו: י. עשרה מקומות אין בהם משום מדור העכו"ס אהלי הערביים והסכות וצריפין וחברגנין והאלקמיות ידוע שם קברות: היה ספק. חס מלך העמים חס מלך: ומהרהרו. דהכנהו כל"י ח"ה היה ספק חס קני. שם-מקום והיו נהגים בו כומאם מספק עד שנמנו עליו רבי ובית דינו ומהרהרו: י. אהלי ערביים. חסנא קבועים במקום ח' ומסוף דלא קבוע לא קברי בה (יח) ח"ה לפי שמשפטים וחושים ממקום למקום לא רלו להחיות קומאם: והסכות. של סומרי פירות: והצריפים. סכות עשויות כעשרה להכניס בהן פירות מפני הגשמים: אלקמיו. לזו ודירות של עיר הן ולא קבוע: בורגנין. סכות עשויות כעשרה להכניס בהן פירות מפני הגשמים: אלקמיו.

אין איהר אפילו אין ארץ ישראל, אין יא סמא, וייל אז דאם ויילב אין ספיל אקניר באגראבין וי דאם קינר אין שמוב ביה. ישא בשבין ויהא צריך בדיקה וייל לאנג ואל דער עפוי'ם וואקען אין די שמוב קען ואל דארפין וזקען מאקער אין דאךס אקניר בגראבין ארבעים יום פערציג טאג אף על פ' שאין עמו אשה אפילו ער וואקעט גיט אין שמוב מיט אנויב אין אויך די שמוב סמא, מאקער האט ער קונה גינען מיט אאשה און די אשה האט ספיל גינען און האט אין שמוב בגראבן דעם גלל וואס היה עבר או אשה כשמיים אותו אוב אקעקעט ואנגעגני' וום אין פארקויפט צו איהר (עתי"ס), אדר איידעשע פרוי האבין געהיט דא שמוב קען ואל אין איהר גיט בגראבין קיינעם איז ציד דגיטה דארף קען גיט וזקען אין שמוב מאקער איז דאךס אקניר בגראבין גאר די שמוב אין סהור: ח. את מה הם בודקים אין נעלבע ערשער וזקם קען את הדינים תפסיקם אין די טיפע ריגעים פון דעם הויף ואת המים המרוחים און אין דיא פארשונקענע וואקער וואקען שמיים אין הויף אדער אין שמוב, בית שמאי ואנן אף האשפות ועפר תיחוח אין דיא ערשער וואס דאךס ליגט מיטס, און וואו די ערד איז ווייך, מוז קען וזקען מאקער איז דאךס באגראבין אנפל, און בית הלל ואנן כל מקום שחזיר והחולדה יכולים למדך יט די אלע ערשער וואס אסחור און אחרלה גיינען דאךס איז ציד דגיטה דאךס דארף קען גיט וזקען. ווארום אז דאךס וואלט גינען אקניר וואלט דער נעיר אדער דיא חולדה איהם אויס גיגראבן:

וכנש"י נמי מודע דכנפס ובעפא פפעל, רש"י וסמ"ט: (סו) וז' סכ"ט עבר משרל וז'ו' לזונס לזער עבר עברי דעסימט אלל ר'ל פכד משרל וקפ"ל דכנפס לזר חוסב או לפקר דכנפס לזער וס"ט דלל ס' דכנפס כנפס מדחפס כומספסא סכל ערשין מדור אפי' עבר וז'ו' יכ"ט נלמן פליו לשמרו, סכ"ט: [ו] משמרים. אפי' וואס וזכנע, סכ"ט מ"ד סמכים יין: (יו) דכנלל דכ"ט עשנע דכנ"י כ"ו דלל אכדוספל נגמיס וסלסות ויכנלל עבר שאלן וסמ"ט: סכ"ט: (יח) וזכנלל לפי מדרכס שונאס אלס פנו, וסמ"ט:

דאם קינר אין שמוב ביה. ישא בשבין ויהא צריך בדיקה וייל לאנג ואל דער עפוי'ם וואקען אין די שמוב קען ואל דארפין וזקען מאקער אין דאךס אקניר בגראבין ארבעים יום פערציג טאג אף על פ' שאין עמו אשה אפילו ער וואקעט גיט אין שמוב מיט אנויב אין אויך די שמוב סמא, מאקער האט ער קונה גינען מיט אאשה און די אשה האט ספיל גינען און האט אין שמוב בגראבן דעם גלל וואס היה עבר או אשה כשמיים אותו אוב אקעקעט ואנגעגני' וום אין פארקויפט צו איהר (עתי"ס), אדר איידעשע פרוי האבין געהיט דא שמוב קען ואל אין איהר גיט בגראבין קיינעם איז ציד דגיטה דארף קען גיט וזקען אין שמוב מאקער איז דאךס אקניר בגראבין גאר די שמוב אין סהור: ח. את מה הם בודקים אין נעלבע ערשער וזקם קען את הדינים תפסיקם אין די טיפע ריגעים פון דעם הויף ואת המים המרוחים און אין דיא פארשונקענע וואקער וואקען שמיים אין הויף אדער אין שמוב, בית שמאי ואנן אף האשפות ועפר תיחוח אין דיא ערשער וואס דאךס ליגט מיטס, און וואו די ערד איז ווייך, מוז קען וזקען מאקער איז דאךס באגראבין אנפל, און בית הלל ואנן כל מקום שחזיר והחולדה יכולים למדך יט די אלע ערשער וואס אסחור און אחרלה גיינען דאךס איז ציד דגיטה דאךס דארף קען גיט וזקען. ווארום אז דאךס וואלט גינען אקניר וואלט דער נעיר אדער דיא חולדה איהם אויס גיגראבן:

וכנש"י נמי מודע דכנפס ובעפא פפעל, רש"י וסמ"ט: (סו) וז' סכ"ט עבר משרל וז'ו' לזונס לזער עבר עברי דעסימט אלל ר'ל פכד משרל וקפ"ל דכנפס לזר חוסב או לפקר דכנפס לזער וס"ט דלל ס' דכנפס כנפס מדחפס כומספסא סכל ערשין מדור אפי' עבר וז'ו' יכ"ט נלמן פליו לשמרו, סכ"ט: [ו] משמרים. אפי' וואס וזכנע, סכ"ט מ"ד סמכים יין: (יו) דכנלל דכ"ט עשנע דכנ"י כ"ו דלל אכדוספל נגמיס וסלסות ויכנלל עבר שאלן וסמ"ט: סכ"ט: (יח) וזכנלל לפי מדרכס שונאס אלס פנו, וסמ"ט:

דאם קינר אין שמוב ביה. ישא בשבין ויהא צריך בדיקה וייל לאנג ואל דער עפוי'ם וואקען אין די שמוב קען ואל דארפין וזקען מאקער אין דאךס אקניר בגראבין ארבעים יום פערציג טאג אף על פ' שאין עמו אשה אפילו ער וואקעט גיט אין שמוב מיט אנויב אין אויך די שמוב סמא, מאקער האט ער קונה גינען מיט אאשה און די אשה האט ספיל גינען און האט אין שמוב בגראבן דעם גלל וואס היה עבר או אשה כשמיים אותו אוב אקעקעט ואנגעגני' וום אין פארקויפט צו איהר (עתי"ס), אדר איידעשע פרוי האבין געהיט דא שמוב קען ואל אין איהר גיט בגראבין קיינעם איז ציד דגיטה דארף קען גיט וזקען אין שמוב מאקער איז דאךס אקניר בגראבין גאר די שמוב אין סהור: ח. את מה הם בודקים אין נעלבע ערשער וזקם קען את הדינים תפסיקם אין די טיפע ריגעים פון דעם הויף ואת המים המרוחים און אין דיא פארשונקענע וואקער וואקען שמיים אין הויף אדער אין שמוב, בית שמאי ואנן אף האשפות ועפר תיחוח אין דיא ערשער וואס דאךס ליגט מיטס, און וואו די ערד איז ווייך, מוז קען וזקען מאקער איז דאךס באגראבין אנפל, און בית הלל ואנן כל מקום שחזיר והחולדה יכולים למדך יט די אלע ערשער וואס אסחור און אחרלה גיינען דאךס איז ציד דגיטה דאךס דארף קען גיט וזקען. ווארום אז דאךס וואלט גינען אקניר וואלט דער נעיר אדער דיא חולדה איהם אויס גיגראבן:

וכנש"י נמי מודע דכנפס ובעפא פפעל, רש"י וסמ"ט: (סו) וז' סכ"ט עבר משרל וז'ו' לזונס לזער עבר עברי דעסימט אלל ר'ל פכד משרל וקפ"ל דכנפס לזר חוסב או לפקר דכנפס לזער וס"ט דלל ס' דכנפס כנפס מדחפס כומספסא סכל ערשין מדור אפי' עבר וז'ו' יכ"ט נלמן פליו לשמרו, סכ"ט: [ו] משמרים. אפי' וואס וזכנע, סכ"ט מ"ד סמכים יין: (יו) דכנלל דכ"ט עשנע דכנ"י כ"ו דלל אכדוספל נגמיס וסלסות ויכנלל עבר שאלן וסמ"ט: סכ"ט: (יח) וזכנלל לפי מדרכס שונאס אלס פנו, וסמ"ט:

ובית שער ואוירה של חצר והמרחץ ומקום החצנים ומקום הלגיונות :

לגיונות. שמונים בו חילות של מלך :

בייא דעם שויער. דער הימער פון הויף וואהנט דארט ואוירה של חצר און דער גאנצער הויף וואס ער איז גיט באדעקטס ווערן אפדאן ימקום החצנים וואו מען האלט דארט פיינען אגניגרייטס וואס מען וויל אפדאן ווערן ימקום הלגיונות און די קאשארין וואס די עלענער נעמען דארט, די אלע ערשער זענען קהור, ווייל דארט באגראבט מען גיט קינדער :

רש"י

נמראה

אמר רב יהודה אמר שמואל המפלת דמות לילית דמות לילית. שדה של אבו טמאה לידה ולד הוא אלא שיש לו כנפים תניא נמי הכי א"ר יוסי מעשה בסימוני ויש לו כנפים : הנהג בן באחת שהפילה דמות לילית ובה מעשה לפני חכמים ואמרו ולד הוא אלא שיש לו כנפים המפלת דמות נחש הורה חנינא בן אחוי של רבי יהושע אמו טמאה לידה הלך רבי יוסףוסופר דבריו לפני ר"ג שלח לו לרבי יהושע הנהג בן אחיך ובה בהליכתו יצתה כלה רבי חנינא לקראתו אמרה לו רבי המפלת כמין נחש מהו אמר לה אמו שהורה אמרה לו והלא משמך אמרה לי חמותי אמו טמאה ואמר לה מאיזה טעם הואיל וגלגל עינו כשל אדם מתוך דבריה נזכר רבי יהושע שלח לו

לר"ג מפי הורה חנינא אמר אבי שמע מנייה צורבא מדרבנן דאמר מלהא לימא בה טעמא דכי מדבריו ליה מידבר :

אמר רב יהודה אמר שמואל רב יהודה האם גיזאנט פון שמואלס וועגן הפסלה דמות לילית אויב אאשה האם מפיל גיזען אקניד וואס נעקט אים וויא די לילית אפיספאה לידה איז ויין מוסער קמא אזוי וויא אלע טייבער וואס גיבארין קינדער ולד הוא אלא שיש לו כנפים ווארעם ער איז אקניד נאר ער האט פליגיל חנינא נמי הכי מיר האבין אויף אזויא גילערינס אסר רבי יוסי מעשה בסימוני באחת שהפילה דמות לילית רבי יוסי זאנט, עס האט געקראפן אין דיא שקמא סימוני אאשה האם מפיל גיזען אקניד וואס נעקט אים ווי די לילית ובה מעשה לפני חכמים איז מען געקוקט צו די חכמים פרעגן ואמרו ולד הוא אלא שיש לו כנפים האבין די חכמים גיזאנט דאס איז אקניד נאר ער האט פליגיל הפסלה דמות נחש אויב אאשה האם מפיל גיזען אזויא אואך וואס נעקט אים וויא אשלאנג לידה חנינא בן אחיך של רבי יהושע אמו טמאה לידה רבי חנינא דער ווהן פון רבי יהושע'ס ברודער האט געפסקת דיא מוסער איז קמא וויא אלע טייבער וואס גיבארין קינדער הלך רבי יוסףוסופר דבריו לפני ר"ג גמליאל רבי יוסף איז גע' נאנגען צו רבן גמליאל און האט איהם דערציילט וואס רבי חנינא האט געפסקת שלח לו לרבי יהושע חנינא בן אחיך ובה רבן גמליאל האט געשיקט צוא רבי יהושע, ער זאל קוקען צוא איהם מיט ויין ברודערס ווהן, מיט רבי חנינא גמליאל וויא זיין זענען געאנגען : דער כלל רבי חנינא גמליאל איז דיא שוור פון רבי חנינא געאנגען געגין רבי יהושע

נג עומד על ארכעס עמודי' להתקיר בו בקון שהרוב משכה בו מכל גדריו ולפון חלקטיות כתי הקון חרנוס קין קייטל : מקום החצנים. מקום שכי העיר מניחין בו תמים לשמור לעת מלחמה : מקום

ויערע וחסותה און די ביידלאך וואס די געקומענע מאבין צוהימען ויערע גארטן ווערן אזוי אואד נונג וואס אן אדאך נאר צוויי נעמען צו גישפארט איינעם צום אנדערין A והפירגים ביידלאך וואס מען וואהנט גיט אין זיי נאר מען לייגט דארט אהין פירור צום שיקענען וואס קאפיות אונזער שטוב, פיר ווילן און הויבן אדאך בית שער די שטיביל וואס

תוספות הספלה דמות לילית. אלו סמלם לידה. ואלו פסיטע מ' נעקט מניסין חים וסניו לוס דסוי ולד כ"ע. ו"ג דהסני ילא מתורם דספיה וסוי דלס וסכל לא לא כלל מתורם לילית. פ"ק דלמערין געיל (דף גז.) ב"שוסח מדקד לרבנן פקריה וקוסוסה כ"י וזל פ"ט דלספוח לא תפיק לוס כלל מתורם כוס וימקון. ו"ג שמואל דסכל יפסע לעלין מדקד לרבי מלר :

אמר רב יהודה אמר שמואל רב יהודה האם גיזאנט פון שמואלס וועגן הפסלה דמות לילית אויב אאשה האם מפיל גיזען אקניד וואס נעקט אים וויא די לילית אפיספאה לידה איז ויין מוסער קמא אזוי וויא אלע טייבער וואס גיבארין קינדער ולד הוא אלא שיש לו כנפים ווארעם ער איז אקניד נאר ער האט פליגיל חנינא נמי הכי מיר האבין אויף אזויא גילערינס אסר רבי יוסי מעשה בסימוני באחת שהפילה דמות לילית רבי יוסי זאנט, עס האט געקראפן אין דיא שקמא סימוני אאשה האם מפיל גיזען אקניד וואס נעקט אים ווי די לילית ובה מעשה לפני חכמים איז מען געקוקט צו די חכמים פרעגן ואמרו ולד הוא אלא שיש לו כנפים האבין די חכמים גיזאנט דאס איז אקניד נאר ער האט פליגיל הפסלה דמות נחש אויב אאשה האם מפיל גיזען אזויא אואך וואס נעקט אים וויא אשלאנג לידה חנינא בן אחיך של רבי יהושע אמו טמאה לידה רבי חנינא דער ווהן פון רבי יהושע'ס ברודער האט געפסקת דיא מוסער איז קמא וויא אלע טייבער וואס גיבארין קינדער הלך רבי יוסףוסופר דבריו לפני ר"ג גמליאל רבי יוסף איז גע' נאנגען צו רבן גמליאל און האט איהם דערציילט וואס רבי חנינא האט געפסקת שלח לו לרבי יהושע חנינא בן אחיך ובה רבן גמליאל האט געשיקט צוא רבי יהושע, ער זאל קוקען צוא איהם מיט ויין ברודערס ווהן, מיט רבי חנינא גמליאל וויא זיין זענען געאנגען : דער כלל רבי חנינא גמליאל איז דיא שוור פון רבי חנינא געאנגען געגין רבי יהושע

דהוא תתפסותה כד אחסוף קדושן וברכאן מלעילא על ההיא נקודה תתהיר כלל ואתחביר רוחא נהירא בכל סטרין תתפלג לעילא ונהיר ואתפלג לתחת ונהיר. ודא הוא דכתיב (שמות ל"א) כי יובין כ"י מולך אחסנה איה לן תתח. חולקא דלעילא תתפסר בהאי יומא מעטנא עלאה קדישא ותתהי מיווא עלאה דעתיקא. דכל עתיקין חולקא תתחא תתפסר בהאי יומא מעטנא דלתחתא דלתהי כהני סעודתי. וע"ד כתי לענא ליה כמילכל ובמסדא כמבוי יקר ובחדוה דכלל. וכד תתפסר הוי חולקא לתחת ותתהיר כמה דלאתריך סלקא לעילא ותתפסר כההוא חולקא תתחא. והאי נקודה נטיל כלל מעילא ותחתא ותתכלילא מכל סטרין. ובגין דתתפסר בשבת מעילא ותתחא כל עשר יומין ויהי חילא לכלל ותתהיר ליה שולטת מעילא ותתחא. ובריון דספרא דשלמה מלכא תתפסר רוח דא ואוקמה בוניא קדישא וזכא חולקיהון דישירא :

הלכה פסוקה

יוסף לחק

מוסר

הרמב"ם הלכות שבת פרק י'.
 (א) הקושר קשר של קיימא והוא מעשה אסון חייב. כגון קשר הגמלים וקשר הספינים וקשרי רצועות סנעל וסנדל שקושרין הרצועות בשבת עשויהו, וכן כל כיוצא בזה. אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אסון מוסר. וקשר שאינו של קיימא ואינו מעשה אסון וקשרה נפסק החבל וקשרו או שקשר חבל בדלי או הקשרים שהם מעשה הדיום וכל אדם קושר אותם לקיימא אסון ה"ז אסור :

בשאתה עומד משניך והקולות הוא מסיפך, ובסותמן טיגך תשים אל לבך מלאכתך ולכריך וקודם לתקנתך יראה ס' וכפי ויכא ס' דלשים דעם כי"ד ל"ט יולא מביא סלסולים מייב לכוותה והקפ"ס וי"ן לך כמות יושר מן היסין. לכן לכריך חסס

בשאתה עומד משניך והקולות היא חשיכה או דוא וועקס אויפשוטיין פון דיין שללאף אונ דו וועקס ריך אויפנוואקן ואל דיא תורה זיין ביין שמועסין, ואלקסו שמועסין מיט דיא תורה יבסותתך עיניך תשים אל לבך מלאכתך וצרכיך אונ באלד וויא דוא וועקס געענען דייער אויגן אויגן סראקטין אין הארצין ביין ארבעט אונ דיין באדערפענעש וואס דו דארפסט טאן דעם טאג וקודם לתקנתך יראה ח' איידער דו וועקס געעס טאן ואלקסו געמען אין הארצין דיא מורא פאר גאט וכתב יראה ח' ראשית דעת אונ עם שטייט אין פסוק דאס ערשטע וויסענשאפט איז מען ואל מורא האמין פאר גאט כיצד וויא אזוי ואל דער מענטש דאס באדערפענעש איש יוצא מבית האסורים חייב לתורה לחקיה או אפענענען גייט ארויס פון גיפיינקענעס איז ער שווארץ צו לויבן גאט ויין לך תבש יושר מן

ווייל צווא קניפין אשטענדיגען קנופ נאר גיט וויא אבעל קלאקה פאר קניפס פאר קאר מען גיט פאר קניפין אום שבת, נאר אויב ער האט שוין צווא געקניפט פאר קנופס איהם גיט מיתה אונ ער דארף גיט בריינגען אקרבן גאט שטייט של קיימא וואס מעשה אסון אבער או ער וויל אום שבת צו קניפן אקנופ ער נאר גיט בלייבן אויף שטענדיג, ער וועט איהם שפעטער אפ קניפן אונ דער קנופ איז גיט געמאכט גיווארן וויא אבעל קלאקה וואלט אים פאר קניפס טוהר לקשרו לתתה מען ער מאכט אזוי אקנופ אום שבת : (ב) כיצד נפסקה לו רצועה נקשרה וויא אזוי וועט זיין דער רין פון דיא קניפ. אויב עס איז ביי איהם אשטענדיג צוריסען גיווארן אונ ער האט איהם צוריק פארקניפט אום שבת נפסק החבל וקשרו אדער אשטענדיג צוריסען גיווארן אונ ער האט איהם צוריק פארקניפט אום שבת או שקשר חבל בדלי אדער ער האט צוגעבונדן אשטענדיג צו אהעמער אום שבת או שקשר רסן בהמה אדער ער האט צוזאמען געבונדן אצוים פון אבהיה אום שבת תרי"ה פאר קנופס איהם קיין שטראף וכו' כל כיוצא באלה הקשרים שהם מעשה הדיום אונ נאך אעלעקע קניפ ווי דו קניפ ווען ווען וואס ווען קניפס, וכל אדם קושר אותם לקיימא אונ אלע מענטשן פארקניפן אעלעקע קניפ אויף שטענדיג, איז מען פארן אשטראף וכל קשר שאינו של קיימא אונ יעדער קנופ וואס ער איז גיט אויף שטענדיג אום קשר אסון וכל קשר אסון אויב ער האט איהם פאר קניפס וויא אבעל קלאקה פארקניפט חייב יהאסור דם קר מען גיט (די דברים מה מען לערנען אין שיעור) :

הכר ואזר ומקל מסיימו לבי ונשכר ידענו כל כל הי ונכס כל טלמוזי חלוקה ה' מי כמון וסיוס מחסל על כל אכסיו שגכריו בו שיעדו למי שגכרס לכסודו שגל לחסול לו כסס ופי שגכר'ס נוח כלב נוסים שלל לחסיל לו שגל מנגליל חסל על ידו שגלמר לא יאסר לנדי' כל סון :

לכך להקב'ס על מל מל סיה כך יכולס קודס לכן ולא סיה כך פתחל כנסון וככדו על כל אכר ואכר שבי' נקשר טסה פתחל נעסות לרכין כסס ועל סיד'ס שכיו פתחלס כחוקה סומלס ומוד שוחס סמועלס מוכר מליסס ויען שלל חסוק חסול ידון וכן לא ישיס ידיו סל טייו עד שירחלס ומקטו חכמיס ככסל על כל סלח ולחח כחקה . ומעסס כחמיד לחד סמיס מכר' על כל

וואס גיהער צו די זאך ופג'לה חסיד אהר שח'ה סכרף על כל אכר ואכר עם האס ישראלי' בי'א אוקסיר וואס ער פלעגט אלע קאג זאגין אכרקה אויף יעדער גליד כעוונדער וסכרף פסיעו און פון פסוק איז אבענויוונג אז קען דאך אזוי סאקן ווארום דוד המלך האט גיאנגס לבי ויכשר ידענו אל אל חי כיון הארץ און כיון לייב וועלן וינגען צו רעס לעבער דיגען גאט וכחיב און נאך שטייט אין פסוק כל עצמותי תאמרנה ה' סי כסוף מיגע אלע ביידר וועלן ואגין גאט ווער איז אזוי ווי דוא ויהי סחלל על כל אכרס שגכר'ה בו דער חסיד האט גיבעטן צו הקב'ה אויף אלע גלידער וואס זענען אין איהם באשאפן געווארן שיעבדו למי שגכרס לכבודו וי'א זאלן דיגען צווא גאט וואס ער האט זיי באשאפן צו זיין כבוד וי'אל לחסיו לו כסס און ער זאל גיט ויגדיגען מיט די גלידער צו הקב'ה לפי שחקה'ה נוח כלב סוכים ישלח להראו לו ווארום צו די נוסע מענטשן צו די צדיקים גיט הקב'ה גוטע געדאנקען אין זייער הארצן וי'א זאלן גיט ויגדיגען צו איהם שגין סגלליל לו חסל על ידו עם זאל גיט סוקען אזיר דורך איהם שגאמר ווארום עם שטייט אין פסוק לא יאנה לצדיק כל און צום צדיק וועט קיין אנגעקסט סרעפין :

מיש קען דאך גיט זיין סערך געבונדן וויא דער וואס שלאפט גבן צדי' לגבד להקב'ה על מה שלא היה כך וי'אל קודס לבן דריקער דאך דער מענטש לויבין צווא הקב'ה אויף רעס וואס ער קען איצט סאקן וואס ער האט פריער גיט געקענט סאקן וי'אל היה כך ספ'לה כנסך און דוא האסט כיו איצט גיט געקענט גיוועלמיגען אויף זיך אליין ויכרדו על כל אכר ואכר שח'ה נקשר און לויב הקב'ה אויף יעדער גליד וואס איז כיו איצט גיווען אזוי וויא געבונדן שח'ה פתחל לעשות צדיק'ה כסס איצט האט הקב'ה וי'א גיעפינט דוא זאלסט קענען סאקן מיט וי'א דייער אלע כדערפגעשעל על חסיד'ס שח'ה פתחל כחוקה סומלס און וועגן די הענט וואס זענען גיווען כיו איצט סקא ווער שרות הסומלס שורה עליהם און אויף זי'א האט פערקומט אנטיקט וואס איז סקא דארפסטו אויף לויבין גאט ווען שלא חסוק חסול ידון און פון וועגן דוא זאלסט קיין שארין האבין פון רעס רוח קעה זאלסטו וואשין דיא הענט וכן לא ישיס ידיו על עיני עד שירחם און ער זאל גיט לייגין דיא הענט אויף דיא אויגין כיו ער וועט פריער וואשין דיא הענט וי'אל חסיד'ס כדכח על כל אכר ואתח כחקה און די חסיד'ס האבין גיגעבן אויף יעדער זאך אכרקה

מוסר לתפלה

פערד און וועקט פארין אויף רעס ירד. און איך וועל גיין אין בית הקדוש, האבין אלע אנגעהויבן לאבין ווי סוקס דער לקדן צו דיא פערד און וויא סוקס דער פורמאן צו די נקרא . דאס זעלביגע איז בי'א יעדער מענטש הקב'ה האט געמאכט אשווהפות רעס גוף מיט די נשמה דער גוף דאך ארבעטן אויף פרנסה. און דיא נשמה דאך פראכטן אין הייליגע זאכן צווא לויבין הקב'ה, און וויא עם סוקס צום דאוונען ווערט פארקערט דער גוף דאווינט, דיא מיל רעס דיא ווערפער פון תפלה, דער גוף ביינט ויך צו מודים, און דיא נשמה האנדלס, די נשמה פראכט גאר פון גישעפטן, וואס ער זאל האנדל לען, וויא אזוי ער זאל האנדלען, וואהין ער זאל גיין וואהין ער זאל פארין, פארשטייען מיר אז עם קען זיין זאהרין לאנג וואס דיא נשמה האט גיט געדאווינט, דריקער זאגט דער פסוק וי'אל בכל

נאחמקן אל' וי'א אין דיא פרשה קריאת שמע שטייט וי'אלען כלל לבנכם איהר זאלס דיגען גאט מיט אייער נאנגע הארץ, זאגט דיא נקרא ווען דינט קען גאט מיט דאס הארץ, דאס מיינט קען תפלה, דאוונען, אייגענליך דאווינט קען דאך מיט רעס מיל, גאר דער פסוק לערונגס אונז אז דער עיקר דאוונען דאך זיין מיט דאס אסאחל גיווען איינער פורמאן אז ער איז אלס גיווארן האט, ער גיאנגט צו אאקעמען לקדן איך וויל מיר זאלן ביי'ע זיין שוהפס, דער לקדן איז בעשטאנען אויף רעס שוהפות, וי'א האבין גיגעבן דיא הענט אויף דיא שוהפות קען זאל גיט חרטה האבין, קען האט גיעסען געטרונקן . נאך רעס עסין זאגט דער פורמאן צום לקדן אז מיר זענען שוהפס גרייט דיה פאר דיא נאכט ווארום סארגין פריה וועקסטו איי'שפאנען דיא

מוסר לתפלה

נעדיקט צו דיא עבירה ורה פער פון דעספוטעניז
 נאכט תבנים בח' אליהם איהר האט אייך נאר
 באהעפט צו הקדוש ברוך הוא איהר האט נאר
 גיבעטן ביי הקב"ה ער זאל אייך מוסר זיין דיא
 עבירה חיים כלם חיים לעבט איר היינט אלע, טייל
 איהר אלע צו נאמען האט גיבעטן ביא הקב"ה
 דרייער איז אייער תפלה אָנגענומען גינארין,
 אונ דער מענטש בארף שטיין אין שוהל געבין
 פרוקע מענטשן, וואס ריידן גיט אין שוהל
 פראסקער רייד, דער ווהר שרייבט עס איז אנרוקע
 עבירה אז מען רעדט אין שוהל פראסקער רייד,
 נאך זאגט די נקרא יעדער מענטש זאל זיין פון די
 ערשטע צעהן מענטשן אין שוהל, מיט אים זאל
 נערין דער מנן, אונ ער זאל אויפשטיין אביסל
 פריער ער זאל קענען ביין מאכין דעם קערפער
 זיינעם, רבי חייא בר אבא האט גיאגט פון רבי
 יוחנן'ס וועגן דער מענטש וואס שטייט אויף פריה
 אונ רייניגט ויף אונ וואשט דיא הענט אונ זייגט
 תפלין אונ ליגענט קריאת שמע אונ דאווינט שמונה
 עשרה, איז דאס גיבעטן ביי הקב"ה גלייך וויא
 ער וואלט גיבאקט אטובת אונ האט אויף איהם
 מקריב גינען אקרבן, אונ ווען דער חן זאגט דיא
 הייבט שמונה עשרה איז מחויב יעדער מענטש צו
 האלטן אפן אסדר אונ הערין יעדער נוארט וואס
 דער חן זאגט אונ ענטפערין אמן אויף יעדער
 ברכה, פון דעם פארשטייען מיר וויא גרויס דיא
 עבירה איז פון דיא מענטשן וואס שמועסן ווען
 דער חן זאגט דיא הייבט שמונה עשרה, אויסער
 וואס זיי ענטפערין גיט אמן, אונ אפילו זיי זאגן
 אקאל אמן זייסן זיי גיט אויף וועלכע ברכה זייא
 זאגן דעם אמן, ווערט דער אמן גירופן אמן
 יתוקה, זאגט די נקרא פאר אמן יתוקה ווערין יוד
 זיינע קינדער יתומים, דרייער דארף יעדער יוד
 גוט אכטונג געבין אויף די אלע דיגים אונ מוסר,
 אויסער דעם מוסר אונ דיגים דארף יעדער יוד
 לערנען שלחן ערוה אונ מוסר ספרים ער זאל וויסען
 וויא צוא דאוונען פאר הקב"ה וועט זיין תפלה און
 גינעמן ווערין ביא הקב"ה אונ מען וועט איהם
 געבין אלץ וואס ער האט גיבעטן עולם הות
 ובעולם הבא:

דוד לנכנס איר זאלט דין נאט מיט אייער הארצן
 זאגט דיא נקרא דאס מיינט מען דאוונען, דאס
 דאוונען זאל זיין מיט די טראכטונג פון הארצין,
 דיא הארצן זאל דאוונען, ווי דער של"ה הקדוש
 זאגט אז אפענטש זאל שטיין פאר אפלה אונ
 זאל ריידן צום מקד וואס ער וועט ריידן איבער
 הייבט אז ער וועט ריידן זיינע אפוקשה, אונ אין
 סרעט וועט ער ריידן אנדעקע ביי, געוויס וועט
 דער מקד אויף איהם ביין ווערין אונ וואס ער
 קעט וועט מען איהם געוויס גיט געבין, אז
 אפענטש שטייט אונ דאווינט פאר הקב"ה וואס
 ביא הקב"ה איז דאס טראכטן אונ ריידן אלץ
 זיינס, ווארום הקב"ה ווייס דאך וואס דער
 מענטש טראכט, אונ הקב"ה נעהט דער מענטש
 טראכט אנדערש ווי די מויל זיינע קעט ווי אזוי
 קען זיין תפלה אָנגענומען ווערין פאר הקב"ה,
 געוויס וועט איהם הקב"ה גיט געבין וואס ער
 האט גיבעטן אונ הקב"ה וועט נאך ביין ווערין
 אויף איהם, נאך זאגט דיא נקרא דער מענטש
 וואס וואהנט אין אשקנא וואס דארט איז דא
 אשוהל אונ ער גיט גיט אין שוהל דאוונען, נאר
 ער דאווינט אין דערבנים, ווערט ער גירופן
 אשעלעכטער שכן, אונ ער וועט גישטראפט
 ווערין מיט זיינע קינדער וויא זאלין פארקריגען
 ווערין פון זייערע ארמער, רבי יהושע בן לוי
 האט גיאגט צו זיינע קינדער זיי זאלין גיין פריה
 אונ אקענד אין שוהל דאוונען, שחרית מנחה
 אונ מעריב וועלן זיי לאנג לעבין, אונ יעדער
 יוד דארף דאוונען מיט אמן, דער ספר ששרי
 אורה שרייבט אז אפענטש דאווינט בעווגדער
 און אמן, ועהט מען אין היטעל אויב דער
 מענטש איז ווערט זיין תפלה זאל אָנגענומען
 ווערין אונ אויב אין די תפלה איז נאט אפעלע
 אָבער אז ער דאווינט מיט אמן אפילו זייער
 תפלה איז גיט אזוי גוט ווערט זיא אויף אונ
 גענומען אין היטעל, דאס האט משה רבינו
 גיאגט צו דיא יודין זיך האב גיבעטן פינף
 הונדערט פופצעהן תפלות אונ מיינע תפלות
 זענען גיט אָנגענומען גינארין, אונ עס איז אויף
 מיר נגיד גינארין איה זאל שוין שטאקבין, טייל
 איה האב גיבעטן אלץ, אונ איהר יודין האט